

ფონდი ღია საზოგადოება - საქართველო
·OPEN SOCIETY - GEORGIA FOUNDATION

სოციალურ მენეჯერებთან სერია

მინილ გოგატიშვილი

**ლექსიები
პოლიტიკური
ხელისუფლების
თეორიაში**

„მეცნიერება“
თბილისი
2003

სერიის მთავარი რედაქტორი

მარინე ჩიტაშვილი

რედაქტორი

ლია კაჭარავა

**საავტორო უფლება (copy right) ეკუთვნის ფონდს
„ღია საზოგადოება - საქართველო“**

ISBN 99940-735-8-3

შ ი ნ ა ა რ ს ი

საღმებრიო კურსის მიზნები და ამოცანები 7

თ ა ვ ი პ ი რ ვ ე ლ ი . შ ე ს ა ვ ა ლ ი	10
§1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის საკითხის პრობლემური ექსპლიკაციისათვის	10
§2. პოლიტიკური ხელისუფლების ხასიათის წინასწარი განმარტებისათვის	23
§3. პოლიტიკური ხელისუფლების ფენომენში მართვისა და ძალაუფლების ფაქტორების გამიჯვნა და მისი რეალიზაციის ფორმები	24
§4. „ხელისუფლებისა“ და „ძალაუფლების“ ცნების განმარტებისათვის	29
§5. პოლიტიკური ხელისუფლების მიმართება პოლიტიკურ თეორიასთან	36
§6. პოლიტიკური ხელისუფლების არსებითი ნიშნები	38
თ ა ვ ი მ ე ო რ ე . პ ო ლ ი ტ ი კ უ რ ი ხ ე ლ ი ს უ ფ ლ ე ბ ი ს ს ა ვ ი ც ი ფ ი კ ა	42
§1. პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურის ძირითადი ფორმები და პოლიტიკის მმართველი სუბიექტები	42
§2. პოლიტიკური მოღვაწეობის მახასიათებლები და პოლიტიკური ხელისუფლება	50
§3. მმართველობა და ხელისუფლება	55

თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე . პოლიტიკური ხელისუფლების
თეორიის საეციფიკა 65

- §1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის
ეგზისტენციალური ინფორმაცია და პოლიტიკური
მეტყველების ველის ფორმირების საეციფიკა 65
- §2. „ბრძანება“, როგორც . ხელისუფლების რეალიზაციის
ინსტრუმენტი 94

თ ა ვ ი მ ე ო თ ხ ე . XX საუკუნის ძირითადი
პოლიტიკური დისკურსები 106

- §1. ლიბერალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების
თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური
ინფორმაცია 107
- §2. კონსერვატიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების
თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური
ინფორმაცია 109
- §3. მარქსიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის
დისკურსი და ეგზისტენციალური ინფორმაცია 113
- §4. ნაციონალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების
თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური
ინფორმაცია 120

თ ა ვ ი მ ე ხ უ თ ე . არარეპრესიული დისკურსები –
ტოტალიტარიზმის კრიტიკა 125

- §1. „მუშის გეშტალტ“, როგორც ტოტალიტარული
ხელისუფლების ჩამოყალიბების წინარე პირობა
ერნსტ იუნგერთან 126
- §2. ტოტალიტარული ხელისუფლება და სპაციოცხლო
სივრცე ჰანა არენდტთან 130

თ ა ვ ი მ ე ე ქ ე ს ე . პოლიტიკური ხელისუფლებისა
და თეორიის პრობლემა XX ს-ის დასაპლურ
ფილოსოფიაში – არარეპრესიული
დისკურსების წარმოშობა 156

- §1. „ყოფიერება და დრო“, როგორც წინარე პოლიტიკური პროექტი მარტინ ჰაიდეგერთან 156
- §2. ფრანკფურტის სკოლა – ხელისუფლების უხილავი ფორმების ანთოლოგია 162
- §3. იურგენ ჰაბერმასის კომუნიკაციური მოქმედების პროექტი და გაუკუღმართებული კომუნიკაციის დაძლევის გზები 170

თ ა ვ ი მ ე შ ვ ი დ ე . წინარეპოსტმოდერნული სიტუაცია და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის პრობლემები 180

- §1. „ახალი მემარცხენეები“ – ცოდნისა და ხელისუფლების პრობლემა 181
- §2. „ხელისუფლების დისკურსი“ და „დისკურსის ხელისუფლება“ 185
- §3. პიტერ სლოტერდაიკი – განმანათლებლობის მარცხი და ხელისუფლების ცინიზმი 199

თ ა ვ ი მ ე რ ვ ე . ანტირეპრესიული დისკურსები 205

- §1. ანდრე გლუქსმანის ანტიიდეოლოგია 205
- §2. მორის ბლანშო – უხელისუფლოს მცდელობა 211

თ ა ვ ი მ ე ც ხ რ ე . პოლიტიკური ხელისუფლების რეპრესიული დისკურსის უარყოფა 214

- §1. ჟან ბოდრიარი – თვით რეფერენციალური ნიშანთა სისტემა და ხელისუფლების სიმულაკრები 214
- §2. ჟან ფრანსუა ლიოტარი – დიდი ნარატივები და პოლიტიკური ხელისუფლების ლეგიტიმაციის პრინციპები 223

თ ა ვ ი მ ე ა თ ე . პოლიტიკური თეორიის გაუცხოების პრობლემა 231

- §1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია და პოლიტიკური მითოსი 231

§2. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის
ტრანსცენდენტალური განსჯის სტრუქტურა 244

თ ა ვ ი მ ე თ ე რ თ მ ე ტ ე . პოლიტიკური
ხელისუფლების თეორია და საფუძვლად
დაბრუნების პრობლემა 253

§1. პოლიტიკური მოდერნიზმისა და პოსტმოდერნიზმის
პრობლემა პოლიტიკურ თეორიაში 253

საღმებრიო კურსის მიზნები და ამოცანები

ლექციების კურსი „პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიამდ“ მოგვითხრობს პოლიტიკური მეცნიერებისათვის ისეთ ბაზისურ კატეგორიებზე, როგორცაა ხელისუფლება და მისი მიმართება პოლიტიკურ თეორიასთან. ჩვენი მიზანია, წარმოვაჩინოთ ძალაუფლების არსებითი ნიშნები, როგორც ნებელობითი საზოგადოებრივი ურთიერთობანი, რომლებიც განისაზღვრებიან ძალაუფლებითა და ავტორიტეტით, დარწმუნებითა და იძულებით, მართვითა და ბატონობით, ძალაუფლებითა და გავლენით, პოლიტიკური ხელისუფლებითა და სახელმწიფო მმართველობით. პოლიტიკური ხელისუფლების განხილვისას, პირველ ყოვლისა, შევეხებით ისეთ ასპექტებს, როგორცაა მართვა და გავლენა; ხოლო პოლიტიკას განვიხილავთ, როგორც სახელმწიფო სტრუქტურის ერთიანი მართვის სისტემაში სხვადასხვა პარტიათა და საზოგადოებრივ ინტერესთა რეალიზაციის მცდელობას. ასევე ყურადღება ექცევა იმას, რომ ერთმანეთთან არ იყოს გაიგივებული მმართველობა და ძალაუფლება. ჩვენი ჯრით, პოლიტიკური ხელისუფლება არა მარტო მართვის სხვადასხვა ფორმათა ჯამია ანდა სოციალური მართვის რაღაც ელემენტი, არამედ – მისი ძირითადი ბირთვი. იგი განსაზღვრავს მართვის სოციალურ ხასიათს, მისი ძირითადი მოღვაწეობის სფეროებს და მიზნებს. ეს უკანასკნელი კი აყალიბებს პოლიტიკური ყოფიერების ველს და სივრცეს.

პოლიტიკასა და ხელისუფლებას შორის კავშირი ერთ-ერთი რთული თეორიული საკითხია და ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ ვცდილობთ სრულად მოვიცვათ ის. მაგრამ, თუ ამოვალთ სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემის სპეციფიკიდან, მაშინ პოლიტიკა აქ, უპირველეს ყოვლისა, ასოცირდება მმართველობასთან. ეს უკანასკნელი კი თავის თავის რეალიზაციას ახდენს პოლიტიკური

ხელისუფლების თეორიის საშუალებით. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური თეორია არის გამაერთიანებელი რგოლი პოლიტიკასა და ძალაუფლებას შორის. პოლიტიკური თეორია კი ქმნის პოლიტიკური ძალაუფლების ფლობის რეპრესიულ ნიშანთა სისტემას ანუ ენას, რომელიც გამოხატავს პოლიტიკური ძალაუფლების არსს — ბატონობას, ანუ შესაძლებლობას, როცა საჯარო ხელისუფლება გამოყენებულია გარკვეული კლასის ან სოციალური ჯგუფის მიერ თავისი ინტერესების შესაბამისად. ამიტომაც ბატონობის ძირეული ცნება შეიძლება აიხსნას მხოლოდ პოლიტიკური ბატონობის ენის აპარატის ანუ პოლიტიკური თეორიების შესწავლით.

ჩვენ არსებით ყურადღებას ვუთმობთ პოლიტიკური თეორიის, როგორც პოლიტიკური ბატონობის, რეპრესიული აპარატის შესწავლას და ამ აზრით განვიხილავთ ძირითად პოლიტიკურ თეორიებს, რომლებმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს XX ს-ის პოლიტიკურ პროცესებზე.

ჩვენი აზრით, XX ს-ის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიები ბატონობის ერთი რეპრესიული დისკურსიდან მეორე რეპრესიული დისკურსისაკენ სვლას. ის ენა, რომელსაც ქმნის ესა თუ ის პოლიტიკური თეორია, არ ცნობს სხვა პოლიტიკური თეორიის ენას. ამიტომაც აიძულებს პოლიტიკაში ჩართულ სუბიექტებს მოვლენები განიხილონ მხოლოდ ამა თუ იმ თეორიის მიერ შექმნილი ენობრივი დისკურსის ჩარჩოში; ე.ი. ზორციელდება თეორიის მიერ შექმნილი ენის რეპრესია სოციალურ გარემოზე. ამგვარი რეპრესიული დისკურსის მატარებელ თეორიებად ჩვენ განვიხილავთ XX ს-ის დასაწყისის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიებს — *მარქსისტული ფილოსოფია და ნაციონალისტური მსოფლმხედველობა (ჩვენ მათ ლიბერალიზმისა და კონსერვატიზმის პოლიტიკური დისკურსის კორელაციაში განვიხილავთ)*. ამ თეორიების რეპრესიულობის დონეს განჭვავებრავთ სიკვდილის თემის თემატიზაციის ხარისხით. ყველა ეს თეორია, გარკვეულწილად, თავის თავში ატარებს რეპრესიული დისკურსის გარკვეულ მომენტებს.

მარტინ ჰაიდეგერის ფილოსოფიის გამოჩენის შემდეგ, შესაძლებელი ხდება მისი დესტრუქციული მეთოდის გამოყენებით არარეპრესიული ნარაციების გამოვლენა პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში.

ამის მაგალითია ჰანა არენდტის, ერნსტ იუნგერისა და ფრანკფურტის სკოლის ტექსტები, რომლებშიც მოცემულია ხელისუფლების ნარატივის დაშლის მცდელობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფრანკფურტის სკოლაში ერთმანეთის გვერდით არსებობდა უკიდურესი კრიტიკული პათოსი და რეფორმისტული განწყობილებანი. თუმცა ფრანკფურტელებს უკიდურესმა კრიტიკულმა პათოსმა, რომელიც ხელისუფლების დისკურსის დაშლისაკენ იყო მიმართული, მათი ნების მიუხედავად, ასეთივე უკიდურესი რეპრესიული დისკურსი წარმოშვა პოლიტიკურ თეორიაში, რასაც მოჰყვა ტერორიზმის ტალღის აგორებაც კი. ასეთმა შედეგმა დიდი იმედგაცრუება გამოიწვია მთელ დასავლურ სამყაროში.

რეპრესიული დისკურსისაგან გათავისუფლებს მცდელობა წარმოშობს პოსტმოდერნისტულ სიტუაციას. მთელი შემდგომი ტრანსფორმაციები ხელისუფლების „არაპოლიტიკურ“ თეორიებში რეპრესიული დისკურსის დაშლის მცდელობებში გამოიხატება. პოლიტიკური თეორიის რეპრესიული დისკურსისაგან გათავისუფლებს მცდელობებში წამოიჭრება საწყისებთან დაბრუნების პრობლემა და თუ რა კრიტერიუმები უნდა იყოს პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსში განმსაზღვრელი.

ამ საკითხთა პრობლემატური განხილვა საშუალებას მოგვცემს დავინახოთ, თუ რა წინააღმდეგობები და შეთანხმებები არსებობს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის გაგების საკითხში. გაანჩნია თუ არა მას პერსპექტივა და თუ იქნება ხელისუფლების თეორია პოლიტიკური პროცესების განმსაზღვრელი ფაქტორი.

თ ა ვ ი I

შესავალი

§1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის საკითხის პრობლემური ექსპლიკაციისათვის

პოლიტიკური ხელისუფლების პრობლემა ისეთივე ძველია, როგორც თავად სამყარო. ამ პრობლემის თეორეტიზება ძველი ბერძნებიდან იღებს სათავეს. პოლიტიკა (ბერძ. politikos – სახელმწიფოებრივი), კლასიკური განსმზღვრების თანახმად, არის მოღვაწეობის სფერო, რომელიც დაკავშირებულია გარკვეული ჯგუფის, ფენის ან კლასის მიერ სახელმწიფო ხელისუფლების მოპოვებასთან, შენარჩუნებასთან და გამოყენებასთან. პოლიტიკისა და ხელისუფლების შინაარსი განისმზღვრება მოცემული სწოგადობრივი ორგანიზაციების, ადამიანთა ჯგუფის ან ფენათა ინტერესებით. ნებისმიერი სწოგადობრივი პრობლემა იძენს პოლიტიკურ ხასიათს, თუ მისი გადაწყვეტა პირდაპირ ან უშუალოდ არის დაკავშირებული ხელისუფლების პრობლემატან. მაგრამ პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიისა და რეალური პოლიტიკის დამოკიდებულება ყოველთვის პრობლემურია, რადგანაც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიას ყოველთვის ჰქონდა რეალურ პოლიტიკურ პროცესებთან ადეკვაციის პრობლემა.

ჯერ კიდევ სოფისტი პროტაგორა (480-410 ძვ.წ.აღ.) ოცნებობდა, რომ პოლიტიკური ხელისუფლება დამორჩილებოდა სამართლიანობის (dike) პრინციპს. ხოლო პლატონის (348-347 ძვ.წ.აღ.) თანახმად, ზუსტად იმისდა მიხედვით, თუ რა ადგილს იკავებს ადამიანის სულში მორალური კეთილგონიერულობანი და რა შინაარსიც აქვს მათ, განისმზღვრება ხელისუფლების და სახელმწიფოს ხასიათი¹.

¹ Платон, Государство, Соч. е.3(1), М., "Мысль", 1971. 455d .544e.

როგორც ცნობილია, პლატონი პრაქტიკაში, კერძოდ სიცილიაზე, შეეცადა თავისი პოლიტიკური იდეალების რეალიზაციას, მაგრამ წარუმატებლად. მან ვერ შეძლო ხელისუფლების სათავეში ფილოსოფოსები მოეყვანა და არც თავად დაუშვეს ხელისუფლებაში. მისი პოლიტიკური მოძღვრება დაკავშირებული იყო მის ეთიკურ, გნოსეოლოგიურ და ონტოლოგიურ შეხედულებებთან – ადამიანთა სულიერი სტრუქტურის შესახებ. პლატონი ამოდიოდა ადამიანთა სულებში მორალური კეთილგონიერულობის არსებობის იდეიდან და მის საფუძველზე ცდილობდა პოლიტიკური პრინციპების რეალიზაციას.

არისტოტელე (384-322ძვ.წ.აღ.), პლატონისგან განსხვავებით, იღებდა კი არ ამოდიოდა, არამედ ეძიებდა მრავალფეროვნების გამოკვლევისაგან. მან გაანალიზა 158 პოლისის კანონები და გამოყო სახელმწიფო ხელისუფლების სამი ფორმა და ასევე მისი გაუქმდართებანი: „მონარქია“ დევრადირდება „ტირანოკრატიად“, „არისტოკრატია“ – „ოლიგარქიად“ და „ტიმოკრატიად“, ხოლო „პოლითეია“ – ფსევდოდემოკრატიულ „ოლზოკრატიად“, ე.ი. ბრბოს ბატონობად. არისტოტელეს ჯრით, ადამიანი არის „სახელმწიფოებრივი არსება“ (zoon-politikon), ხოლო პოლიტიკა, ეთიკასთან ერთად, არის პრაქტიკული ფილოსოფია, რომლის ამოცანაა ისეთი კანონების შემუშავება, რაც შეესაბამება სახელმწიფო მოწყობის სწორ ფორმებს.

ბერძნული ცხოვრების სპეციფიკურმა მომენტებმა – „იზონომიამ“ (სახელმწიფო თანასწორობის კანონის მიხედვით) და „აკტონომიამ“ (სახელმწიფო საკუთარი კანონის მიხედვით) – განაპირობეს ის, რომ მათ გამოიგონეს პოლიტიკური მოქმედების მარტივი სქემა, რომლის მიხედვითაც ხმის მიცემა ხდება გარკვეული წესრიგის მიხედვით და უმცირესობა ისე უსიტყვოდ ემორჩილება უმრავლესობის ნებას, თითქოს ამით საკუთარ ნებას გამოხატავდეს². თანაცხოვრების ამგვარი გამოცდილება აყალიბებს ინდივიდისა და საზოგადოების უშუალო ერთიანობას, როცა ინდივიდის გადაწყვეტილება საზოგადოების გადაწყვეტილებაა და – პირიქით. პოლიტიკური ფილოსოფია და

² B. Bousquet. The philosophical theory of the state, 1899, London, p.5.

ხელისუფლების გააზრების პრობლემა წარმოიშობა, როგორც ამ უშუალო ერთიანობის, მოქალაქისა და სახელმწიფოს, საზოგადოებისა და ინდივიდების დაშლის კრიტიკა. ამ დარღვეული იგივეობის საკითხი ხდება ძირითადი პლატონის პოლიტიკურ ფილოსოფიაში.

ანტიკური პოლისის დაღუპვასთან ერთად, ქრება პოლიტიკური ხელისუფლების პრობლემის გააზრების მცდელობები. იგი, რომის იმპერიის სოციალური გამოცდილების შედეგად, გადაიქცევა აბსტრაქტულ სამართლად და თავისუფლების სტოიკურ გაგებად, როგორც სახელმწიფოსა და საზოგადოებისაგან თავისუფლებისა. ადამიანის ბუნებისა და ქცევის თეორია ვითარდება მხოლოდ რელიგიურ ფილოსოფიაში, რომელშიც არის ინდივიდების პოლიტიკისა და ხელისუფლებისაგან მოწყვეტით განხილვის მცდელობა³.

შუა საუკუნეებში ავგუსტინესთან (354-430) ყველა პოლიტიკური პრობლემა კონცენტრირდება ზეციურ და მიწიერ სახელმწიფოთა დამოკიდებულებებზე (*Civitas terrena et civitas dei*), რომელიც საბოლოოდ ეკლესიის სასარგებლოდ წყდება. თომა აქვინელთან (1225-1274) პოლიტიკა და პოლიტიკური ხელისუფლების პრობლემა, უმთავრესად, თეოლოგიიდან უნდა ამოდიოდეს, რომელიც გამოავლენს ღმერთის ნებას – ახსნას ადამიანთა თანაცხოვრების „ბუნებრივი კანონები“⁴.

აღორძინების ეპოქაში პოლიტიკური ხელისუფლების გაგების საკითხში ძირეული შემობრუნება ხდება ნიკოლო მაკიაველის (1469-1527) შემდეგ. იგი პოლიტიკას აფუძნებდა „ბუნებრივ“ ზნეობრივ მოვალეობებზე, რომლებიც ეყრდნობოდნენ „კეთილგონივრულობას“. მაგრამ იგი აღიარებდა, რომ რეალურ პოლიტიკურ ცხოვრებაში ინიციატივა არაკეთილგონიერ ბოროტ ადამიანებს ეკუთვნის. იგი თავის მნიშვნელოვან ნაშრომში – „მთავარი“ – მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მმართველმა იმისათვის, რათა მოუაროს სახელმწიფოს, უნდა დაუპირისპირდეს ამგვარ ხალხს, მათთან ბრძოლაში გამოავლინოს მოქნილობა და დაუნდობლობა. ამგვარად, მორალი ემორჩილება რეალურ პოლიტიკურ ინტერესებს

³ Ibid.p.7.

⁴ Strauss L., Natural Right and History. The University of Chicago Press, 1992, p. 52.

და პრაქტიკულ საქმიანობაში განისაზღვრება ამ უკანასკნელის ინტერესებით.⁵

თ.პობსი (1588-1679) ასრულებს პოლიტიკურ თეორიაში ეთიკისა და თეოლოგისაგან გათავისუფლების ტენდენციას, სახელმწიფოსა და პოლიტიკურ მიმართებას განიხილავს როგორც ხელოვნურ „სხეულს“ – ადამიანთა გონიერული მოღვაწეობის პროდუქტს, რომელიც შემდგომში მისი ქვეშევრდომების ყოველგვარი ქცევის ათვლის წერტილად უნდა იქცეს, რადგანაც სახელმწიფოს ინტერესები ყველგან მალლა დგას. ეს ასევე ეხება საზოგადოებრივი ხელშეკრულების პრინციპებს და ხალხის სუვერენიტეტის გადაცემას ხელისუფლებისათვის.

საზოგადოებრივი ხელშეკრულების თეორია ხდება შემდგომში ყველა ცნობილი პოლიტიკური. ფილოსოფოსის განსჯის ობიექტი. განსაკუთრებით ეს ეხება XVIII-ის მოწროვნეებს – ჰუგო გროციუსს, ბენედიქტ სპინოზას და ჯონ ლოკს.

ჯ.ლოკის (1632-1704) „ორ ტრაქტატს სახელმწიფოს შესახებ“ საფუძვლად დაედო მისი მოძღვრება ბუნებრივი უფლების შესახებ. ჯ.ლოკის პოლიტიკური დოქტრინის პრაქტიკული მოთხოვნები სამართლებრივი სახელმწიფოს, ხელისუფლების ხალხისადმი ანგარიშვალდებულების, საზოგადოებაში კანონის უზენაესობისა და ხელისუფლების დანაწილების სახით არა მარტო ლიბერალიზმის ქვაკუთხედს წარმოადგენს, არამედ პრაქტიკული პოლიტიკური პრობლემების თეორეტიზების ნიმუშს.

ფრანგული განმანათლებლობისათვის პოლიტიკური პრობლემები იმთავითვე ითვლებოდა ფილოსოფიური განსჯის საგნად. მაგალითად, შარლ ლუი მონტესკიე (1689-1755) თვლიდა, რომ სწორი პოლიტიკური გადაწყვეტილებანი უნდა გამომდინარეობდეს ფილოსოფიურად ორიენტირებული გონებიდან. ჟან ჟაკ რუსო (1712-1778) მოითხოვდა შეენარჩუნებინა ადამიანთა საზოგადოებაში ყველაფერი კარგი, რაც ბუნებრივი გახლდათ, გაძლიერებული იყო „სადი გონების“ პოზიციებით, რომელიც გამოვლინებული უნდა ყოფილიყო სამყაროს ფილოსოფიური განხილვიდან. განმანათლებლობაში კვლავ წინ წამოიწივეს მორალური პრობლემები,

⁵ მაკიაველი ნ., მთავარი. თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984.

რომლებიც მჭიდროდ არიან დაკავშირებული ბუნებრივ სამართალთან და ორიენტირებულია განმანათლებლობის პირობების შესაქმნელად. კა.პელეციუსის (1715-1771) თანახმად, განათლება სპობს ადამიანთა გარყვნილ ინტერესებს, მოთხოვნილებებს და ქმნის პოლიტიკურ წყობას, რომელიც თავისუფალია დამღუპველი გარყვნილებისაგან და აღადგენს საღ, ბუნებრივ მორალს. განმანათლებლობაში აშკარად ჩანს პოლიტიკური თეორიის პრიორიტეტი პრაქტიკულ პრობლემებთან მიმართებაში. ფაქტობრივად, რეალური პოლიტიკური პროცესი თეორიული განსჯის ტყვე ხდება და ნებისმიერი პოლიტიკური პრობლემა მხოლოდ იდეალიზებული თეორიული რაკურსით მოიხრება.

განმანათლებლობის იდეალისტურ წარმოდგენებს ადამიანის ბუნების, პოლიტიკისა და მორალის შესახებ სათანადო შედეგი მოჰყვა საფრანგეთის რევოლუციის სახით. საფრანგეთის რევოლუციის სისხლიანმა ტერორმა აჩვენა განმანათლებლობის პოლიტიკური იდეალების არაადეკვატურობა რეალურ პოლიტიკურ პროცესთან მიმართებაში.

განმანათლებლობის იდეას უპირისპირდება ინგლისელი ფილოსოფოსი ედმუნდ ბერკი (1720-1798). იგი პრინციპულად გაემიჯნა განმანათლებლობას, რომელიც გონების რაციონალიზმისა და ბუნებითი სამართლის პოზიციებიდან განიხილავდა საზოგადოებას. განმანათლებლობის ამ პოზიციას იგი „ზნეობრივ-პოლიტიკურ სიცრუეს უწოდებდა“. მან, არსებითად, ხელისუფლების პრობლემა მორალურ პრობლემას დაუკავშირა „პოლიტიკა, – წერდა იგი, – გონებას კი არ უნდა მიესადაგოს, არამედ ადამიანის ბუნებას მთლიანობაში.“

გერმანულ კლასიკურ იდეალიზმში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიასა და პოლიტიკას შორის დამოკიდებულება ძალზე რთულია. ი.კანტის (1724-1804) თვალსაზრისით, პოლიტიკის ზოგადი თეორია არის გამოყენებითი ეთიკა. „ზნეობის მეტაფიზიკის“ პირველ ნაწილში პოლიტიკის ეთიკასთან კავშირი რეალიზდება „სამართლის ჭეშმარიტი ცნების“ გზით. სამართლებრივი იმპერატივის საშუალებით, ეს ცნება უკავშირდება ზნეობრივი იმპერატივის ცნობილ ფორმულირებას და მიმართულია ყველა ადამიანის

თავისუფლებისა და სუვერენობის ჰარმონიულ შეთანადებაზე. შესაბამისად ამისა, კანტი ხელისუფლებასა და სახელმწიფოს განსაზღვრავს, როგორც მრავალი ადამიანის გაერთიანებას, რომლებიც ემორჩილებიან „სამართლიან კანონებს“.⁶

კანტის მნიშვნელოვან პოზიციას წარმოადგენს სახელმწიფოს ეთიკური გამართლებიდან პოლიტიკური ურთიერთობების ისტორიული პერსპექტივის გამოყვანა სახელმწიფოს შიგნით და სახელმწიფოთა შორის. ი.კანტის თანახმად, ისტორიაში მიმდინარეობს ბრძოლა ანტიმორალური ტენდენციისა „ლეგალურთან“, ე.ი. „ნახევრად მორალურთან“, რომელსაც შემდგომში თანდათანობით გადასძლევს ნამდვილი მორალური მოთხოვნილებები. თავიდან სახელმწიფო ბუნებრივად არსებობს „არასამართლებრივ მდგომარეობაში“. ეს არის „საომარი ვითარება“ (უფრო ძლიერის ვითარება)⁷. კაცობრიობა ლეგალური მომენტების ხანგრძლივი ბრძოლის შედეგად, ბოლოს და ბოლოს მივა იმ ვითარებაზე, სადაც ადამიანები ერთმანეთს განიხილავენ კატეგორიული იმპერატივის ფომულირების თანახმად, არა მარტო საშუალებად, არამედ მიზნადაც. ი.კანტი ნაშრომში „მარადიული მშვიდობის შესახებ“ (1795) გამოთქვამს იმედს, რომ ოდესმე მიღწეული იქნება „მსოფლიო სამოქალაქო მდგომარეობა“ მსოფლიო ხალხების სამართლებრივი კავშირის გზით.

გერმანული კლასიკური იდეალიზმის წარმომადგენელი ი.გ.ფიხტე (1762-1814) წერს პოლიტიკური პრობლემებისადმი მიძღვნილ ტრაქტატს. მისი ნაშრომი „ჩაკეტილი სავაჭრო სახელმწიფო, ფილოსოფიური მონახაზი, როგორც დამატება სამართლის მოძღვრებისადმი“ (1800) შეიქმნა იმ დროს, როცა გერმანიას სამხედრო საფრთხე ემუქრებოდა საფრანგეთისაგან და ეკონომიკური ექსპანსია ინგლისისაგან. ამიტომაც ამ ნაშრომში გამოვლენილი მოტივები, ყზარმული სოციალიზმის იდეების სახით, უფრო მეტად გასამხედროებულ ვითარებაში მყოფი სახელმწიფოს სტატუსისათვის იყო განკუთვნილი. ი.გ.ფიხტეს თვალსაზრისით, პოლიტიკა მეცნიერებაა სწორი გონივრული მართვის შესახებ, რომელიც რეალიზებული უნდა იქნეს ჭეშმარიტი სამართლის მოთხოვნის შესაბამისად და უნდა ეყრდნობოდეს

⁶ Кант. Соч. В-6 т. М., 1965. т.4. ч. 2., с 233.

⁷ Ibid. 270.

ეთიკურ ნორმებს. იგ.ფიხტესთან პოლიტიკური პრობლემის თემატიკების შედეგად, არა იდეალური სამართლის რეალიზებაა პირველადი პრობლემა, არამედ სამართლიანი მმართველობის პრობლემა, რომელმაც უნდა განახორციელოს იდეალური სამართალი. ასე რომ, მმართველობის პრობლემის თეორეტიკებით პოლიტიკური ხელისუფლების სამართლებრივი რეალიზების პრობლემის საკითხი ისმება.

გ.ვ.ფ.ჰეგელის (1770-1831) ფილოსოფიის მიმართ ბევრი უსამართლო ბრალდებებია გამოთქმული. ყველაზე მეტად ეს ეხება მის „სამართლის ფილოსოფიას“ და პოლიტიკურ შეხედულებებს. გ.ვ.ფ.ჰეგელის პოლიტიკური ფილოსოფიის მიმართ შეიძლება გავიგოთ ნებისმიერი ბრალდება: რასიზმში, ნაციონალიზმში, ეოჟინიზმში და სახელმწიფოს ხელისუფლების გაღმერთებაში, როგორც ადამიანური ღირებულების უმალღეს გამოვლინებაში. ამგვარ მტკიცებათა ავტორები არ ითვალისწინებენ, რომ ხელისუფლებისა და სახელმწიფოს „ღვთიური საწყისის“ გამოვლინებას გ.ვ.ფ.ჰეგელი უშვებდა მხოლოდ იდეალური სახელმწიფოსათვის, ასეთი კი არც ერთი იმჟამინდელი სახელმწიფო არ იყო. ყველა სახელმწიფო წარმოადგენდა მსოფლიო სულის გაუცხოებული მდგომარეობის გამოვლინებას ობიექტური ყოფიერების სტადიაში. გ.ვ.ფ.ჰეგელი წერდა ომების ხალხთა გამათავისუფლებელი როლის შესახებ და იგი ამას უკავშირებდა ნაპოლეონის გამარჯვებების რევოლუციურ ზემოქმედებას ხალხთა ცხოვრებაზე. კერძოდ, ეს ეხებოდა ნაპოლეონის მიერ სამოქალაქო უფლებების საყოველთაოდ გავრცელებას მთელს ევროპაში. შემდგომში. გ.ვ.ფ.ჰეგელი წერდა გერმანელი ხალხის ეროვნულ-გამანთავისუფლებელ ბრძოლაზე ნაპოლეონის წინააღმდეგ. გ.ვ.ფ.ჰეგელი უშვებდა თავის დროის პოლიტიკურ კომპრომისებს, განსაკუთრებით ეს ეხება პრუსიის კონსტიტუციურ მონარქიას, თუმცა იგი ხმს უსვამდა მონარქიის კონსტიტუციურობის სწრაფს.

გ.ვ.ფ.ჰეგელი ამტკიცებდა, რომ სახელმწიფოს, როგორც „ზნეობრივი იდეის სინამდვილის“, ამოცანა განისაზღვრება გონის (Geist) მოთხოვნილებების რეალიზაციით, რაც განაპირობებს ადამიანთა თავისუფლების ზრდას. მაგრამ რეალურ პოლიტიკურ ისტორიაში

სახელმწიფოთა მოქმედება შორს დგას იდეალური გონივრულობისაგან. მათი მოქმედება უფრო „განსჯადი“, ვიდრე გონივრული; განსჯადია ის პოლიტიკური მოძრაობებიც, რომლებიც მიმართულია ამ თუ იმ სახელმწიფოს დანგრევისაკენ.⁸ აქედან გამომდინარეობდა ორი დასკვნა: ერთი მხრივ, აუცილებელია არსებული სახელმწიფოების შემდგომი დემოკრატიზაცია, მეორე მხრივ, ყოველგვარი პოლიტიკური მოძრაობა (და მისი თეორია) შეზღუდულია თავის არსით და უნდა ვეცადოთ იგი „მოხსნას“ ინდივიდების სულიერ ცხოვრებაში „აბსოლიტური სულის მოძრაობის სფეროში“.

გ.ვ.ფ.ჰეგელის მსჯელობის ხაზს აგრძელებს თომას ჰილ გრინისა (1836-1882) და ბერნარდ ბოუსენქითის (1848-1923) ფილოსოფია. უსამართლო შეფასებაა ის, რომ ამ ფილოსოფოსების გააზრებანი გავიგოთ, თითქოს მათ აბსოლუტის ფილოსოფიიდან გამოჰყავდათ სახელმწიფო ხელისუფლებისა და პოლიტიკური გადაწყვეტილებათა არაფრით შეზღუდული ავტორიტეტი (მაგ.ჰ.მარკუზე).⁹ სახელმწიფო და პოლიტიკური ხელისუფლება თ.ჰ.გრინისა და ბ.ბოუსენქითის ფილოსოფიაში „პოზიტიური თავისუფლების“ და „თვითმართველობის“ იდეის სახით რეალიზდება, სადაც სახელმწიფოს მიერ განხორციელებული ძალადობა მხოლოდ თვითმმართველობის ატრიბუტს წარმოადგენს.¹⁰

XIX-ს-ში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა როგორც პოლიტიკურ რეალებში, ასევე თეორიულ წარმოდგენებშიც. პოლიტიკური თეორიების ინტერესის საგანი გახდა არა მარტო პოლიტიკური ხელისუფლების ანალიზი, არამედ პოლიტიკური პროცესებისაც. ამ დროს მოხდა პოლიტიკურ თეორიათა მკვეთრი პოლარიზაცია. ერთ პოლუსზე წარმოჩინდა რადიკალური ტენდენცია, რომელიც არა მარტო მკვეთრად უპირისპირდებოდა არსებულ ბურჟუაზიულ წყობილებას და ეძებდა ალტერნატიულ გზებს ახალი პოლიტიკური სტრუქტურებისა და რეალობების ჩამოყალიბების

⁸ იხ. Гегель, философия права, ст. 371. М., 1990. Klennner H., Hegels rechtsphilosophie, Berlin, 1983.

⁹ იხ. Marcuse, Reason and revolution. Hegel and rise of social theory, L., 1973.

¹⁰ Bou senquet B. The philosophical theory of the state, 1899, L., t. Y.Green, Lectures on the political obligations. 1964.

ბებისათვის, არამედ პოლიტიკური თეორიისათვის ხელისუფლების პრობლემა იქცა ეპოქის სულის გამომხატველი. საუკუნის დასაწყისში ეს ტენდენცია წარმოდგენილი იყო სოციალ უტოპისტების მიერ. საბოლოო ჯამში დასრულებული სახით ის გაჩნდა მარქსისტულ ფილოსოფიაში, რომელსაც პრეტენზია ჰქონდა პოლიტიკური მოვლენებისა და პროცესების მეცნიერული ხედვისა და ფ.ნიცშესთან. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პოლიტიკური ხელისუფლების არსის გაგებას კ.მარქსისა (1818-1883) და ფ.ნიცშეს (1844-1900) შემდეგ. მათ დაინახეს პოლიტიკური თეორიის ძალის მნიშვნელობა ხელისუფლებისათვის ბრძოლის საკითხში. კ.მარქსმა ხელისუფლებას კლასობრივი ხასიათი მიანიჭა და პოლიტიკურ-კლასობრივი ბატონობის იარაღად წარმოაჩინა, ხოლო ფ.ნიცშემ „ღმერთის სიკვდილის“ შემდეგ, ინდივიდთა სწრაფვის მთავარ მამოძრავებლად „ძალაუფლების ნება“ გახადა. ამ ორი მოაზროვნის მნიშვნელოვანმა დეკლარაციამ ხელისუფლების არსის გაგების საკითხში, მიუხედავად მათი სწრაფვისა, ეჩვენებინათ კაცობრიობისათვის ადამიანების ხელისუფლების სწრაფვისაკენ ფარული იმპულსები, მათი მოძღვრება ორი ყველაზე ავტორიტარული რეჟიმის – ფაშისტურისა და კომუნისტურის – კატალიზატორი გამოდგა.

პოლიტიკური თეორიის მეორე პოლუსზე მიმდინარეობდა პროცესი, რომელიც ადამიანს განიხილავდა „კომერციულ არსებად“. ეს თეზისი საფუძვლად დაედო იერემია ბენტამის (1748-1832) უტილიტარისტულ ეთიკას, რომელმაც ადამიანი დამოუკიდებელ არსებად გამოაცხადა და მოითხოვა, სახელმწიფო არ ჩარეულიყო სამოქალაქო ცხოვრებაში. სახელმწიფოს ფუნქცია უნდა შემოსაზღვრულიყო მხოლოდ „ღამის დარაჯის“ ფუნქციით. საბოლოო ჯამში ამ პოზიციას გამოხატავდა XIX ს-ის ლიბერალიზმი: შემდეგი ნაბიჯი ამ მიმართულებით გადადგეს პოზიტივისტებმა (ოკონტი და პ.სპენსერი), რომლებიც ცდილობდნენ პოლიტიკა განეხილათ, რო, გორც ერთ-ერთი ელემენტი რთული სოციალური მთელისა. ისინი მოითხოვდნენ სოციალურისა და პოლიტიკის საკითხისადმი რაციონალურ მიდგომას. პრაქტიკაში ეს ნიშნავდა „პოზიტიურ“ პოლიტიკის დამორჩილებას არსებული საზოგადოებრივი წესრიგის შენარჩუნებისათვის და საზოგადოების გარდაქმნის რევოლუციური მეთოდების უარყოფას.

ჰანს ფრ იერისათვის (1887-1969) მიუღებელი ხდება ამ თეორიების გამოკვეთილი ბურჟუაზიული სული. მისი მხრით, „ბურჟუაზიულობის“ უტილიტარისტულმა სულმა მიგვიყვანა ოჯახურ-ზნეობრივი სფეროს სამოქალაქო სწოგადობებიდან გამოყოფამდე და მთელი ადამიანური რეალობის ეკონომიკური კანონზომიერებისადმი დაქვემდებარებასთან. ეს აიძულებს ჰ.ფრაიერს მთელი იმედები სახელმწიფოზე დაამყაროს, როგორც ერთადერთ ძალზე, რომელსაც შეუძლია გააერთიანოს მეურნეობა და ზნეობრიობა და ასევე გაათავისულოს სწოგადობა კლასობრივი ბრძოლისაგან. აქედან გამომდინარე, ჰ.ფრაიერი გვთავაზობს სოციოლოგიის გაგებას, როგორც „მეცნიერებას სინამდვილეს შესახებ“. „ლოგოსი“ სოციოლოგიას ანდა „სინამდვილის სოციოლოგიას“ იგი გადააქცევს სოციალური მოქმედების თეორიად, რომელიც განიხილება ეგზისტენციალურ ტერმინებში, როგორც ინდივიდების ნების თავისუფალი გამოვლენა, რომელიც უპირისპირდება სოციალური და ეკონომიკურ აუცილებლობას, რომელიც თავსმობხვეულია ბურჟუაზიული სულისა და მისგან წარმოქმნილი ბურჟუაზიული სწოგადობების მიერ. ინდივიდუალურ ნებათა ამგვარი მოქმედების საწყისს წარმოადგენს სახელმწიფოს ნება, როგორც ხალხის ნების საყოველთაო გამოხატულება. ჰ.ფრაიერი ყურადღებას მიაქცევს კლაუზევიცის იდეას, რომ „ომი არის პოლიტიკის გაგრძელება „ძალადობითი საშუალებით“. რადგანაც ომისათვის მზაობაში გამოხატება სახელმწიფოს უმაღლესი ნება. პოლიტიკის ამოცანაა ომისათვის მუდმივი მზაობა; ხოლო პოლიტიკური თეორიის ამოცანაა მოძებნოს გზები ამ მზაობისათვის.

ანალოგიური პოზიციის მიხედვით არის გამოხატული კარლ შმიდტის (1888-1985) თვალსაზრისი. მისი ძირითადი თეორიული მრწამსი გამოხატება დეციზიონიზმში (decisio – გადაწყვეტილება) დეციზიონისტურ საფუძველზე აფუძნებს იგი „პოლიტიკურის“ ცნებას. მისი მხრით, ძირითადი პოლიტიკური განსხვავება მეგობრისა და მტრის განსხვავებაა. ამასთან, მეგობრის ცნება მეორე პლანზეა გადატანილი. პირველადია მტრის ცნება. „მტერი სულ მცირე რეალური შესაძლებლობის მიხედვით არის მეტრძოლი ხალხის ერთობლიობა, რომელსაც უპირისპირდება ამგვარი ერთობლიობა. მტერი მხოლოდ სწოგადობრივი მტერია

რადგანაც ყველაფერს, რასაც კავშირი აქვს ამგვარი ხალხის ერთობასთან, განსაკუთრებით მთელ ხალხთან, ამის წყალობით ხდება სწოგადობრივი.“¹¹ ბრძოლა მათ შორის განადგურებისათვის ბრძოლაა, ე.ი. ომი: პოლიტიკური – ეს არა იმდენად ბრძოლაა, რამდენადაც ადამიანთა ქცევათა სფერო, რომელიც ყალიბდება ბრძოლის რეალური შესაძლებლობის შესაბამისად. რამდენადაც პოლიტიკური დაპირისპირება არ ეფუძნება ეკონომიკურ, ზნეობრივ და ა.შ. პრინციპებს, მაშინ პრობლემა ისაა, თუ ვინ ღებულობს გადაწყვეტილებას არსებული ასოციაციებისა და დისოციაციების პოლიტიკურ ან არა პოლიტიკურ ხასიათზე. ამდაგვარი უმაღლესი გადაწყვეტილების სუბიექტს წარმოადგენს უზენაესი პოლიტიკური ხელისუფლება, რომელიც ეკუთვნის სახელმწიფოს (თუმცა ეს აუცილებელი არ არის მას ეკუთვნოდეს).

ბერთრან რასელი (1872-1970) ხელისუფლების ცნებას განიხილავს, როგორც ფუნდამენტურ ცნებას სწოგადობრივი მეცნიერებისათვის. ბ.რასელი დიდ ყურადღებას უთმობს სეხელისუფლებო ურთიერთობებში ინდივიდუალურ მოტივებს. მისი კონცეფციის თანახმად, ხელისუფლება ინდივიდუუმის თვისებაა, რომელიც გარდაისახება ხელისუფლების სტრუქტურაში. ბ.რასელი ცდილობს, გაითვალისწინოს ხელისუფლების სუბიექტური და ობიექტური მხარეები. ინდივიდუალური ხელისუფლების ყველგვარ საშიშ ფორმად იგი მიიჩნევს ჩრდილოვან ხელისუფლებას, რომელიც მალულად ფლობს მართვის სადავეებს. ბ.რასელი ხელისუფლების ორგანიზაციის არც ერთ ფორმას არ თვლიდა სრულყოფილად. სახელისუფლებო ურთიერთობაში ნეგატიური ფორმების ანულირებისათვის, რომელიც მუდმივად წარმოიშობა, იგი მოითხოვდა სპეციალური საკანონმდებლო და პროპაგანდისტული ღონისძიებების გატარებას. ომი, ბ.რასელის თანახმად, არის სახელისუფლებო ურთიერთობის უკიდურესი გაუკუღმართებული ფორმა, რომელიც ანგრევს ნორმალურ სახელისუფლებო ურთიერთობებს.

კარლ პოპერი სახელისუფლებო ურთიერთობისათვის „დაბურულ“ და „ღივ“ სწოგადობების სქემას გვთავაზობს. იგი თავის ფილოსოფიას განიხილავს, როგორც ლიბერალური „ღივ“ სწოგადობების დაფუძნებას, რომელსაც უპირისპირდება „დაბურულ“ ტოტალიტარული

¹¹ Schinitt C. The concept of political, New Burnswick. p. 70-71.

სახელმწიფოები. კაპოერი მარქსისტულ ფილოსოფიას განიხილავდა, როგორც „წინაწარმეტყველურს“ და ისტორიცისტულს. იგი საერთოდ შეუძლებლად მიიჩნევდა სოციალური პროგნოზირების შესაძლებლობას. თუმცა მისი მსჯელობა პლატონის, პეგელისა და მარქსის შესახებ, როგორც ტოტალიტარული სახელმწიფოს თეორეტიკოსებზე, გარკვეულ წილად, ცალმხრივია. ამ მოზროვნებით, ტოტალიტარული სახელმწიფოს თეორეტიკოსობა მხოლოდ „ღია“ საზოგადოების სქემაში შეიძლება იყოს გამართლებული.

სახელისუფლებო ურთიერთობის ანთროპოლოგიურ კონცეფციას ავითარებს ელიას კანეტი (1905-1990). მისი აზრით, ერთ-ერთ ძირითად ანთროპოლოგიურ უნივერსალს წარმოადგენს სიკვდილი, რომელიც პოლიტიკის არსებითი კრიტერიუმია (პოლიტიკური ცნობიერების მოქმედების და ა.შ.). ეკანეტის თანახმად, ხელისუფლება ზემოქმედებს მასაზე ბრძანებითა და სიკვდილის შიშის გზით. ხელისუფლების საწყისს წარმოადგენს თითოეული ინდივიდუმის შიში, რომელიც ადამიანთა მასაში ეძებს შიშისაგან დამალვას. მასაში, შიშთან ერთად, იგი კარგავს პასუხისმგებლობას თავისი ქმედების გამო. ადამიანის უნარი – შეეწინააღმდეგოს ბრძანების შესრულებას – ხდება მისი თავისუფლების საზომი. ეკანეტი ვერ ხედავს ხელისუფლების დამორგუნველი ფორმებიდან სხვა გამოსავალს, გარდა ინდივიდუმის შინაგანი გათავისუფლების გზისა, მის წინაშე არსებული საშიშროების გაცნობიერებით.

უფრო რადიკალურია ხელისუფლების საკითხი სტრუქტურალისტურ კონცეფციებში. მიშელ ფუკო (1926-1984) ხელისუფლების არქეოლოგიისადმი მიძღვნილ შრომების ციკლში ცდილობს გამოავლინოს საზოგადოებაში ხელისუფლების არსებობის სულ სხვაგვარი ფორმა, რომელიც არ აიხსნება პოლიტიკური და ეკონომიკური ანალიზის ტრადიციული ტერმინების გზით. ხელისუფლების უნივერსალური ტიპი შეიძლება გამოკვლეული იყოს მხოლოდ სხვადასხვა ეპოქების არქეოლოგიური რეკონსტრუქციის გზით, რომელშიც ხელისუფლების დინამიკა თითქოს „გაქვავებულია“ და შესამჩნევია საზოგადოებრივი მთელის მატერიალური და სულიერი სტრუქტურების ყველა რგოლში. ხელისუფლების ეს ტიპი შეიძლება გაგებული იყოს ისტორიულად გარკვეული სხეულებრივი პრაქტიკის კონტექსტში. რამდენადაც

ამ ხელისუფლების ერთადერთ სამიზნეს წარმოადგენს არა ცნობიერება და კანონი, არამედ ადამიანის სხეული. მფუკო წარმოადგენს სხეულთა ისტორიას, სხეულებრივი პრაქტიკის სხვადასხვა სახეობებს და ხსნის, თუ როგორ აყალიბებს ხელისუფლების მრავალრიცხოვანი მიკროსკოპული ძალები ინდივიდუალს. მფუკოს მიერ წარმოდგენილია ისტორია ხელისუფლების სხეულებრივი პანთეონის სახით.

ანონიმური ხელისუფლების ბატონობის პროექტი განვითარებას პოულობს უკვე დერიდას, ჟილ დელიოზის, ფელიქს გვატარისა და როლან ბარტის კონცეფციებში.¹²

XIX-ის ბოლოს იქმნება პოლიტიკური სოციოლოგია, რომელიც, მათი შემქმნელების იდეის თანახმად, პოლიტიკას განიხილავდა ეპოქის საერთო სოციალურ კონტექსტში. ემილ დიურკჰეიმის, მაქს ვებერისა და ვილფრედო პარეტოს ნაშრომებში შეიმჩნევა გადასვლა განყენებული თეორეტიკებიდან პოლიტიკური მოღვაწეობის ემპირიულ ანალიზზე. XX-ის 20-იანი წლებიდან სოციალური და სამართლებრივი გამოკვლევის საერთო კონტექსტიდან პოლიტიკური მეცნიერება ცალკე გამოიყოფა და ორიენტირებულია შეისწავლოს პოლიტიკური პრაქტიკა წმინდა პრაქტიკული მიზნებისათვის.

ჩვენ მიერ შემოთავაზებული მოკლე ექსკურსიდან ის დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ, რომ არ არსებობს ხელისუფლების გაგების საკითხში ერთი შეთანხმებული მოდელი, მაგრამ ერთი საერთო რამ, რაც ამ კონცეფციებს გააჩნიათ, ისაა, რომ ხელისუფლების პრობლემა მოაქციონ თეორიული კონსტრუქციებისა და განზოგადოებების ველში. ჩვენ ამ პრინციპს ვღებულობთ სახელისუფლებო მიმართების კატეგორიად, რომელიც გზამკვლევადა უნდა დაგვეხმაროს სახელისუფლებო ურთიერთობისა და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ურთიერთმიმართების საკითხების წარმოჩინებაში.

¹² ამ საკითხზე უფრო დაწვრილებით იხილეთ მეშვიდე თავში.

§2. პოლიტიკური ხელისუფლების ხასიათის წინასწარი განმარტებისათვის

პოლიტიკური ხელისუფლების პრობლემა მნიშვნელოვანი კატეგორიაა სახელმწიფოს სოციალური სტრუქტურისა და პოლიტიკური პროცესების ანალიზისათვის. ხელისუფლების ცნება წარმოადგენს საფუძველმდებელ ცნებას პოლიტიკური თეორიისათვის და იძლევა გასაღებს პოლიტიკური ინსტიტუტების, თავად პოლიტიკისა და სახელმწიფოს გაგებისათვის. მხოლოდ ხელისუფლების წიაღში შეიძლება იყოს გაგებული ხელისუფლების არსებითი ნიშნები, როგორც სახელისუფლო ურთიერთობის უმნიშვნელოვანესი კატეგორიები.

იმისათვის, რომ გავერკვეთ პოლიტიკური ხელისუფლების პრობლემაში, აუცილებლად მიგვაჩნია წინასწარ განვიხილოთ პოლიტიკური ხელისუფლების საკითხი, როგორც ზოგადი სოციალური კატეგორია, რომელიც ამახება ნებისმიერ საზოგადოებრივ ურთიერთობაში.

ცნობილია, რომ პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელისუფლება არ არის საჯარო ხელისუფლების ერთადერთი სახეობა. ხელისუფლება დამახასიათებელია ნებისმიერი ორგანიზებულ ან მეტ-ნაკლებად მდგრად და მიზანმიმართულ ადამიანთა ერთობისათვის; იგი დამახასიათებელია ნებისმიერი საზოგადოებრივი გაერთიანებისათვის, საზოგადოებისათვის საერთოდ და ასევე მისი სხვადასხვა შემადგენელი ნაწილისათვის.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება გავარჩიოთ თემის, გვარის, ტომის ხელისუფლება; საზოგადოებრივ ორგანიზაციითა ხელისუფლება, მშობელთა ხელისუფლება, ოჯახისა და ასე შემდეგ.

საჯარო ხელისუფლების ყოველ ნაირსახეობას ცნობილი თავისებურებანი გააჩნია, რომლებიც განირჩევიან სპეციფიკური განსაკუთრებულობებით. ამასთან, ყველა მათგანისათვის დამახასიათებელია საერთო თავისებურებანი, რომელთა სინთეზი საშუალებას გვაძლევს დავახასიათოთ ხელისუფლება, როგორც ზოგადი სოციალური კატეგორია.

მამსადამე, რა შეიძლება იყოს ხელისუფლება? ეს არის ცალკეული პირების, ადამიანთა ჯგუფის, პარტიის, სახელმწიფოს

უნარი თავისი ნება მოახვიოს სოციალური ურთიერთქმედების სხვა მონაწილეებს და მართოს მათი მოქმედება ძალადობითი ან არაძალადობითი საშუალებებით და მეთოდებით.

როგორც აღვნიშნეთ, როცა სიტყვა ეხება პოლიტიკასა და ხელისუფლებას, უეჭველია პირველ ადგილს ხელისუფლების საკითხი იკავებს, ხოლო პოლიტიკა წარმოგვიდგება, როგორც სხვადასხვა ჯგუფებისა და პირების მიერ სახელმწიფო ინსტიტუტების საშუალებით ხელისუფლების რეალიზაციის მცდელობის პროცესი. რადგან ჩვენი მიზანი პოლიტიკური ხელისუფლების არსის გარკვევაა, არ მოვანდენთ ამ ცნებების ურთიერთგამიჯვნას. პოლიტიკა და ხელისუფლება ხშირად ერთმანეთის გადამკვეთი ტერმინებია. პოლიტიკის მიზანია მოიპოვოს ხელისუფლება და ამ უკანასკნელის გზით განახორციელოს თავისი მიზნების ბატონობა. ამ ბატონობის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ პოლიტიკური ხელისუფლების ინსტიტუციონიზებული ფორმების მიხედვით.

§3. პოლიტიკური ხელისუფლების ფენომენში მართვისა და ძალაუფლების ფაქტორების გამიჯვნა და მისი რეალიზაციის ფორმები

ხელისუფლება საზოგადოებებრივ ურთიერთობაში შეიძლება მოზრებული იყოს მმართველობის ფუნქციაში. თუ განვიხილავთ მართვას უფრო ზოგადი ფორმით, მასში შეიძლება მოვიზნოთ ყოველგვარი სახის ხელისუფლება. მაგრამ ეს არ იქნება სწორი, რადგან, მიუხედავად იმისა, რომ მმართველობა მჭიდროდ უკავშირდება ხელისუფლებას, ის არ არის ხელისუფლება. უფრო მეტად იგი გულისხმობს ხელისუფლების ფუნქციონირებას, რომელიც რაიმე პროცესის სახით ან საგნობრივ მატერიალურ შედეგში რეალიზდება.

თუ ამოვალთ იქიდან, რომ სახელმწიფო ხელისუფლება გულისხმობს მართვის პროცესს და თუ მიზნად დავისახავთ, გამოვაკლინოთ ნებისმიერი ხელისუფლების შინაარსი, როგორც ზოგადსოციალური კატეგორია, ამ შემთხვევაში ჩვენ გვინტერესებს

სახელმწიფო ხელისუფლება, როგორც პოლიტიკური მიზნების რეალიზაციის საშუალება.

ნებისმიერი ხელისუფლება განიხილება, როგორც საზოგადოებრივი ურთიერთობა, ხელისუფლების მპყრობელსა და ვიზუალურ ცენტრებსა ეს ხელისუფლება. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური ხელისუფლება, მიუხედავად იმისა, თუ რა გარეგნულ ფორმებში ვლინდება იგი, არსებითად იძულებითია, რადგანაც, ასე თუ ისე, ის ყოველთვის მიმართულია გაბატონებული ან მმართველი ჯგუფის მიერ გარკვეულ ადამიანთა ჯგუფის ნებელობის დამორჩილებისაკენ. მამასადამე, იძულება წარმოადგენს ნებისმიერი ხელისუფლების არსებით ნიშანს. ამრიგად, ყოველგვარი საზოგადოებრივი ხელისუფლება შეუძლებელია იძულების გარეშე არსებობდეს.

თუ ხელისუფლების ამგვარი გაგება მისაღებია, მაშინ პოლიტიკური ხელისუფლების პრინციპი აგებულია სახელისუფლებო ურთიერთობაზე. ეს უკანასკნელი გულისხმობს დამოკიდებულებას ორ დაპირისპირებულ პოლუსს შორის – ხელისუფლების მპყრობელსა და ხელქვეითს შორის, რომელიც ბატონობისა და მორჩილების ფორმაში ვლინდება.

მამასადამე, პოლიტიკური ხელისუფლება სახელმწიფოს შიგნით არის გარკვეული სახელისუფლებო ურთიერთმიმართება და იგი ყველა შემთხვევაში იდენტიფიცირდება ბატონობასა და ქვეშევრდომობასთან, ანუ იძულებით ხელისუფლებასთან.

იმისათვის, რომ სწორად ავხსნათ პოლიტიკური ხელისუფლების საზრისი – აუცილებლად უნდა გავითვალისწინოთ პოლიტიკური ხელისუფლების შინაგანი სტრუქტურა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ის ყალიბდება ორი მხარის საფუძველზე – ბატონობისა და ქვეშევრდომობის პრინციპით. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელისუფლება, პირველ რიგში, ობიექტივირებულია ბატონობისა და მორჩილების მიმართებაში და, მეორე მხრივ, მმართველობისა და დაქვემდებარების მიმართებაში. როცა ხელისუფლება ობიექტივირებულია ბატონობისა და ქვეშევრდომობის მიმართებაში, პირველ პლანზე გამოდის იძულების მეთოდი, როცა იგი ვლინდება მმართველობისა და დაქვემდებარების სახით – დარწმუნების მეთოდით. მამასადამე, საკითხის არსი ისაა, რომ ყოველგვარი

ხელისუფლება, მათ შორის სახელმწიფო ხელისუფლება, რომელიც განიხილება, როგორც სახელისუფლებო მიმართება, როგორი ფორმითაც არ უნდა ვლინდებოდეს იგი – მორჩილებისა და ბატონობის მიმართებაში ან მმართველობისა და დაქვემდებარების მიმართებაში – შეუძლებელია მოიპოვებოდეს იძულების ელემენტის გარეშე.

იძულების საკითხი პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზების ძალზე რთული პრობლემაა. იგი არა მარტო ფიზიკურ იძულებას გულისხმობს, არამედ მორალურ იძულებასაც. მაგრამ, ჩვენი აზრით, არამართებულია ხელისუფლების განხორციელებისას იძულებისა და დარწმუნების მეთოდი, რომ ერთმანეთს დაუპირისპიროთ. ასევე შეუძლებელია ამ უკანასკნელთან რომელიმეს აბსოლუტიზაცია მოეახდინოთ, როგორც ხელისუფლების რეალიზაციის ერთადერთი მეთოდის. ორივე ეს მეთოდი ერთმანეთს ავსებს, უზრუნველყოფს და წარმოვიდგება, როგორც ყოველგვარი ხელისუფლების რეალიზაციის ზოგადუნივერსალური მეთოდები. კონკრეტული სიტუაციისა და ფუნქციონირების პირობებში პირველ პლანზე გამოდის ან დარწმუნების მეთოდი, ან იძულების. უფრო სწორად თუ ვიტყვით, ხუ ხელისუფლება ობიექტივირებულია ბატონობისა და მორჩილების მიმართებაში, მაშინ პირველ პლანზე გამოდის იძულების მეთოდი, მაგრამ, როცა იგი ვლინდება მმართველობისა და დაქვემდებარების ფორმაში – დარწმუნების მეთოდი. ეს უკანასკნელი ვლინდება, უმთავრესად, იმ შემთხვევებში, როცა მორჩილებისა და ბატონობის ურთიერთობის ფორმები რაციონალიზებულია, ანუ იგი უზრუნველყოფილია ნორმატიული აქტებით, ანუ კანონით, ე.ი. როცა ქვეშევრდომის ურთიერთობა ზემდგომთან კანონის საფუძველზე რეალიზდება.

მაგრამ ყველა მომენტში ნებისმიერი ხელისუფლებას რეალიზაციის ყველა ქვეტექსტი არის იძულება. აქედან გამომდინარე, არსებითი ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ იძულება განხილული იქნეს არა მარტო როგორც მეთოდი, არამედ, როგორც ნებისმიერი ხელისუფლების შინაარსი ანუ, როგორც მისი სტრუქტურული მხარე, როგორაც არ უნდა ვლინდებოდეს ის მმართველობის თუ ბატონობის ფორმაში.

რადგან იძულების ცნება, როგორც ხელისუფლების რეალიზაციის მეთოდი, ძალზე მრავალმნიშვნელოვანია, არსებით მნიშვნელობა აქვს, თუ განვასხვავებთ მას დათრგუნვისაგან. იძულება უფრო ფართო სოციალური კატეგორიაა, ვიდრე დათრგუნვა. იძულება არის ნებისმიერი ხელისუფლების სპეციფიკური თვისება, ხოლო დათრგუნვა წარმოადგენს იძულების გამოვლინების ერთ-ერთ შესაძლო პირობას, რომელიც დამახასიათებელია საზოგადოებისათვის ან სახელმწიფო პოლიტიკური ხელისუფლებისათვის. კერძოდ, დათრგუნვა არის ინდივიდების ძალმომრეობა, სახელმწიფო და პოლიტიკური ხელისუფლების სტრუქტურის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც რეალიზდება მორჩილებისა და ბატონობის მიმართებაში. ამგვარად, დათრგუნვა, მიუხედავად იმისა, თუ რა კონკრეტულ ფორმებში ვლინდება, არსებითად, წარმოადგენს იძულების განსაკუთრებულ ნაირსახეობას.

აქედან გამომდინარე, რადგან იძულება გულისხმობს დათრგუნვის მომენტებს, შეიძლება განვასხვავოთ ორი ტიპის იძულება: ფიზიკური და ფსიქიკური იძულება.

ფიზიკური იძულება გულისხმობს ხელისუფლების მპყრობელის ზემოქმედებას ქვეშევრდომის ყოფიერების ფიზიკურ მხარეზე (პირადზე ან მატერიალურზე) იმ მიზნით, რომ განაპოროციელოს თავისი ნება. ხოლო ფსიქიკური იძულება წარმოადგენს ხელისუფლების მპყრობელის მიერ თავისი ნების განხორციელებას ქვეშევრდომზე ზემოქმედებით, რათა თავიდანვე აღიკვეთოს ის შედეგი, რომელიც მოსალოდნელია, თუ ეს უკანასკნელი არ განაპოროციელებს მას. ფსიქიკური და ფიზიკური იძულების მეთოდის გამოყენების ხასიათი და დანიშნულება დამოკიდებულია კონკრეტულ ისტორიულ პირობებზე, საზოგადოების ხასიათზე, ხელისუფლების შესაბამის ტიპზე, რომელიც იმყოფება განვითარების შესაბამის ეტაპზე.

გამომდინარე იქედან, რომ ჩვენ განვიხილავთ იძულების სხვადასხვა ფორმებს, როგორც ხელისუფლების რეალიზაციის სახეობას, მნიშვნელოვანია ყურადღება გავამახვილოთ ისეთი კატეგორიების ურთიერთმიმართებაზე, როგორცაა „იძულება“, „დათრგუნვა“ და „ძალადობა“. ტერმინი „ძალადობა“ ხშირად იხმარება როგორც „იძულების“, ასევე „დათრგუნვის“ აზრითაც. ძალადობა იძულების

ერთ-ერთი ფორმაა და, ჩვენი მხრით, უშუალოდ უკავშირდება ფიზიკურ იძულებას.

ასევე უნდა განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან ძალადობა და დათრგუნვა. პირველი, როგორც აღვნიშნეთ, ფიზიკური იძულებაა, ხოლო მეორე – როგორც ფიზიკური, ასევე ფსიქიკური იძულებაც.

პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციისას დათრგუნვა ხორციელდება სახელმწიფო მექანიზმის ძალით. ხოლო ძალადობა პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციისას ისეთ მომენტებს ეყრდნობა, როგორცაა ხელისუფლების ხელში ჩაგდება და საკუთარი ხელისუფლების ძალადობით რეალიზაცია.

მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ პრინციპულად მცდარი პოზიცია იქნება, თუ განვიხილავთ ძალადობას (ისევე როგორც იძულებას და დათრგუნვას) კონკრეტული ისტორიული პირობებისაგან განცალკევებით და მოცემული სოციალური გარემოს შინაარსის გათვალისწინების გარეშე. ნათელია, რომ ძალადობისა და იძულების ცნება ყურს კარგად არ ხვდება, მაგრამ ხელისუფლების განხორციელება მხოლოდ დარწმუნების მეთოდით შეუძლებელია. სპოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების ნებისმიერ სტადიაზე ხელისუფლების რეალიზაციის დარწმუნების მეთოდთან ერთად, არსებობს იძულების მეთოდიც. ინგლისელი ფილოსოფოსის თ.პ.გრინის (1836-1882) სიტყვებს თუ მოვიშველიებთ, „რადგან ხალხის თვითმმართველობა იზრდება ისტორიის მანძილზე, ძალადობის მომენტიც მცირდება და მის ადგილს ნებაყოფლობითი მორჩილება იკავებს“¹³

ზემოთ მოყვანილი მსჯელობიდან შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ხელისუფლება შეიძლება განხილულ იქნეს ორი ასპექტით. ერთის მხრივ, ის აღნიშნავს ხელისუფლების მპყრობელის მიერ თავის ნების მოხვევას ქვეშევრდომზე, ხოლო, მეორე მხრივ – ქვეშევრდომის ნების დამორჩილებას ხელისუფლების მპყრობელისადმი. აქედან გამომდინარე, ხელისუფლების ცნება, თავისი შინაგანი არსიდან გამომდინარე, ნებელობითი აქტია, ანუ ხელისუფლების

¹³ The political theory of T.H.Green. Selected writings ed. By J.I.Rodman, 1964, p. 12.

მკყრობელის მიერ თავის ნების თავს მოხვევა ან გადაცემა მის ქვეშევრდომებზე, რომელიც პირველის მხრიდან გულისხმობს ადამიანების ქცევებისა და მოქმედების მართვას, ხოლო, მეორეს მხრიდან – მორჩილებას. უპირველეს ყოვლისა, აქ უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე მითითებულ ასპექტში ხელისუფლების აუცილებელ ასპექტს წარმოადგენს იძულება, რომელიც ისტორიული პირობებისა და კონტექსტების გათვალისწინებით სხვადასხვა ფორმასა და შინაარსს ღებულობს. მეორე მხრივ, ხელისუფლებითი ურთიერთობა ატარებს ნებელობით ხასიათს და თავის სტრუქტურის მიხედვით ყალიბდება „ბატონობისა და მორჩილების“, ან „მმართველობისა და მორჩილების“ პრინციპის მიხედვით. შესაბამისად ამისა, ხელისუფლება ისტორიული პირობებისა და კონტექსტის გათვალისწინებით შეიძლება გამოვლინდეს ან „ბატონობისა და მორჩილების ფორმით“, ან „მმართველობისა და მორჩილების“ ფორმით. მამასადამე, ზემოთ გაანალიზებული ხელისუფლების მექანიზმიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ხელისუფლება საზოგადოებრივი ცხოვრების განვითარების დონისა და ხასიათის შესაბამისი ინსტრუმენტია ყოველნაირი სოციალური ერთობის ფუნქციონირებისათვის, რომელიც გამოიხატება ცალკეული პირების ანდა ადამიანთა ჯგუფის მიერ სხვათა ნების დამორჩილებაში და მათ მიერვე მოცემულ საზოგადოებაში მმართველობის განხორციელების ნებაში.

§4. „ხელისუფლებისა“ და „ძალაუფლების“ ცნების განმარტებისათვის

„ხელისუფლებისა“ და „ძალაუფლების“ ცნებები განსხვავებულ საზრისს ატარებს. თუმცა, რაც ამ ორ ცნებას აერთიანებს, ეს არის ბატონობის საკითხი ანუ ქვეშევრდომის და ზემდგომის ურთიერთობის პრობლემა. მამასადამე, ძალაუფლებისა და ხელისუფლების ცნება გულისხმობს ბატონობის განხორციელებას. მაგრამ აქ დაინშნის საკითხი – ბატონობა რა გზით და როგორ? ზუსტად იმ ხერხისა და წესის გამო, როგორც ხორციელდება ბატონობა, ამ ორ ცნებას განსხვავებულ საზრისს აძლევს.

ხელისუფლების (Authority) ცნების განსაზღვრების საკითხში ჩვენ ვეყრდნობით მაქს ვებერის შემოთავაზებული ხელისუფლების კონცეფციას. მ.ვებერის მიერ გამოყენებული ტერმინი „herrschaft“ ითარგმნება, როგორც ბატონობა. ბატონობა ხელისუფლების გზით მაშინ ხორციელდება, როცა წარმოდგენილია ზემდგომ ჯგუფებსა და ქვეშევრდომ ჯგუფებს შორის ინსტიტუციონიზებული მიმართება, სადაც ქვეშევრდომის კონფორმულობა ზემდგომის ბრძანებებზე „ეყრდნობა მორჩილების აბსოლუტურად დადგენილ ვალდებულებებს, მიუხედავად პიროვნული მოტივებისა ან ინტერესებისა“¹⁴. მორჩილებისა და ბატონობის ლეგიტიმური მიმართების საფუძველი შეიძლება დაყვანილი იქნეს მ.ვებერისეული სოციალური მოქმედების ორ ტიპზე: მიზანრაციონალურ და ღირებულებითრაციონალურ ქმედებაზე. მაშასადამე, არსებობს ლეგიტიმური მიმართების ორი ბაზისი: გრძნობაზე დაფუძნებული ლეგიტიმურობა (აფექტური) და გონებაზე დაფუძნებული ლეგიტიმურობა (მიზანრაციონალური).

აფექტური ქმედება, რომელიც გულმხმობს ემოციურ მდგომარეობას, წარმოდგენს ქარიზმატული და ტრადიციული ხელისუფლების საფუძველს, მაშინ როცა მიზანრაციონალური ქმედება შეიცავს რაციონალური რწმენის პრინციპს აბსოლუტური ღირებულების თვალსაზრისით და გამოკვეთს ლეგალურ-რაციონალურ და ღირებულებით რაციონალურ ხელისუფლებას ეს უკანასკნელი ტერმინი წარმოდგენილია იმისათვის, რათა შემოისაზღვროს ხელისუფლების ვებერისეული ტიპები და გამომდინარეობს ისეთი ძირეული პრინციპებიდან, როგორიც არის ბუნებრივი სამართალი და მართულთა შეთანხმება.

ამგვარად, ლეგიტიმური ბატონობა მოიხსრება იმგვარი სიტუაციის მიხედვით, როდესაც ქვეშევრდომები და ზემდგომები იზიარებენ საერთო ღირებულებათა და ემოციურ რწმენათა რიგს, რომელიც განსაზღვრავს ზემდგომთა უფლებას, გასცენ ბრძანება ქვეშევრდომის მორჩილების მიხინით. ამგვარად, სოციალურ სისტემაში წარმოდგენილი ხელისუფლების განხორციელებისათვის ყველა აქტორი უნდა იზიარებდეს ღირებულებათა საერთო რიგს; ამ სიტუაციაში ზემდგომთა ბრძანებანი იმთავითვე ავტორიტეტულია და ამიტომაც

¹⁴ Weber M., Economy and society, New York: Bedminister Press. vol.III . p. 943.

ორიენტირებული უნდა იყოს კოლექტიურ მიზნებზე. ეს პოზიცია ობიექტურია იმდენად, რამდენადაც ეს არის მკვლევარ ჩამოყალიბებული იქნეს ბატონობის ფორმის ლეგიტიმური პოზიცია. ესაა ხელისუფლების სიტუაცია, მიუხედავად ინდივიდუალური მიერ ნაგულისხმები მოტივებისა და დამოკიდებულებებისა. რადგან მიღებულია, რომ საზოგადოების ერთი წევრიც, თუკი არ იზიარებს „საერთო ღირებულებებს“, ობიექტური დებულებანი (რომლის საფუძველზეც რეალიზდება ხელისუფლება) ახდენს სიტუაციის მისტიფიკაციას. აქედან გამომდინარე, ბატონობის ცნება უფრო შესაბამისი სტრატეგიის მიხედვით უნდა იყოს განხილული, როგორც სახელისუფლებლო და არა ვინმე აქტორის მიერ ნაგულისხმები თვალსაზრისის მიხედვით. რადგან ზემდგომი ჯგუფებიდან მოდის ბრძანებანი და სწამთ, რომ მათ აქვთ უფლება ამგვარად იმოქმედონ და სხვები მოვალენი არიან დაემორჩილონ ამ ბრძანებებს, მაშასადამე, ამ ჯგუფის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, სიტუაცია გულისხმობს ლეგიტიმურ ბატონობას. თუკი ქვეშევრდომი ჯგუფი არ განიხილავს ბრძანებას, როგორც კანონიერს, მაშინ მისთვის ბატონობა სრულიად სხვა რამეა, ვიდრე ის, რაც ხელისუფლებაში იგულისხმება. ამგვარად, სიტუაცია, რომელშიც შესაძლებელია შეიქმნას ობიექტური დებულებანი (ნორმატიული აქტები), რათა ზემოქმედება მოახდინოს სიტუაციაზე, წარმოადგენს ლეგიტიმური ბატონობის სიტუაციის შეზღუდულ შემთხვევას, რომელშიც რწმენები და ღირებულებები ხაზს უსვამენ მოთხოვნას კანონიერებისადმი და რეალურად არიან გაზიარებული საზოგადოების ყველა წევრის მიერ.

„ძალაუფლების“ (power) ცნების გაგების საკითხი მრავალ თვალსაზრისს გულისხმობს. მაგალითად, ინგლისელი სოციოლოგი რ.მარტინი განიხილავს „ძალაუფლებას“, როგორც კომუნიკაციური ურთიერთობის ფორმას; ძალაუფლება განხილულია, როგორც „ინფორმაციის ნაკადის“ ტიპი, რომელიც განასაზიარებს არათვითმარ ქცევას მიმღებისათვის“¹⁵. იგი ამგვარად განიზრახავს გამორიცხოს „ქცევა, რომელიც მოითხოვს ბიოლოგიური და ნეიროფსიქოლოგიური

¹⁵ Martin R., The concept of power: a critical defence. British journal of sociology, vol. 22. 1971, p.245.

მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას და განზრახული ქცევა, აჩვენოს სარგებლის სიჭარბედ სავარაუდო დანახარჯებთან მიმართებაში¹⁶. ქცევის ეს უკანასკნელი ფორმა გამორიცხულია, ვიდრე ჯგუფები და ინდივიდუუმები ცდილობენ მიაღწიონ სულ მცირე დანახარჯებისა და სარგებლის ბალანსს სხვა ჯგუფებთან და ინდივიდუუმებთან მიმართებაში. რ.მარტინი ამიტომაც გამორიცხავს ძალაუფლების საკითხთან მიმართებაში რაციონალური ან განზრახული ქმედების განხილვის რაიმე შესაძლებლობას.

სხვაგვარ პოზიციას იკავებენ ამერიკელი პოლიტოლოგები პ.ბაჩარჩი და მ.ბარატზი ძალაუფლების ცნების გაგებაში. ისინი ამტკიცებენ, რომ უფრო მიზანშეწონილია ვილაპარაკოთ ძალაუფლების განხორციელებაზე სამი პირობის თანახმად: „პირველი, იმისათვის, რომ ძალაუფლებითი მიმართება არსებობდეს, მაშინ უნდა არსებობდეს ღირებულებებისა და ინტერესების კონფლიქტი ორ ან უფრო მეტ პერსონებს ან ჯგუფებს შორის... მეორე, ძალაუფლებითი ურთიერთობა შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ერთი აქტორი ემორჩილება მეორე, აქტორის სურვილებს..... მესამე, ძალაუფლებითი ურთიერთობები შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი ერთ მხარეს შეუძლია მუქარით გამოიწვიოს სანქციები.“¹⁷

ამის მსგავსად, ამერიკელი სოციოლოგი ვ.ბაკლი ძალაუფლებას განსაზღვრავს, „როგორც კონტროლს ან გავლენას სხვების მოქმედებაზე, რათა ხელი შეუწყოს ვინმეს მიზნების რეალიზაციას მისი შინაარსის, ვინმეს წინააღმდეგობის მიუხედავად, ან მიუხედავად მათი ცოდნისა და გაგებისა (მაგ., ფიზიკური, ფსიქოლოგიური ან სოციოკულტურული გარემოს კონტროლის გზით, რომელშიც სხვები უნდა მოქმედებდნენ). ეს ხაზგასმა აქ ეფუძნება ურთიერთდადასტურებული „შეთანხმების“ ნაკლებობას, რომელიც განიხილება, როგორც რაღაც სოციალურად და ფსიქოლოგიურად სიღრმისეული, ვიდრე უსიტყვო მორჩილება ან აშკარა იძულება. ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული მახასიათებლები უფრო

¹⁶ Ibid. p. 245.

¹⁷ Bacharach P., Baratz M., Power and poverty. New York: Oxford university press, 1970, p. 21.

მეტად ხაზს უსვამს პრივატულ მიზან-ორიენტაციას, ვიდრე კოლექტიურ მიზან-ორიენტაციას.¹⁸

ამგვარად, ამ განმარტებების თანახმად, ორი აქტორი ძალაუფლებით ურთიერმიმართებაში მიმართული არიან თავიანთი საკუთარი მიზნებისკენ და ამგვარად კონფლიქტში არიან ერთმანეთთან; ყოველი მათგანი ცდილობს სხვამ იმოქმედოს იმგვარად, რომ მისი საკუთარი მიზნების რეალიზაცია და სხვების მიზნების იგნორირება მოხდეს. სანქციებით იძულება სამოქმედო სიტუაციის ერთ-ერთი ასპექტია, რომელსაც ორივე აქტორი ითვალისწინებს. როცა ძალაუფლების რეალიზების ვითარებაში B აქტორი ემორჩილება A აქტორის სურვილებს, ეს იმიტომ ხდება ასე, რომ B აქტორი განიხილავს იძულებას A აქტორის სურვილებთან ერთად, როგორც უპირატესს A სანქციების მიმღები მხარის საფუძველზე. მსგავსად ამისა, A განიხილავს თავის თავს, როგორც B-ზე ძალაუფლების განმახორციელებელს, როცა იგი ამას ჩათვლის საჭიროდ მაიძულებელი სანქციების საშუალებით, იმისათვის, რათა მიაღწიოს თავის მიზანს. ამიტომაც ყოველ აქტორს წმინდა ღირებულებით რაციონალური მიმართება აქვს სიტუაციისადმი: ყოველი ცდილობს მიაღწიოს თავის მიზანს მინიმალური დანახარჯებით და მაქსიმალური მოგებით.

ჩვენ მიერ განხილული ანალიზიდან აშკარაა, რომ ძალაუფლების ცნებას ძირითადი მიმართება უნდა ჰქონდეს წინასწარგანზრახულ რაციონალურ ქცევასთან; თუმცა „წინასწარგანზრახული ქცევის“ მოტივები აჩვენებს სარგებლის სიჭარბეს დანახარჯებთან მიმართებაში. რადგან დანახარჯების ცნებაში იგულისხმება სარგებელი, რომელიც შეიძლება მოპოვებული იყოს აქტორის მიერ, თუკი მას აქვს თავისუფალი ქცევის არჩევანი სხვა აქტორების მხრიდან, იძულების არყოფნის პირობებში. ამ შემთხვევაში ნათელია, რომ ძალაუფლებისადმი დამორჩილება არ გულისხმობს დანახარჯებზე სარგებლის სიჭარბეს. რაც არ უნდა იყოს, აღსანიშნავია, რომ სარგებლის კალკულაცია არ წარმოადგენს ძირითად ელემენტს აქტორის ქმედებაში. მას არ შეუძლია უარყოს გარეგანი იძულებანი; სხვა პერსონა და

¹⁸ Buckley W., Sociology and modern systems theory. Englewood cliffs: Prentice-Hall inc. 1967, p195.

მისი სანქციებით იძულება წარმოადგენს მისი ქმედების პირობას. ამიტომაც არჩევანი არ არსებობს იძულების ქვეშ ქმედებასა და რაღაც ზრით თავისუფალ ქმედებას შორის; იგი არსებობს A აქტორთან ერთად იძულებასა და არა იძულებას შორის. მაშასადამე, ნათელია, რომ იძულება სანქციების მუქარის ქვეშ (ძალაუფლების წარმატებით განხორციელების შემთხვევაში) განზრახულია როგორც უფრო სარგებლიანი, ვიდრე არა იძულება. ამიტომაც ძალაუფლებისადმი დამორჩილება რაციონალური არჩევანია, როცა იძულების ფასი უფრო ნაკლებია, ვიდრე მოსალოდნელი სანქციებისა. მაგრამ ეს რაციონალური არჩევანი ყოველთვის იძულების წესით არის განპირობებული და სარგებელი ამ რაციონალურ მორჩილებაში ერთი მხარისათვის ნაკლებია, ვიდრე მეორესათვის. მაშასადამე, ძალაუფლების განხორციელებაში ყოველთვის უნდა იყოს გათვალისწინებული ღირებულებით-რაციონალური მომენტი.

ამგვარად, რაც ერთი ჯგუფისათვის ხელისუფლების ლეგიტიმურ განხორციელებად ჩანს, სხვა თვალსაზრისიდან გამომდინარე, სრულიად სხვა რამ შეიძლება იყოს. ეს სავსებით შესაძლებელია, რადგანაც, როცა ზემდგომები ფიქრობენ, რომ ახორციელებენ ხელისუფლებას, ქვეშეურდომები ვარაუდობენ, რომ ისინი ემორჩილებიან მათ ძალაუფლებას. ამ სიტუაციაში ძალზე ძნელია ჩამოვყაყალიბოთ ობიექტური პოზიცია, რომელიც ეხება ძალაუფლებისა და ხელისუფლების მიმართებას. როგორც ვ.ბაკლი აღნიშნავს: „ჩვენ არ შეგვიძლია გამოვრიცხოთ ძალზე რეალური შესაძლებლობა, რომ აქტორების ღიდი პროცენტისათვის ნებისმიერ სოციალურ სისტემაში ნორმები მიღებულია და ემორჩილებიან მას უბრალოდ, როგორც მოქმედების მოცემულ პირობას, მათი საწყისების ან იდეოლოგიური გამართლების და იმის ნაკლებად გაცნობიერების გარეშე, თუ რა შეიძლება იყოს სხვაგვარად: და რომ სხვა უფრო ღიდი პროცენტი აქტორებისა თავის თავს გრძნობს დათრგუნულად ნორმების გამო და მისდევს მათ არაცნობიერად, არამედ მათთვის სხვა რაიმე კურსი მოქმედებისათვის ღიად არ ჩანს; თუ ჩვენ დაუშვებთ ამ შესაძლებლობას, მაშინ ასეთი ვარაუდიც უნდა დაუშვათ, რომ სოციალური სტრუქტურა შეიძლება ლეგიტიმიზებული ან ინსტიტუციონიზებული იყოს

მხოლოდ სისტემის წევრების უმცირესობის მიხედვით. ამიტომ იძულებული ვართ დაეშვათ, როგოც ზოგადი პოზიცია, იმდენად, რამდენადაც ძალაუფლება და ხელისუფლება რაციონალური ცნებებია, რაც ზოგიერთი აქტორისათვის ხელისუფლების სისტემა, სხვა აქტორებისათვის შეიძლება იყოს ძალაუფლების სისტემა¹⁹.

ბოლო თვალსაზრისი, რომელიც ვ.ბაკლს ეკუთვნის, გამოკვეთს იმ ფაქტს, რომ აუცილებელია მოვახდინოთ განსხვავება ყოველდღიურ ვითარებაში ძალაუფლების განხორციელების კონტინგენტსა და არალეგიტიმურ ბატონობაში ნაგულისხმებ იძულების ინსტიტუციონიზებულ ფორმას შორის. მეგობარი ამ პოზიციას განიხილავს ბატონობის მისეულ კონცეფციაში ინტერესების დაჯგუფების მიხედვით. ეს არის მიზანრაციონალურად ორიენტირებული ქმედების სისტემა, რომელშიც ერთი ჯგუფი მუდმივად მყოფობს იმგვარ პოზიციაში, რადგან მიაღწიოს დათმობას მის გრძნობებთან და შეხედულებებთან მიმართებაში. ბატონობის ეს ფორმა „ეფუძნება ზეგავლენას, რომელიც პირდაპირ გამომდინარეობს საჭირო ან კარგი უნარ-ჩვევების ფლობიდან, გარკვეული თვალსაზრისით გარანტირებულია და ქმედითი დომინირებულების ქცევიდან გამომდინარე, რომლებიც რაც არ უნდა იყოს, ფორმალურად თავისუფალი და უბრალოდ თავიანთი საკუთარი ინტერესებით მოტივირებულები რჩებიან“²⁰.

ბატონობის ეს ფორმა აჩვენებს, რომ გავლენისა და ძალაუფლების არაინსტიტუციონალური ფორმები არსებითად ამორფულია და არ ექვემდებარება წინასწარი განზრახვის საბოლოო შედეგის დადგომის რაციონალურ სქემას. ამ შემთხვევაში ბატონობა სისტემატურად გენერირებადია და განისაზღვრება სტატუს-ფორსის საშუალებით. სიტუაციურად, ცვალებადი ძალაუფლების საპირისპიროდ, „ბატონობა უნდა აღნიშნავდეს სიტუაციას, რომელშიც მმართველის ან მმართველების ნებაა გაცხადებული (ბრძანება) და უნდა აღნიშნავდეს ერთ ან მრავალ სხვა (მართულების) ქცევას“

¹⁹ Buckley W., Sociology and modern systems theory. Englewood cliffs: Prentice-Hall inc., 1967, p. 196.

²⁰ Weber M., Economy and society. vol III., Ntw York: Bedminister press. 1968, p. 943.

ზეგავლენას სინამდვილეში უნდა ახორციელებდეს ამ ზეგავლენას იმგვარი გზით, რომ მათი ქცევა შესაბამის სოციალურ დონეზე ისე კლინდებოდეს, თითქოს და მართულები ბრძანების დაკმაყოფილებით თავიანთი ქცევის მაქსიმუმს სწორედ თავიანთი თავისთვის ჩაღიან²¹.

ამგვარად, ძალაუფლებისა და ხელისუფლების ტერმინოლოგიის გაშუქების საფუძველზე შესაძლებელია, რომ განვასხვავოთ ლეგიტიმური და არალეგიტიმური ბატონობა; იძულების ამორფული მიმართებანი შეიძლება აღმოჩენილი იქნეს ხელისუფლების განხორციელების ყოველდღიურ ვითარებაში.

მამასადამე, ჩვენი ანალიზიდან ჩანს, რომ ხელისუფლების ცნება გულისხმობს ზემდგომ და ქვეშევრდომ სუბიექტებს შორის ურთიერთპასუხისმგებლობის საფუძველზე (კონსენსუსის) განხორციელებულ ლეგიტიმურ ბატონობას. ძალაუფლების ცნება კი გულისხმობს ზემდგომსა და ქვეშევრდომს შორის კონფლიქტს, სადაც ძალაუფლების მპყრობელი იძულების წესით ახორციელებს თავის ნებას.

მწ. პოლიტიკური ხელისუფლების მიმართება პოლიტიკურ თეორიასთან

პოლიტიკური ხელისუფლების უშუალო პრობლემას წარმოადგენს მიზნებისა და ამოცანების განსაზღვრა, რომელსაც ისახავს ესა თუ ის პოლიტიკური ჯგუფი თავის პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა რეალიზაციისას. იმასთან მიმართებაში, თუ როგორია კონკრეტული მიზნების შინაარსი და ხასიათი, ხდება საშინაო და საგარეო პოლიტიკის განსხვავება. თუმცა ეს განსხვავება პირობითია; რადგანაც პოლიტიკური მიზნების რეალიზაციისას ერთი საერთო დეტერმინანტი არსებობს პოლიტიკური თეორიის სახით, რომელიც მოქმედების სტრატეგიასა და მიზნებს აყალიბებს. თუმცა პოლიტიკური მოქმედების თეორიას, რომელიც ზოგად ორიენტირებს იძლევა,

²¹ Weber M., Economy and society. Vol. 1, New York: The bedminster press. 1968, p. 946.

არ შეუძლია მოიცვას მოვლენათა მთელი მრავალფეროვნება. მას არ შეუძლია მოცემულ მიზეზთა ერთობლიობიდან ზუსტად გამოკვეთოს შესაძლო შედეგის დადგომა. ამიტომაც პოლიტიკური თეორია შეზღუდულია თავის არსით. ამასთან ერთად, პოლიტიკური ხელისუფლება ხშირად ექცევა პოლიტიკური მოღვაწეების პირადი თვისებების გავლენის ქვეშ, რომელსაც სერიოზული ზეგავლენა შეუძლია მოახდინოს მის მიმართულებებზე. ამიტომაც ერთი და იგივე ტიპის ობიექტური პოლიტიკური მოთხოვნილებანი შეიძლება სხვადასხვა სახის გადაწყვეტილებებში იყოს გამოხატული, რომელთა შინაარსი, უმთავრესად, იმ პირების გადაწყვეტილებებზე იქნება დამოკიდებული, ვინც უფლებამოსილია მიიღოს ეს გადაწყვეტილება. მითითებულ გადამრათა ძირითადი დიაპაზონი, რომელიც არ ემორჩილება თეორიაში ჩამოყალიბებულ პოლიტიკური მოქმედების ძირითად კურსს, გამოწვეულია სუბიექტური ფაქტორების არსებობით. თუმცა ეს სრულიად საკმარისია, რადგან მან არაორდინალურ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებთან და შედეგებთან მიგვიყვანოს, რომელსაც შეიძლება ან პოზიტიური, ან ნეგატიური ხასიათი ჰქონდეს.

პოლიტიკური ხელისუფლების პრინციპი გულისხმობს არა მარტო სამოქმედო მიზნების განსაზღვრას, არამედ საშუალებათა და მეთოდთა დამუშავებას ამ მიზნის მისაღწევად. მსოფლიო პოლიტიკურ პრაქტიკაში დიდი ხნის განმავლობაში ბატონობს დამახვილებული ამოცანების მისაღწევად ომები, ეკონომიკური და პოლიტიკური ზეწოლა, სხვადასხვა ტიპის მანერები და მოლაპარაკებები. საშინაო პოლიტიკის რეალიზაციისას პოლიტიკური ზემოქმედების საშუალებების ვარირება ხდება უშუალოდ იმულებიდან დაწყებული, მოქნილი მანერებით დამთავრებული, რომელიც ხელისშემწყობ პირობებს ქმნის, რომლის საზღვრებშიც დამახვილებული პოლიტიკური მიზანი თითქოს თავისთავად ხორციელდება დაინტერესებული სუბექტების ხილული მონაწილეობის გარეშე. აქ შეიძლება დაისვას საკითხი: ზომ არ არის ისე, რომ პოლიტიკაში უცვლელად მონაწილეობს ნ.მაკიაველის მიერ წამოყენებული პრინციპი: „მიზანი ამართლებს საშუალებას“. რადგანაც პოლიტიკური ხელისუფლების მოქმედებისა და ზემოქმედების სუბიექტები ადამიანები არიან, ამიტომაც პოლიტიკური ხელისუფლების

პრობლემა არ არსებობს ადამიანური სუბიექტების გარეშე. ეს არის პოლიტიკის ეგზისტენციალური ვითარების პირველადი მომენტი, რომელიც ადამიანის სამყაროში ყოფნის მომენტს პოლიტიკური ყოფიერების სივრცეში ათემატიზირებს. ყოველი პოლიტიკური თეორია პოლიტიკური ხელისუფლების მიზნების გენერალიზაციას ახდენს. რა კეთილშობილურ მიზნებსაც არ უნდა ისახავდეს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია, იგი მხოლოდ საკუთარ პოლიტიკურ მიზანზეა ორიენტირებული, რომლისთვისაც ადამიანები მხოლოდ საშუალების კონტექსტში მონსენიება. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია, როგორც პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობისა და განხორციელების ტექსტი, თავის მიზანს მხოლოდ თავის თავში ახორციელებს. ამიტომ იგი ადამიანებს საშუალებებად მოიხმარს, რათა თავისივე თავი გახადოს რეალიზებადი. ამგვარად, პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციის კონტექსტში პოლიტიკურ თეორიას გააჩნია ძალაუფლებით კონტექსტი. ამ ძალაუფლების კონტექსტს არა აქვს ფიზიკური იძულების მხარე, მაგრამ იგი ყოველთვის გულისხმობს სიტყვიერ იძულებას გარკვეული აქტუალური პრობლემების თემატიზაციის გზით, რომელიც მისაღები ხდება პოლიტიკური სუბიექტებისათვის, იმოქმედონ გარკვეული პრინციპის მიხედვით.

§6. პოლიტიკური ხელისუფლების არსებითი ნიშნები

პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელისუფლება წარმოადგენს სახელმწიფო და საჯარო ხელისუფლების განსაკუთრებულ ნაირსახეობას. პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელისუფლება ერთმანეთის მომცველი ტერმინებია. პოლიტიკური ხელისუფლება, ამ ცნების აზრით, სახელმწიფო ხელისუფლებაა, ე.ი. ეს არის ისეთი ხელისუფლება, რომელიც გამომდინარეობს სახელმწიფოდან და რეალიზებულია მისივე საშუალებით.

ჩვენ მიუთითებთ სახელმწიფო და პოლიტიკური ხელისუფლების ურთიერთგამჭვალლობაზე, თუმცა საჭიროდ მიგვაჩნია პოლიტიკური ხელისუფლების პრინციპი ნაწილობრივ გავმიჯნოთ სახელმწიფო

ხელისუფლებისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკური ხელისუფლება ხორციელდება სახელმწიფო ხელისუფლების საშუალებით, არის ერთი მომენტი, რომელიც პოლიტიკურ ხელისუფლებას პოლიტიკურ ურთიერთობათა სისტემაში დამოუკიდებელ სტატუსს ანიჭებს. კერძოდ, ეს არის პოლიტიკური პასუხისმგებლობის პრინციპი.

პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაცია ხდება სახელმწიფო ინსტიტუტების საშუალებით. მაგრამ ეს ხელისუფლება ვერ განხორციელდება, თუ შესაძლო შედეგებზე და გადაწყვეტილებებზე ვინმემ არ აიღო პასუხისმგებლობა. მას შემდეგ, რაც ამგვარ პასუხისმგებლობას დებულობს ვინმე და ხელისუფლებაში მოსვლით ცდილობს თავისი გადაწყვეტილებების რეალიზება მოახდინოს, იგი ხდება პოლიტიკური ანუ სახელმწიფო ხელისუფლება, ე.ი. პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიმღები სუბიექტი. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, მისი სრული იდენტიფიკაცია ხდება სახელმწიფო ხელისუფლებასთან. ამის გამო სახელმწიფო ხელისუფლების ინსტიტუციონალურ ფორმებს ლეგალურად მდგრადი ხასიათი აქვს, ხოლო პოლიტიკური ხელისუფლება ცვალებადია. იგი იცვლება იმის მიხედვით, თუ რა პასუხისმგებლობებს და პრინციპებს იზიარებს ის. პასუხისმგებლობის პრინციპი აქცევს სახელმწიფო ხელისუფლებას პოლიტიკურად და პირიქით, პოლიტიკურ ხელისუფლებას — სახელმწიფოდ.

მამასადამე, სახელმწიფო ხელისუფლება არის საზოგადოებრივი ხელისუფლების ისეთი ფორმა, რომელსაც აქვს პოლიტიკური ხასიათი, ეყრდნობა სახელმწიფო იძულების სპეციალურ აპარატს და ვრცელდება პოლიტიკური პასუხისმგებლობის გამზიარებელ სუბიექტებზე, ანუ მათზე, ვინც პოლიტიკური პასუხისმგებლობის დელეგირებას ახდენს პოლიტიკურ ხელისუფლებასზე. პოლიტიკური ხელისუფლება ამავედროულად აღნიშნავს ორგანიზაციულ და ფაქტობრივ მოღვაწეობას იმ მიზნებისა და ამოცანების რეალიზაციისათვის, რომელიც მას დასახული აქვს პოლიტიკურ ხელისუფლებაში მოსვლამდე.

პოლიტიკური ხელისუფლების ხასიათიდან გამომდინარე, ჩვენ შეგვიძლია ჩამოვყალიბოთ მისი არსებითი ნიშნები:

1) იგი გამოხატავს და იცავს გარკვეული სოციალური ჯგუფის, კლასის, ფენის ინტერესებს, რომელიც, საბოლოო ჯამში, ბატონობისა და მორჩილების ფორმით ვლინდება;

2) პოლიტიკური ხელისუფლება რეალიზდება პოლიტიკური პასუხისმგებლობის სუბიექტების მიერ ანუ ავტორიტეტების, პარტიების, ან სხვა არჩევითი პირების საშუალებით;

3) პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციისათვის აუცილებელია პოლიტიკური თეორია, რომელიც აყალიბებს პოლიტიკური აქტივობისათვის მორალურად გამამართლებელ და სტრატეგიულ-ტაქტიკურ პირობებს;

4) პოლიტიკური ხელისუფლება ეყრდნობა სახელმწიფო იძულების ძალას, რომელიც სპეციალურად არის ჩამოყალიბებული იმ მიზნისათვის, რათა დაიმორჩილოს სხვების ნება;

5) პოლიტიკური ხელისუფლება, როგორც პოლიტიკური ბატონობის მექანიზმი, ყოველთვის გაუცხოებული სახით წარმოდგება მათ წინაშე, ვის მიერაც ის იყო არჩეული, ან ვის მიერაც იყო პოლიტიკური პასუხისმგებლობის პრინციპები დელეგირებული.

კითხვები

1. როგორ განვსაზღვროთ პოლიტიკური ხელისუფლების ცნება?

2. როგორი მიმართება არსებობს ხელისუფლების, მმართველობის, მორჩილების, იძულებისა და დათრგუნვის ვითარებებთან?

3. როგორ განვსაზღვროთ „ხელისუფლების“ და „ძალაუფლების“ ცნებები?

4. რა მიმართება აქვს პოლიტიკურ ხელისუფლებას პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიასთან?

5. განვსაზღვროთ პოლიტიკური ხელისუფლების არსებითი ნიშნები.

პირითადი ცნებები

მმართველობა – დაქვემდებარება – მორჩილება – იძულება – დათრგუნვა – ძალადობა – ძალაუფლება – ხელისუფლება – პოლიტიკური ხელისუფლება

დავატეპიოი ლიტერატურა

1. მამუკა ბიჭაშვილი. ლექციები პოლიტიკური ძალის თეორიაში, „ნეკერი“, თბილისი, 2001.
2. ნიკოლო მაკიაველი, მთავარი, თბილისი, 1984.
3. Аристотель, Никомахова этика, Большая этика, Политика, В кн. Аристотель, Собр. соч., в 4-х томах. т 4., "Мысль", Москва, 1984.
4. Томас Гоббс, Левиафан. В кн. Гоббс, Собр. соч. в 2-х томах. т.2., "Мысль", Москва, 1991.
5. Платон, Государство, Вкн. Платон, Собр. соч. в 3 томах. т. 3, "мысль", Москва, 1971.
6. Джон Локк, Два трактата о правлений, В кн. Джон Локк Собр. соч., т 3, "Мысль", 1988.
7. Гегель, Философия права, "Мысль", Москва, 1990.
8. Имануел Кант, Мстафизики нравов, Соч. в 6 т., т 4, "Мысль", Москва, 1965.
9. Лео Штраус, Введнис в политчскую философию, "Логос", 2000.
10. Макс Вебер, Избранные произведения, "Прогресс", Москва, 1990.
11. Элиас Канстти, Масса и власть, Москва, 1999.
12. Bernard Bosanquet, The Philosophical Theory of The State, London, 1899.
13. Bacharch P and Baratz M., Power and Powerty. Oxford University Press, 1970.
14. Buckley W Sociology and Modern Systems Theory, Englewood Cliffs: Hall inc., 1968.
15. Richard Sennett, Authority, Faber and Faber, 1993.

პოლიტიკური ხელისუფლების სპეციფიკა

§1. პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურის ძირითადი ფორმები და პოლიტიკის მმართველი სუბიექტები

პოლიტიკური ხელისუფლების ინსტიტუტების ფუნქციონირება თანამედროვე პირობებში არა მარტო ხელისუფლების სპეციალიზებულ დაწესებულებებში ვლინდება, არამედ საზოგადოებრივი ორგანიზაციის იმ პლასტებში (მაგ., მმართველი პარტიის ხელისუფლება, ავტორიტეტები, ელიტა და. ა.შ.), რომლებიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებაში. ე.ი. აბორციელებენ პოლიტიკურ ხელისუფლებას პოლიტიკური მმართველობის ფორმით.

იმ სოციალური ჯგუფებისა და პირების აღსანიშნავად, რომლებიც უშუალოდ აბორციელებენ პოლიტიკურ ხელისუფლებას, ჩვენი ღრით, მიხანშეწონილია გამოვიყენოთ „პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურის“ ცნება. ამდგვარი ცნება უფრო მომცველია და ატარებს სრულიად გარკვეულ სოციოლოგიურ სმარისს, რამდენადაც საშუალებას იძლევა პოლიტიკური ხელისუფლების ინსტიტუტის ფუნქციონირების კონტექსტში „სოციალური ჯგუფის“ ცნებასთან გავეერთიანოთ „როლის“ და „ფუნქციის“ ცნება. თუ ჩვენ ურთიერთკავშირში განვიხილავთ პოლიტიკურ-მმართველობით სტრუქტურებსა და პოლიტიკის მმართველ სუბიექტებს, მაშინ ხელისუფლების ფლობის ხარისხის გამოშვის ერთეული იქნება ისეთი ცნებები, როგორიცაა „კონტროლი და გავლენა“. იმის მიხედვით, თუ რა გავლენისა და კონტროლის ხარისხით

გამოირჩევიან პოლიტიკის მმართველი სუბიექტები, შეიძლება ვილაპარაკოთ მათ გავლენაზე პოლიტიკურ პროცესებში. პოლიტიკური ხელისუფლების სტრუქტურისადმი ამგვარი მიდგომა საშუალებას გვაძლევს გამოვყოთ პოლიტიკური გავლენისა და კონტროლის ის სუბიექტები, რომლებიც უშუალოდ ღებულობენ გადაწყვეტილებას, ან მასზე არსებით გავლენას ახდენენ. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიმღები სუბიექტები არიან ისინი, რომლებიც ახორციელებენ პოლიტიკურ ბატონობას. ასეთი სუბიექტები შეიძლება იყოს შემდეგი: „პოლიტიკური პარტია“, „პოლიტიკური ელიტა“ და „პოლიტიკური ავტორიტეტები“. პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიმღები ეს სუბიექტები ერთმანეთთან დაკავშირებულია პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა ხარისხით. გავლენისა და კონტროლის ყველაზე მაღალი ხარისხი პოლიტიკურ პროცესებში პოლიტიკურ პარტიას აქვს, რადგან ის განსაზღვრავს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა ზოგად კურსს და იდეოლოგიას. შემდეგში გადაწყვეტილებების მიღების ხარისხით გამოდის „პოლიტიკური ელიტა“, რომელიც პოლიტიკური მოქმედების კონკრეტულ სტრატეგიას ამუშავებს, დაბოლოს — „პოლიტიკური ავტორიტეტები“, რომლებიც უშუალოდ ღებულობენ გადაწყვეტილებას. პოლიტიკური გავლენისა და კონტროლის ეს სუბიექტები ურთიერთანგაჯირებულინი არიან და მოიზრებიან პოლიტიკურ-მმართველობით ერთიან სტრუქტურაში, რომელიც ვლინდება პოლიტიკური მოღვაწეობის ერთიან ველში. განვიხილოთ ყოველი მათგანი ცალ-ცალკე.

ნოიმანის მიხედვით, პოლიტიკური პარტია „იმ აქტიურ პოლიტიკურ პირთა ორგანიზაციაა, რომელიც დაინტერესებულია სახელმწიფო ხელისუფლებაზე კონტროლით და ხალხის მხარდაჭერის მოპოვების მიზნით ებრძვის და ეჯობრება სხვა შეხედულების მქონე ჯგუფს ან ჯგუფებს. ამ სახით პარტია წარმოადგენს სწოგადობრივ ძალებს, იდეოლოგიებსა და ოფიციალურ სახელმწიფო ინსტიტუტებს, აგრეთვე დიდი პოლიტიკური გაერთიანებების პოლიტიკურ ქმედებათა შორის მსლავრ შუამავალს“. მამსადამე, პოლიტიკური პარტია მდგრადი პოლიტიკური ორგანიზაციაა, რომელიც აერთიანებს პირებს ერთიანი სოციალურ-კლასობრივი, პოლიტიკურ-ეკონომიური, კულტურულ-ნაციონალური და სხვა ინტერესებითა და იდეებით.

პოლიტიკური პარტიის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა პოლიტიკური აქტივობის თეორიული საფუძვლით უზრუნველყოფა. ეს უკანასკნელი გამოიხატება საზოგადოებაში გარკვეული ტიპის ხელისუფლების, სახელმწიფოს, საზოგადოებრივი ურთიერთობის და მთელი პოლიტიკური სისტემის იდეოლოგიურ უზრუნველყოფაში. პოლიტიკური პარტია ასევე ახორციელებს მოქალაქეთა პოლიტიკურ აღზრდას და სოციალიზაციას, მათი მხარდაჭერის მოპოვებას, თავიანთი ინტერესების გამოხატვას პარტიული პროგრამებისა და მანიფესტების საშუალებით. იგი ახორციელებს მოქალაქეთა პოლიტიკურ მობილიზაციას (პირველ რიგში, ამომრჩევლების ან მხარდამჭერების), რადგან თავისი პოლიტიკური მიზნების რეალიზება მოახდინოს არჩევნების საშუალებით და განახორციელოს პოლიტიკური კონტროლი სახელმწიფო პოსტებზე მყოფი პოლიტიკური მოღვაწეების მიმართ (განსაკუთრებით საკანონმდებლო ორგანოებში).

პოლიტიკური პარტია პოლიტიკური ბატონობის ძირითადი ბირთვია. ის არა მარტო პოლიტიკური აქციების მთავარი ორგანიზატორია, არამედ ქმნის პოლიტიკური ღირებულების მიკროსოცოუმს, რომელშიც პოლიტიკური ურთიერთანგაყირებულობის საფუძველზე პოლიტიკურ სუბიექტებს შორის აყალიბებს ღირებულებისა და შეფასებების ერთგვაროვან სისტემას ანუ პოლიტიკურ შეფასებათა შეზღუდულ დისკურსს; ენობრივი კომუნიკაციის ნაირსახეობას, რომელიც მიმართულია მისი მონაწილეების მიერ მოქმედების ნებისმიერი მნიშვნელოვანი ასპექტის, შეზღუდულებებისა და გამოთქმების დასაბუთებისა და განხილვისათვის. ოღონდ ეს გამოთქმები და კომუნიკაცია ყალიბდება პარტიული ურთიერთსოლიდარობის პრინციპით ჩამოყალიბებული დისკურსის საშუალებით, რომელიც თავის თავში ატარებს შეზღუდვების მომენტს და არ ცნობს სხვა დისკურსს, გარდა საკუთარისა. ამგვარად, პოლიტიკური ბატონობის მთავარ წარმმართველად გამოდის ის პოლიტიკური დისკურსი, რომელიც პარტიის მიერ არის აღიარებული. პარტიული დისკურსი ახორციელებს საუბრით იძულებას ჯერ თავის წევრების მიმართ, ხოლო შემდგომ სოციალური გარემოს მიმართ²².

²² უფრო დაწერილობით იხილეთ მესამე თავში — პოლიტიკური თეორიის სპეციფიკა.

ახლა გადავიდეთ გავლენისა და კონტროლის მქონე მეორე პოლიტიკურ სუბიექტზე ანუ ელიტაზე, ესენი, ვილფრედო პარეტოს (1848-1923) მიხედვით, არიან ადამიანები, რომლებმაც მიიღეს ყველაზე მაღალი ინდექსი თავიანთი მოღვაწეობის სფეროში; ისინი საზოგადოების ორგანიზებული უმცირესობაა, პოლიტიკურ ურთიერთობაში ყველაზე აქტიური ადამიანები, რომლებიც ორიენტირებულნი არიან ხელისუფლებაზე; ადამიანები, რომლებსაც საზოგადოება მიაგებს ყველაზე დიდ პატივს, სტატუსსა და სიმდიდრეს; ადამიანები, რომლებსაც აქვთ ინტელექტუალური ან მორალური უპირატესობა მასთან მიმართებაში და პასუხისმგებლობის დიდი გრძნობა; ადამიანები რომლებიც ფლობენ ხელისუფლების პოზიციებს ფორმალური ხელისუფლების ორგანიზაციებში და ინსტიტუტებში, პირები, რომლებიც განსაზღვრავენ სოციალურ ცხოვრებას; „ღვთიკურთხეული“ ადამიანები, რომლებსაც აქვთ ქარიზმა; საზოგადოების შემოქმედებითი უმცირესობა, რომლებიც უპირისპირდებიან არაშემოქმედებით უმრავლესობას; შედარებით მცირე ჯგუფი, შემდგარი იმ პირებისაგან, რომლებიც იკავებენ წამყვან ადგილს საზოგადოების პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში; იმის მიხედვით, თუ როგორ ვითარდება ინდუსტრიული საზოგადოება, „ტიქნოკრატია“ მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღებისა და კონტროლის დროს, აქედან გამომდინარე ეს ადამიანები ყველაზე კვალიფიციური სპეციალისტები, მენეჯერები და უმაღლესი თანამდებობის პირები აღმოჩნდნენ ბიუროკრატიულ სტრუქტურაში.

თითქმის ყველა ელიტისტური თეორიის ამოსავალი პუნქტია პოლიტიკურ ურთიერთობათა აბსოლუტიზაცია მორჩილებისა და ბატონობის ფორმაში. ისევე როგორც პარტიას, ელიტასაც აქვს თავის დისკურსი. მაგრამ ელიტის დისკურსს არა მარტო პარტიული ანგაჟემენტი აყალიბებს, არამედ სოციალური დისტანციაც, რომელიც შეიძლება არ იყოს დაკავშირებული ამ უკანასკნელთან. რამდენადაც იგი განიხილავს თავის თავს ბატონობისა და მორჩილების აბსოლუტიზებულ ურთიერთობაში. ამდენად, ის თავის თავს მხოლოდ მმართველის, ზემდგომის, ბატონის ფორმაში მოიწოდებს. აქედან გამომდინარე, ამ თეორიას უწოდება „ბატონის“

სპეციფიკური დისკურსი, როგორც უპირატესობის მქონისა, რაც განსაზღვრავს მისი ქმედების ორიენტირებას.

ელიტარული საზოგადოება არ არსებობს ავტორიტეტის გარეშე. ავტორიტეტის პრობლემა ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია ხელისუფლების რეალიზაციის საკითხში და მასზე არაერთგვაროვანი შეხედულებები არსებობს. მაგრამ თავად ავტორიტეტის როლი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში უდავოა. ამიტომ პოლიტიკის მეცნიერებათა და სოციოლოგთა მნიშვნელოვანი ნაწილი დიდ ყურადღებას უთმობს მას. ჩვენი ზრით, ავტორიტეტის პოზიციაში ერთიანდება პარტიისა და ელიტის პოზიცია.

ავტორიტეტი (ლათ. auctor, წამომწყები, დამფუძნებელი, შემქმნელი) ხელისუფლების განხორციელების ერთ-ერთი ფორმაა, რომელიც ემყარება პიროვნების, ან ორგანიზაციის გავლენას საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში. ავტორიტეტის საშუალებით ხორციელდება კონტროლი ადამიანთა მოქმედებაზე და მათი შეთანხმება საზოგადოებრივ და ინდივიდუალურ ინტერესებთან, რომელიც ქცევის ერთიანი ტიპის სტიმულირებას ახდენს და ზღუდავს, კრძალავს ქცევის სხვა ტიპს. ავტორიტეტის გავლენა ვარაუდობს ადამიანის მოქმედებაზე უშუალო ზეგავლენას, რომელიც ვლინდება დირექტივის, ბრძანების, განკარგულების ან გარეგნული იძულების ფორმაში. ის, რომ ბრძანების შესრულება ეყრდნობა ავტორიტეტს, გულისხმობს შემსრულებლის დარწმუნებულობას ავტორიტეტის ლეგიტიმურობაში და არა იმის გაცნობიერებას, რომ ბრძანების შესრულებლობას ბრძანების გამცემის მიერ შეიძლება მოჰყვეს წამახალისებელი ან რეპრესიული ღონისძიებანი. ლეგიტიმურობა გულისხმობს ავტორიტეტის ცნებას: ასე თუ ისე იგი ყოველთვის გამოდის, როგორც ზემოქმედების საშუალებების დამკანონებელი, რაც, თავის მხრივ, ვარაუდობს გარკვეული ღონის სოციალურ წესრიგს და ამაში ჩანს ავტორიტეტის განსხვავება უბრალო გარეგნული იძულებისაგან. ავტორიტეტის ეფექტურობა უმთავრესად განისაზღვრება ხელისუფლების სხვა ფორმებთან ურთიერთობით, რაც არ გამოირცხავს მათ შორის არსებულ წინააღმდეგობას. ავტორიტეტი იმ შემთხვევაში შეიძლება

იყოს გაძლიერებული, თუ მისთვის თანმხლები ღონისძიებანი სხვა ფორმის სახელისუფლო მექანიზმითაც არის უზრუნველყოფილი, კერძოდ, გარეგანი იძულების სახით. ავტორიტეტის დაკანონებამ, რომელიც ხორციელდება იძულებითი კონტროლის საშუალებით, შეიძლება მიგვიყვანოს ავტორიტეტის იძულებით ხელისუფლებასთან, რომელიც წარმოვედგება ნამდვილი ავტორიტეტის მოწინააღმდეგედ და ფაქტობრივად მის დამანგრეველად. გარეგანი იძულებისაგან განსხვავებით, რომელიც ეყრდნობა შიშველ ძალასა და იძულების გამოყენების მუდმივ შესაძლებლობას, ავტორიტეტის ხელისუფლება სხვაგვარი საშუალებებით არის გარანტირებული. მაქს ვებერის თანახმად, მისი გარანტი შეიძლება იყოს ტრადიცია, რაციონალურად დაფუძნებული კანონიერება და ქარიზმა. პირველი შემთხვევაში საქმე გვაქვს ლეგიტიმაციის ტრადიციულ ხერხთან; მეორე შემთხვევაში — რაციონალურ-ლეგალურთან; მესამე შემთხვევაში — ქარიზმატულთან. დაკანონებას ექვემდებარება ავტორიტეტის ჩამოყალიბების ყველა ძირითადი ელემენტი: ინსტიტუტი, რომლის საშუალებითაც ის რეალიზდება; ავტორიტეტების „სუბიექტების ავტორიტეტული როლი, რომელსაც იგი ამტკიცებს თავის ქმედებით; საკვენოდ განცხადების ხერხი — თავად ავტორიტეტული მოთხოვნებისა და განკარგულებების სტრუქტურა. პირველ შემთხვევაში ყველა ამ ელემენტის ავტორიტეტულობა მადლით იმოსება იმით, რომ „ის მოხდა შორეულ წარსულში“ (მოცემული ტრადიციის წყაროს შემოწმების შესაძლებლობა კრიტიკულ-რაციონალური რეფლექსიისათვის აძლიერებს ლეგიტიმაციის ხარისხს). მეორე შემთხვევაში აპელირება ხდება ყოველი მათგანის რაციონალური საფუძვლის დაფუძნებაზე, რომელიც თავის თავში პოულობს ლეგიტიმაციის საკმარის საფუძვლებს. მესამე შემთხვევაში აპელირება ხდება ავტორიტეტის პირველწყაროს საკრალურ ხასიათზე — მისი ზებუნებრიობის საერთო რწმენიდან გამომდინარე.²³

ავტორიტეტის ინსტიტუტის სიტემის დაკანონება, ავტორიტეტის სუბიექტების თავის თავზე პასუხისმგებლობის აღება, ავტორიტეტული ნორმებისა და განკარგულებების დეკლარაციის პროცედურები

²³ იხილეთ, მაქს ვებერი, პოლიტიკა, როგორც ხელობა და მოწოდება, თბილისი, 1991.

ხორციელდება უმაღლესი მალეგიმიტირებული ხელისუფლების საფუძველზე, რომელიც შეიძლება იყოს „ღვთის ნება“, ღინასტიის დამმარსებლის „აღქმა“, „ხალხის ნება“, „ბუნებრივი სამართალი“ და ასე შემდეგ. არა მარტო ქარიზმატული, არამედ ასევე ავტორიტეტის ტრადიციული და რაციონალურ-ლევალური საშუალებანი ეფუძნება საკრალურისადმი ანუ ქარიზმისადმი რაღაც კავშირის რწმენას. ავტორიტეტის ლეგეტიმაციას ესაჭიროება არა მარტო მმართველები („ავტორიტეტის“ სუბიექტები), არამედ ქვეშევრდომები („ავტორიტეტის“ ობიექტები), განკარგულების შემსრულებლები. პირველი საჭიროებს ამას, მასში ხედავენ არა მარტო თავიანთი ხელისუფლების განმტკიცების საფუძველს, არამედ იმასაც, რომ მათ ესაჭიროებათ თვითგამართლება – დარწმუნებულობა, რომ მათი მოქმედება და ქცევა წარმოადგენს მართლზომიერს, რომელიც შეესაბამება „უმაღლეს სამართლიანობას“. ანალოგიური გამართლება სჭირდება მის ქვეშევრდომებსაც, რომლებიც მიილტვიან, აღმოაჩინონ მაღალი სწრისი თავიანთ ქმედებებში, რომლებსაც საფუძველად უდევთ ავტორიტეტული განკარგულება და ბრძანება. აქედან გამომდინარეობს მათი სურვილი – ხელისუფლება განიხილონ (პირველ რიგში, ავტორიტეტის ხელისუფლება), როგორც კანონიერი. იმ შემთხვევაში, როცა ხელისუფლება აპელირებას ახდენს ავტორიტეტისადმი და ჩადის უსამართლობებს, შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც ავტორიტეტის კანონიერების დარღვევის ფაქტი, და აქედან გამომდინარე, თვით ავტორიტეტის დაკარგვაც კი. ავტორიტეტის დაკარგვა, მისი არაეფექტურობის გარდაუვალი შედეგის მაჩვენებელია სოციალური წესრიგის შენარჩუნების საკითხში, რომელიც უმთავრესად განისაზღვრება საყოველთაოდ აღიარებული სამართლიანობის დონის საზომით. ხელისუფლების ავტორიტეტი იცვლება „ავტორიტეტის ხელისუფლებით“ იმ შემთხვევაში, როცა ის წარმოდგება იძულებითი კონტროლის სახით, რომელიც შეუზღუდავ ძალაუფლებას ეყრდნობა. თუ ამ შემთხვევაში სოციალური წესრიგი შენარჩუნებულია დიდი ხნის განმავლობაში, რომელიც არა სამართლიანია სწოვადობების უმრავლესი წევრების მიმართ, შეიძლება კვლავ წარმოიშვას ლტოლვა იძულებითი ხელისუფლებისადმი, რომელიც ეყრდნობა

ამ უკანასკნელის მიერ დემონსტრირებულ თვისებას, შეინარჩუნოს სოციალური წესრიგი ავტორიტეტის „თვითდაკანონების“ გზით. ხელისუფლების ავტორიტეტი მიისწრაფვის, რათა მაღლით შემოსოს თავისი თავი ავტორიტეტის ხელისუფლებით. XX ს-ის უმრავლესი პოლიტოლოგისა და მკვლევრის მიერ ეს პროცესი წარმოდგენილია, როგორც ავტორიტარიზმიდან ტოტალიტარიზმისაკენ გადასვლა და — პირიქით. ხელისუფლების ავტორიტეტის დაშორება „ავტორიტეტის ხელისუფლებისაგან“ ძალზე ძნელია. ისინი სოციალურ რეალობაში ერთად გამოდიან სხვადასხვა კომბინაციის სახით. ხშირად შერყეული ავტორიტეტი ცდილობს საყრდენი აშკარა იძულებაში იპოვოს, თავის მხრივ, კი ეს უკანასკნელი საჭიროებდეს ავტორიტეტს. ავტორიტეტის ხელისუფლება, რომელიც მხოლოდ იძულებას ეყრდნობა, მხოლოდ ერთი ტიპის ავტორიტეტს ეთანადება, კერძოდ, ქარიზმატულს, რომელიც აპელირებს ავტორიტეტის „უზენაესი სუბიექტის“ ზებუნებრივი თავისებურებებით. ეს უკანასკნელი ისტორიაში რჩება, როგორც ავტორიტეტის ხელისუფლება და ხელისუფლების ავტორიტეტი ერთდროულად. ტრადიციული და რაციონალურ-ლეგალური ავტორიტეტების ტიპების განხილვისას, წარმოიშობა წინააღმდეგობა ხელისუფლების ავტორიტეტსა (რომელიც მხოლოდ თავის თავს ეყრდნობა) და ავტორიტეტის ხელისუფლებას შორის (რომელიც ზღუდავს ამ ხელისუფლების გავლენას). ამ შემთხვევაში კანონიერი ხელისუფლებისადმი აპელაციამ შეიძლება არა მარტო ანტიტოტალიტარული, არამედ ანტიავტორიტარული როლი ითამაშოს (ამის მაგალითად გამოდგება: შემთხვევა ესპანეთში, როცა მეფემ — ხუან კარლოსმა — ანტიპუტჩისტური პოზიცია დაიკავა 1973 წ.). ავტორიტეტს სოციალური ფუნქციის ანალიზი და შემდგომ შეფასება ხდება იმის მიხედვით, თუ როგორ შესაბამისობაშია მკვებერის მიერ განსაზღვრული ავტორიტეტი „იდეალურ ტიპებთან“. ის პოლიტოლოგები და სოციოლოგები, რომლებიც ავტორიტეტის ამოსავალ პუნქტად განიხილავენ ქარიზმატულ ლიდერს, მიიჩნევენ, რომ იგი არის თვითნებობის შედეგად წარმოშობილი და ავტორიტარული რეჟიმების მუდმივი თანმდევი კლიშე (თ.ადორნო, მ.პორკჰაიმერი, კ.აჰპერსი). ავტორიტეტის ამდაგვარი პოზიციებიდან განხილვის შედეგია ის, რომ იგი

ყოველთვის უკავშირდება პოლიტიკურ ძალადობას და ვარაუდობს ყოველგვარი ავტორიტეტის გამოვლენას, როგორც იდეოლოგიურ კომუფლიაჟს, რადგან შეიქმნეს საზოგადოება ავტორიტეტების გარეშე. ის მოახროვნებები, რომლებიც მთლიანად ღებულობენ რაციონალურ-ლეგალური ავტორიტეტის მოდელს, მას მიიჩნევენ, ლიბერალურ-კონსტიტუციური ხელმძღვანელობისათვის აუცილებელ მომენტად, რაც იწვევს კრიტიკას როგორც კონსერვატორების მხრიდან, ასევე მემარცხენე რადიკალების მხრიდანაც. დაბოლოს, სოციოლოგები და პოლიტიკოსები, რომლებიც ორიენტირებული არიან ტრადიციულ ავტორიტეტზე: კონსერვატორები(რ.სკრუტონი, რ.სანეტი,რ.ნიზბეტი) თვლიან, რომ ავტორიტეტის ტრადიციულობა საზოგადოების მასტაბილიზებელი ფუნქციაა. ამ თვალსაზრისს უპირისპირდება რადიკალური შეხედულებების მოახროვნებები (მემარცხენე ინტელიგენცია), რომლებსაც მიაჩნიათ, რომ იგი ყოველგვარი პროგრესის შემაფერხებელია.

§2. პოლიტიკური მოღვაწეობის მახასიათებლები და პოლიტიკური ხელისუფლება

პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაცია უშუალოდ არის დაკავშირებული იმასთან, თუ რის ირგვლივ ხდება პოლიტიკური ხელისუფლების ორგანიზაცია. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ეს არის პარტია, ელიტა და ავტორიტეტი. ძირითადად ესენი არიან პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა სუბიექტები, რომლებიც აყალიბებენ გავლენისა და კონტროლის ველს, რომლის ფარგლებშიც შესაძლებელია პოლიტიკური აქტივობა და მოღვაწეობა.

პოლიტიკური მოღვაწეობის ცნება გულისხმობს პოლიტიკური პროცესის სფეროში მისივე სუბიექტების პროფესიულ დაინტერესებამ, მონაწილეობა მიიღოს სოციალური მართვისა და გავლენის ველში; ხოლო პოლიტიკური აქტივობის ცნება ეს არის პოლიტიკური მოქმედების პროცესში შემოქმედებითი უნარების გამოვლინება გარკვეული მიზნის მიღწევისათვის.

მამასადამე, პოლიტიკური მოღვაწეობა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც პოლიტიკური სუბიექტების მიერ გამოვლენილი აქტივობა, რომელიც ელინდება პოლიტიკური მართვისა და გავლენის ველში.

რა მახასიათებლები შეიძლება განსაზღვრაყდეს პოლიტიკურ აქტივობას? ჩვენი ზრით, 1) სუბიექტურ მიმართებათა(ანუ პოლიტიკურ მიზანთა) და ობიექტურ მოთხოვნილებათა(ამა თუ იმ დონით პოლიტიკურ მიმართებებზე და ხელისუფლებამზე ზემოქმედების) ერთობლიობა; 2) კერძო და საერთო ინტერესების გაცნობიერება პოლიტიკური სუბიექტების მიერ მათი ურთიერთქმედების პროცესში; 3) პოლიტიკური სიტუაციის განსაზღვრა და მართვა, რომელიც გამოხატავს საერთო ინტერესს; 4) პოლიტიკური სუბიექტების (კლასის, ფენის, სოციალური ჯგუფის ან ორგანიზაციის) მიერ პოლიტიკური მოღვაწეობის წარმართვა ძირითად პრობლემებთან მიმართებაში ანუ პოლიტიკური ბატონობის რეალიზაციისათვის.

დავახასიათოთ ყოველი მათგანი ცალ-ცალკე.

1) პოლიტიკურ პროცესში სუბიექტურ მიმართებათა და ობიექტურ მოთხოვნილებათა ერთობლიობა აღნიშნავს პოლიტიკური სუბიექტებისათვის მოქმედების თვისების ფორმირებას, რომელიც, ამოდის რა სოციალურისათვის დამახასიათებელი პრობლემებიდან და პოლიტიკურ მიზანთა ობიექტურად არსებული წინააღმდეგობრივი კავშირიდან, ამ პრობლემებს უდგება პოლიტიკურად ანუ სახელმწიფო ხელისუფლების პოზიციიდან პოლიტიკური სუბიექტებისათვის აქტიური მოღვაწეობის კრიტერიუმის განმსაზღვრელი ზდება მისწრაფება და შესაძლებლობა იმისა, რომ ზემოქმედება მოახდინოს პოლიტიკურ ხელისუფლებამზე, რათა რეალიზება მოახდინოს თავისი პოლიტიკური ინტერესების ანუ განახორციელოს ბატონობა.

2) კერძო და საერთო ინტერესების გაცნობიერება პოლიტიკური სუბიექტების მიერ მათი ურთიერთქმედების პროცესში გულისხმობს ობიექტურად არსებული პოლიტიკური ფაქტორების სისტემის ინტეგრირებულ გამოხატულებას პოლიტიკურ ინტერესში, რომელიც განსაზღვრავს პოლიტიკურ მოღვაწეობას და ფორმირდება კერძო და საერთო ინტერესების ურთიერთქმედების საფუძველზე პოლიტიკური

ინტერესი სისტემატიზებული სახით ახაზავს ეკონომიკურ, კულტურულ, სოციალურ მოთხოვნას და გამოხატავს პოლიტიკური მოღვაწეობის განვითარების დონეს და მასში მნიშვნელოვანი სოციალური მოთხოვნილებების კონცენტრაციის ხარისხს.

პოლიტიკურ ინტერესს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სოციალური პრობლემების რეგულაციის პროცესში. კერძო ინტერესებთან მიმართებაში საერთო ინტერესების პრიორიტეტების უზრუნველყოფისას ყოველთვის ივარაუდება პოლიტიკური ინტერესი, როგორც ობიექტური პრინციპი, რომელიც გამოხატავს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და კულტურულ ინტერესთა ერთიანობას და წარმოადგენს მნიშვნელოვან ფაქტორს პოლიტიკური სუბიექტების მიერ თავიანთი ინტერესების განხორციელებისას.

ძირითადი პოზიცია პოლიტიკური ინტერესების გაცნობიერებისას გამოიხატება იმით, თუ როგორ უნდა მოხდეს გარკვეული პოლიტიკური სუბიექტის მიერ თავისი პოლიტიკური ინტერესის შემეცნება და როგორ უნდა იყოს ეს პოლიტიკური ინტერესები ხელისუფლებაში რეალიზებული, რათა განხორციელდეს ამ ინტერესთა ბატონობა.

3) პოლიტიკური სიტუაციის განსაზღვრა და მართვა, რომელიც გამოხატავს საერთო ინტერესს.

პოლიტიკური მოღვაწეობის დეტერმინაციის აქტში მოქმედებს კონკრეტული მოდიფიკაციის კანონები, ინტერესები, კლასობრივი და თეორიული პოზიციები. ამ ფაქტორთა სისტემას შეგვიძლია ეუწოდოთ პოლიტიკური სიტუაცია. პოლიტიკური სიტუაციის ღერძია პოლიტიკური სუბიექტების, კლასების, სოციალური ფენებისა და პოლიტიკური ინტერესის ჯგუფთა ურთიერთობა ისტორიის გარკვეულ დროის მონაკვეთში და სივრცეში. თავისი არსით ის გამოხატავს გარკვეულ მომენტს – ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ და კულტურულ ფაქტორთა რიგის ურთიერთქმედებას, რომელიც ზემოქმედებს პოლიტიკურ ქცევაზე.

პოლიტიკური სიტუაცია ეს არის პოლიტიკურ პროცესში წარმოქმნილი სისტემურ, ინტეგრალურ და დინამიკურ ფაქტორთა ერთობლიობა. ამ ფაქტორთა გათვალისწინების საფუძველზე ყალიბდება პოლიტიკური სუბიექტის გადაწყვეტილებანი, რომლებიც ზემოქმედებენ პოლიტიკურ ხელისუფლებაზე.

ძირითადადში, პოლიტიკური სიტუაციის სიღრმისეული შრეები წარმოადგენს სოციალური კანონზომიერებების, საზოგადოებაში არსებული პოლიტიკური ინტერესებისა და მოთხოვნების წინააღმდეგობების კომპლექსს, რომელთა ურთიერთზემოქმედება ქმნის გამეორებად და ცალკეულ სიტუაციებს პოლიტიკურ პროცესში. პოლიტიკური სიტუაციის განმსაზღვრელ ფაქტორებში ყოველთვის მნიშვნელოვანია, გამოვლენილი იქნეს ამ წინააღმდეგობრივი მთლიანობის ძირითადი ღერძი. პოლიტიკური სიტუაციის ძირითადი ფაქტორები ვლინდება ეგზისტენციალური ინფორმაციის ფორმაში, რომელიც ამ სიტუაციას აღწერს სამიწროების, ან მშვიდობიანობის პერსპექტივაში.²⁴

პოლიტიკური სიტუაციის ცნება ვლინდება იმ ფაქტორების ანალიზის საშუალებით, რომელიც უშუალოდ განსაზღვრავს პოლიტიკური მოღვაწეობის გარკვეულ ტიპს. პოლიტიკური სიტუაციის სწორი გააზრება მნიშვნელოვანი ფაქტორია პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა სუბიექტისათვის – ვინც არ უნდა იყოს ის, სოციალური ჯგუფი, პოლიტიკური ორგანიზაცია თუ პოლიტიკური ლიდერი.

4) პოლიტიკური სუბიექტის მიერ პოლიტიკური მოღვაწეობის თავმოყრა ძირითად პრობლემასთან მიმართებაში ანუ პოლიტიკური ბატონობის რეალიზაციისათვის გამოიხატება სუბიექტური მოღვაწეობის ელემენტებში, რომლებიც ვლინდება პოლიტიკურ ცნობიერებაში, საზოგადოების პოლიტიკურ ორგანიზაციაში და პოლიტიკურ კულტურაში.

პოლიტიკური ცნობიერება წარმოადგენს სამი კომპონენტის სინთეზს: სოციალურ-პოლიტიკური ცნობიერებისას, იდეოლოგიისას და პოლიტიკური ფსიქოლოგიისას. იგი მოიცავს პოლიტიკური ცხოვრების ყველა სფეროს და ისეთ აუცილებელ ელემენტებს, როგორცაა სახელმწიფოს მოღვაწეობა, პოლიტიკური სისტემის და ხელისუფლების აპარატის ფუნქციონირება.

სოციალურ-პოლიტიკური ცნობიერება ადამიანთა ყოფიერების სპეციფიკური პირობების გამოსახვაა, რომლის ფარგლებშიც ხდება სოციუმის ცალკეული ჯგუფების, ფენებისა და ელიტის

²⁴ უფრო დაწვრილებით იხილეთ მესამე თავში: პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სპეციფიკა.

პოზიციების და ინტერესების გაცნობიერება და დაფიქსირება. იმის მიხედვით, თუ რა პოზიციებს აცნობიერებს ცალკეული სუბიექტები სოციუმში, ხდება მათი ინტერესებისა და პოლიტიკური ცნობიერების ფორმირება.

პოლიტიკური ცნობიერების ძირითადი ელემენტია იდეოლოგია. პოლიტიკური ცნობიერების ყველა ელემენტი ვითარდება იდეოლოგიის გაუღენით. იგი წარმართავს სოციუმის ცალკეული ჯგუფების ქცევას გარკვეული ინტერესების შესაბამისად.²⁵

პოლიტიკური მოღვაწეობის დეტერმინაციის მექანიზმში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური ფსიქოლოგია. ის სოციალურ-პოლიტიკური ცნობიერების ინტეგრალური გამოხატულებაა, რომელიც ვლინდება პოლიტიკური ნების ფენომენში, როგორც პოლიტიკური ქმედების გაცნობიერებულ მზაობაში.

პოლიტიკური კულტურა ერთ-ერთი გადამწყვეტი ფაქტორია სოციალურ-პოლიტიკური ცნობიერების ჩამოყალიბებაში და პოლიტიკური ხელისუფლების მექანიზმის განმტკიცებაში, რამდენადაც ის განმსჭვალავს პოლიტიკური მოღვაწეობის, დეტერმინაციისა და რეალიზაციის საშუალებათა კომპლექსს. ის ახასიათებს პიროვნების განვითარების გარკვეულ დონეს, რომელიც გულისხმობს იდეოლოგიურ, ემოციონალურ-ფსიქოლოგიურ და ქცევის ტიპებს.

პოლიტიკური კულტურა რეალურ გამოვლინებებს პოულობს პოლიტიკური ხელისუფლებისა და პოლიტიკური პროცესების ორგანიზების ხარისხში. ის, არსებითად, წარმოადგენს პოლიტიკური მოღვაწეობის დონის განმსაზღვრელს. ასე რომ, რაიმე ტიპის პოლიტიკურ ორგანიზაციაში, ასევე პოლიტიკურ ინსტიტუტებში კონცენტრირდება პოლიტიკური კულტურის გამოხატულება, მისი განვითარების დონის მახასიათებლები, პოლიტიკური მოღვაწეობის გამოცდილება, პოლიტიკური სიახლეების ათვისების უნარი, მიზანმიმართული და მუდმივი განვითარების შესაძლებლობანი.

²⁵ უფრო დაწვრილებით იბილეთ მესამე თავში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სპეციფიკა.

§3. მმართველობა და ხელისუფლება

თუ პოლიტიკური ხელისუფლება მხოლოდ სინონიმია ფაქტობრივი მმართველობის ფორმისა ან მისი სოციალური დინამიკის ნაირსახეობაა, მაშინ ლოგიკურად სოციალური დინამიკა უნდა განვიხილოთ „მმართველობის“ ცნების ზრით.

ეს ცნება სპარსის ღებულობს მხოლოდ მაშინ, როცა სახელმწიფოს ცნების შინაარსსა და ფორმას ემატება სახელმწიფო-ორგანიზებული საზოგადოების ახლი პარამეტრი, სახელდობრ, ის პირობები, რომლებშიც მიმდინარეობს პოლიტიკური ცხოვრება. კერძოდ, ესაა, სახელმწიფო ხელისუფლებასთან დაკავშირებული მიმართებების მთელი სისტემა, ამ სისტემის ფუნქციური ინსტიტუტები, პოლიტიკური ცნობიერება, სოციალური ქცევა, ყოველდღიური ცხოვრების სოციალური ინსტიტუტები და ინდივიდების ქცევის მოდელები. ასეთი პირობები ყალიბდება სახელმწიფოს ყველა ელემენტის ურთიერთქმედების შედეგად და, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფო ხელისუფლებისა და სხვა პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურის იდეოლოგიური და მარეგულირებელი ზეგავლენის გამო. ამიტომაც პოლიტიკური ხელისუფლება სოციალური კრეატურაა. სხვაგვარად თუ ვიტყვი, ისეთი რამ, რაც დამოკიდებულია ცვლილებებზე, მმართველობის ფორმაზე, და თანაც არა იმდენად ხელისუფლებსა და მმართველობის ორგანიზაციის ფორმებზე, არამედ საზოგადოებაში პოლიტიკური კონტროლისა და გავლენის პოზიციების ფაქტობრივი განაწილების შედეგზე, პოლიტიკური მმართველობის სტილზე, ხელისუფლების განხორციელების მეთოდებზე, რომლებიც ახასიათებს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა სუბიექტებს (ანუ მმართველ ჯგუფებს). ეს უკანასკნელი, უმთავრესად, დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა მიმართებაა პოლიტიკურ ხელისუფლებაში გაბატონებულ ჯგუფებსა და სხვა სოციალურ ფენებს შორის, პოლიტიკური ხელისუფლების ორგანიზაციის ტიპზე, მმართველთა პიროვნულ თვისებებზე, მთელ პოლიტიკურ დინამიკაზე, რომელიც ახასიათებს სახელმწიფოს ფუნქციონირებას. პოლიტიკური ხელისუფლება დამოკიდებულია ასევე სახელმწიფოს ცხოვრების ისეთ ძირითად კომპონენტებზე, როგორცაა იდეოლოგია,

პოლიტიკური ტრადიციები, მასობრივი საზოგადოების ცნობიერების მდგრადი ღირებულებითი ორიენტირები, ანუ პოლიტიკური კულტურა, ამ სიტყვის ფართო აზრით, რომელშიც შეიძლება მოჭრებული იქნეს სახელმწიფოს მთელი ისტორიული გამოცდილება.

მაგრამ პოლიტიკური ხელისუფლების ცნება აღნიშნავს არა მარტო მმართველობის ფაქტობრივ ფორმას, პოლიტიკური ცხოვრების ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ მუდმივ და დროებით მოქმედ ფაქტორს, არამედ პირობებს და გარემოს, რომელშიც იგი მიმდინარეობს. ამიტომაც პოლიტიკური ხელისუფლების ცნების ქვეშ უშუალოდ განვიხილავთ იმ რეალურად მოქმედ ნორმებს, ქცევის სახეობებს, რომლებიც აყალიბებენ პიროვნების პოლიტიკურ ცნობიერებას და რეგლამენტირებას ახდენენ პოლიტიკური პროცესის მონაწილეების ურთიერთობებისას. კერძოდ, ფენების, კლასების, ჯგუფების და მათი ორგანიზაციების; და ასევე იმ მეთოდებს, რომლებიც გამოიყენებიან პოლიტიკური მმართველობის მიერ სოციალური კონტროლისა და მართვისას თავიანთი პრეროგატივების გასაზოგადოებლად. ამგვარად, პოლიტიკური ხელისუფლების კატეგორია მჭიდროდ უკავშირდება სახელმწიფოს კატეგორიას, მიუხედავად იმისა, რომ ის უშუალოდ არ წარმოადგენს მისი შინაარსის შემადგენელ ნაწილს, ის გულისხმობს მთელ რიგ მნიშვნელოვან შინაარსობრივ დატვირთვას პოლიტიკური პროცესის შინაგანი მხარეებისას და ამ აზრით განასახიერებს სახელმწიფოს კატეგორიის შინაარსის გარკვეულ ასპექტს.

აქედან გამომდინარე, შესაძლებლად მიგვაჩნია მმართველობა განვსაზღვროთ, როგორც სამართლებრივ ქცევათა და ნორმათა სისტემა, რომელიც გამოხატულია: ა) ცალკეული ჯგუფების, კლასების, ფენებისა და პარტიების კანონის რანგში აყვანილ ნებაში, რომელიც აზოგადოებს პოლიტიკურ ძალაუფლებას; ბ) სახელმწიფოს მიერ სანქციონირებულ ან დადგენილ ფორმებში, რომლის დარღვევაც დაცულია იძულების ძალით; გ) პოლიტიკური პროცესების საზოგადოებრივი ურთიერთობების რეგულირებაში.²

ძნელი არ არის შევამჩნიოთ, რომ ჩვენ მიერ მოყვანილი მმართველობის განმარტება ვრცელდება როგორც სახელმწიფოზე, ასევე პოლიტიკურ ხელისუფლებაზეც. მაგრამ ჩვენ მიერ

სამართლებრივ რეგულაციაში შემოტანილი ცალკეული ჯგუფების, კლასების, ფენისა და პარტიის კანონის რანგში აყვანილი ნება გულისხმობს ამ უკანასკნელთა ბატონობას (ბატონობასა და მმართველობას) ან მხოლოდ მმართველობას.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ სამართლებრივი ნორმების ფუნქციონალურ, დინამიკურ ხასიათს და მის კავშირს პოლიტიკურ და სახელმწიფო ხელისუფლებასთან. არც ერთი პოლიტიკური ხელისუფლება ვერ შეძლებს ფუნქციონირებას სამართლებრივი რეგულაციის გარეშე. სახელმწიფო პოლიტიკურ სისტემაში სამართალი წარმოადგენს სპეციფიკურ, ობიექტურად აუცილებელ იარაღს მისი სოციალური რეგულაციის პრინციპების შესაბამისად სახელმწიფო-პოლიტიკური ხელისუფლების ფუნქციონირებისათვის. სამართალი მნიშვნელოვანი საშუალებაა სახელმწიფოს პრაქტიკული მოღვაწეობის განსაზოციელებლად. მაგრამ სახელმწიფოს ნება გამოიხატება არა მარტო სამართლებრივი ნორმებით, არამედ არანორმატიული ხასიათის დოკუმენტებითაც, კერძოდ, განცხადებები, მიმართვა და ა.შ. თუმცა სახელმწიფოს მიერ თავის ნების ამგვარი გზით განცხადება არაა სახელმწიფოს სპეციფიკური თვისება ან სახელმწიფო ხელისუფლების ელემენტი: ნების ასეთი გზით გამოხატვა, უმთავრესად დაკავშირებულია პოლიტიკურ ხელისუფლებასთან და ის სათავეს პოლიტიკური ხელისუფლების სხვა შინაგანი პლასტიდან იღებს, ვიდრე ნორმატიული აქტებიდან. ასეთი განცხადებებისა და მოქმედების საფუძველია პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში არის ჩამოყალიბებული, თუ რა არის „პოლიტიკური“ და, აქედან გამომდინარე, სახელმწიფოსა და საზოგადოების მმართვეის პრინციპები. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური თეორია წარმოადგენს პოლიტიკური ხელისუფლებისა და სახელმწიფოს ძირითად დამაკავშირებელ რგოლს.

პოლიტიკური და სახელმწიფო ხელისუფლების სპეციფიკური ელემენტია სახელმწიფო ნების გამომხატველი სუბიექტების სამართლებრივ-პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა კანონის რანგში აყვანა. ყველაზე სრულ განზოგადებულ წარმოდგენას სახელმწიფო ხელისუფლების შესახებ იძლევა ჩვენ მიერ ზემოთ განხილული

კომპონენტების ერთმანეთთან შეთანადება. კერძოდ: ა) ბატონობისა და მმართველობის ან ბატონობისა და ქვეშევრდომობის ურთიერთმიმართება; ბ) მისი სტრუქტურული ნიშნის — „ხელისუფლების ავტორიტეტის“ და „ავტორიტეტის ხელისუფლების“ ურთიერთმიმართება; გ) ფუნქციონალური ნიშნების — პოლიტიკური ნების, სახელმწიფო ძალაუფლების და სამართლებრივ ნორმათა ურთიერთმიმართება.

ჩვენი აზრით, ამ სამი კომპონენტის ურთიერთობა ქმნის პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსის გარემოს, რომელიც საბოლოო ჯამში გამაერთიანებელი ნიშანი ხდება პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობისა. ჩვენ მიერ ზემოთ ჩამოთვლილ სამ პოზიციას თავისი ავტონომიური დისკურსი ახასიათებს. მათ შორის კომუნიკაცია პოლიტიკური თეორიისა და ბიუროკრატიის დონეზე მყარდება. ეს არის ის პოზიციები, სადაც ხდება პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობის დისკურსის გამოხატვა.

პოლიტიკური თეორია ხელისუფლების ხელში ჩაგდებისა და მართვის რაციონალიზებული ფორმაა, რომლის რეალიზაცია შესაძლებელია პარტიებისა და ბიუროკრატიების გზით. თავიდან იგი მიზნად ისახავს ხელისუფლების ხელში ჩაგდებას, ხოლო შემდეგ — პოლიტიკური მართვის განხორციელებას.

ის, რისი საშუალებითაც უშუალოდ ხორციელდება მართვა ან პოლიტიკური ხელისუფლება, არის ბიუროკრატია. აქ განვიხილავთ რამდენიმე პოზიციას, რომლებიც უკავშირდებიან ბიუროკრატიის გზით ხელისუფლების განხორციელებას.

ბიუროკრატიის გზით ხელისუფლების რეალიზაციის პრობლემა პირველად განიხილა მაქს ვებერმა. მაქს ვებერის სახელმწიფოს სოციოლოგია ორიენტირებული იყო მმართველობის დახვეწაზე, რამაც გამოხატულება პოვა მის „რაციონალური ბიუროკრატიის“ თეორიაში. მ. ვებერი ცნობილია, უპირველეს ყოვლისა, როგორც რაციონალური ბიუროკრატიის თეორეტიკოსი, რომელმაც ჩამოაყალიბა ადმინისტრაციული ორგანიზაციის იდეალური ტიპი. ახასიათებს რა მ. ვებერი ბიუროკრატიულ ორგანიზაციას რაციონალობისა და ეფექტურობის ტერმინებით, მის არსებით ნიშნებად გამოყოფს — ფუნქციების დიფერენციას, ფორმალური წესების არსებობას, ანგარიშგებისა და დაქვემდებარების იერარქულ პრინციპს, მმართველობის

მიუკერძოებლობასა და ობიექტურობას, მოსამსახურეთა დაჭირავებას საჭირო უნარ-ჩვევათა და განათლების მიხედვით. მკვებერი ბიუროკრატიულ რაციონალიზმს თვლიდა კაპიტალისტური რაციონალიზმის გამოვლინებად. იგი მას უკავშირებდა გადამწყვეტ როლს, რომელიც უნდა ითამაშოს ბიუროკრატიულ ორგანიზაციებში ტექნიკურმა სპეციალისტებმა, რომლებიც საქმეს უძღვებიან შრომის მეცნიერული ორგანიზაციის მეთოდებით. მკვებერს თანამედ, ბიუროკრატიული ორგანიზაცია ხასიათდება: ა) ეფექტურობით, რომელიც მიიღწევა მისი წევრების მოვალეობათა მკაცრი რეგლამენტაციით და დანაწევრებით, რაც საშუალებას იძლევა მაღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტების მმართველ თანამდებობებზე ყოფნისას; ბ) ხელისუფლების მკაცრი იერარქიულობით, რაც საშუალებას იძლევა ზემდგომმა თანამდებობის პირებმა განახორციელონ კონტროლი ქვეშევრდომებისაგან დაეალებების შესრულებაზე; გ) ფორმალურად დადგენილი და ნათლად გამოხატული წესების სისტემით, რომელიც უზრუნველყოფს მართვის სისტემის ერთგვაროვნებას და საერთო ინსტრუქციების გამოყენებას კერძო შემთხვევების მიმართ შემჭიდროებულ ვადაში; დ) ადმინისტრაციული მოქმედების უპიროვნებო და ემოციურად ნეგირალური მდგომარეობით, რომელიც ყალიბდება ორგანიზაციის ფუნქციონერებს შორის, სადაც ყველა გამოდის არა როგორც ინდივიდუმი, არამედ სოციალური ხელისუფლების მატარებელი, გარკვეული თანამდებობის წარმომადგენელი. მიუხედავად იმისა, რომ მკვებერი ცნობდა ბიუროკრატიის ეფექტურობას, იგი მიუთითებდა, რომ მისმა საყოველთაო განვითარებამ შეიძლება მიგვიყვანოს ინდივიდუალურობის დაკარგვამდე. ნორმალურ პირობებში ბრძოლა დემოკრატიასა და ბიუროკრატიას შორის აუცილებლად მთავრდება ამ უკანასკნელის სმარგებლოდ: „პოლიტიკური პატრონი“, ვინც არ უნდა იყოს ის, ხალხი თუ პარლამენტი, დილეთანტები არიან ბიუროკრატიულ ორგანიზაციებთან მიმართებაში, რომლის შედეგადაც „სრულად განვითარებული ბიუროკრატიის ხელისუფლების პოზიცია გაბატონებული აღმოჩნდება“ და „პრაქტიკულად გადაულახავი“. უფრო მეტიც, ბიუროკრატიული აპარატი სრულიად ნთქავს ჩინონიკების პიროვნებას: ეს უკანასკნელი გადაიქცევიან „ბიუროკრატიული მანქანის ჭანჭიკებად“, რომლისგან

გათავისუფლების შესაძლებლობა ცალკეულ ბიუროკრატს არ აქვს“.

მკვებერის შემდგომ პერიოდში თანდათანობით ხდება დამორება ბიუროკრატიის რაციონალური მოდელისაგან და გადასვლა უფრო რეალისტური მოდელებს ავებსაქვს, რომელიც ბიუროკრატიას გამოხატავს როგორც ბუნებრივ სისტემას, რაც, რაციონალურ მომენტთან ერთად, შეიცავს ირაციონალურ, ფორმალურ, არაფორმალურ, ემოციონალურად ნეიტრალურ და პიროვნულ მომენტებს. რ.მ.ბიელსის ბიუროკრატიის თეორიას იმავე ფენომენტთან აქვს საკმე, თუმცა პოლიტიკური მოღვაწეობის სხვა რაკურსში, კერძოდ, პოლიტიკურ პარტიებში. როგორც მკვებერი, ისევე რ.მ.ბიელსიც თვლიდა, რომ ყოველგვარ თანამედროვე მასობრივ ორგანიზაციას ესაჭიროება სპეციალიზებული სამმართველო აპარატი, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება მაღალკვალიფიციური ადმინისტრატორებისაგან. დემოკრატია, რ.მ.ბიელსის, ზრით, შეუძლებელია ორგანიზების გარეშე, ხოლო ორგანიზაცია – ლიდერის გარეშე. მაგრამ მოცემულ ობიექტურად განპირობებულ პროცესს აქვს თავის უარყოფითი გამოვლინებანი, რაც დაკავშირებულია იმ სპეციალურ სტატუსთან, რომელსაც მოიპოვებენ ახალი პოლიტიკური ლიდერები, ხოლო სხვები უშუალოდ გამომდინარეობენ პოლიტიკური პარტიების ბიუროკრატიული ბუნებიდან. ერთ-ერთი უარყოფითი შედეგი ბიუროკრატიისაგან ვლინდება იმით, რომ ლიდერები გადაიქცევიან ხელისუფლებით აღჭურვილ ჩაკეტილ არისტოკრატიულ ჯგუფად, ოლიგარქიად, რომელთა ტექნიკური კომპეტენტურობა კიდევ უფრო აძლიერებს დისტანციას მასებსა და ლიდერებს შორის და, საბოლოო ჯამში, მასების ლიდერისადმი დამორჩილებას და მათი ბატონობის გამართლებას ემსახურება.

ფუნქციონალური თვალსაზრისით, ბიუროკრატიას პოლიტიკურ სისტემაში ევალება პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა შემსრულებლის მექანიზმის ფუნქცია. მაგრამ ის მუშაობს პოლიტიკური სისტემის სასარგებლოდ, მისი დემიურგის, ჯგუფურ-კორპორაციული ინტერესების შესაბამისად. ამას აუცილებლად მივყავართ სისტემის ფუნქციონირების ეფექტურობის დაქვეითებამდე. საბოლოო ჯამში, სისტემა უკვე სრულიად უუნარო ხდება იმისათვის, რომ ფუნქციონალური დავალებები შეასრულოს სახელმწიფო მიზნებიდან გამომდინარე.

პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მექანიზმის შესრულების დესტრუქციას ხელს უწყობს ბიუროკრატიულ სისტემაში არსებული ინდივიდუალურობის გაუკლმართებელი გამოცდილება. ბიუროკრატიულ სისტემაში მოქცეული ადამიანი არც ერთ პარამეტრში არ რეალიზდება, როგორც ინდივიდუმი. მისთვის არსებობს მხოლოდ ვიღაც ზემდგომი და ვიღაც ქვეშევრდომი. თავად მისი მცდელობა მიმართულია იმაზე, რომ რეალიზება მოახდინოს ვიღაცის ზემდგომმა. ამ სისტემის შინაგანი იმპულსი პატრონისა და ყმის ურთიერთდამოკიდებულებზეა აგებული. კანონით ნორმატივიზებული ეს ურთიერთობანი უფრო მყარი და შეუცვლელი ხდება. ჩვენ აქ საქმე გვაქვს ინდივიდუალთა დეპერსონალიზაციასთან. იერარქიულ სტრუქტურაში ბიუროკრატიის ხელისუფლება მისტიკურ ხასიათს იძენს. იგი ხშირად აიძულებს ადამიანებს იმოქმედონ თავის ინტერესების საწინააღმდეგოდ. ასე რომ, ბიუროკრატია წარმოგვიდგება განსაკუთრებულ ჩაკეტილ სისტემად, რომელიც მხოლოდ თავის ინტერესების შესაბამისად მოქმედებს. ბიუროკრატია არ აქვს სხვა ინტერესები, გარდა საკუთარი თავის არსებობისა და წარმატებისა. ცალკეული ბიუროკრატისათვის ეს, უპირველეს ყოვლისა, არის კარიერის კეთება, მოძრაობა სამსახურებრივ კიბეზე, ყოველ ახალ თანამდებობასთან ერთად შესაბამისი მატერიალური პირობების გაუმჯობესება. ბიუროკრატის ინტერესი იმთავითვე უარყოფს დემოკრატიისა და ლიბერალიზმის იდეებს. ამ სისტემაში პოლიტიკას მართავს არა პოლიტიკური იდეალები, არამედ ბიუროკრატის შიდაკორპორაციული ინტერესები. ასე რომ, ბიუროკრატია მის გაუკლმართებულ ფორმაში წარმოგვიდგება, როგორც პოლიტიკური სიტუაციის რეალური მმართველი და პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა რეალური დამკვეთი. ნებისმიერი ლიბერალური იდეა ამ სისტემაში გარდაისახება თავად ამ სისტემის მკვებად. ნებისმიერ ლიბერალურ დისკურსს ის თავისი მიზნების შესაბამისად იყენებს და თავის არსებობის გამამართლებელ პოზიციად აქცევს. ბიუროკრატის სტრუქტურული დისპოზიცია, ზროვნება და ქცევა წარმოქმნის ბიუროკრატის სოციალურ-კულტურულ წესებს, „ცხოვრების სტილს“. ის ახორციელებს ფარულ სიმბოლურ ძალადობას თავის წევრებზე, თავს ახვევს რა თავის შეფასებათა

სისტემას ღირებულებათა იერარქიას. სიმბოლური იძულების გზით წარმოიშობა ბატონობისა და მორჩილების თავისებური სისტემა, რომელიც ვერ იგუებს სხვა ღირებულებათა სისტემას, გარდა საკუთარისა. ბიუროკრატიის ძალაუფლება ვარაუდობს მისი ქვეშევრდომების მიერ ამ სისტემაშივე გაბატონებული ღირებულებებისა და განწყობილებების არაცნობიერ მიღებას.

ბიუროკრატიის ფარული ძალაუფლება წარმოიშობა და ფუნქციონირებს მისი ქვეშევრდომების თანამონაწილეობით, რომელიც მის ლეგიტიმურ ხასიათს აღიარებენ. ბიუროკრატიის სტრუქტურული მისტიფიკაცია თავის თავში შეიცავს ელემენტებს, რომლებიც არ ცნობიერდებიან ბიუროკრატიის სუბიექტების მიერ. ეს არ არის შეგნებული თავის მოტყუება, რამდენადაც ბიუროკრატიის მისტიკური ძალაუფლების ბატონობაზე ყველა ნებაყოფლობით აცხადებს თანხმობას. მთელი ბიუროკრატიული სისტემის თავისებურება და „სიძლიერე“ განპირობებულია ქვეშევრდომობის ვასალური სტრუქტურით, რომელიც ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებიდან იღებს სათავეს. ამ სისტემაში მთავარი მნიშვნელობა ენიჭება არა ნორმატიული აქტებით ქმედებას, არამედ სიმბოლურ იძულებას. ამ სისტემაში მოხვედრილი ადამიანი ავადდება ძალაუფლებისადმი ლტოლვის მისტიკური ჟინით, რომელიც ინდივიდუალური ურთიერთობების გაუკუღმართებულ ფორმებში ვლინდება²⁶. საბოლოო ჯამში, შეიძლება ითქვას, რომ ბიუროკრატია თავისი თავის ძალაუფლების თვითმკვებავი და თვითუზრუნველყოფადი სისტემაა, რომელსაც თავისი ჩაკეტილი ურთიერთობის დისკურსული ფორმებით ახდენს შიდასისტემური კომუნიკაცია. ბიუროკრატიის კომუნიკაციური დისკურსი მხოლოდ საკუთარ შექმნილ ნიშნებში ახდენს შესაძლო კომუნიკაციური ველის ფორმირებას, რომელიც თავის მხრივ მხოლოდ საკუთარი დისკურსის აღნიშვნების სიტემაში უპასუხებს კითხვებს.

ამერიკელი მკვლევარი დევიდ ო'ბრაინი სავსებით სწორად აღწერს ამგვარ პირობებში წარმოქმნილ პოლიტიკური ხელისუფლების

²⁶ იხილეთ, მიხეილ გოგატიშვილი, თანამედროვე ლიბერალური იდეა პოლიტიკური ყოფიერების გაუკუღმართებულ ველში. კრებული ლიბერალიზმი დემოკრატიის წინააღმდეგ. ეიოცნებოთ კარგ პინოჩეტზე, თუ შევედგეთ უზარისხო დემოკრატიას CIPDD, თბილისი, 2001, გვ. 21-22.

რეალობას (განსაკუთრებით მესამე სამყაროს ქვეყნებში). იგი მიუთითებს, რომ ბიუროკრატიის ბატონობა პოლიტიკურად ეფექტურია, მაგრამ უსწაროა ელიტის ყოველდღიურ კომპეტენტური მართვისათვის, რომელიც ძირითადად დაკავებულია გამდიდრებით ინერტული და ამორფული მასის, მორალური არამდგრადობის ატმოსფეროს ფონზე, რომელიც ხელს უწყობს ჯგუფებსა და პიროვნებებს, განახორციელონ კერძო ინტერესები, ადმინისტრაციული მოქმედების განუსაზღვრელობა და ნორმატიული ორჯროვნება, რომლის პირობებშიც კორუფცია და ფავორიტიზმი ყველა დონეზე წარმოადგენს ბიუროკრატიის ძირითად მახასიათებელს. უფროსები იღებენ ხარკს ქვეშევრდომებისგან, რათა დაფარონ მათი მაქინაციები. ბიუროკრატია გარდაისახება მაფიად ან „ჩაჩინის ქურდებად“.²⁷

ამ შემთხვევაში დემოკრატიული მექანიზმების ნაცვლად, რომელთაც რეალურად შეუძლიათ განახორციელონ კონტროლი ბიუროკრატიასზე, წარმოიქმნება ყოველგვარ სახელისუფლებო ფუნქციამოკლებული „ყრილობები“ და „კრებები“, რომლებიც ბიუროკრატიულ დიქტატურას სახალხო მხარდაჭერის ილუზიას უქმნიან. სინამდვილეში კი, ამ იდეოლოგიურ „კომუფლიაჟთან ერთად“, პოლიტიკური მოქმედების ეს ფორმები, სრულიად რეალურ ფუნქციას ასრულებენ: მოსახლეობის მორჩილების, ერთხმოვანების, და „ნაციონალური ერთობის“ წვრთნის მხრით.

კითხვები

1. როგორი ცნებებით შეიძლება დავაჩასიათოთ პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურა?
2. ვინ არიან პოლიტიკური გადაწყვეტილებების მიმღები სუბიექტები?
3. როგორ განესაზღვროთ პოლიტიკური მოღვაწეობისა და აქტივობის ცნებები?
4. როგორი მახასიათებლები განსაზღვრავენ პოლიტიკურ აქტივობას?

²⁷ O' Brein D. Modernization, order, and the erosion of democratic ideal. Development theory: Four critical studies. London, 1979. p. 58.

5. რა კომპონენტები განსაზღვრავენ პოლიტიკურ ცნობიერებას?
6. როგორი მიმართება არსებობს მმართველობასა და პოლიტიკურ ხელისუფლებას შორის?
7. რა ფუნქციას ასრულებს ბიუროკრატია პოლიტიკურ-მმართველობით სტრუქტურაში?

ქირიითადი ცნებები

პოლიტიკურ-მმართველობითი სტრუქტურა - კონტროლი - გავლენა - პოლიტიკური პარტია - პოლიტიკური ელიტა - პოლიტიკური ავტორიტეტები - პოლიტიკური მოღვაწეობა - პოლიტიკური აქტივობა - პოლიტიკური ინტერესი - პოლიტიკური სიტუაცია - იდეოლოგია - მმართველობა - პოლიტიკური ხელისუფლება - ბიუროკრატია

დამატებითი ლიტერატურა

1. მაქს ვებერი, პოლიტიკა, როგორც მოწოდება და ხელობა, „გონი“, 1994.
2. დომენიკ კოლა, პოლიტიკური სოციოლოგია, „მარტი“, თბილისი, 1999.
3. ედუარდ კოდუა, „სოციოლოგია“, 1-11 ნაკვეთი, თბილისი, 1996.
4. გივი ლობჯანიძე, სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია (პრობლემები), საგამომცემლო ცენტრი, ქუთაისი, 2000.
5. ამირან ბერძენიშვილი, პოლიტიკური სოციოლოგია, „მერიდიან“, 2001.
6. Макс Вебер, Избранные произведения, „Прогресс“, Москва, 1990.
7. Роберт Михеилс, Социология политической партии в условиях демократии, „Диалог“, № 1-3-5-7-11-13-15-17, 1990.
8. Морис Дюверже, Политические партий. „Академический проект“, Москва, 2000.
9. Power - Critical concepts, Ed. by Jon Scott, „Routledge“, 1994.

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სპეციფიკა

წ1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ეგზისტენციალური ინფორმაცია და პოლიტიკური მეტყველების ველის ფორმირების სპეციფიკა

თუ ამოვალთ სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემის სპეციფიკიდან, პოლიტიკა, აქ, უპირველეს ყოვლისა, ასოცირდება მმართველობასთან. ეს უკანასკნელი კი თავის თავის რელიზაციას ახდენს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის საშუალებით. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური თეორია გამაერთიანებელი რგოლია პოლიტიკასა და ხელისუფლებას შორის. პოლიტიკური თეორია კი ქმნის პოლიტიკური ძალაუფლების ფლობის ნიშანთა სისტემას ანუ ენას. ენა, ანუ პოლიტიკური მეტყველების სემანტიკური ველი, ქმნის თავის კოდებსა და ნიშნებს, რომლებიც მხოლოდ ამ სემანტიკურ ველში ვერიფიცირდება.

პოლიტიკური მოღვაწეები დარწმუნებულები არიან, რომ თეორიული ცოდნა ეფექტური ქმედების წინაპირობაა, რათა სასურველი შედეგი იქნეს მიღწეული. ექსპლიციტურად და იმპლიციტურად პოლიტიკური თეორია ახაზავს მიზანს ძალაუფლებისაკენ. ამ შემთხვევაში პოლიტიკური თეორია უხილავი არაფორმალური მბრძანებელია, რომელიც გამოხატავს ძალაუფლებისაკენ სწრაფვას. თუმცა ეს თეორიული ცოდნა მათ მიერ არის შექმნილი, ვინც თავად ისწრაფის ძალაუფლებისაკენ. უეჭველია, რომ თეორიული ცოდნა უმთავრესად იქმნება იმისათვის, ვისაც სურს ფლობდეს ძალაუფლებას. ეს უკანასკნელნი, ნაზიარები უნდა იყვნენ თეორიული ცოდნის გარკვეულ პრინციპებს, რომლებიც გაუადვილებენ სვლას ხელისუფლებისაკენ. ეს კი მოითხოვს ინტელექტუალურ ჩვევებს, რომლებიც აუცილებელია თეორიის ინტერპრეტაციისათვის.

ყველა პოლიტიკური მოძრაობა, რომლის თვითორგანიზება თეორიული პრინციპების ირგვლივ ხდება, ყოველთვის ბიუროკრატიული და იერარქიულია, რადგანაც, თეორიული პრინციპების მიხედვით, ორგანიზება ყოველთვის გულისხმობს ურთიერთობას უკეთესად განათლებულთა და ნაკლებ განათლებულთა შორის, რაც წარმოშობს შიდა იერარქიულ სტრუქტურას პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის გამზიარებულთა შორის. პოლიტიკურ ორგანიზაციაში პოლიტიკური თეორია მართვისა და პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობის რაციონალიზებული გამოხატვაა, რომელიც ეყრდნობა რწმენას, რომ პოლიტიკური აქცია ეფუძნება ვითარების საღ გაზრებას და შესაძლო ალტერნატიული შედეგების ანალიზს, უნდა წარმოქმნას პოლიტიკური მოქმედების უკეთესი შედეგი, ვიდრე იმ აქციამ, რომელიც სრულიად გაუზრებელია. რა თქმა უნდა, ყველა პოლიტიკური აქცია დაფუძნებული უნდა იყოს ცოდნაზე და ყველა ცოდნას კი ფესვები გადგმული აქვს თეორიაში. ეს ვარაუდობს იმას, რომ პოლიტიკური თეორია გამოყენებადია კონკრეტული სიტუაციისა და სამოქმედო სტრატეგიისათვის.

პოლიტიკური თეორეტიკოსების თვალსაზრისით, თავის მოტყუება იქნება, თუ ვიფიქრებთ, რომ თეორეტიკოსების ზემოქმედებისაგან თავისუფალი აქცია უფრო საიმედოა. სოციალურ აჯანყებათა გამოცდილების ისტორია გვიჩვენებს, რომ ყველანაირი ანარქიული ტიპის პოლიტიკურ ქმედებებშიც კი არიან „ლიდერები“, რომლებიც უნარშემწენი გახლავან გარკვეული ტიპის აქციის „წარმართვისა“ და „გათვლისა“ და გაცნობიერებულად იკავებენ თავს გარკვეული ქმედებისაგან. პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა სუბიექტები, რომლებიც მოქმედებენ ცალკეულ პოლიტიკურ ვითარებაში, ამავე დროს, საზოგადოებრივი აზრის ლიდერები არიან, ე.ი. აყალიბებენ საზოგადოებრივ აზრს ყველა სახის ერთობებში და ოპერირებენ სიტუაციის გაგების ბაზისზე, რომელიც დამოკიდებულია ცოდნაზე და იმთავითვე თეორიის მიხედვით არის ჩამოყალიბებული. ეს თეორია შეიძლება სიტუაციური ანალიზის საფუძველზეა ჩამოყალიბებული, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც თეორიაა, თუმცა თეორია, რომელიც სიტუაციურ ანალიზს გამოხატავს, წინასწარ გულისხმობს უფრო ფართო ანალიზის სახეობას, რაც სოციუმში არსებულ საერთო სოციალურ ტენდენციებზე მიუთითებს.

სოციალურ, თეორეტიკოსები, რომლებიც მთავარ მიზნად ისახვენ, ნათელი გახდონ და კრიტიკულად განიხილონ სწოგადობაში მიმდინარე სოციალური და პოლიტიკური პროცესები, შეიძლება მივიჩნიოთ სოციალური ანალიზის თეორიებად, მაგრამ, როცა ისინი ცდილობენ, ჩამოაყალიბონ სოციუმისა და სწოგადობის განვითარების გზები, უკვე პოლიტიკურ მიზანს ისახვენ და გადაიქცევიან პოლიტიკური მოქმედებების თეორიებად. ამგვარი პოლიტიკური თეორიები შეიძლება ძალზე ქმედითია პოლიტიკური აქციებისათვის, მაგრამ ისინი თავის თავში შეიძლება შეიცავდნენ უხილავ წინააღმდეგობებს, რომლებმაც პოლიტიკური ზემოქმედებისას შეიძლება ნაგულისხმევის და განსხვავებული განსხვავებული შედეგი მოიტანონ. უფრო ნათლად თუ ჩამოვაყალიბებთ ჩვენს აზრს, შეიძლება ვთქვათ, რომ პათოლოგიური პოლიტიკური აქცია პათოლოგიური პოლიტიკური თეორიის შედეგია²⁸.

²⁸ პათოლოგიურ (ნორმისგან გადახრილ) პოლიტიკურ თეორიაში იგულისხმება „მასობრივი ბედნიერების მოტანის“ დასაბუთების ცდა „მასობრივი განადგურებით“ (მაგ., იაკობინელთა ანუ მონტანარათა მიერ ჩატარებული სასტიკი რეპრესიები „თავისუფლებისათვის ბრძოლის ღმერთის ღმერთი“; ბოლშევიკების ზრუნვა პროლეტარიატის დიქტატურის გზით „საყოველთაო ბედნიერების“ დამყარებისათვის; ნაციონალ-სოციალისტური „აღთქმული ქვეყნის“ დამკვიდრება ეთნოსებისა და ერების მოსახლით). ამ თეორიების პრაქტიკულად განმასხვავებელთა ქმედებები ასევე შეიძლება პათოლოგიურ აქციებად ჩაითვალოს, მაგრამ ისტორიაში ცნობილია ისეთი მოვლენები, როდესაც „გადახრილ“ (თუნდაც სიძულვილის მქადაგებელ) თეორიათა პრაქტიკა უარყოფდა „გადახრილ“ ქმედებებს, მაშინ როდესაც რეაქცია და ქმედება ამ თეორიათა მოწინააღმდეგეების მხრიდან შეიძლება „გადახრილად“ ჩაითვალოს. ალბიგოელთა (ფრან., Albigeois - ქალაქ ალბის მცხოვრებნი) მოძრაობის ჩაიხსნებას წარმოადგენდა, ქადაგებდა (მანიქეიზმის გავლენით) სიკეთისა და ბოროტების ღმერთების მარადიულ ბრძოლას და ირწმუნებოდა ბოროტების უსლევებობას. სიკეთის ღმერთი ქმნიდა ცასა და ანგელოზებს, ბოროტების ღმერთი - მიწიერ ცხოვრებას. ალბიგოელებს სძულდათ ყოველივე მიწიერი, უარყოფდნენ ეკლესიის საიდუმლოებებს, საეკლესიო რიტუალს, დოგმებს (ქრისტეს ღვთაებრივ დაბადებას, მკვდრეთით აღდგომას, ჯოჯოხეთის არსებობას). ეკლესია მათთვის არ იყო წმინდა ადგილი. მიუხედავად ამქვეყნიერების მოძულე მოძღვრებისა, ალბიგოელთა ქმედება იყო მშვიდობიანი, ისინი უარყოფდნენ ძალადობის ყოველგვარ გამოყენებას. მაგრამ „გადახრილი“ იყო მათ წინააღმდეგ ქმედება, კათარების ქალაქებს ანგრევდნენ, ხოლო ერეტიკოსებს უღელტდნენ ან ცოცხლად წვადნენ. ეს ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია იმისა, თუ ხშირად როგორ უსწორდებოდნენ „გადახრილი მოძღვრებების მიმდევრებს, თითქოსდა „მართალ“ „გადახრილი“ აქციებით.

პოლიტიკური ქმედების ყველა თეორია ატარებს ეგზისტენციალურ ინფორმაციას. „მისი საკითხი არაა ის, თუ რისი შეტყობინება ხდება, არამედ, თუ როგორ ხდება იგი და საიდან აქვს ამ რიგის შეტყობინებებს ასეთი ძალა ყველა ეგზისტენტთა დარწმუნებისა, ეგზისტენციალურ სამყაროში ასე ელვისებურად გავრცელებისა, ამ სამყაროს მობილიზაციისა“²⁹. იგი შეუძლებელია გაგებულ იქნეს მეცნიერული თეორიის აუცილებელი და საყოველთაო ხასიათის გასაგებობის თვალსაზრისით: ეგზისტენციალური ინფორმაციისათვის ასეთი საყოველთაოდ გასაგებობა დამახასიათებელი არაა და ვერც იქნება. ეგზისტენციალური ინფორმაციისათვის დამახასიათებელი სწორედ ის არის, რომ იგი აბსოლუტური და ყველასათვის დამავალდებულებელი აზრით გაიგება. ამ შეტყობინებამ შეიძლება მომავალში განიცადოს ცვლილება, შესაძლოა — გაუარესება ან გაუქმებაც კი. ამ ინფორმაციის შინაარსი იმთავითვე უარყოფს მის რელატიურობას. ყოველ ეგზისტენციალურ შეტყობინებას შეიძლება დახვდნენ ადამიანები, რომლებიც არ ეთანხმებიან მას და სხვისი მოსმენა ურჩევენიათ. მაგრამ ასეთი ადამიანები, ჩვეულებრივ, უმცირესობაში არიან და ვერაფერს აწყობენ თავიანთი სამყაროს მობილიზაციისა და ინფორმაციის საწინააღმდეგოდ. ეგზისტენციალური ინფორმაცია დამოკიდებულია სხვადასხვა ფაქტორზე (სოციალურ-ეკონომიკურზე, პოლიტიკურზე და. ა.შ.), რომელსაც ეგზისტენციალური ინფორმაცია ყოველთვის რაღაც გარკვეული (მაგ. კლასობრივი) თვალსაზრისით ასახავს.

ეგზისტენციალურ შეტყობინებაში იგულისხმება ისეთი რამ, რომელიც ძირეულად ეხება მისი მიმღები ადამიანის არსებობას. ეს ინფორმაციის ისეთი სახეა, რომლის მიღების შემდეგაც ეგზისტენცია ის აღარ არის, რაც მის მიღებამდე იყო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ეგზისტენცია ამით ღებულობს მნიშვნელობას, ადრინდელი მისი ცხოვრების შეცვლა ძალუძს — რომელსაც, მაგალითად, შეუძლია რაღაცა ძალიან არასასიამოვნო ჭეშმარიტება გააგებინოს მის აზრობლებზე და თვით მასზე, ან იგი სრულიად

²⁹ გივი მარგველაშვილი, ფინალობის პრობლემა ნიკოლაი პარტმანისა და მარტინ ჰაიდეგერის ონტოლოგიაში, მეცნიერება, თბილისი, 1983, გვ. 148.

ახალი საზიფათო ამოცანის წინაშე დააყენოს. მაგალითად, ისეთის, რომელიც ძალიან დიდი ძალისხმევისა და მსხვერპლის ფასად გადაიჭრება. ეგზისტენციალურ ინფორმაციას მიმართება აქვს მისი მიმღები ეგზისტენცის ყოფიერებასთან მთლიანად – ეს შეტყობინება ეხება მისი ადრესატის მთელ ცხოვრებას, რომელიც მისაგან მანამდე შეიძინა და ამიტომ იძულებულია შეიცვალოს, ახალი საყრდენი ეძებოს ან პირიქით ძალა მოიკრიბოს იმისათვის, რომ დაიცვას თავისი წესი (მაგ., გარეშე მტრებისაგან)³⁰. ყოველ ეგზისტენციალურ ინფორმაციას საქმე აქვს მიმღებ ეგზისტენტთან, როგორც სამყაროში ყოფიერებასთან, ვინაიდან ეს შეტყობინება ისეთი რამ არის, რაც იწვევს პრინციპულ ცვლილებებს ეგზისტენცის დამოკიდებულებაში თავის სამყაროსადმი, ამ სამყაროში მისი არსებობის წესში (ამის თვალსაჩინო მაგალითია ეგზისტენცის გადასვლა მშვიდობიანი ვითარებიდან ომში)³¹. რადგანაც ეს შეტყობინება, როგორც წესი, ეგზისტენტს უჩვენებს რაღაც მოულოდნელ დაბრკოლებებსა და სიძნელეებს მის ყოფიერებაში, ამდენად იგი დასაწყისია მძიმე ეგზისტენციალური გამოცდისა ყველა იმათთვის, ვინც ამ წესით ინფორმირდება. ეს არ ნიშნავს, რომ ამგვარი შეტყობინებების უკან ყოველთვის ზიფათი ან უბედურება იმალება. პირიქით თავის ფინალურ სჯრისად ზოგჯერ მათ აქვთ დიდი ბედნიერება ყველა ადრესატისათვის (მაგ., კომუნისტების იდეა). მაგრამ ასეთი ფინალსაკენ მიმავალ გზას ყოველთვის ძნელი და მძიმე გამოცდის სახით წარმოადგენენ მათთვის, ვისაც ეს ინფორმაცია ეხება. ამგვარად, ეგზისტენციალური ინფორმაციის საკითხი მჭიდროდ დაკავშირებულია საკუთრივ ეგზისტენცის ონტოლოგიურ ცნებასთან, ანუ ისეთ ეგზისტენციალობასთან, რომელმაც თავი გაიგო, როგორც ბოლოვადი, პოტენციალური ზრით, ბრალიანი, როგორც სიკვდილისთვის ყოფნა – გადაუწყვეტია თავის ბედის ბატონი გახდეს³².

ეგზისტენციალურ ინფორმაციაში შემოდის არა მარტო ერთი-ორი საპასუხისმგებლო დეკლარაცია, არამედ სახელმწიფო

³⁰ Ibid. 148.

³¹ იქვე.

³² Ibid. 149.

იდეოლოგიის ყოველი გამოხატულება. ამგვარი ინფორმაცია გადაიცემა დეკონცენტრირებული ფინანსების პრინციპით, რომ მის ეგზისტენციალურ სამყაროში წარმატების ძნიშვნელოვანი ნაწილი განსაზღვრულია ეგზისტენციალობის ონტოდიალექტიკური საფუძვლისადმი მისი სტრუქტურის მისადაგების ხარისხით³³. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეგზისტენციალური შეტყობინება მაშინ აღწევს წარმატებას, თუ იგი ეგზისტენცებში ათემატიზებს არათემატურს, ანუ იმას, რაც მათ არსობრივად ეხებათ, რაღაცა ფინანსური ჯრით, მაგრამ ინფორმირების მომენტამდე მისი თვალხედვის მიღმა იყო, ან მათ მიერ განიცდებოდა ძალიან ბუნდოვნად (სწორედ, რომ არათემატურად). ეგზისტენციალური შეტყობინება მიზანში მიდის იმ შემთხვევაში, თუ იგი შეეხო ეგზისტენცის მიკრო ან მაკრო სამყაროს, რაღაც ფარულად მოცემულ (საგანგებოდ არათემატიზებულ) სულაც (თემატურად არარსებულ) სფეროს³⁴.

ეგზისტენციალური შეტყობინება ეგზისტენციალური კომუნიკაციის სამ საფეხურზე ხორციელდება: კერძოდ, კომუნიკაციის ინდივიდუალურ, პოლიტიკურ, და იდეოლოგიურ დონეზე. ყველა შემთხვევაში ეგზისტენცის ბედის არათემატური ფინანსური სფეროსის თემატიზება ხდება, ე.ი. ეგზისტენციალობის ფინანსურ ონტოდიალექტიკურ საფუძვლად უდევს არათემატური და თემატური ფინანსობის დიალექტიკა. ამ შეტყობინების მთელი შემძვერელი ეფექტი აქ უპირატესად იმითაა განპირობებული, რომ მას შეუძლია უჩვენოს ინდივიდებს, რომ მისი ყოფიერება მნიშვნელოვანია სულ სხვა (არათემატური) სფეროსით. მაგალითად, ასეთი ინფორმაცია უხსნის ოიდიპოსს იმ გარემოებას, რომ იგი არა მხოლოდ ამ ვითარების ადამიანია, არამედ, ამასთანავე, სხვა ადამიანია – სახელდობრ, იოკასტეს შვილია და მამის მკვლეელი. ეგზისტენციალური შეტყობინება ოიდიპოსს მიუთითებს იმ ულმობელ ფაქტზე, რომ მას აქვს ეგზისტენციალური თავისუფლება, იყოს სრულიად სხვა, ვიდრე არის. „ამგვარი შეტყობინება, რომელსაც ოიდიპოსი იღებს, მას აცნობებს მის თავისუფლებას, ანუ ათავისუფლებს მას იმ

³³ Ibid. 152.

³⁴ Ibid.

თემატური ერთგანზომილებიანობისაგან, რომელშიც მისი ცხოვრება მიმდინარეობდა ინფორმაციის აქტივად, და აიძულებს, თავი გააცნობიეროს ორგანზომილებიანად – იმ ეგზისტენციალურ თავისუფლებაში მყოფად, როდესაც ეგზისტენციალობის თემატიზმი არათემატიზმის დიალექტიკიდან გამომდინარეობს³⁵.

ამგვარად, ამ საზრისის ზოგად სტრუქტურულ ფაქტორად, რომელიც ეგზისტენციალურმა ინფორმაციამ უნდა გამოხატოს, წარმოდგება უმთავრესად სამი მომენტი: ყოვლის განმსაზღვრელი არათემატიზმი, ორგანზომილებიანი (დეკონცენტრირებული) ფინალობა და ეგზისტენციალობის ონტოლოგიური თავისუფლება.³⁶

ეგზისტენციალური შეტყობინება ეგზისტენციალური კომუნიკაციის პოლიტიკურ დონეზე ხოციელდება სამი ძირითადი ცნების ირგვლივ – „დემერტი“, „სამშობლო“ და „თავისუფლება“. ეს ცნებები ყველზე წმინდანის თემატიზმას ახდენს, როგორც თავისთავად არათემატიზმადისას. აქ უზოგადესი და განმსაზღვრელი არათემატიზმები უკვე თემატიზებულია სათანადო ზოგადი ცნებების სახით.³⁷ ეგზისტენციალობის ინდივიუალური დონის განსხვავებით, სადაც ამგვარ არათემატიზმებს სათანადო გამოხატულების გარეშეც შეუძლიათ არსებობა. კომუნიკაციის უფრო მაღალ დონეზე, ეგზისტენციალური შეტყობინება ხასიათდება არა იმდენად ასეთ თემატიზმთა გახსნის ფუნქციით, არამედ ეგზისტენციალობის ცნობიერებაში მათი აქტივაციის ფუნქციით³⁸. სამშობლოს ცნებას ყველზე დიდი ადგილი უჭირავს ამ დონის ეგზისტენციალურ შეტყობინებაში. ის ინფორმაციული ველი, რომელშიც სამშობლოს თემის თემატიზება ხდება, ყოველთვის მშობლიური ენაა. დედაენა ის პირველადი ცნებითი სტიქიაა, რომელშიც ეგზისტენციალობა ხორციელდება, უპირველეს ყოვლისა, როგორც ორგანზომილებიანი (დეკონცენტრირებული) ფინალობა³⁹. თავის უზარმაზარ მნიშვნელობას სამშობლო იმითაც იძენს, რომ იგი

³⁵ Ibid. 161.

³⁶ იქვე.

³⁷ Ibid. 164.

³⁸ Ibid. 165.

³⁹ Ibid. 166.

ხალხის ერთადერთი საარსებო ადგილია ანუ ის ადგილია, სადაც ხალხმა უნდა გაუძლოს ნებისმიერ მტრულ გამოხტომებს გარედან, სდაც იგი ვერ მოითმენს უცხო ენის მატარებელთა ძალდატანებით იძულებას⁴⁰. ამ სახის ინფორმაცია, ჩვეულებრივ, დაკავშირებულია ხოლმე პირდაპირ ხიფათთან მისი მიმღების ონტოდიალექტიკური (ეგზისტენციალური) საფუძვლისათვის. იგი თვითონ წარმოადგენს ხოლმე ასეთი ხიფათის ამბავს და, როგორც წესი, მოწოდებასაც – არ დაემორჩილონ ამ ხიფათს.⁴¹ ამიტომ შეგვიძლია ვთქვათ: ეგზისტენციალური კომუნიკაციის პოლიტიკურ დონეზე ეგზისტენციალური შეტყობინება მუდამ თვითონ თავისუფლების, როგორც ეგზისტენციალური სამყაროსათვის პირველი აუცილებელი საგნის, საყოველთაო გაცნობიერების საფუძველზე ხდება⁴². ეგზისტენციალური კომუნიკაციის პოლიტიკურ დონეზე ამგვარი შეტყობინების ტიპობრივი ნიმუშია დეკლარაცია უშუალო სამხედრო საფრთხის შესახებ, რომელიც ეგზისტენციალურ სამყაროს ემუქრება. აგრესიის შესახებ, რომელსაც ამ სამყაროს დამონება განუზრახავს. შესაძლოა არავითარ აგრესიას არ ჰქონდეს ადგილი, მაგრამ ეს ეგზისტენციალური შეტყობინება შეიძლება ემსახურობდეს სიძულვილის გაღვივებას ეგზისტენტებს შორის. ის ფაქტი, რომ არსებული ეგზისტენციალური ინფორმაცია-შეტყობინება შეიძლება არცკი შეესაბამებოდეს სინამდვილეს, მოწმობს თავისუფლების ცნების უდიდეს მნიშვნელობას. ეგზისტენციალური კომუნიკაციის ინდივიდუალური . დონისაგან განსხვავებით, სადაც თავისუფლება პირად ბედთანაა გადაჯ აჭვული, აქ ეგზისტენციალური თავისუფლების იგივე ცნება წარმოგვიდგება, როგორც ამაღლებული ყოველგვარ პიროვნულ თვალსაზრისზე ეგზისტენციალობის შესახებ, მისი ფუძემდებლური არათემატიზმი აქ ვლინდება, როგორც ეგზისტენციალური სამყაროს მთელი მოსახლეობისათვის ზოგადკულტურული ღირებულება⁴³.

ეგზისტენციალური კომუნიკაციის იდეოლოგიურ დონეზე ეგზისტენციალური ინფორმაცია მკვეთრად გასხვავდება წინა

⁴⁰ Ibid, 167.

⁴¹ Ibid, 168

⁴² Ibid, 169.

⁴³ Ibid, 173.

ორისაგან. აქ იგულისხმება მსოფლმხედველობის დაფორმებული გამოხატულებანი, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის მსოფლგაგება ამა თუ იმ ფილოსოფიური მოძღვრების ანუ ისეთი თეორიის სახით დადგენილი, რომელიც შეიცავს უზოგადეს კითხვებს, პასუხებს ყოფიერების შესახებ. ამ დონეზე ეგზისტენციალურ ინფორმაციას, როგორც შეტყობინებას, ვერ ექნება მიმართება ყველასთან, თუ ამ ყველაში ეგზისტენციალური სამყაროს მოსახლეობა უნდა ვიგულისხმოთ. ამის ასახსნელად შეიძლება დავიმოწმოთ ასეთი ინფორმაციის მეტისმეტად განყენებული ფორმა. მისი მიზანია მეტისმეტად ზოგადობა, მისი გადმოცემის მეტისმეტად სირთულე, რომელიც განპირობებულია მის ტერმინთა და ცნებათა სპეციალური აპარატით. ეგზისტენციალურ-იდეოლოგიური ინფორმაციის შეზღუდული საყოველთაობა მისი კომუნიკაბელობის შეზღუდულობის ტოლძალია⁴⁴. აქ ეგზისტენციალურ შეტყობინებებს აკლიათ საყოველთაობა, იგი გადაიცემა კონკრეტულ სიტუაციაში და, შესაბამისად, გამიზნულია მხოლოდ გარკვეული (კონკრეტული) ადამიანისათვის ან ადამიანებისათვის. აქ ეგზისტენციალური შეტყობინების გადაცემის ფორმა თემატიზაციის აბსოლუტური რადიუსით ხასიათდება – იგი მიმართულია ეგზისტენციალური სამყაროს მთელი მოსახლეობისადმი და, ჩვეულებრივ, სათანადო ექოსაც კპოვებს ხოლმე. ეს იმას ნიშნავს, რომ შეტყობინების ადრესატი აქ ყველაზე საყოველთაო (ტოტალურ) საზრისს ღებულობს და ეს ადრესატი ყველაა. ამგვარად, აქ კომუნიკაცია ხდება თანყოფიერების, როგორც ტოტალურად თემატიზებული მთლიანობის, როგორც ეგზისტენციალურ-პოლიტიკური შეტყობინების მიერ თემატიზების ტოტალური ობიექტის დონეზე. ამგვარად, ასეთი ინფორმაციის გადაცემის ფორმიდან ნასესებით გამორიცხულია არათემატურობა (არათემატური, ანუ შეტყობინებასთან კავშირის არმქონე ეგზისტენციები). ყველა ამგვარი ინფორმაცია ეხება ყველას უკლებლივ, ეს კი ნიშნავს, რომ იმ თანყოფიერებაში, რომელსაც ეს ინფორმაციები მიმართავენ, არ არის ადვილი არათემატური ეგზისტენციალობისათვის⁴⁵.

⁴⁴ Ibid 184.

⁴⁵ Ibid 185.

ეგზისტენციალური ინფორმაციის სტრუქტურის ზოგადი განხილვის საფუძველზე, ჩვენ ვკარაულობთ, რომ ამ ინფორმაციათა თეორიული რეფერენციები თითქმის შეუძლებელია მოხვდეს სხვა თეორიული რეფერენციების ველში ან, თუ ხვდება, მხოლოდ თავის თავის აღმნიშვნელის მნიშვნელობა აქვს – განსაკუთრებით იდეოლოგიის სფეროში.

ეგზისტენციალური შეტყობინება ადამიანთა საყოველთაო ურთიერთქმედების სისტემაში ჩაკეტილი სისტემის ორგანიზაციულ სოლიდარობაში გადაიზრდება. რაც არ უნდა იყოს, ეგზისტენციალური შეტყობინებები სოციალური ურთიერთქმედების ველში ხორციელდება. ჩაკეტილი სოციალური ურთიერთქმედების პრინციპის საფუძველს წარმოადგენს ის, რომ სოციალური აგენტი, ინდივიდუმი ან საზოგადოება ყოველთვის არსებობს სხვა სოციალური აქტორის ფიზიკურ, ან ზრობრივ გარემოში და იქცევა ამავე სოციალური სიტუაციის შესაბამისად.

ჯ.ჰომანსი სოციალურ ურთიერთქმედებას განიხილავდა „აქტორს“ და „სხვას“ შორის ურთიერთობაში. ამგვარ ურთიერთქმედებაში ყოველი მხარე ცდილობს მაქსიმალისება მოახდინოს თავის ქმედების წახალისებისა და მინიმალისება მოახდინოს დანაკარგისა. ამ სოციალურ წახალისების ტიპს წარმოადგენს სოციალური მოწონება. ურთიერთმოწონებულ სოციალურ ურთიერთქმედებას აქვს რეგულარული ტენდენცია და გადაიზრდება ურთიერთმოლოდინის სისტემაში. ურთიერთქმედების ერთ-ერთი მხარის მიერ მოლოდინის დარღვევა იწვევს ფრუსტრაციას და აგრესიას, რომელშიც თვით აგრესიულობაა დაკმაყოფილების საშუალება. „სხვისათვის“ მისი ქცევის წამახალისებელი შეიძლება გახდეს აგრესიის პროვოცირებისათვის თავის არიდება⁴⁶. ამგვარად, ყოველი სოციალური აგენტი ყოველთვის არის, როგორც ალტერნატიული წახალისებათა სიტუაციაში, ასევე – ერთი და იგივე წახალისების მოპოვების ალტერნატიული ხერხების არჩევანში. სიტუაცია განსაკუთრებულად რთული ხდება, თუ საკითხი ეხება არა დიადას, არამედ მრავალ მოქმედ პირს. ამ სიტუაციაში განსაკუთრებულ მარეგულირებელ როლს თამაშობს ამ ურთიერთქმედების სისტემაში ზოგადად

⁴⁶ H o m a n s J . K ., Social behavior: its elementary forms. N.Y. 1961.

მიღებული ნორმები და ღირებულებანი: ადამიანური ურთიერთობის მნიშვნელოვან თვისებას წარმოადგენს ასევე მათი ლტოლვა ერთგვაროვნებისაკენ; ანუ იმდაგვარი მდგომარეობისაკენ, როცა ორ აგენტს შორის ურთიერთობა ატარებს ან წამახალისებელ, ან დამსჯელ ხასიათს. სოციალური ურთიერთქმედების წაკეტილ სისტემაში განუსაზღვრელი სიტუაცია შეიძლება წარმოიშვას, როგორც შესაძლებლობა ყოველი სოციალური აგენტისათვის, შეუშალოს ხელი სხვას თავის მიზნის მიღწევაში, ამიტომაც წარმოიშობა სხვების ქცევათა კონტროლის პრობლემა, ანუ პოლიტიკური სოლიდარობის პრობლემა. ეს პრობლემა წარმოიშობა იმიტომ, რომ აგენტებს შეიძლება ჰქონდეს განხილვის ობიექტებზე სხვადასხვა სიმბოლური წარმოდგენები, ე.ი. მათ შეიძლება არ ჰქონდეთ საერთო ენა. აგენტებმა განხილვის ობიექტებს შეიძლება მიანიჭონ სუბიექტური ან ერთიმეორეს საწინააღმდეგო მნიშვნელობები, რაც ერთგვაროვანი ზრობრივი აღქმის პრობლემას ქმნის. ეს პრობლემა რეგულირდება სიმბოლური მედიატორების საშუალებებით, რომელიც გულისხმობს ადამიანური მოღვაწეობის ამა თუ იმ სფეროს საკმარისად დიფერენცირებას. მათი ურთიერთქმედება ატარებს ურთიერთგაცვლის ხასიათს და რეგულირდება სპეციალურ სიმბოლურ საშუალებათა გზით. მაგალითად, პოლიტიკური სფეროს განცალკევება წარმოქმნის პოლიტიკური ურთიერთმხარდაჭერის ველს, რომელზეც სიმბოლური მედიატორის სახით გამოდის ხელისუფლება მის სიმბოლურ გამოხატულებაში, ე.ი. არა ის, რაც ეყრდნობა ძალადობასა და იძულებას, არამედ ის, რასაც ნებაყოფლობითი მორჩილების ინსტიტუციონიზებული სახე აქვს. კერძოდ, ხელისუფლება და გაკლენა შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც სპეციალიზებული ენის ველი, რომელიც აყალიბებს შეფასებების საერთო სისტემას და გამოყოფს საშუალებებს, რაც საჭიროა მისი ფუნქციონირებისა და გაგებისათვის.

სოციალური ურთიერთქმედების ველში პოლიტიკური თეორია, ყველანაირი ზოგადი ზრით, იძლევა შესასწავლი რეალობის საშუალო იდეალურ ვარიანტს, ე.ი., სახელდობრ, არსებითად სინამდვილის რაფინირებულ სახეობას. ამიტომაც თეორია თავისი ნომოლოგიურობის გამო წარმოადგენს სინამდვილის იდეალიზებულ

სახეობას, რომელიც ორიენტირებულია მის მიერ გამოკვლეული სფეროს რაიმე კანონზომიერის გამოკვლევასაკენ. იგი აბსოლუტიზებას ახდენს თავისი სფეროს კვლევის შედეგებისას, ამიტომაც არასოდეს არ იძლევა სოციალური ან პოლიტიკური მთლიანობის სრულყოფილ სურათს. პრაქტიკაში თეორია, ექსპერიმენტის შემთხვევაშიც კი, არ იძლევა წმინდა შედეგს, ან კანონზომიერების გამოვლენის საშუალებას, რადგანაც ნებისმიერი მოვლენის განსაზღვრება გულისხმობს თანმდევი მოვლენების კანონზომიერების უწყვეტ ჯ აჭვს. წმინდა ზრით რაიმე კანონზომიერების გამოვლენა შესაძლებელია მხოლოდ თეორიის ფარგლებში. ამგვარად, ადამიანის პრაქტიკული მოღვაწეობის არც პროცესი და არც შედეგი არ ექვემდებარება სოციალური სინამდვილის რაიმე მოვლენის სრულყოფილ გამოვლენებას პოლიტიკურ-სოციალური თეორიის პლასტში. სინამდვილის მატერიალური ველი სრულიად არასოდეს არ ემთხვევა თეორიული დესკრიპციის ველს, ამიტომაც თეორია, სრულად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც თავის თავის თვითლექტიმაციას ახდენს, რომელიც შემდგომში თავად არ ცნობს თეორიული მსჯელობის ველთან შეუსაბამო მოვლენებს. ამ თეორიული ველის დისკურსშია შესაძლებელი მხოლოდ და მხოლოდ ჭეშმარიტებათა კოდიფიკაციები. ის, რაც შეუსაბამოა ამ კოდიფიკაციის სტატუსთან, არასწორად მიიჩნევა.

ამგვარად, პოლიტიკური თეორიული სისტემა არსებობს და ყალიბდება თავისი საკუთარი კანონმდებლობის საფუძველზე, რომელიც მხოლოდ თავისი საკუთარი კოდიფიკაციის ველში უკეთებს სოციალური სინამდვილის ელემენტებს „ლექტიმაციას“. ამიტომაც პოლიტიკური თეორია აყალიბებს ჩაკეტილ სისტემას, რომელიც გარე სამყაროსთან მიმართებაში წარმოქმნილი პრობლემების გადაწყვეტის ფუნქციონალურ-ეკვივალენტური ხერხებით ათვლის საერთო წერტილს ამავე პოლიტიკური თეორიიდან ღებულობს. პოლიტიკური თეორიის საზროვნო სისტემა გამოცალკევებულია გარე სამყაროსაგან, როგორც ნაკლებად „კომპლექსურობის“ სფერო უფრო დიდი „კომპლექსურობისაგან“⁴⁷.

⁴⁷ L u m m a n N . , Essays on self-reference. Columbia university press. New York . 1990, p54.

ნიკლას ლუმანის აზრით, „კომპლექსურობა“ წარმოადგენს გარე სამყაროსა და სისტემის თანაფარდობით დახასიათებას, რომელიც დამოკიდებულია ელემენტების რაოდენობაზე, მათ შორის შესაძლო კავშირზე, მდგომარეობაზე, გარკვეულ სტრუქტურასთან შეთავსებადობაზე და ა.შ. კომპლექსურობის პრობლემა პოლიტიკურ თეორიაში წყდება რედუქციის გზით. ფსიქიკური და სოციალური სისტემების კომპლექსურობის რედუქცია ატარებს აზრობრივ (meaning) ხასიათს. აზრობრივი არჩევანი ხასიათდება იმით, რომ არჩეულთა შორის ყოველთვის მოჩანს არა არჩეულები და გარკვეულობა მიიღწევა მათგან განსხვავების გზით. ამ განსხვავებულ აზრობრივ არჩევნებს ენიჭებათ სპეციალური განმასხვავებელი ნიშნები და კოდები, რომლებიც ქმნიან ამ პოლიტიკური თეორიის სემანტიკურ ველს. ამ სემანტიკურ ველში წარმოქმნილი ღირებულებებისა და შეფასებების სისტემა კვლავ ამ სემანტიკურ ველში ვერიფიცირდება, რადგანაც შეფასება ხდება რაღაც პოზიციიდან (კლასი, ფენა, ერი და ა.შ.). ვერიფიკაციის ეს ველი ქმნის პოლიტიკური აზროვნების ავტონომიურ სისტემას, სადაც პოლიტიკური თეორია თავის თავის თვითაღწარმოებას ანუ თვით თემატიზებას (ან აუტოპოეზისს) ახდენს, მისი ელემენტები (კოდები და ნიშნები) მხოლოდ და მხოლოდ ერთმანეთს შეეთანადებიან, ე.ი. თვით რეფერირებადია, რაც მათ გაუმჭვირვალედ აქცევს სოციალური გარემოსადმი და ართულებს ურთიერთშეთანხმებულ მოქმედებას სხვა საზოგადოებრივ სისტემებთან. ზუსტად იმგვარად, როგორც ყველა სხვა ნებისმიერი ელემენტი ხდება ელემენტი მხოლოდ თვითმიკუთვნებისა და თვითგანსხვავების გზით, ასევე — პოლიტიკური თეორიის სისტემის თვითიდენტიფიკაცია-უზრუნველყოფა მისადმი თვითმიკუთვნების გზით. ამისათვის მუშავდება სპეციალური ეგზისტენციალური ინფორმაციები, რომლებიც ამაღლებენ სისტემის მგრძობელობას გარე სამყაროსადმი და, იმავდროულად, უუნაროს ხდის მას, აღიქვას სხვა რაიმე მოვლენა სპეციფიკური სისტემური კრიტერიუმების გარეშე. ამიტომაც შიდასისტემური ურთიერთობა გარანტირებულია „კომუნიკაციის სიმბოლურად განზოგადებული საშუალებებით“ (ამ შემთხვევაში პოლიტიკური ხელისუფლებით), ხოლო სისტემათშორისი ურთიერთობა გართულებულია.

მამსადამე, ჩაკეტილ პოლიტიკურ სისტემაში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ ყალიბდება პოლიტიკური დისკურსის ნაირსახეობა, რომელიც მის საკუთარ ენობრივ გარემოს ქმნის. კომუნიკაცია მხოლოდ ამ ენობრივ გარემოში ხორციელდება და სოციალურ სინამდვილეს მხოლოდ საკუთარი რეფერენციების, კოდების სისტემაში აღიქვამს.

მამსადამე, პოლიტიკური კომუნიკაცია მხოლოდ ამ დაბურულ სამეტყველო სივრცეში ხორციელდება. ი.ჰაბერმასის თანახმად, კომუნიკაციური ქმედების ცნება გულისხმობს ორ ასპექტს: მიზანთა რეალიზაციის ტელეოლოგიურ ასპექტს (ანუ მოქმედების გეგმის შესრულება) და მოქმედების სიტუაციის განხილვის კომუნიკაციურ ასპექტს (ურთიერთგაგების მიღწევა)⁴⁸. თუ ი.ჰაბერმასის კომუნიკაციური ქმედების სქემას მივუსადაგებთ კონკრეტული პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სამეტყველო სივრცეს, მაშინ პოლიტიკური კომუნიკაციის ქმედების ჩარჩოში მონაწილეები ურთიერთგაგებას და შეთანხმებულად მოქმედებას ახორციელებენ პოლიტიკური და სოციალური სიტუაციებს ერთგვაროვანი განსაზღვრების გზით. ამ შემთხვევაში პოლიტიკური მეტყველების სივრცე კონსენსუსს მხოლოდ თავის რეფერენციების ველში გულისხმობს.

პოლიტიკური მოქმედების გეგმას მონაწილეები ყოველთვის ადგენენ არსებული პოლიტიკური სიტუაციის გაგების საფუძველზე. ამასთან ერთად, ამდაგვარი კომუნიკაციური ქმედებისათვის დამახასიათებელია ურთიერთშეთანხმება მონაწილეებს შორის, რაც ერთ-ერთი პირობაა კერძო წარმატების მისაღწევად, კერძოდ, მოქმედების გეგმის წარმატებით განხორციელებისათვის. თავის მხრივ, შეთანხმების მიღწევა რაიმეს შესახებ გულისხმობს, რომ მონაწილეები უკვე ამოდიან მათი მოქმედების კონკრეტული სიტუაციის გაგებიდან, რომელიც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის იმავე სემანტიკურ ველში ვერიფიცირდება, რაც მათ იმთავითვე ნაგულისხმები აქვთ. ამ ზრით, შეიძლება ვილაპარაკოთ, რომ სიტუაციის საერთო განმარტება აყალიბებს მის ფონს: ეს საშუალებას აძლევს აქტორებს სიტუაციის ამ თუ იმ

⁴⁸ Habermas Jürgen, *Postmetaphysical thinking*. Blackwell publishers. Oxford, 1998. p 78.

ფრაგმენტების იდენტიფიცირება მოახდინონ იმ სემანტიკურ ველთან, რომლიდანაც ის ამოდის – მიაკუთვნოს თავისი თავი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ განსაზღვრულ სამყაროს და, როგორც მოქმედმა პირებმა, განისხვავოს თავისი თავი სხვა სამყაროსაგან. ამავდროულად პოლიტიკური სამოქმედო ვითარების ინტერპრეტაცია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ურთიერთგაგების პრაქტიკაში, სახელდობრ, იგი ეფუძნება სიტუაციის გაგების მნიშვნელოვნებას, რომელიც წარმოდგენილია მონაწილეების მიერ ამ თუ იმ წინადადებათა შინაარსში. ეს აღნიშნავს იმას, რომ ამკარა თუ არა ამკარა აპელაცია გარკვეული სიტუაციისადმი საშუალებას აძლევს აქტორებს გააზრებული და საფუძვლიანი რეაგირება მოახდინონ ვინმეს მიერ წარმოდგენილ თემზე და მიაღწიონ, ან არ მიაღწიონ შეთანხმებას მასთან მიმართებაში მოცემული პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის საფუძველზე.

ნათელია, რომ პოლიტიკური სამოქმედო ვითარება მუდმივად იცვლება, ამასთან ერთად, სამოქმედო სიტუაციები სრულიად არ წარმოადგენს იზოლირებულ ან მკაცრად გამიჯნულ სამყაროს. ისინი თანდათანობით და შეუქმნევლად გადადიან ერთმანეთში. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სემანტიკური ველი უცვლელია და პოლიტიკური ქმედების დროს ის ყოველთვის იგულისხმება მონაწილეების მიერ, როგორც განმსაზღვრელი არათემატიზმი. აქედან გამომდინარე, ზოგიერთი სიტუაცია შეიძლება გაგებული იქნეს, როგორც თემატურად გამოცალკევებული ფრაგმენტი განუსაზღვრელი მოქმედების ველიდან. თემა შეიძლება წარმოიშვას პოლიტიკური მოქმედების სუბიექტების ამა თუ იმ კონკრეტულ მიზნებთან მიმართებაში და განსაზღვროს სიტუაცია: პოლიტიკური მოქმედების ვითარებაში არ თემატიზდება აქტორისათვის ყველა მნიშვნელოვანი თემა, არამედ პოლიტიკურად თემატურად მნიშვნელოვანი; და მოწესრიგდება თავიანთი პოლიტიკური თემატური რელევანტობის მიხედვით. პოლიტიკური მოქმედების ვითარება წარმოგვიდგება, როგორც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ წარმოდგენილი, ურთიერთგაგების, აქტუალური მოთხოვნებისა და მოქმედებათა

შესაძლებლობის სფერო. მოქმედების დანარჩენი ველი გამოდის, როგორც არათემატური ჰორიზონტი, რომელიც პოლიტიკურად აქტუალური სიტუაციის ცენტრიდან დამორების ხარისხის მხედვით უფრო ანონიმიური და გაურკვეველი ხდება.

პოლიტიკური სიტუაციის სზღვრები, როგორც უკვე აღნიშნული იყო, ცვალებადია და შეუმჩნეველად ურთიერთგადაიკვეთება ან გადაინაცვლებს პოლიტიკური თემის ცვალებადობის დროს. ამავდროულად, პოლიტიკური აქტორი გადადის ახალ ვითარებაში, რომელიც მოქმედების ახალი განუსაზღვრელი ცენტრი ხდება, ადეკვატურად ინაცვლებს პოლიტიკური მოქმედების ჰორიზონტიც და ნთქავს წინარე სიტუაციას.

პოლიტიკური მოქმედების ახალ ვითარებაში სიტუაციის აღრინდელი განმარტებები არ კარგავს თავის აქტუალობას. მიუხედავად ამისა, მოქმედი პირები არ აღმოჩნდებიან გაურკვეველ ვითარებაში: ახალი ვითარება, გარკვეული ზრით, მათთვის ნაცნობია პოლიტიკური თეორიის მიერ აღწერილი თემის შესაბამისად. პოლიტიკური კომუნიკაციის პრაქტიკა, რომელიც გულისხმობს მიმართებებსა და გამოძახილებს კონკრეტული ქმედებების სიტუაციასთან, რეალურად თანმყოფობს აქტუალურ თემატურ ცენტრთან ერთად, როგორც შესაძლო ვითარების პოტენციულების მოძრავ ცენტრთან. ამ მდგომარეობის წყალობით, შესაძლო ახალი პოლიტიკური სიტუაციები უკვე ცნობილია აქტორისათვის, არათემატური ცოდნის ზრით, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის თავისთავად ნაგულისხმები თემატიზების წყალობით. ამ არათემატური შინაარსიდან, რომლის თემატიზებაც კონკრეტულ ვითარებასთან მიმართებაში ხდება, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსის მონაწილეების მიერ გაიგება გარკვეული კონკრეტული სიტუაციები; ამასთან ერთად, ზოგიერთი (წინარე არათემატური) შინაარსი, რადგან სწრაფად მოდის თავსებადობაში აქტუალური პოლიტიკური მოქმედების სიტუაციასთან, გაცნობიერდება მონაწილეების მიერ და გამოიხატება ვითარებათა ერთგვაროვან განსაზღვრებაში, რომელიც მოწმდება კონკრეტული პოლიტიკური ქმედების შესრულებით და ამ გზით ხდება მისი პრობლემატიზება. ეს აღნიშნავს, რომ პოლიტიკური მოქმედების

სიტუაციასთან მიმართებაში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის არათემატური პორიზონტი წარმოგვიდგება, როგორც პოლიტიკური კომუნიკაციის მონაწილეების მიერ სხვადასხვა, ან ერთგვაროვანი პროცესების განხილვისათვის თავისთავად ნაგულისხმები და გამოყენებადი რეზერვი.

პოლიტიკური თეორიის დისკურსში, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გამოიყოს არათემატური ცოდნა, რომელიც პირველ პლანზე არსებობს და რომელსაც ეყრდნობიან პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სივრცეში მოქმედი კომუნიკაციის მონაწილეები როგორც კერძო პრაგმატულ, ასევე სემანტიკურ წანამძღვრებში. ამასთან ერთად, მხედველობაში მიიღება, ერთის მხრივ, ამა თუ იმ სიტუაციასთან დაკავშირებული პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ ჩამოყალიბებული ცოდნა და, მეორე მხრივ, ამა თუ იმ თემასთან დაკავშირებული კონტექსტური ცოდნა. კონტექსტური ცოდნა ყოველთვის გულისხმობს პოლიტიკური თეორიის არათემატურ ველს, უფრო კონკრეტულად თუ ვილაპარაკებთ, წინა პლანის არათემატურ პოლიტიკურ ცოდნას ადგილი აქვს იმის წყალობით, რომ პოლიტიკური აქტორების მიერ აქტუალურად აღქმული უახლესი გარემო, რომელიც მოქმედების სიტუაციის ცენტრშია, გულისხმობს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის არათემატურ პორიზონტს. სხვადასხვა აქტორები პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ცოდნის საფუძველზე აფასებენ გარკვეულ კონკრეტულ სიტუაციას. პოლიტიკური სამოქმედო ვითარების მიმდინარეობის დროს მონაწილეები ულაპარაკოდ ვარაუდობენ, ახსნა-განმარტება კონკრეტულ სიტუაციას პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში დაშვებული თემატიზების სახით მისცენ. პოლიტიკური პორიზონტული ცოდნა პოლიტიკური აქტორის მიერ აღქმულ ვითარებაში აშკარად გამოხატულად, იმპლიციტურად არსებობს და გააშუალებს გამოთქმების ინტერსუბიექტურ მნიშვნელობებს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ დაშვებული თემატიზების წყალობით, რითაც ის მას ხდის პრობლემატურს.

არათემატური ცოდნის მეორე სახე ასევე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური აქტორების ხელისუფლების თეორიის სიმბოლური მნიშვნელობების გასაგებად პოლიტიკური კომუნიკაციის

სხვა მონაწილეებისათვის – ეს დაკვირვებულია აქტუალური თემის კონტექსტურ ცოდნასთან. პოლიტიკური აქტორი, რომელიც გარკვეულ პოლიტიკურ გარემოში მყოფობს სხვა ადამიანებთან ერთად, ეხება გარკვეულ პოლიტიკურ თემას და ამით მას მოქმედებაში მოჰყავს მასთან საგნობრივად დაკავშირებული კონტექსტები, რომლებიც (ლოკალური, ეთნიკური ტრადიციების, სასკოლო განათლების ან პოლიტიკური მსჯელობების იგივეობის გამო) საერთოა პოლიტიკური კომუნიკაციის ყველა მონაწილისათვის. კონტექსტური ცოდნის შუქზე პოლიტიკური აქტორის ხელისუფლების თეორიის სიმბოლური მნიშვნელობები წარმოგვიდგება, როგორც ჩვეულებრივი, ან არაჩვეულებრივი, მნიშვნელოვანი ან უმნიშვნელო, მისაღები, ან მიუღებელი.

იურგენ ჰაბერმასის თანახმად, სიტყვიერად დაკავშირებული ჰორიზონტული ცოდნა და თემატურად დაკავშირებული კონტექსტური ცოდნა განსხვავდება წინამხრის არათემატური ცოდნისაგან ან ცხოვრების სამყაროსაგან. „ცხოვრების სამყარო“ წარმოადგენს არათემატური ცოდნის ფენას, რომელშიც თავმოყრილია ჰორიზონტული ან კონტექსტური ცოდნა. არათემატური ცოდნა, რომელიც აყალიბებს ცხოვრების სამყაროს, სტაბილური ხასიათით გამოირჩევა, რადგან ის, მნიშვნელოვანწილად, იმუნიზებულია გამოცდილების შემთხვევითი დინების პრობლემატიზებადი ზეწოლისაგან. ყოველთვის სავარაუდო ცოდნის ეს ფენა შეიძლება თემატიზებული იქნეს მხოლოდ სპეციალური მეთოდური ძალისხმევით და მხოლოდ თანდათანობით, რაც ქმნის კონსენსუსის პირობას აქტორებს შორის. ამისაგან განსხვავებით, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ დაშვებული თემატური ცოდნის ჰორიზონტი აყალიბებს, ჰაბერმასის სიტყვებით თუ ვიტყვით, „ყალბი შეთანხმების“ ნაირსახეობას, რომელშიც კონსენსუსი მხოლოდ ამავე თეორიის სივრცეშია შესაძლებელი.

ამჟამად გვსურს შევეხოთ არა პოლიტიკურ ენას, არამედ პოლიტიკურ მეტყველებას და ზემოთ ხსენებული პოლიტიკური თემატიზების ჰორიზონტების სოციალიზაციას, რომელიც კონტექსტუალურ იძულებას აბდენს მეტყველებაზე.

პოლიტიკური თეორიის დისკურსში მყოფი აქტორი სპეციფიკური პოლიტიკური იდენტობის მეტყველების ველში იმყოფება და

იგი, ამ იდენტობიდან გამომდინარე, იძლევა პასუხებს ნებისმიერ პოლიტიკურ სიტუაციაზე. აქედან გამომდინარე, ჩვენ შეგვიძლია ვიგულისხმოთ, რომ პოლიტიკური ენის სოციალიზაციის პროცესი წარმოადგენს კონტროლის რთულ პროცესს, სადაც განსაკუთრებული მორალური, კონიტური და ემოციონალური ცოდნა ჩამოყალიბებული პოლიტიკურად მეტყველ აქტორში და მეტყველებას აძლევს სპეციფიკურ ფორმებსა და შინაარსს. თეორიის პოლიტიკური სოციალიზაცია ამდლებს პოლიტიკურად მეტყველი აქტორის მგრძობელობას საზოგადოების ზედასხვა წესრიგისადმი, რადგან იგი ამ ენას რეალობად აქცევს სხვადასხვა პოლიტიკურ ვითარებაში, რომელშიც მან უნდა იმოქმედოს. ამ აზრით, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ მეტყველებს სოციალიზაცია წარმოადგენს პროცესს, რათა გარკვეული ჯგუფის ხალხმა შექმნას თავის უსაფრთხოებისა და გავლენის სივრცე. ეს პროცესი დროის განმავლობაში ადამიანების შესაძლებლობაზე შერჩევითად ზემოქმედებს მოცემული სოციალური სტრუქტურისადმი აუცილებელის საზრისის მინიჭებით და დაშვებული ცვლილებების სფეროების შეზღუდვის გზით⁴⁹.

სოციალიზაციის ძირითადი აგენტები თანამედროვე საზოგადოებაში ოჯახები, პირველადი ჯგუფები და სამსახურია. სოციოლოგიური შეხედულებების თანახმად, ყველაზე ფართო ზეგავლენა აქვს სოციალურ კლასს. კლასის სტრუქტურას ზეგავლენა აქვს სამსახურზე, განათლების როლზე აკავშირებს ოჯახებს ერთიმეორესთან სპეციფიკური ურთიერთობით და სიღრმისეულად გამსჭვალავს ცხოვრების გამოცდილების სტრუქტურას კლასის სისტემას სიღრმისეულად გამოკვეთს დანაწილებას საზოგადოების ფარგლებში. იგი იძლევა განსხვავებული საზრისის დაშვებებს, რომლითაც სამყარო შელწევადია. იგი ერთმანეთისაგან განაცალკევებს ან თავის თავში კეტავს საზოგადოებებს და მის განთავსებას ახდენს ურთიერთარაკეთილი განწყობილებების ღირებულებების სასწორზე. ჩვენ გვაქვს სამი კომპონენტი – ცოდნა, შესაძლებლობა და არაკეთილგანწყობილი ურთიერთობოლოცია. ცოტათი ნაივური იქნებოდა დაგვეჯერებინა,

⁴⁹ B. Bernstein, Social class, language and socialization, p. 132.

რომ განსხვავებანი ცოდნაში, შესაძლებლობებში, რომელიც კომბინირებულია არაკეთილგანწყობილ ურთიერთიზოლაციასთან და ფესვგადგმულია განსხვავებულ მატერიალურ კეთილდღეობაში, არ ზემოქმედებს განსხვავებული სოციალური კლასების სოციალიზაციის პროცედურებში, ინოვაციისა და კონტროლს ფორმებზე. კომუნიკაციის სიღრმისეული სტრუქტურა იმთავითვე ზემოქმედია, მაგრამ არა რაიმე ფინალური ან უცვლელი აზრით. ჩვენ შეიძლება დავინახოთ, რომ კლასების სტრუქტურა ზემოქმედებს ცოდნის განვრცობაზე ისტორიულად და ამჟამადაც. მხოლოდ მოსახლეობის უმცირესი პროცენტი იყო სოციალიზებული ინოვაციისა და კონტროლს მეტაენების ცოდნის დონეზე, მაშინ როცა მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი სოციალიზებულია კონტექსტურად დაკავშირებული ოპერაციების დონეზე. მხოლოდ ადამიანთა მცირე ნაწილი იყო დაშვებული ინტელექტუალური გაცვლის პრინციპებთან, მაშინ როცა უმრავლესობა არ იყო დაშვებული ამგვარი ინტელექტუალური გაცვლის სათავეებთან. ეს ვარაუდობს იმას, რომ ჩვენ შეიძლება გავარჩიოთ განსხვავება მნიშვნელობის ორ წესს შორის. ერთს შეიძლება ეწოდოს უნივერსალისტური, ხოლო მეორეს – პარტიკულარისტული. უნივერსალისტური მნიშვნელობისაა ის, რომლის პრინციპები და ოპერაციები ლინგვისტურად ექსპლიციტურადაა (სრულად გამოთქმული) ჩამოყალიბებული. მნიშვნელობის პარტიკულარისტული წესები არის ისეთი მნიშვნელობები, რომლებშიც პრინციპები და ოპერაციები ლინგვისტურად რელატიურად იმპლიციტურია (ნაგულისხმები). თუ მნიშვნელობების წესები უნივერსალისტურია, მაშინ მნიშვნელობები ნაკლებად დაკავშირებულია მოცემული კონტექსტისადმი. აზროვნების საზოგადოებრივი ფორმების მეტაენები, ისე როგორც ის მიესადაგება ობიექტებს და პერსონებს, რეალიზებას ახდენს უნივერსალური ტიპის მნიშვნელობებისას. როცა მნიშვნელობებს აქვთ ასეთი მახასიათებლები, მაშინ ინდივიდუმებს აქვთ წვდომა მათი გამოცდილების საფუძვლისადმი და შეუძლიათ შეცვალონ ეს საფუძველი. იმ დროს, როცა მნიშვნელობების წესები პარტიკულარულია, სადაც პრინციპები ლინგვისტურად ნაგულისხმებია, მაშინ ამგვარი მნიშვნელობები კონტექსტურად ნაკლებად დამოუკიდებელია და უფრო შეზღუდულია.

იგი გადაბმულია ლოკალურ ურთიერთობებთან და ლოკალურ სტრუქტურებთან. როცა მნიშვნელობის სისტემა პარტიკულარულია, უმრავლესი მნიშვნელობა განსაზღვრებულია კონტექსტში და შეიძლება შეზღუდული იყოს მათ მიერ, ვინც იზიარებს მსგავს კონტექსტუალურ ისტორიას. ხოლო, როცა მნიშვნელობები უნივერსალურია, პრინციპში ისინი მიესადაგება ყველაფრს, იმიტომ, რომ პრინციპები და ოპერაციები ჩამოყალიბდნენ ექსპლიციტურად და შესაბამისად საზოგადოებრივად.

სოციალიზაციის ფორმები ორიენტირებს ახდენს აგენტისას სამეტყველო კოდების მიმართულებით, რომელიც მაკონტროლირებელი დაშვებებია რელატიურად კონტექსტურად გადაბმული ან რელატიურად კონტექსტურად დამოუკიდებელი მნიშვნელობებისადმი. ამგვარად, ნათლად გამოხატული კოდები წარმართავს მათ გამოყენებლებს უნივერსალისტური მნიშვნელობებისაკენ, მაშინ როცა შეზღუდული კოდები უფრო გრძნობს და წარმართავს მათ გამოყენებლებს პარტიკულარული საზრისისადმი: ასე რომ, ამ ორი წესის ლინგვისტური რეალიზაცია განსხვავებულია და ის სოციალური ურთიერთობანიც, რომლებიც მათ რეალიზაციას ახდენენ. ნათლად გამოხატული კოდების შემთხვევაში საუბარი გათავისუფლებულია მისი გამომწვევი სოციალური სტრუქტურისაგან და ღებულობს ავტონომიურ ხასიათს (უნივერსალიტეტი არის ადგილი, რომელიც ორგანიზებულია საუბრის ირგვლივ). შეუზღუდავი კოდები ნაკლებადაა გადაბმული ლოკალურ სოციალურ სტრუქტურასთან და აქვს გარდამქმნელი პოტენციალი, რათა ცვლილება მოახდინოს პრინციპებში. როცა კოდები ნათლადაა გამოხატული, სოციალიზებულს მეტი დაშვება აქვს მისი სოციალიზაციის საფუძვლისადმი და ასე შეუძლია შევიდეს რეფლექსურ ურთიერთობაში სოციალურ წესრიგთან, რომელსაც იგი ცვლის. როცა კოდები შეზღუდულია სოციალიზებულს ნაკლები დაშვება აქვს მისი სოციალიზაციის საფუძვლისადმი და ამგვარად მისი რეფლექსურობა შეიძლება შეზღუდული იყოს გარკვეულ საზღვრებში. კლასის სისტემის ერთ-ერთი ეფექტია დაშვების შეზღუდვა ნათლად გამოხატულ კოდებთან.

შეზღუდულ კოდებს თავისი ბაზისი შეკუმშულად გამოხატულ სიმბოლოებში აქვთ, მაშინ როცა ნათლად გამოხატულ კოდებს

თავიანთი ბაზისი არტიკულირებულ სიმბოლოებში ავლენენ. ეს შეზღუდული კოდების სათავეს იღებენ მეტაფორისგან, ნათლად გამოხატული კოდები კი - რაციონალობისგან. ასე რომ, ეს კოდები იძულებას აძენენ კრიტიკული სოციალიზაციის კონტექსტებში ენის კონტექსტუალური გამოყენებისას და ამ გზით ისინი არეგულირებენ მართებულობის და მიმართების წესებს, რომელთაც სოციალიზებული ღებულობს. ამ თვალსაზრისიდან გამომდინარე, ცვლილება, ჩვეულებრივ, სასაუბრო კოდებში გულისხმობს ცვლილებას საზრისში, რომლის მიხედვითაც პერსონების ურთიერთმიმართება რეგულირდება.

ხელისუფლების ფენომენი ვარაუდობს ურთიერთდამოკიდებულებას მოქმედებასა და სოციალური სტრუქტურის ინსტიტუტებს შორის, რამდენადაც ხელისუფლების ესა თუ ის ასპექტები ყველა დონეზე ვლინდება. მოქმედების დონეზე ეს არის ხელისუფლების სუბიექტის უნარი, იმოქმედოს თავის მიზნებისა და ინტერესების შესაბამისად, ჩაერიოს მოვლენათა მიმდინარეობაში და შეცვალოს ის. ინსტიტუციონალურ დონეზე ხელისუფლება აღნიშნავს უნარ-შემწეობას, რათა უფლებამოსილებით აღჭურვოს ადამიანთა ესა თუ ის ჯგუფი ან ინსტიტუტები, რათა მიიღონ გადაწყვეტილებანი და განახორციელონ პრაქტიკაში. თავის მხრივ, კონსტიტუციური ხელისუფლების საზღვრები იზღუდება სოციალური სტრუქტურით. ხელისუფლების ეს ასპექტი გამორჩეული უნდა იქნეს ბატონობის კატეგორიისაგან, რაც წარმოადგენს ურთიერთობის განსაკუთრებულ დონეს, რომლისთვისაც დამახასიათებელია უთანასწორობა კლასებს, ერებს, სქესებს, რასებსა და სახელმწიფოთა შორის⁵⁰.

პოლიტიკური ხელისუფლების ინსტიტუციონალური ფორმები უნივერსალური კოდების გზით ფიქსირდება. ე.ი. ხელისუფლების ინსტიტუციონალური ფორმები უნივერსალურ ენაზე გამოითქმის. ხელისუფლების ინსტიტუტები უნივერსალური ენის დისკურსში მყოფობს. მის მიერ განხორციელებული სიმბოლური იძულება კონტექსტუალურ ხასიათს მხოლოდ მაშინ იღებს, როცა პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობის შესაძლო სუბიექტი იწყებს

⁵⁰ Thomson G. Language and ideology, The sociological review, 1987.

ოპერირებას ამ უნივერსალისტური კოდების საშუალებით. ხოლო ამ კოდებით ოპერირებას იწყებს ის, ვინც დაშვებულია ამ უნივერსალური ენის საზრისთან, ე.ი. ვინც ხელისუფლების ტექსტის უნივერსალური კოდების საზრისს კითხულობს. ეს უკანასკნელნი არიან ის სოციალური აგენტები, რომლებიც ინტელექტუალური ცოდნის გაცვლის უნარებს ფლობენ და კარგადაადაპტირებული ხელისუფლების უნივერსალური კოდების ინტერპრეტატორის ფუნქციას. ინსტიტუციონალური ხელისუფლების უნივერსალური ტექსტი კვლავ უნივერსალური ენის საშუალებით წაიკითხება. მაშასადამე, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაც უნივერსალურ ენაზე გამოითქმის და წარმოადგენს ხელისუფლების ინსტიტუციონალური ფორმების კონტექსტურ ინტერპრეტაციას. ეს კონტექსტები ხელისუფლების ფლობის სხვადასხვა ნარატივით შეიძლება იყოს გაშუალებული (კერძოდ, ეროვნული საკითხით, თავისუფლების პრობლემით, კლასობრივი ჩაგვრით, პროლეტარიატის დიქტატურით და ა.შ.). მაშასადამე, ხელისუფლების ფლობის უნივერსალური ენა მხოლოდ ინტელექტუალური გაცვლის სფეროში ოპერირებს. ხელისუფლების ფლობის უნივერსალურ ენას (ანუ პოლიტიკურ თეორიას) ყოველთვის აქვს მიმართება კონტექსტურად შეზღუდული კოდების პორიზონტთან. რადგანაც უნივერსალურმა ენამ უნდა მოიპოვოს ნდობა კონტექსტურად შეზღუდული სასაუბრო ენის სივრცეში, იგი ხელისუფლების ფლობის თეორიის კონტექსტის ეგზისტენციალურ ინფორმაციას აგზავნის, რომელიც გასაგებია კონტექსტურად შეზღუდული კოდების მოსაუბრეთათვის. მაშასადამე, საუბრის ამ პორიზონტში პოლიტიკური თეორიის უნივერსალური ენის ინფორმაცია მხოლოდ შეზღუდული კოდებით და ინფორმაციებით შეიძლება გავრცელდეს. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება მოიპოვოს ნდობა კონტექსტურად შეზღუდული სივრცის სფეროებში. ამგვარად, პოლიტიკური თეორიის უნივერსალური ენა ახდენს სამეტყველო სივრცის რანჟირებას იმის მიხედვით, ვინც ფლობს ხელისუფლების ფლობის უნივერსალურ ენას და ვინც ამ ენას კონტექსტურად შეზღუდულ სივრცეში აღიქვამს.

ტრადიციულ კულტურებში „ნდობაში შესვლა“ ან ნდობის მოპოვება (კომუნიკაცია) შესაძლებელია ჩვეულებრივი სიტყვიერი

პრაქტიკის „ნაკრძალი“ სამეტყველო ჰორიზონტებისადმი მიმართვით, ისეთი გამოთქმებისადმი, როგორცაა ზემალაღი (დალოცვა ან ფიცი) და ქვედაბალი (წყველა ან გინება). ზემალაღი ჰორიზონტი, კეთილმეტყველების უმაღლესი სფერო, გათვლილია მორალური კომუნიკაციის სფეროსათვის, ხოლო მეორე – შემთხვევა, როცა კომუნიკაციის შესაძლებლობის იგნორირება ხდება.⁵¹

აქედან გამომდინარე, ენა არის წესების რიგი, რომლსაც ყოველი სიტყვიერი კოდი უნდა დაემორჩილოს, მაგრამ ის სიტყვიერი კოდები, რომლებიც რეალიზებულია, წარმოადგენს კულტურის ფუნქციას, რომელიც მოქმედებს სპეციფიკურ კონტექსტში სოციალური ურთიერთქმედების გზით. განსხვავებული სიტყვითი ფორმები და წესები სიმბოლიზებას ახდენს სოციალური ურთიერთმიმართების ფორმებისას, არგულირებს საუბარში შემსვლელთა

⁵¹ სამეტყველო სივრცის ნაკრძალი ჰორიზონტებისადმი მიმართვა მომდინარეობს სიტყვის მაგიის გამოყენებიდან. არქაული ადამიანის წარმოდგენით, სიტყვას ძალა აქვს. სიტყვა არის ერთგვარი კოდი, რომელიც საკრალური ტექსტიდან გამოიხშობა ან ვინმეს დასალოცად, ან ვინმეს შესარისხაად. თავად საკრალური ტექსტი კმნის მაღალი მეტყველების სივრცეს, რომელიც ღმერთთან კავშირით არის გაშუალებული. საკრალური ტექსტი არის ღმერთის სიტყვა, რომელიც არ ექვემდებარება შესწორებას. აქედან გამომდინარე, საკრალური ტექსტის ირგვლივ იქმნება სამეტყველო სივრცის ნაკრძალი ჰორიზონტები, რომელსაც ადამიანი უკიდურეს შემთხვევაში მიმართავს. არქაული ადამიანი საკრალური ტექსტის მაღალი სამეტყველო სივრციდან აყალიბებს მეტყველების ორ უკიდურეს ნაკრძალ ჰორიზონტს, რომელიც საკრალურ ტექსტში არ არის, მაგრამ გამოიყენება, როგორც კომუნიკაციის პირობა. ამ ორი უკიდურესი ნაკრძალი ჰორიზონტის აღსანიშნავად, რომელიც საკრალური ტექსტის მაღალი მეტყველების სივრციდან იღებს სათავეს, შემოგვაქვს „ზემაღალი“ და „ქვედაბალი“ მეტყველების ცნებები. არქაული ადამიანისათვის დამახასიათებელია ნაკრძალი სამეტყველო ჰორიზონტების გამოყენება კომუნიკაციაში შესვლისათვის, რომელიც ღმერთს უკავშირდება, ან ღმერთის ძალა გამოიყენება ადამიანის დასარისხად, ან ქვესენელის ბოროტი ძალა. რა თქმა უნდა, ღმერთთან დაკავშირებული სიტყვების გამოყენება მოყვარისათვის, სტუმრისათვის, კარგი ადამიანისათვის არის გათვალისწინებული (მაგ., „ღმერთმა დაგლოცოს“, „ღმერთი იყოს შენი შემწე“ და ა.შ.) აქ კომუნიკაციის ველი სიკეთესთან იდენტიფიცირდება. ხოლო მეორე შემთხვევა მტრისათვის, არა მოყვარისათვის არის გათვალისწინებული (მაგ., „ღმერთმაც შეგვისხოს“, „ეშმაკმა დაგლახეროს“ და ა.შ.).

ბუნებას და ქმნის მოსაუბრეთათვის მართებულობისა და მიმართების განსხვავებულ წესრიგს. მამასადამე, მოსაუბრეთა გამოცდილება ტრანსფორმირდება იმის მიხედვით რაც მნიშვნელოვნად ან მართებულად წარმოდგება საუბრის ფორმის მიხედვით. აქ საუბრის ფორმა აღებულია, როგორც სოციალური მიმართების ფორმა, ან, უფრო ზოგადად თუ ვიტყვი, ის არის სოციალური სტრუქტურის ფორმა. საუბრის ფორმა იმთავითვე გულისხმობს მოცემული სოციალური ორგანიზაციის ფუნქციას. ეს არ აღნიშნავს იმას, რომ საუბრის ფორმები თანდათანობით არ გარდაიქმნიან ან თუნდაც არ შეცვლიან ამ სოციალურ სტრუქტურას, რომელიც იმთავითვე საუბრის ფორმების განვითარებას ახდენს. სინამდვილეში ეს ფორმულირება მიუთითებს იმ საკითხზე, თუ რა პირობებში შეუძლია მოცემულ საუბრის ფორმებს საკმარისად გაითავისუფლოს თავი სოციალურ სტრუქტურაში მისი განსახიერებისაგან, ისე, რომ მნიშვნელობათა სისტემა, რომლის რეალიზებასაც ის ახდენს, ადამიანის სამყაროში მიუთითებდეს ალტერნატიულ რეალობებზე და ალტერნატიულ სტრუქტურაზე. ჩვენ აქ უშუალოდ ვეხებით კულტურისა და სუბკულტურის სზღვრითობის პრობლემას⁵².

აქ ენა წარმოგვიდგება, როგორც პიროვნების სოციალურ გარემოში ადაპტაციის და იმ ღირებულებითი ველის დაცვის საშუალება, რომელიც უზრუნველყოფს ცხოვრების სამყაროს ნებისმიერი სირთულის სზოგადოებრივ სისტემაში.

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ ხდება ენის ფუნქციის გაცნობიერება და, აქედან გამომდინარე, ახდენს ენის პიპოსტახირებას, რაც საშუალებას აძლევს პოლიტიკური თეორიის ენით მეტყველებს ყოველდღიურ პრაქტიკაში სწორი გამოთქმების შეთანადებით არასწორ გამოთქმებთან, ან მეტაფორებით მოახდინოს სამყაროს სოციალური სურათის თემატიზება თავის მიზნების შესაბამისად.

პოლიტიკურ თეორიას საქმე აქვს არა ენასთან, არამედ სოციალურ სინამდვილესთან, რომლის ათვისებისასაც იდეოლოგიის

⁵² B. B e r n s t e i n . Social class, language and socialization. Language and social context . ed. By Pier Paolo Gigoli. Penguin. 1972, p. 134.

მატარებელი აუცილებლად ახდენს მოდელირებას ენობრივ ქცევაში. იგი, თვლის რა თავს ენის პატრონად, ზოლო ენას გარკვეული დადებითი მიზნების მიღწევის საშუალებად, იწყებს იმ ენობრივი სამყაროს ცვლილებას, ან ინტერპრეტაციას, რომლის კოდიფიკაციებსაც იგი არ ეთანხმება. ამასთან ერთად, ის აუცილებლად ეყრდნობა იმ თეორიას, რომლის ლეგიტიმაციის სტატუსს თვითონვე განსაზღვრავს. აქედან გამომდინარე, იგი იწყებს ჩვეულებრივი ყოფითი ენის ცვლილებასაც — მიზანმიმართულად ნერგავს რა მასში იდეოლოგოგრაფურ გამოთქმებს.

ამგვარ ენაზე მეტყველნი ეყრდნობიან მოცემული ენობრივი პორიზონტების დიდ სიზუსტეს და მის გამოყენებადობას საუბრის თემის უშეცდომოდ განსაზღვრისათვის. საუბრის თემის უშეცდომოდ განსაზღვრას ისინი ახდენენ იმ ეგზისტენციალური ინფორმაციის კოდებით და იდეოლოგოგრაფებით, რომლებიც პოლიტიკური თეორიის თემატურ პორიზონტში მყოფობს. აქ უნდა აღინიშნოს, რომ მცდელობანი — იდეოლოგოგრაფების მეშვეობით განისაზღვროს, ან დაიდალოს საგანი, თრგუნავს ყოველგვარ მცდელობას, რათა ისინი ჩვეულებრივი სიტყვების საშუალებით გამოირჩენ, შეიმეცნონ ან გამოიხატონ.

საგნებისა და მოვლენების იდეოლოგოგრაფებით განსაზღვრა (დადალება), არასწორი გზით წარმართავს ზიროვნებას ან თრგუნავს მას მისი უსარგებლობის გამო. ენის მფლობელს იმისათვის, რათა დარჩეს მოცემული თეორიის პოლიტიკური დისკურსის ველში, ესაჭიროება ზუსტი მითითებანი, რომლებსაც იგი ამავე პოლიტიკური თეორიის ველში პოულობს. რადგან ყოველი ახალი მითითება უარყოფს არსებულ საგნობრივ სახელდებებს, ენის მფლობელი იძულებულია მინიმუმამდე შეამციროს მნიშვნელობის აღმნიშვნელი სიტყვების გამოყენება და, ნაცვლად ამისა, გამოიყენოს კონოტაციები. ეს წარმოქმნის ენობრივად გაუკუღმართებულ სიერცეს, რომელიც მხოლოდ თავის რეფერენციების გზით კითხულობს გარე სამყაროს მოვლენებს.

პოლიტიკური თეორიის თვითლეგიტიმაციის საფუძველზე წარმოქმნილი ენობრივად გაუკუღმართებული სამყარო არ არის თავისუფალი იმისათვის, რომ საგნებსა და მოვლენებს თავის

სახელი დაარქვას. აქედან გამომდინარე, ენის მულობელი შეიძულებს მყარ სიტყვიერ უპირატესობებს, რომლებიც საგნობრივი მდგომარეობის აღმნიშვნელი სიტყვების ჩანაცვლებულ საზრისებში კლინდება (ერთ-ერთ ლექციასზე მერაბ მამარდაშვილი აღნიშნავდა, რომ ავღანეთში მებრძოლ ჯარისკაცს ერქვა არა ჯარისკაცი, რომელიც თავის მოვალეობას ასრულებს, არამედ „მეომარი ინტერნაციონალისტი“). ეს არის აღნიშვნადისა და აღნიშნულის პირდაპირი დისპროპორცია. აღნიშნული თავის თემატური პორიზონტის სამყაროში ცხოვრობს დამოუკიდებლად. რეალობის განსაზღვრება ხდება არა მისი შემეცნების გზით, არამედ „აღნიშნული კონოტაციებით“. ეს უკანასკნელი ადვილად იკავებს ზემაღალი და ქვედაბალი სასაუბრო პრაქტიკის პორიზონტებს. ზემაღალ სიტყვიერებაში იგულისხმება ის, რაც პოლიტიკური თეორიის დისკურსის სასაუბრო პრაქტიკაში „ნათელ მიზანს“ ემსახურება, ხოლო სიტყვიერების ქვედაბალ პრაქტიკაში ნაგულისხმევია, რაც პოლიტიკური თეორიის სიტყვიერების საზრისს ეწინააღმდეგება, ანუ ის გამოთქმები და სიტყვები, რომლებიც წინააღმდეგობაში მოდის პოლიტიკური თეორიის ზემაღალი საუბრის პრაქტიკასთან. პოლიტიკური თეორიის ქვედაბალ სიტყვიერებაში ჩვეულებრივი სიტყვის საზრისის დადაღვა ხდება ზემაღალ პრაქტიკაში გამოშუშავებული იდეოლოგოგრამების მეშვეობით. ეს იდეოლოგოგრამები ერთგვარი „სიტყვა-შელოცვები“, რომლებიც ტაბუირებას ახდენენ საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული სიტყვების საზრისისას. ყოველდღიურ სასაუბრო პრაქტიკაში სიტყვის იდეოლოგიურობა და სიტყვის საზრისის ჩანაცვლება მისი საპირისპირო საზრისით თანდათანობით შეუმჩნეველი ხდება ამ ენით მეტყველთათვის. პერებერტ მარკუზეს გამოთქმას თუ დავიმოწმებთ, „ჭკვიარითი რეალობა არასწორი ხდება“.

პოლიტიკური კომუნიკაციის ნდობის ველის შექმნისათვის, პოლიტიკური თეორიის დისკურსში განვითარებული იდეოლოგოგრამები და ეგზისტენციალური ინფორმაციები, სამეტყველო პრაქტიკაში რეალიზდება რეპრესიული ცნებების სახით – ერთგვარ სიტყვა ფეტიშებად. ეს რეპრესიული ცნებები აყალიბებს სკაბრეზულ გამოთქმებს, რომლებიც განსხვავებული კომუნიკაციის გარემოს

იგნორირებას ახდენენ. პოლიტიკური თეორიის მიერ წარმოქმნილი სოციოლინგვისტური ველი თანდათანობით გადაიქცევა გარემოზე ძალადობის ნაირსახეობად, რომელიც მოიცავს ყველა ამ ერთ მეტყველს, იმათი ჩათვლითაც კი, ვინც არ ცნობს შესაძლო პოლიტიკური დისკურსის სისწორეს: პოლიტიკური თეორიის მეტყველების ერთი „სიტყვა-შელოცვა“ ცვლის მეორეს და ეს გრძელდება იქამდე, ვიდრე იგი ჩვეულებრივი სიტყვაბმარების რეჟიმში არ შევა. საბოლოო ჯამში, რეპრესიული ცნებებით იწყებს მეტყველებას ყველა, ვინც ამა თუ იმ პოლიტიკური დისკურსის ზეგავლენით იწყებს კომუნიკაციას. ნებისმიერი სოციალური მოვლენა აიხსნება პოლიტიკურ დისკურსში ჩამოყალიბებული სკაბრეზული გამოთქმებით ან იდეოლოგოგრამებით.

რეპრესიული ცნებების სამეტყველო სივრცე თანმიმდევრულად ახორციელებს სიტყვიერ ტერორს საზოგადოების ყოველი წევრის და მთლიანად სოციუმის მიმართ. პოლიტიკური კომუნიკაციის დამყარების მიზნით (ანუ დიალოგის შენარჩუნებისათვის), ენის მფლობელი წარმოთქმული სიტყვის საპირისპიროდ ავტომატურად ეძებს ანტინომებს, ერთგვარ სიტყვიერ საყრდენებს, რომლებიც თავის თავში გულისხმობს საუბრის საგნის ან თემის პირველად უარყოფით განსაზღვრებას. სოციალური ქცევის დონეზე (პოლიტიკური მეტყველების რიგითი წევრიდან დაწყებული, იდეოლოგიის „ქურუმების“ ჩათვლით) ეს თვისება ვლინდება რეპრესიული ცნების დემონსტრაციულ არმიდებაში, რომელიც მარკირებულია, როგორც ცუდი და ხდება შექება სხვა რეპრესიული ცნებისა, რომელიც მარკირებულია, როგორც კარგი. მაგალითად, „თეთრგვარდიელები“ და „წითლები“, „ზვიადისტები“ და „შეგარდნაძისტები“ (რეპრესიული ცნებების მარკირება სხვა ნიშნითაც შეიძლება მოხდეს, ამ შემთხვევაში იგი სხვა პოლიტიკურად მეტყველის იგნორირებას კი არ ისახავს მიზნად, არამედ – პერსონიფიცირებულ იგნორირებას პერსონიფიცირებული იგნორირების მაგალითად შეიძლება გამოდგეს „კავკასიური გარეგნობის პიროვნება“, „ებრაელი“, „ზანგი“, „კომუნისტ“, „დემოკრატი“ და ა.შ. ყოველი ამ ცნების რეპრესიულობის ხარისხი განისაზღვრება იმის მიხედვით, რომ ამ გამოთქმების მეტასკრიპცია გულისხმობს სიკვდილის თემის მიჩქმალულ თემატურ კორიზონტს. ე.ი.

თითვეული რეპრესიული ცნება მარკირებულია სიკვდილის კოდის ნიშნით).

უნდობლობა, პირდაპირი და ორჭროვანი გამოთქმები შეუძლებელია შერჩევით გავრცელდეს სამეტყველო ქცევის ერთ პორიზონტზე და არ გავრცელდეს მეორეზე. თუკი პოლიტიკურ დისკურსში აქტორმა იცის, რომ არსებობს ისეთი თემატიზმები, რომლებიც ტაბუირებულია და არ შეიძლება მისი გამოყენება, სამეტყველო სივრცეში შემოსული ეს თემატიზმები მის მიერ აღიქმება ან, როგორც სისულელე, რომელზეც არ ღირს ყურადღების მიქცევა, ან — როგორც ბრძანება. ამ შემთხვევაში იგი მხოლოდ „პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის“ მიერ დაშვებული სამეტყველო პორიზონტებს სივრცით ოპერირებს. ხოლო პოლიტიკური ხელისუფლების სამეტყველო სივრცეში გამოძუშავებული იდეოლოგრამები წარმოადგენს ბრძანებას ხელისუფლების რეალიზაციისათვის.

ეს იდეოლოგოგრამები ხელისუფლების რეალიზაციისათვის იმდენად არის სასურველი, რამდენადაც იგი ვარაუდობს რადიკალურ მიმართებას სხვა სამეტყველო სივრცისადმი. ეს რადიკალური მიმართება გულისხმობს არა მარტო სხვა სამეტყველო სივრცის განდევნას, არამედ მისი შესაძლო მატარებელი აგენტის იგნორირებას. ამ შემთხვევაში სრულიად არ აქვს მნიშვნელობა განადგურების თემა ჩანს, თუ არ ჩანს ხელისუფლების რეალიზაციის ტექსტში. მისი კონტექსტი ყოველთვის გულისხმობს ტექსტის რადიკალიზაციის საფრთხეს, რომლის ფინალური სპირისის კონტექსტი სხვისი განადგურებაა.

საზოგადოებრივი ცხოვრების ამ სოციოკულტურულ ვარიანტში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს საკრალური ტექსტი, რომელიც გამოდის ადამიანებისადმი გარედან მიმცემი ნორმებისა და მოთხოვნების, ან ერთგვარი „ცხოვრების სახელმძღვანელო“ საფუძველი, რომელიც მისი ამხსნელის ხელში წარმოადგენს ხელისუფლების რეალიზაციას და სხვაგვარად ზიროვნების საწინააღმდეგოდ, მისი ლეგიტიმაციისა და ბრძოლის იარაღს. ამგვარი ტიპის კულტურა აყალიბებს არა პიროვნებებს, არამედ ტექსტოიდებს, რომელიც დასულია მოცემული მითითებებისა და ბრძანებების შესრულების დონეზე და რომლებსაც არა აქვთ საკუთარი

ქცევის შეფასების ზნეობრივი მექანიზმი⁵⁵. ტექსტი ამ შემთხვევაში ფუნქციონირებს არა თავის საზრისეულ სისტემურ მთლიანობაში, არამედ როგორც მოწყობილობა, რომელიც ბადებს შესაბამისობის ვიწრო ფორმალურ გაგებებს (დავა სიტყვის გამო ან მისი დაწერის თაობაზე, შეიძლება გახდეს ძმათა მკვლელი ომის ინსპირატორი), ან – პირიქით, იგი წარმოგვიდგება ბუნდოვანი და განუზოგადებელი ცნებების სახით, რომელიც შეუსაბამო ფაქტებისადმი და ამიტომაც ხელსაყრელია იდეოლოგიური მანიპულირებისათვის.

§2. „ბრძანება“, როგორც ხელისუფლების რეალიზაციის ინსტრუმენტი

ჩვენ მიერ აღწერილ სალექციო კურსში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მეტყველების სივრცე ქმნის „რეპრესიულ ცნებებს“, რომლებიც ბრძანებების სახით წარმოდგებიან ხელისუფლების რეალიზაციის კონტექსტში. ბრძანება, თავისი არსით, გულისხმობს ქვეშევრდომის იძულებას გარკვეული ქმედებისაკენ, რომელსაც ზემდგომი იძლევა. სამეტყველო პრაქტიკაში ბრძანება გამოხატავს სიტყვიერ იძულებას ქვეშევრდომის მიმართ. ეს იძულების კონტექსტი აუცილებლად გულისხმობს ზემდგომის ხელისუფლებას, რომელიც არა მარტო ძალაუფლებითი მეტყველების კონტექსტებით არის გამოალებული, არამედ – რეალური დათრგუნვის მექანიზმებითაც.

თუ ჩვენ ბრძანების საზრისის თემატური ჰორიზონტის რადიკალიზაციას მოვხდენთ, მისი საწყისი სათავე გულისხმობს რეპრესიის განხორციელებას ბრძანების არშესრულების შემთხვევაში. მამსადაძმე, ბრძანება ყოველთვის გამოხატავს რეპრესიას. ეს რეპრესია ან სასჯელი შეიძლება გამოვლინდეს სხვადასხვა ფორმაში. ბრძანება სამეტყველო სივრცეში მუქარის არათემატიზმებს გულისხმობს, მუქარა კი თემატურ საზრისში იძულებისა და შიმის თემატიზმებს გულისხმობს. ქვეშევრდომის მხრიდან ბრძანების

⁵⁵ Miligram. S. Obedience to authority. 1974. p. 155.

შესრულება ასევე გულისხმობს მის გაცნობიერებულ პასუხისმგებლობას ან შიშს. აქ შეიძლება დადგეს კონსენსუსის პრობლემა ქვეშევრდომსა და ზემდგომს შორის. თუ კონსენსუსი ზემდგომსა და ქვეშევრდომს შორის გაცნობიერებული პასუხისმგებლობაა, მაშინ საჩუქე გვაქვს ბრძანების გაცემისა და მიღების რაციონალიზებულ მიმართებასთან. მაგალითად, თუ ოფიცერი ბრძოლის დროს უბრძანებს ჯარისკაცს შეასრულოს დავალება და თუ ჯარისკაცი ასრულებს მას, მიუხედავად იმისა, რომ იგი შეიძლება დაიღუპოს, მაშინ მის მიერ სიკვდილის თემატიზმი იგნორირებულია და იგი პასუხისმგებლობის თემატიზმს უფრო წინ აყენებს, ვიდრე საფრთხეს. მაგრამ ეს უკანასკნელი უძრავლეს შემთხვევაში იდეალურ სიტუაციას გულისხმობს. ჩვენ აქ გვერდს ვერ ავუვლით არასწორი ბრძანების გაცემის საფრთხეს. მაშინ ბრძანების შესრულება თავის რადიკალიზაციაში გულისხმობს შიშს. შიში კი თავის ფინალურ სპირიტუალურ დასჯას, განადგურებას გულისხმობს.

თუკი, ჩვენ მიერ აღწერილი პროექტის თანახმად, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში მეოფობს ბრძანების გაცემის და შესრულების მექანიზმი, მაშინ ბრძანების სტრუქტურა მხოლოდ ქვედაბალი სიტყვიერების პრაქტიკაში შეიძლება იყოს მოჭრებული, რომელიც კომინკაციაში შესვლის სფეროებისათვის არ არის გათვალისწინებული. ნებისმიერი ბრძანების სპირიტუალური თავის ამოსავალ პუნქტში გულისხმობს შიშის თემას, ე.ი ვლინდება ბრძანების შესრულების მათემატიზებული სათავე – შიში.

ბრძანების თემატიკური სპირიტუალური გახსნისათვის გ.ვ.ფ.ჰეგელის მონისა და ბატონის ურთიერთობის თემას მივმართავთ. ამ თემაში შეიძლება დაინახოთ არა მარტო ხელისუფლების რეალიზაციის პირველადი ანთროპოლოგიური სპირიტუალური, არამედ ბრძანების სახით რეპრესიული მეტყველების ფარული ქორიზონტებიც.

„კონს ფენომენოლოგიაში“ განვითარება მიმდინარეობს „გრძობადი სინამდვილიდან“, რომელიც ყველგან მარტივი საფეხურია ცნობიერების გადასასვლელად თვითცნობიერებაში. „თავის უშუალო ფორმაში თვითცნობიერება არის კერძო ინდივიდუალური სუბიექტი: გრძობადი ცნობიერება აქ შემონახულია, როგორც მომენტი, საგანი

მისთვის ნეგატიურია. თვითცნობიერებამ უნდა შეიმეცნოს, რომ ის მიისწრაფვის მისკენ. ე.ი. ადამიანის წიანშე წამოიწევს პრაქტიკული ინტერესები. ადამიანები ეუფლებიან და მოიხმარენ საგნებს. და ეს წარმოგვიდგება, როგორც „თვითცნობიერების პირველი საფეხურის დასასიათება“ და აქ ერთმანეთს ხვდება ორი ინდივიდი. „ინდივიდებს ჯერ კიდევ არ გააჩნიათ პიროვნება, რამდენადაც ისინი ჯერ არ მისულან წმინდა ზროვნებასა და ცოდნასთან თავის თავის შესახებ“. მამასადამე, მათ სამეტყველო სივრცეში არ მყოფობს ინდივიდუმაღ რეალიზების თემა. ჰეგელის მიხედვით, გამოდის რა ინდივიდი ინდივიდის საპირისპიროდ „ისინი ერთმანეთისათვის არსებობენ ჩვეულებრივი საგნების წესში; ისინი ცნობიერების თვითმყოფი ფორმებია, სიცოცხლის არსში ჩანთქმული, ჩაძირული, ცნობიერებანი.“ მაგრამ თითოეული ინდივიდუმი, რომლებიც არსებობენ „ჩვეულებრივი საგნების წესში“, ისინი, როგორც თვითცნობიერებანი დარწმუნებული არიან „თავის თავის და არ სხვის სიცხადე უტყუარობაში“. ამგვარად, ყოველი თვითცნობიერება ფიქრობს, რომ მას აქვს უპირატესობა მეორე „თვითცნობიერებაზე“. მამასადამე ინდივიდუმიები ერთმანეთს უკვე თავიანთ თემატურ ჰორიზონტში განიხილავენ, როგორც ერთმანეთის უპირატესს, მაგრამ ეს უპირატესობის თემა მხოლოდ მათი საკუთრია. ეს უპირატესობის თემა იმით გამოიხატება, რომ „საგნის არსობა, ბუნებრივი უშუალო არსობა, ყოველთვის განპირობებულია სხვა არსობით, იგი არ მოიცავს დამოუკიდებლობას, „თავის თავის არსობას“. ე.ი. თავისუფლებას. ინდივიდი თავის უპირატესობას ხედავს იმაში, რომ სხვა თვითცნობიერება ცხოვრობს მთლიანად ბუნებრივი ცხოვრებით და რამდენადაც „საგნების წესში“, მამასადამე ის არ არის შებორკილი და ამდენად თავისუფალია. მაგრამ აქ წამოიწევს თემა ინდივიდუმიებს შორის და ერთმა ინდივიდმა უნდა აღიაროს უპირატესობა მეორეზე და საქმით უნდა დაამტკიცოს, რომ საქმით ის მაღლა დგას თავის უშუალო არსობაზე, ე.ი. „თავის თავი გვიჩვენოს თავის საგნობრივი წესის წმინდა ნეგაციად“; იმას, რომ ის წარმოადგენს თავის თავის არსობას. თუმცა მის თემატურ ჰორიზონტში „საკუთარ ღირსსარწმუნოებას

ჯერ კიდევ არა აქვს ჭეშმარიტება“. ინდივიდის წარმოდგენა თავისი „ღირსსარწმუნოების“ შესახებ მამინ რეალიზდება, როცა ინდივიდს აღიარებს სხვა, როგორც თავის თავის არსობას. ეს აღიარება მხოლოდ ბრძოლის გზით არის შესაძლებელი. ყოველი ინდივიდი ცდილობს დაუმტკიცოს სხვა ინდივიდს თავის თავისუფლება. მამასადაძე, ინდივიდების ურთიერთობის თემატური ჰორიზონტები ბრძოლის გადაწყვეტილებითაა გაშუალებული. თავისუფლების დამტკიცება შესაძლებელია სიკვდილის შიშის გადალახვით – თავისი თავის საფრთხეში ჩაგდებით. ინდივიდებმა უნდა დაამტკიცოს, რომ აღიარებისათვის ბრძოლაში მისთვის თავისი სიცოცხლე არარაულია „და მხოლოდ სიცოცხლის საფრთხეში ჩაგდებით დსტურდება ის, რომ თვითცნობიერებისათვის არსება არაა არსი. არა ის უშალო წესი, თუ როგორ გამოდის იგი, არა მისი ჩაძირულობა სიცოცხლის გაშლილ სივრცეებში, არამედ ის, რომ მასში არაფერია ისეთი, რაც მისთვის გაქრობადი მომენტი არ იყოს; რომ იგი წმინდა თავის თავის არსია. ინდივიდი, რომელსაც სიცოცხლე საფრთხეში არ ჩაუგდია, არა გაუბედია რა, თუმცა კი შეიძლება „პიროვნებად“ აღიარო, მაგრამ მას ამ აღიარებულობის, როგორც თვითმყოფი ჭეშმარიტებისათვის, არ მიუღწევია. ასევე თითოეული „სხვის“ სასიკვდილოდ მიდის იმდენად, რამდენადაც იგი საფრთხეში აგდებს თავის სიცოცხლეს, რადგანაც სხვას მისთვის არ აქვს იმაზე მეტი ძალა და მნიშვნელობა, ვიდრე თვით მას; მისი არსება მას წარმოუდგება, როგორც რომელიღაც „სხვ“. იგი თავის თავის გარეთ არის და უნდა მოხსნას თავისი თავის გარეთ ყოფნა“. მამასადაძე ინდივიდმა აღიარებისათვის უნდა სძლიოს თავის თავს და იგი უნდა გათავისუფლდეს სიკვდილის შიშის კოდისაგან, რომელიც მას ბუნებრივად აქვს. ე.ი მან იგნორირება უნდა მოახდინოს თავის თავისათვის სიკვდილის თემის ჰორიზონტისა და უნდა გადაანაცვლოს ის არათემატურ ჰორიზონტში. სიკვდილის თემის ობიექტი მისთვის მხოლოდ სხვაა.

ინდივიდებს შორის ბრძოლაში ყალიბდება გამოცდილება და „ამ გამოცდილებაში თვითცნობიერებისათვის ცხადი ხდება, რომ

სიცოცხლე მისთვის ისევე არსებითია, როგორც წმინდა თვითცნობიერება¹. თვითცნობიერებისათვის ამ გამოცდილებაში ნათელია, რომ საკუთარი აღიარებისათვის საჭიროა სხვისი სიცოცხლის შენარჩუნება. ამგვარად, ინდივიდმა რომ მოიპოვოს აღიარება, საჭიროა სიცოცხლე კი არ წაართვას მეორე ინდივიდს, არამედ – თავისუფლება, ე.ი ერთი ინდივიდი ყველაფერზე მაღლა აყენებს თავისუფლებას – მისთვის სიცოცხლე არარაჟულია, ხოლო მეორე სიკვდილის შიშის გამო ცდილობს შეინარჩუნოს სიცოცხლე. ეს ორი ინდივიდი გამოდის, როგორც ცნობიერების ორი დაპირისპირებული ფორმა – „ერთის სახვა თვითმყოფი ცნობიერება, რომლისთვისაც თავის თავის არსი არსებაა, მეორე სხვათა არათვითმყოფი ცნობიერებაა, რომლისთვისაც არსება სიცოცხლეა, ანუ ყოფნა სხვისთვის; პირველია ბატონი, მეორე – ყმა“. „სამკვდრო-სამიცოცხლო ბრძოლა ინდივიდების შორის ახალი ურთიერთობით იცვლება, სადაც ბატონი გამოდის, როგორც „თავისთვის მყოფი ცნობიერება, მაგრამ უკვე არა მისი (ცნობიერების) მხოლოდ ცნება, არამედ თავისთვის მყოფი ცნობიერება, რომელიც თავის თავთან გაშუალებულია სხვა ცნობიერებით, სახელდობრ, ისეთი ცნობიერებით, რომლის არსებაც ეკუთვნის ის, რომ იგი სინთეზირებულია თვითმყოფობასთან ანუ ნივთობასთან“. ხოლო მონა წარმოდგება, როგორც სხვისთვის ყოფნა, მისი მეობა ბატონის „მე“-ში არის გათქვეფილი, ბატონი მას განიხილავს არა როგორც თავის თავისათვის არსებულ ცნობიერებას, არამედ, როგორც ნივთს. ამიტომ დამოკიდებულება ასეთ ორ ინდივიდს შორის არის ბატონისა და მონის დამოკიდებულება. „ბატონს მიმართება აქვს მონასთან შუალობითი თვითმყოფი არსის საშუალებით, რადგან სწორედ ამით ინარჩუნებს ის ყმას, ეს მისი ჯაჭვია, რისგანაც მან ვერ შეძლო ბრძოლაში განყენება, აბსტრაქცირება და ამიტომ აღმოჩნდა, რომ, რაკი არათვითმყოფია, თავისი თვითმყოფობა აქვს ნივთობაში. ბატონმა თავისი ბრძოლით დაადასტურა, რომ მისთვის საგნობრივი ყოფიერება არარაჟულია, მან შეძლო ამ ბრძოლაში საგნობრივი არსებულობისაგან გათავისუფლება, ე.ი. საგნობრიობაზე მაღლა დადგა. საგნობრიობას ბატონი მისჩერებია, როგორც მფლობელი,

იგი დამოუკიდებელია საგნებისაგან. გადაწყვეტს რა მონა თავის სიცოცხლე შეინარჩუნოს, მან უარი უნდა თქვას თავის თავისუფლებაზე და ასე იგი იძულებულია „საგნობრივ წესში“ დარჩეს, ანუ იყოს ნივთისმაგვარი. მონა დაუმორჩილდა საგნობრივ ყოფიერებას და ამიტომაც საგანი ბატონობს მონაზე. მონისათვის სიცოცხლე უფრო არსობრივია. სიკვდილისადმი შიში აიძულებს მას იყოს მონა. მონის ცნობიერებას შიში ჰქონდა არა ამა თუ იმ საბაბით, ან ამა თუ იმ წუთის გამო, არამედ მთელი თავის არსების გამო, რადგან იგი გრძნობდა სიკვდილს, აბსოლუტური ბატონის შიშს. ის მასში შინაგანად გაიხსნა, თავის თავში მთლიანად ათრთოლდა და ყოველივე მყარი მასში შეირყა. სწორედ ამიტომ იქცა მონა მონად. სიკვდილისადმი შიშმა აიძულა მონა თავის თავისუფლება უარეყო და ბატონის მსახური გამხდარიყო. „ამგვარად მიიღება ასეთი დამოკიდებულება – ბატონი მფლობელობს საგანს, საგანი კი მფლობელობს მონას“.

ბატონს სურს დაიკმაყოფილოს მოთხოვნილებანი. მას ბუნებრივ მდგომარეობაში მყოფი საგნები ვერ დააკმაყოფილებს, იგი აიძულებს მონას დაამუშაოს ეს საგნები, რადგან ისინი სასარგებლო გახდეს. აქ უკვე ბატონს ნივთთან მხოლოდ მონის საშუალებით აქვს კავშირი. მონა გადამუშავებული სახით მიართმევს ნივთს ბატონს. ბატონი კი მონის საშუალებით დაიკმაყოფილებს მოთხოვნილებას, რადგანაც ის არაფერს არ ქმნის, ის მხოლოდ მბძანებლობს და მოიხმარს.

ბატონის ტექსტი ბრძანების გაცემისას თემატურია. ბრძანების სახით იგი იძლევა თემას საგნებთან მიმართებაში. მონისადმი მიმართების კონტექსტი ბატონის სამეტყველო სივრცეში ალბათ ყოველთვის გულისხმობს ქვედაბალი სიტყვიერების პრაქტიკას. ბატონი ბრძანების გაცემით არა მარტო თემას იძლევა საგნებთან მიმართებაში, არამედ ამ ბრძანებაში იგულისხმება სიკვდილის კოდის არათემატური პორიზონტი. მონა, როგორც საგნობრივ მდგომარეობასთან იდენტიფიცირებული, ყოველთვის გულისხმობს ბატონის მიერ განხორციელებულ სასიკვდილო პრაქტიკას. ბრძანების შესრულება მონის მიერ ბატონის სამეტყველო

პრაქტიკის არათემატურ ჰორიზონტს გულისხმობს. მისი რეალიზაციის კონტექსტში ეს არათემატიზმები მუდმივად მყოფობს ბატონის ნების უცილობელი შესრულების სახით. ხოლო მონის თემატურ ჰორიზონტში მუდმივად მყოფობს სიკვდილის შიშის არათემატური ჰორიზონტი. მონა ბრძანების შესრულებით ადასტურებს სიკვდილისათვის მზაობის არყოფნას. მონისათვის ნებისმიერი ბრძანების შესრულება სიკვდილის შიშის თემატიზაციას უკავშირდება. ბატონის ბრძანების საზრისი კი მის რადიკალიზაციაში ყოველთვის გულისხმობს სიცოცხლის განადგურების თემას.

მონის „სიკვდილისადმი შიშში“ უკვე ჩადებულია თავისუფლების მომენტი. მაგრამ მონის სიკვდილისადმი შიში არ არის საკმარისი, რომ მონა საგნების არსებობის წესიდან გათავისუფლდეს. ეს გათავისუფლება ხდება შრომის პროცესში: „თუმცა ბატონისადმი შიში 'სიბრძნის დასაწყისია, ცნობიერება მასში მაინც არ არის თვით მისთვის თავის თავის არსი. მაგრამ შრომის წყალობით ის მიდის თავის თავთან. ბატონი მხოლოდ მოიხმარს, დაიკმაყოფილებს თავის მოთხოვნილებებს, „ხოლო ეს დაიკმაყოფილება მხოლოდ გაქრობაჲ, ანუ ნივთის შიშველი უარყოფა. მონის შრომა კი პირიქით „დამუხრუჭებული გულისთქმამა, შეკავებული გაქრობაა, ანუ იგი ქმნის.“ მუშაობს რა მონა ბატონის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად, იგი უშუალო ურთიერთობაშია საგანთან. შრომის პროცესში ხდება მისი გათავისუფლება საგნობრიობის ბატონობისაგან. „მომუშავე ცნობიერება ამ გზით მიდის თვითმყოფი არსის, როგორც თავის თავის, განჭვრეტამდე“. შრომის პროცესში მონა საგნობრიობაზე მალლა დგება. იგი უკვე საგნობრივ ყოფიერებას კი არ ემორჩილება, არამედ საგნობრივი ყოფიერება ემორჩილება მას; და ამ „ქმნაში“ (შრომაში) თავის თავისთვის ყოფნა მისთვის იქცევა მის საკუთრებად და მივა იმის გაცნობიერებამდე, იმის შეგნებამდე, რომ თვითონ არის თავისთავად და თავისთვის“. შრომის პროცესში მონა შეიცნობს ნივთებს და ბუნება მისთვის აღარ წარმოადგენს დაპირისპირებულ არსს.“ შრომის პროცესში მონა იცვლის შეხედულებებს არა მარტო ბუნების შესახებ, არამედ თავის თავის შესახებაც. მონა მიდის იმ დასკვნამდე, რომ თვითმყოფი ჭეშმარიტების ცნობიერება... მონური

ცნობიერებაა'. მონას უკვე საკუთარი თვალსაზრისი გააჩნია, მაგრამ „საკუთარი ზრი ჯერ კიდევ თავისუფლების შესახებ საკუთარ სიკერპეს წარმოადგენს, რომელიც ყმობის შიგნით რჩება'.

მამსადაძმე, ბატონისათვის საგანთან მიერთების თემა აქტუალურია მანამდე, ვიდრე ის მას მოიხმარს, მონა კი საგნის დამზადებით „სიკვდილის შიშის“ კოდის არათემატური ჰორიზონტის ნეგაციას ახდენს. მონამ უკვე იცის, რომ საგნის დამზადების ანუ შრომის თემის მიმცემი ბატონი მხოლოდ მომხმარებელია. მისთვის საგნის დამზადების თემა მოხმარებაში თავდება, მონა კი სწვდება საგნის არსს, იცის მისი გარდაქმნა სასარგებლო პროდუქტად, მაგრამ იგი მას ვერ მოიხმარს. საგანთან მას სიკვდილის შიშის არათემატური ჰორიზონტი აკავშირებს. ბატონისათვის კი პირიქით სიკვდილის შიშის თემატიზმი არ არსებობს, იგი თვითონ წარმოადგენს ამ უკანასკნელის თემატიზაციის არსს.

გ.ვ.ფ.ჰეგელის მიერ აღწერილი მონის დამოუკიდებლობა მსოფლმხედველობრივი ფორმების სახით წარმოადგება სტოიციზმში, სკეპტიციზმში და ქრისტიანობაში („გონის ფენომენოლოგიაში“ ეს უკანასკნელი „უბედური ცნობიერების სახით ვლინდება“).

გ.ვ.ფ.ჰეგელის ზრით, ისეთი ცნობიერება, რომელიც თვითონ განჭვრეტს სამყაროს, აღარ არის მონური ცნობიერება. ასეთი ცნობიერება სტოიკური ცნობიერებაა. სტოიკური ცნობიერება თავისუფალია შინაგანი მონობისაგან. „მაგრამ სტოიციზმი ისეთი თავისუფლებაა, რომელიც ყოველთვის უშუალოდ მისგან გამოდის და ზრის წმინდა ზოგადობას უბრუნდება“, ე.ი. სტოიციზმის თავისუფლებას განიხილავს მის აბსტრაქტულ ფორმაში, რომელიც მონობის ფარგლებს შიგნითაა.“ სტოიკურ ცნობიერებას ნეგატიური დამოკიდებულება აქვს სინამდვილის მიმართ. ამიტომ იგი ვერ ძლევს სინამდვილეს და გაჭირვებულ მდგომარეობაში ვარდება: „როდესაც მის წინაშე დაისვა საკითხი, როგორიც იყო გამოთქმა, საერთოდ ჭეშმარიტების კრიტერიუმზე, ე.ი. საკუთრივ თვით ზრის შინაარსის შესახებ; როდესაც მას ეკითხებიან, თუ რა არის კარგი და ჭეშმარიტი, ის პასუხად ისევე უშინაარსო ზროვნებას ასახელებს: გონიერებაში უნდა იყოსო ჭეშმარიტი და კეთილი“. სტოიკური ცნობიერება გამოთავისუფლებულია საგნების

არსებობის წესიდან და თავის თავს განიხილავს აბსტრაქტულად თავისუფალს. თუმცა ეს აბსტრაქტული თავისუფლება, რომელიც მან მოიპოვა, სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რაც მან თავი დააღწია სიკვდილის შიშის კოდს. იგი უბრალოდ სიკვდილსაც სტოიკურად მისჩერებია. სიკვდილის შიშის კოდის მატარებელი ბატონის არსობრივი გამოხატულება მისთვის აღარ არსებობს. ბატონის მბრძანებლობა მისთვის სტოიკური განსჯის ობიექტს წარმოადგენს. ბატონის მიერ განხორციელებული სასიკვდილო პრაქტიკა მისთვის ცნობილია: მას შეუძლია მოკვდეს და ამასაც სტოიკურად შეხედოს. მან იცის, რომ ის მოხროვნეა და ამით აქვს დადასტურებული თავისი თავისუფლება. სტოიკურ ცნობიერებას თავისუფლება გაცნობიერებული აქვს, მაგრამ გაცნობიერებული არ აქვს სიცოცხლის საზრისის პირველადობა.

მონური ცნობიერების სკეპტიციზმი იმის რეალიზაციაა, რის შესახებაც სკეპტიციზმი მხოლოდ ცნებაა – და ნამდვილი გამოცდილება იმისა, რა არის აზრის თავისუფლება: ის არის თავისთავად ნეგატიური და ასეც უნდა წარმოადგინოს თავის თავი. სკეპტიციზმი ყველაფერს ეჭვის თვალთ მისჩერებია და უარყოფს ყველაფერს. სტოიკურ ცნობიერებას თავის თავი აბსტრაქტულად ჰქონდა გაგებული, სკეპტიკური ცნობიერება კი თავისი თავის უტყუარობაში აბსოლუტურად დარწმუნებულია. სკეპტიკური ცნობიერება წინააღმდეგობაში ვარდება, რასაც უარყოფს ფაქტობრივად, იმას ეყრდნობა, „ის წარმოთქვამს სმენის, ხედვის და ასე შემდეგ არარსობას და თავად ხედავს და ისმენს და. ა. შ. იგი წარმოთქვამს ზნეობრივ არსობათა არარსობას და ამავე დროს ის თვითონვე აქცევს მათ თავის ქცევის ძირითად ძალებად. მისი საქმე და სიტყვები მუდამ ერთმანეთს ეწინააღმდეგება“. სკეპტიკური ცნობიერება სიკვდილის შიშის კოდის იგნორირებას ახდენს. თუმცა იცის, რომ სიცოცხლე პირველადია, ამიტომაც სიცოცხლისეული იმპულსების იგნორირებით ცდილობს სიკვდილის შიშის თემის იგნორირებას.

ამგვარად, წარმოიშობა გაორებული ცნობიერება, სკეპტიციზმში ცნობიერება თავის თავს ნამდვილად გამოცდის, როგორც თავის თავში წინააღმდეგობრივ ცნობიერებას; ამ გამოცდილებიდან

წარმოდგება ახალი ფორმა, რომელიც თავს უყრის და ახამებს ამ ორ მხრს, სკეპტიციზმი კი ერთმანეთთან არ მოარიგებს'. ცნობიერების ეს ახალი ფორმა „უბედური ცნობიერებაა“. უბედურ ცნობიერებას გაცნობიერებული აქვს თავის გაორება და ამიტომ არის უბედური. „უბედური ცნობიერება ერთი ცნობიერების გაორებაა, რომელიც ორი დაპირისპირებული სინამდვილის სახით წარმოდგება, ესენია ცვალებადი ცნობიერება და უცვალებელი ფორმა. ცვალებადი ცნობიერება ანუ ცვალებადი სინამდვილე ის სფეროა, რომელშიც ინდივიდი მყოფობს. ამავე დროს ცვალებადი ცნობიერება ადამიანური ცნობიერებაც არის. ხოლო უცვალებელის ფორმა ეს არის ღვთაებრივი ცნობიერება. ეს ორი დაპირისპირებული სინამდვილე ერთი ცნობიერების გახლენას წარმოადგენს. „უბედური ცნობიერება“ ცდილობს ამ ერთობის აღდგენას, ეს აღდგენა მხოლოდ მაშინ მოხდება, ანუ მისი ჭეშმარიტი დაბრუნება თვით თავის თავში, ანუ თავის თავთან. მისი შერიგება წარმოადგენს ცოცხალქმნილი და არსებობაში შესული გონის ცნებას“. „უბედურმა ცნობიერებამ იცის, რომ „სიკვდილის შიშის“ კოდისაგან უნდა გათავისუფლდეს, მაგრამ იგი არ არის თავისუფალი ამ კოდისაგან. მან იცის, რომ სიცოცხლე პირველადია მაგრამ შეუძლია ეს სიცოცხლე თვითონვე გაანადგუროს. იგი თავის თავში ატარებს სიცოცხლის პირველადობისა და სიკვდილის შიშის კოდს. ქრისტიანობა ათავისუფლებს კაცობრიობას მიღმურ სამყაროში ხსნის იდეით. იგი ქადაგებს, რომ ყველა ადამიანი არის მონა ღვთისა და უფალს სურს, რომ ყველა ადამიანი იხსნას; ყველა ადამიანი უფლის წინაშე თანასწორია. ადამიანი მხოლოდ მის წინაშეა პასუხისმგებელი. ადამიანი არა კონკრეტული ბატონის წინაშეა პასუხისმგებელი, რომელიც სიკვდილის შიშის კოდით იყო დადასტურებული, არამედ უფლის წინაშე. თუმცა კაცობრიობა არ არის გათავისუფლებული სიკვდილის შიშის კოდის თემატური საზრისისაგან, რადგანაც ეს უკანასკნელი წარმოადგენს ძალაუფლების რეალიზაციის საშუალებას.

გ.ვ.ფ.ჰეგელის ფენომენოლოგიური იგავის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ნებისმიერი ძალაუფლების რეალიზების თემატური საწყისი „სიკვდილის შიშის კოდის“ პირველად საწყისში დევს,

რომელმაც წარმოშვა ხელისუფლების პირველი ფორმა. თუ ამ მხრივ ბრძანებაში შიშის თემის რადიკალიზაციას მოვახდენთ, მისი ფინალური საზრისი „სიკვდილისადმი შიშია“.

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია თავის ფარულ ჰორიზონტში მიცემული ბრძანების თემატიზებას შიშის რადიკალიზაციის გზით ცდილობს. მხოლოდ შიშის თემატიზების საფუძველზე პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ეგზისტენციალური ინფორმაცია ამოქმედდება, როგორც ბრძანება მოქმედებისაკენ. სხვისი მხრიდან განადგურების თემის შიშით შეპყრობილი ადამიანი იმისათვის, რომ ნეგაცია მოახდინოს თავის განადგურების თემისა, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მოცემულ ეგზისტენციალურ ინფორმაციებს ბრძანების სახით ღებულობს, რომელსაც თავის თემატიზმში კვლავ სხვისი იგნორირება ან განადგურება აქვს.

ღია ინდივიდების საზოგადოება ინფორმაციის ღიაობასაც მოითხოვს. ინდივიდებისათვის ნებისმიერი ინფორმაციის გაცემა ნიშნავს მათთან ნლობაში შესვლას. ამგვარი ტიპის ინფორმაციაც ეგზისტენციალურია, რადგანაც მეორე მხარეს მდგომი ინდივიდის ღიაობასა და ნლობას გულისხმობს. ინფორმაცია, რომელიც ბრძანების თემატურ საზრისს არღვევს, სიკვდილის შიშის თემატური საზრისიდან გასვლის დემონსტრირებას ახდენს. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის თემატურ დისკურსში კი ნებისმიერი ანეკლოტი, საზუმარო სიტუაცია, საიდუმლოს გაცემას წარმოადგენს. „საიდუმლოს“ გამცემი ერთი ინდივიდუმი მეორესთან კი ღიაობას მოითხოვს. ამგვარი ინფორმაციის გადაცემა დახურულ პოლიტიკურ დისკურსში ყოველთვის არის დაკავშირებული რისკთან, რადგანაც იგი ბრძანებაში მოცემული შიშის კოდის იგნორირებას ახდენს და ამით იგი თვით ღებება „იგნორირების“ ან „განადგურების“ საშიშროების ქვეშ.

კითხვები

1. როგორ ყალიბდება პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ეგზისტენციალური ინფორმაციები?
2. როგორ ყალიბდება პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსი?

3. როგორ ყალიბდება პოლიტიკური მეტყველების სივრცე?
4. როგორ ყალიბდება პოლიტიკური მეტყველების რეპრესიული ცნებები?
5. რას გულისხმობს „ბრძანების გაცემის“ არათემატური ჰორიზონტი?

ქირითალი ცნებები

ეგზისტენციალური ინფორმაცია – დეკონცენტრირებული ფინალობა – პოლიტიკური დისკურსი – რეპრესიული ცნებები – კონტექსტურად გაფართოებული კოდები – კონტექსტურად შეზღუდული კოდები – ბრძანება – სიკვდილის შიში, როგორც ხელისუფლების განხორციელების კოდი

დამატებითი ლიტერატურა

1. ჰეგელი, ფილოსოფიურ მეცნიერებათა ენციკლოპედია: გონის ფილოსოფია, „მეცნიერება“, თბილისი, 1984.
2. გივი მარგველაშვილი, ფინალობის პრობლემა ნიკოლაი ჰარტმანისა და მარტინ ჰაიდეგერის ონტოლოგიაში, თბილისი, „მეცნიერება“, 1983.
3. დომენიკ კოლა, პოლიტიკური სოციოლოგია, თბილისი, „სმარტი“. 1999.
4. Алсн Турсн, Возвращение человека действующего, Научный мир, Москва, 1998.
5. Pierre Bourdieu, Language and Symbolic Power, Cambridge: Polity Press, 1991.
6. Niklas Luhman, Essays on self-reference. Columbia University Press. 1990.
7. Niklas Luhman, Trust and Power, Jon Wiley and Sons, 1990.
8. Jurgen Habermas, Postmetaphysical Thinking, Blakwell Publishers, Oxford, 1998.
9. Jurgen Habermas, The Theory of communicative action, vol. 1: Reason and Rationalization of Society. London: Heineman, 1984.
10. Language and Social Context, Ed. By Pier Paolo Giglioli, Penguin, New-York, 1972.

თ ა ვ ი IV

XX საუკუნის ძირითადი პოლიტიკური დისკურსები

ამჟამად გვინდა შევხვთ XX საუკუნის ძირითად პოლიტიკურ დისკურსებს, რომლებმაც მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინეს XX ს-ის პოლიტიკურ პროცესებზე და, უმეტესწილად განსაზღვრავდა ამ პოლიტიკური პროცესების რეალებს. ეს პოლიტიკური დისკურსები პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიიდან იღებს სათავეს. ამ თეორიების რეპრესიულობის ხარისხი სხვადასხვაგვარია, თუმცა ყოველი მათგანი ატარებს ეგზისტენციალური ინფორმაციის გარკვეულ რაოდენობას, რომელიც პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციის კონტექსტს გულისხმობს.

საერთოდ, ძალზე ძნელია განისაზღვროს, რამდენად რეპრესიულია ყოველი პოლიტიკური დისკურსი. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური დისკურსის რეპრესიულობა განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რა სიბშირით მოიხსენიება მათში სიკვდილის თემა. სიკვდილთან ყოფნის თემატიზაციის ხარისხით განსაზღვრავთ მათი რეპრესიულობის ხარისხსაც. ასეთი აზრით ჩვენ მოვასდენთ ამ თეორიების ძირითადი თემატიზმებისა და ეგზისტენციალური ინფორმაციების ანალიზს.

ჩვენ მკერ განსაზღვრული პოლიტიკური დისკურსები ერთმანეთთან დაპირისპირებით მოიჭრება. ყოველი ამ დისკურსთაგანი გულისხმობს ერთიმეორეს, როგორც განხილვის ობიექტს. ყოველი მათგანის ეგზისტენციალური ინფორმაცია ერთიმეორეს საწინააღმდეგოდ არის მიმართული: ლიბერალიზმი – კონსერვატიზმის, კომუნიზმის და ნაციონალიზმის წინააღმდეგ; კონსერვატიზმი – ლიბერალიზმის და კომუნიზმის წინააღმდეგ; კომუნიზმი – ლიბერალიზმის,

კონსერვატიზმის და ნაციონალიზმის წინააღმდეგ; ნაციონალიზმი – ლიბერალიზმის, კონსერვატიზმის და კომუნისმის წინააღმდეგ. ყოველი ამ დისკურსთაგანი ატარებდა ეგზისტენციალურ ინფორმაციას, რომელიც თავისთავს მხსნელად აცხადებს ერთიმეორესთან მიმართებაში. ამ პოლიტიკურ დისკურსთა მოჯადოებელი წრე აყალიბებს საერთო პოლიტიკურ თემატურ ველს, რომელთა ურთიერთსაწინააღმდეგო რეფერენციები ცალკეული თეორიულ-პოლიტიკური დისკურსის ჩაკეტილ სისტემებს წარმოქმნის. ეს დისკურსები არა მარტო არ ცნობენ ერთმანეთს, არამედ ურთიერთმტრულიც არიან.

რით არის განპირობებული ეს არცნობა? ჩვენი აზრით, ამას განპირობებს ამ თეორიული დისკურსების უნივერსალისტური მოთხოვნილებანი პოლიტიკური პროცესების მიმართ. რეალური პოლიტიკური პრინციპები ამ თეორიებში იმდენად აისახება, რამდენადაც თავიანთ უნივერსალურ პრინციპებთან მოდიან თანხმობაში. ეს უნივერსალისტური აზროვნების წესი ჯერ კიდევ შუა საუკუნეებიდან იღებს სათავეს. იგი გამოიხატება იმით, რომ მოვლენები და სამყარო აზროვნების განზოგადებულ აბსტრაქტულ წესებს ექვემდებარება.

მაშასადამე, ჩვენ გამოვყავით ორი პოზიცია, რომელიც ორი პრინციპის ირგვლივ კონცენტრირდება. პოლიტიკურ დისკურსებში სიკვდილთან ყოფნის თემა და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიების უნივერსალისტური მოთხოვნილებანი რეალური პოლიტიკური პროცესების მიმართ.

§1. ლიბერალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური ინფორმაცია

ლიბერალიზმის (ლათ. *liberalis* – თავისუფლება) პოლიტიკურ-თეორიული დისკურსის წარმმართველია ეგზისტენციალური ინფორმაცია, რომ ადამიანი იმთავითვე თავისუფალია. ლიბერალურ-პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსიც ამ ეგზისტენციალური ინფორმაციის

ირგვლივ კონცენტრირდება. ეგზისტენციალური ინფორმაციის ეს ტიპი აყალიბებს ღრვინების მოქმედებისა და განწყობილების სახეობას, რომლისთვისაც დამატებითელია დამოუკიდებლობა ტრადიციებთან, ჩვევებთან და დოგმებთან მიმართებაში; და სწრაფვა იმისაკენ, რომ ინდივიდუალმა აქტიური თვითგანსაზღვრა მოახდინოს სამყაროში. როგორც თეორიული მოძღვრება, იგი წარმოადგება იდეურ-პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პროგრამათა ერთობლიობის სახით, რომელიც მიზნად ისახავს საზოგადოებრივი და სახელმწიფო იბულების სხვადასხვა ფორმების ლიკვიდაციას ან გაუქმებას. ყველა ეს იდეა სათავეს იღებს XVII—XVIII სს. 'ფრანგული ბურჟუაზიული რევოლუციიდან, რომელმაც შემდგომში მთელს ევროპაში პოვა გავრცელება. მსოფლმხედველობრივი თვალსაზრისით, ლიბერალიზმი გულისხმობს თავისუფლებას ჯგუფური, კლასობრივი, ნაციონალური და აშ. ცრურწმენებისაგან და წინა პლანზე გამოჰყავს კოსმოპოლიტიზმს, შემწყნარებლობის, ჰუმანიზმის, ინდივიდუალიზმის, დემოკრატიზმისა და პიროვნების მიერ თვითშეფასების კრიტერიუმი. პოლიტიკურ სფეროში ლიბერალიზმი ეყრდნობა ადამიანის უფლებათა პრიორიტეტს, ხელისუფლების დანაწევრების პრინციპს: საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლება; თავისუფალი არჩევანის პრინციპს და კონკურენციის თავისუფლებას.

პოლიტიკური ლიბერალიზმი ეფუძნება განმანათლებლობის ეპოქის სოციალურ-პოლიტიკურ მოძღვრებებს (საზოგადოებრივ ხელშეკრულებას, ადამიანის ბუნებრივ მდგომარეობას და თანდაყოლილ ადამიანური უფლებების იდეებს). ლიბერალიზმმა აითვისა და თავის ძირითად პოზიციად აქცია ი.კანტისეული პიროვნების ზნეობრივი თავისუფლების იდეა, რომელიც არ არის დამოკიდებული სხვა ადამიანთა ძალადობაზე და, იმავდროულად, ატარებს მორალური პასუხისმგებლობის ტვირთს. ამიტომაც ინდივიდების თავისუფლება და მათი სოციალური პასუხისმგებლობა ერთმანეთისაგან განუყრელია. ინდივიდუალის ამგვარ გაგებას შეესაბამება სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა, რომელიც თავის თავში გულისხმობს ზემოთ აღნიშნულ პრინციპებს. ეკონომიკურ სფეროში ლიბერალიზმი მოითხოვს სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან რეგლამენტაციებისა და შეზღუდვების გაუქმებას — სივრცეს კერძო ინიციატივების

განვითარებისათვის – და კერძო მეწარმეობისათვის მაქსიმალურად თავისუფალი პირობების უზრუნველყოფას. ეკონომიკური ლიბერალიზმის იდეები ყველაზე სრულყოფილად კლასიკური ლიბერალიზმის მოძღვრებებშია გადმოცემული. ეს უკანასკნელი ეყრდნობა ინსტიტუტების მოძღვრებას, რომ ინდივიდუალთა, როგორც თავისუფალი სპონტანური ატომების, თავისუფალ ურთიერთქმედებას აუცილებლად მიყვავართ სპონტანურობის რაღაც გაწონასწორებულ მდგომარეობამდე, რომელიც, საბოლოო ჯამში, სპარაგებლოა ყველასათვის (ა.სმიტი). ლიბერალური პოლიტიკური თეორიის დისკურსმა (ჩამოყალიბებული იყო იბენთამის, ჯ.სმილისა და ჰ.სპენსერის შრომებში) იმთავითვე აჩვენა შეუთავსებლობა კონსერვატიზმის იდეებთან, რომელიც ხმს უსვამდა ინდივიდუალური ღირებულებების „საერთო“ ხშიათს. და ტრადიციულად ჩამოყალიბებული „ორგანულად გაზრდილ“ სიცოცხლის ფორმების პირველადობას, ხოლო ეკონომიკურ მიმართებაში – პატერნონიალური სახელმწიფოს იდეასთან, რომელიც ვარაუდობდა სამეურნეო და სპონტანური ცხოვრების ცენტრალიზაციას (თ.ჰ.კრინი, ბ.ბოუსენტი). ლიბერალიზმის განვითარებამ შექმნა ნეოლიბერალური დოქტრინა, რომელიც ინარჩუნებს დემოკრატიის, თავისუფალი კონკურენციის, კერძო მეწარმეობის იდეებისადმი ერთგულებას, თუმცა ვარაუდობენ, რომ შეუძლებელია წარმატების ავტომატურად მიღწევა. ამიტომ მოითხოვენ სახელმწიფოს მუდმივ ჩარევას, რათა შეიქმნას ხელსაყრელი პირობები მათი რეალიზაციისათვის. დაბოლოს მათ გაიზიარეს ის პატერნალისტური მისწრაფებანი, რომლებსაც კონსერვატორები იცავდნენ.

თანამედროვე სოციალურ ფილოსოფიაში ლიბერალიზმის პრინციპები გამოხატულია კარლ პოპერის და ალბერტის კონცეფციებში. თეორიული მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, მათთვის დამახასიათებელია რაციონალიზმი, ინდივიდუალიზმი და ევოლუციონიზმი. პოლიტიკური თვალსაზრისით კი – ანტიტოტალიტარიზმი და ანტიეტიკიზმი. აქედან გამომდინარე, ამ თეორიული დისკურსისათვის დამახასიათებელია ანტიფაშისტური, ანტიკომუნისტური და ანტიტოტალიტარული მისწრაფებანი.

ამგვარად, ლიბერალური დისკურსის ნებისმიერი თეორიული განზოგადება დატვირთულია ეგზისტენციალური ინფორმაციით,

რომელიც ადამიანის თავისუფლების თემატიზების ირგვლივ ქმნის თეორიულ კონსტრუქტებს. ლიბერალური თეორიული დისკურსი ინდივიდუალური თავისუფლების ეგზისტენციალურ ველში ქმნიდა და ქმნის ძალზე აბსტრაქტულ თეორიულ განსაზღვრებებს, რომლებშიც ინდივიდუალური თავისუფლება თვითრეფერენციალურია და მხოლოდ მის თეორიულ ველში მოიპყრება აბსოლუტურად თავისუფალი ინდივიდები. ნებისმიერი ინსტიტუცია, რომელიც შესაბამისი არ არის ლიბერალიზმის მიერ თავისუფლების გაგების თეორიულ კონსტრუქციებთან, იგნორირდება. ამიტომაც, მიუხედავად ლიბერალიზმის დისკურსის ტოლერანტულობისა, ის მაინც ატარებს რეპრესიის გარკვეულ ნიშნებს სოციალური გარემოსადმი, კერძოდ, ეს ვლინდება კონსერვატორულ დისკურსთან, ტრადიციებთან და ტრადიციულ ერთობებთან მიმართებაში. ლიბერალიზმი, თავისი აბსტრაქტული კონსტრუქციების გამო, თავისივე თეორიულ ველში იკეტება და თავისივე კოდიფიკაციების საფუძველზე ცნობს არსებულ რეალობას. ძირითადად, ეს განპირობებულია იმ უნივერსალისტური მიდგომების გამო, საიდანაც მისი თეორიული დისკურსი იღებს სათავეს. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ შიშისა და სიკვდილის თემატიზაციის პრობლემა ლიბერალიზმში თითქმის არ არსებობს. მისი არც ერთი ინფორმაცია არ არის მიმართული საკუთარი თავის ან სხვისი განადგურებისაკენ.

§2. კონსერვატიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური ინფორმაცია

კონსერვატიზმის (ლათ. conservare – შენახვა შენარჩუნება) პოლიტიკური ხელისუფლების წარმმართველი ეგზისტენციალური ინფორმაციაა არსებული მდგომარეობის შეცვლის საფრთხე, რომელიც ანგრევს ადამიანთა ტრადიციული ყოფნის წესს. აქედან გამომდინარე, კონსერვატიული დისკურსი აყალიბებს ხელისუფლების პოლიტიკურ თეორიას, რომელიც ორიენტირებულია ისტორიულად ჩამოყალიბებული სახელმწიფო და საზოგადო

ცხოვრების შენარჩუნებაზე. უპირველეს ყოვლისა, აქცენტირებულია მისი მორალური სამართლებრივი საფუძვლების შენარჩუნებაზე, რომელიც განსაზღვრებულია ეროვნულობით, რელიგიით, ქორწინებით და საკუთრებით.

კონსერვატიული მსოფლმხედველობა გამოდიოდა განმანათლებლობის იდეის საწინააღმდეგოდ. კონსერვატორული ჰბროვნების თანახმად, ნებისმიერი მმართველობა იმთავითვე დეფექტურია და აბსტრაქტული მოდელებით ოპერირება მორალურ ზნეობრივ სფეროში არა მარტო ანგრევს არსებული ცხოვრების წესს, არამედ – სოციალური ცხოვრების სტრუქტურასაც (ებერკი). კონსერვატიზმი ტრადიციულად უპირისპირდება როგორც სოციალიზმს, ასევე ლიბერალიზმსაც. პირველს იგი უპირისპირდება რევოლუციური მისწრაფებების გამო, მეორეს კი – მისთვის დამახასიათებელი რაციონალური პათოსისათვის, რომელიც ბუნებრივად გადადის ტრადიციულად და ობიექტურად ჩამოყალიბებული ინსტიტუტების კრიტიკაში. ლიბერალიზმისა და სოციალიზმისაგან განსხვავებით, კონსერვატიზმს არ გააჩნია მდგრადი იდეური დისკურსი და სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში სხვადასხვა ფორმებს იღებს. მრავალი ავტორის თვალსაზრისით (ებერკი, ა.დუ ტოკვილი, რ.ნისბეტი და სხვები), კონსერვატორულ განწყობილებებს კვებავე ადამიანთა საერთო სულიერი განწყობილება, შეინარჩუნოს წარსული და სიფრთხილით მოეკიდოს ყოველგვარ ნოვაციებს. პოლიტიკურად კონსერვატიზმი განსხვავდება რეაქციონიზმისაგან. რეაქციონერი ცდილობს აღადგინოს წარსული, მაშინ როცა კონსერვატიზმი იღვწის, შეინარჩუნოს სტატუს კვო. თანამედროვეობაში კონსერვატორული განწყობილებანი გადაიზარდა ნეოკონსერვატორულ ტენდენციებში. განსაკუთრებით ეს გამოიკვეთა XX ს-ის 70-იანი წლებიდან. იგი წარმოადგენდა რეაქციას მემარცხენე რადიკალური მოძრაობის და მის საფუძველზე წარმოქმნილი ტერორისტული გამოზტომების მიმართ. იმავე დროს, მოხდა ლიბერალური ჰბროვნების საფუძველზე წარმოქმნილი საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოსა და სიუზვის საზოგადოების ოპტიმისტური სოციალურ-ფილოსოფიური კონცეფციების დისკრედიტაცია. ამ უკანასკნელთ ბრალად ედებოდათ აბსტრაქტული იდეებით გატაცება სოციალურ

და ეკონომიკურ სფეროში, რეგულირების შესაძლებლობათა ზედმეტად შეფასება, რომელიც წარმოშობდა დესტრუქციული ხასიათის გვერდით მოვლენებს და იწვევდა ტრადიციული სოციალური ინსტიტუტების ნგრევას. ნეოკონსერვატორები, ამოლიონდნენ რა კონსერვატიზმის ძირითადი წანამძღვრიდან, ადამიანის მიერ შექმნილი ინსტიტუტების არასრულყოფილების ძირითადი იდეიდან, თვლიდნენ, რომ სიღარიბე ტანჯვაა და იგი არის გარდაუვალი ბოროტება, რომელიც შეიძლება შემცირებული იქნეს. მათი აზრით, უნივერსალური პოლიტიკური ინსტიტუტები არ არსებობს, კარგია მხოლოდ ისინი, რომლებიც საზოგადოების განვითარების მოცემულ დონეს შეესაბამებიან. ისინი ღებულობენ თავისუფალ საზმრო პრინციპებს, როგორც ინდივიდუალური არსებობის ერთადერთ ლოგიკას, რომლის საფუძველზეც უნდა ჩამოყალიბდეს პოლიტიკა და პოლიტიკური ხელისუფლება. შესაბამისად, სახელმწიფოსთან მათი მიმართება ორგვარია. ერთის მხრივ, ისინი მოითხოვენ სახელმწიფოს როლის შეზღუდვას სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში, ხოლო, მეორე მხრივ, რამდენადაც თვლიან, რომ არასრულყოფილი ადამიანური საზოგადოება იოლად შეიძლება მოხვდეს ძალაუფლების პათოლოგიური გამოვლინებების ქვეშ, ინარჩუნებენ ტრადიციულ პატერნალისტურ პრინციპებს და მოითხოვენ სახელმწიფოს ავტორიტეტის გაზრდას წესრიგისა და კანონიერების დაცვის საკითხში. აქედან გამომდინარე, ნეოკონსერვატორები უარყოფენ სტატუს-კვოს შენარჩუნების რეჟიმს, ძველი წესრიგის აღდგენას და ფეოდალური აგრალური წესრიგის დამყარებას. ნაცვლად ამისა, ისინი მხარს უჭერენ ინდუსტრიული საზოგადოების განვითარების იდეას, ემხრობიან სოციალური რეფორმების პოლიტიკას, თუმცა „საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს“ იდეას შეცდომად მიიჩნევენ. ნეოკონსერვატორები ცდილობენ მოახდინონ კაპიტალიზმის კულტურულ-ფილოსოფიური დაკავშირება და ხაზს უსვამენ მის ეთიკურ ასპექტს. მათ აერთიანებთ მცდელობა, აღადგინონ ისეთი ინსტიტუტების ავტორიტეტი, როგორიცაა ოჯახი, სკოლა, ეკლესია და სხვადასხვა ასოციაციები, რომლებიც შუამავლის როლს ასრულებენ ინდივიდისა და საზოგადოებას შორის. ეს სტრუქტურები, რომლებიც ადამიანს თავის კერძო

ცხოვრებაში სახელმწიფო ხელისუფლების სფეროსთან აკავშირებენ, აღკვეთენ მის გაუცხოებას და წარმოადგენენ პლურალისტური საზოგადოების საფუძველს და დემოკრატიის საიმედო ბარიერს, რომლის ტოტალიტარული საცეცები ინდივიდის უფლებებსაც სწევდებიან. ნეოკონსერვატიზმი არ იკეტება ტრადიციულ „მემარცხენე-მემარჯვენე დაპირისპირების სქემაში და ძირითად ამოცანად ისახავს „ერის კონსერვატორული უმრავლესობის ჩამოყალიბებას“ ყველა სოციალური ჯგუფიდან და პარტიის წარმომადგენლებიდან. ნეოკონსერვატორები ცდილობენ ეს უმრავლესობა დაუპირისპირონ თავიანთ „მოწინააღმდეგეებს“ – მემარცხენე ინტელიგენციას ანუ ახალ კლასს.

ისევე როგორც ლიბერალური დისკურსი, კონსერვატიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსიც იმავე გზით ცდილობს თავისი რეფერენციების ველის შექმნას. მაგრამ ამ შემთხვევაში მისი წარმმართველი ეგზისტენციალური ინფორმაცია პიროვნების თავისუფლებისა და საზოგადოების შესახებ სხვა წყაროდან იღებს სათავეს. კერძოდ, წარსულის გამოცდილებიდან. „ერი“, „სამშობლო“, „საზოგადოება“, „ოჯახი“ და ა.შ. წარმოადგენს ინდივიდუალიზაციის და რაციონალიზაციის პირობას.

§3. მარქსიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური ინფორმაცია

აქ არ შეუდგებით მარქსისტული ფილოსოფიის დაწვრილებით ანალიზს, რადგანაც ის ჩვენი ამოცანა არ არის. გვსურს გავამახვილოთ ყურადღება მარქსისტული ფილოსოფიის იმ მომენტებზე რომლებშიც ამ თეორიის ეგზისტენციალური ინფორმაციები ვლინდება და რაც აყალიბებს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიულ დისკურსს.

მარქსისტული პოლიტიკური თეორიის თანახმად, ის წარმოიშვა XIX ს-ის შუა წლებში, „როცა უკვე დაისახა კაპიტალიზმის ისტორიული საზღვრები და ისტორიის ასპარეზზე მისი მომავალი

მესაფლავე – მუშათა კლასი გამოვიდა. იგი შეიქმნა გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის (გ.ვ.ფ.ჰეგელი, ლ.ფოიერბახის) და ადამ სმიტისა და დევიდ რიკარდოს პოლიტიკური ეკონომიის, კ.ა.სენ-სიმონის, შ.ფურიესა და დ.ოუენის უტოპიური სოციალიზმის მიღწევათა კრიტიკული გადამუშავების საფუძველზე. მარქსიზმის შინაგანად დამაკვირებელი ნაწილებია: ფილოსოფია – დიალექტიკური და ისტორიული მატერიალიზმი, პოლიტიკური ეკონომია და მეცნიერული კომუნიზმი. მარქსისტული პოლიტიკური თეორია პრეტენზიას აცხადებდა, რომ მან არა მარტო მეცნიერულად ახსნა სამყარო, არამედ განსაზღვრა კიდევ მისი გარდაქმნის პირობები, გზები და საშუალებები. საზოგადოების ანალიზისას, მატერიალისტური დიალექტიკის გამოყენების შედეგად, აღმოჩენილ იქნა მისი ურთიერთგანსაზღვრულობისა და განვითარების კანონები. საზოგადოება პირველად იქნა გაგებული, როგორც ერთიანი ორგანიზმი, რომლის სტრუქტურაშიც შეიძლება გამოიყოს საწარმოო ძალები, წარმოებითი ურთიერთობანი და საზოგადოებრივი ცხოვრების მათ მიერ განსაზღვრული სფეროები: სახელმწიფო პოლიტიკა და სამყარო, მორალი, ფილოსოფია, მეცნიერება, ხელოვნება და რელიგია. კ.მარქსმა და ფ.ენგელსმა შექმნეს მეცნიერული პოლიტიკური ეკონომია, რომელმაც გამოაშკარავა კაპიტალისტური ექსპლუატაციის ბუნება, დაასაბუთა კაპიტალიზმის ისტორიულად წარმავალი ხასიათი და სოციალიზმზე გადასვლის აუცილებლობა. მარქსიზმმა აჩვენა, რომ კაპიტალიზმიდან სოციალიზმზე გადასვლა ხორციელდება მუშათა კლასის ბრძოლის შედეგად, რომლის ისტორიული მისიაა პოლიტიკური ხელისუფლების რევოლუციური გზით მოპოვება. ამ უკანასკნელის მიზანია ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლუატაციის მოსპობა და კომუნიზმის აშენება. მუშათა მოძრაობა იმარჯვებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ იგი უერთდება სოციალისტურ თეორიას – მარქსიზმს. ამ შეერთებას ახორციელებს კომუნისტური პარტია – მუშათა კლასის ავანგარდი, მისი ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი. მარქსისტული პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის „განვითარებაში“ მნიშვნელოვანი ადგილი მიეკუთვნება ვ.ლენინს, რომელმაც შექმნა მოძღვრება იმპერიალიზმზე, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლეს

და უკანასკნელ სტადიაზე³⁴. იგი იყო ამ თეორიისა და რევოლუციის განმხორციელებელი მისი საკვალალო შედეგებითურთ.

ჩვენ მიერ მოყვანილი მარქსისტული პოლიტიკური ხელისუფლების ტექსტი დატვირთულია ეგზისტენციალური ინფორმაციით. ამ ინფორმაციის განსმზღვრელი არათემატიზმებია ის, რომ „მუშათა კლასია კაპიტალისტური სზოგადოების მომავალი მესაფლავე; რომ მხოლოდ იგი აზსნის სამყაროს მეცნიერულად და მხოლოდ მას შეუძლია გარდაქმნას სამყარო“. „მუშათა კლასს აკისრია ისტორიული მისია – დაამზოს კაპიტალისტური წყობა დ.ა.შ. მოცემული ეგზისტენციალური შეტყობინებები აყალიბებს პოლიტიკური ხელისუფლების ფლობის დისკურსს. მოცემული დისკურსი უცხადებს ეგზისტენტებს, კერძოდ მუშათა კლასს, მისი ისტორიული მისიის შესახებ, რომ მხოლოდ მას შეუძლია გაიგოს და მიიღოს ამ ინფორმაციის ჭეშმარიტი სზბრისი, რომ მუშათა კლასს არა აქვს ეროვნული ინტერესები, გარდა საკუთარი სოციალური ინტერესებისა.“

მარქსისტული პოლიტიკური თეორიის მსოფლმზედველობრივ-მეთოდოლოგიური პორიზონტი ჩვეულებრივ უკავშირდება კ.მარქსის „თეზისს ფოიერბახის შესახებ: „ფილოსოფოსები მხოლოდ სზვადამსზვა სახით ხსნიდნენ სამყაროს, მაგრამ საქმე ისაა, როგორ შეეცვალოთ იგი“. მარქსისტული პოლიტიკური თეორიის ცხოვრებამთან, პრაქტიკასთან ანუ სამყაროს შეეცვლასთან კავშირი არ არის მარქსისტული ფილოსოფიის უნიკალური თვისება. ნებისმიერი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია და ფილოსოფია ყოველთვის ემსახურებოდა გარკვეულ პრაქტიკულ მიზნებს. ამა თუ იმ ხასიათის პრაქტიკული მიზანსწრაფვა დამახასიათებელია როგორც მარქსისტული, ასევე თანამედროვე ფილოსოფიისთვისაც. მარქსამდელ ფილოსოფიურ ტრადიციასაც არ აკლდა მცდელობები არა მარტო აეხსნათ სამყარო, არამედ შეეცვალათ ის. თუმცა ეს მცდელობები ყოველთვის მარცხით მთავრდებოდა. ასე იყო პლატონის შემთხვევაშიც, როცა მან 389 წ. ჩვ.წ. აღ-მდე სიცილიელ ტირან დიონისე უფროსს შესთავზა მისი ფილოსოფიური იდეების რეალიზაცია. როგორც ცნობილია, ყველაფერი ეს

³⁴ იხილეთ ფილოსოფიური ლექსიკონი, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1987, გვ. 337.

პლატონისთვის კინალამ ტრაგიკულად დამთავრდა. ან თუნდ იეზუიტების მცდელობები რად ღირს და სხვა მრავალი.

მხოლოდ მარქსისტულ ფილოსოფიას უნდა პრეტენზია, რომ მრავალ მიმართებაში თეორიის სტიქიურმა ორიენტირებმა მიიღოს სპეციალური კონცეპტუალური გამოხატულება და გახდეს სამყაროს ახლებურად ხედვის მეთოდოლოგიური პრინციპი.

ასევე მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, რომ მხოლოდ სამყაროს საკმაოდ „სრულ და ღრმა ახსნას“ აქვს მისი შეცვლის ან გარდაქმნის პრეტენზია: მაგრამ ისეთი ამხსნელი კრიტერიუმები არ არსებობს, რომელიც სამყაროს სრულყოფილ სურათს შექმნიდა.

თავისთავად მარქსისტული პოლიტიკური თეორიის მიერ შემოთავაზებული პრაქტიკა არაფერს არ აჩვენებს და არ ამტკიცებს მის მატერიალურ დროულ-სივრცობრივ ყოფიერებაში. ონტოლოგიურად იგი უტყვიანია. ყოფიერება ანუ საგნობრივი რეალობა გაბმომანებული ხდება მხოლოდ ადამიანის გაცნობიერების ან შემეცნების მეშვეობით. 1844 წ. „ეკონომიკურ-ფილოსოფიურ ხელნაწერებში“ კ.მარქსი მიუთითებს: „ის საშუალება, როგორც არსებობს ცნობიერება და რომ რაღაც არსებობს მისთვის, ეს წარმოადგენს ცოდნას⁵⁵“. აქედან გამომდინარე, თუ ჭეშმარიტების პრაქტიკულ კრიტერიუმებს შეუძლიათ რეალურად იმუშაონ მხოლოდ ადამიანურ ცნობიერებაში, მაშინ იგი მასში წარმოდგენილი უნდა იყოს გარკვეული ცოდნით, რომელსაც რაღაც პრაქტიკაც ასახავს. პრაქტიკის ჭეშმარიტების კრიტერიუმად გაგება ერთ მნიშვნელოვან საკითხს აყენებს, კერძოდ, თუ პრაქტიკა ჭეშმარიტების კრიტერიუმი, რა შეიძლება იყოს სისწორის ან ჭეშმარიტების კრიტერიუმი (ხშირად პრაქტიკისა და სისწორის იდენტიფიკაცია შეუძლებელი ხდება). მაგრამ, თუ პრაქტიკა ჭეშმარიტების კრიტერიუმი, მაშინ ჭეშმარიტების კრიტერიუმი კვლავ პრაქტიკა იქნება. ამგვარად, გამოდის, რომ ჭეშმარიტების დამტკიცება შეიძლება მხოლოდ ჭეშმარიტების საშუალებით ანუ სოციალურად თავისუფალი, პროგრესული და კონსტრუქციული პრაქტიკით. მაშასადამე, სწორი, ჭეშმარიტი. პრაქტიკა შეიძლება განვიხილოთ

⁵⁵ Маркс К., Энгелъс Ф., Соч., т. 42, с. 165.

„ჭეშმარიტებათა ყოფიერების“ თავისებურებად, ე.ი. ჭეშმარიტება ნორმატიულად მიჯაჭვულია იმ რეალობის ისტორიულ-სოციალური კონტექსტისადმი, სადაც მოხდა მისი მეცნიერულ-კრიტიკული ათვისება, თუმცა ის სოციალურ-ისტორიული კონტექსტი, რომელშიც მოხდა პრაქტიკული ათვისება, შეიძლება სრულიადაც არ გამოდგეს პრაქტიკული ჭეშმარიტების კრიტერიუმში. ასევე მოუვიდა კ.მარქსის თეორიასაც, რადგანაც მის მიერ დამუშავებული კონცეფცია იმ სოციალურ კონტექსტს პასუხობდა, რომელშიც თავად იგი იყო.

თეორიასა და პრაქტიკის ურთიერთკავშირის შესახებ ორიენტირების ბოლომდე გასაზრებლად მნიშვნელოვანია თეორიული და პრაქტიკული პარტიების ურთიერთმიმართების მარქსისტული ანალიზი – „კეგელის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკისათვის – შესავალში“. „პირველი – პრაქტიკული პარტია ცდილობს გააუქმოს ფილოსოფია, არ განიხილოს იგი სინამდვილეში; მეორე – თეორიული ცდილობს გადააქციოს ფილოსოფია სინამდვილედ, არ გააუქმებს რა ფილოსოფიას“⁵⁶. მარქსის ამ მსჯელობას პირდაპირი კავშირი აქვს იმასთან, რომ თეორია წარმოადგენს საზოგადოებრივი ცხოვრების მნიშვნელოვან ელემენტს და არა – რაღაც ილუზორულ წარმონაქმნს. ყოველდღიური ცხოვრება, ენობრივი გარემო არ იქნებოდა ისეთი, როგორც არის თეორეტიზების გარეშე. თეორეტიზების შედეგად წარმოქმნილი მრავალი დებულების აბსტრაქტული გამოხატულება უშუალოდ ვლინდება საზოგადოების ფორმალურ დაწესებულებებში და ინსტიტუტებში (სასამართლო, საკანონმდებლო ხელისუფლება, პოლიცია და ა.შ.). კ.მარქსის მიერ წარმოდგენილი დაპირისპირება თეორიასა და პრაქტიკას შორის შეიძლება ასე გამოვსახოთ: არ შეიძლება გავაუქმოთ თეორია, თუ არ გადავაქცევთ პრაქტიკად, და არ შეიძლება გავაუქმოთ პრაქტიკა, თუ არ გადავაქცევთ თეორიად. სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით, შეუძლებელია თეორიის პრაქტიკად გადაქცევა, თუ ის არ გადაიქცევა პრაქტიკად ანუ, თუ ის თავის დემონსტრირებას არ მოაზღვრს მატერიალურ სივრცეში. და შეუძლებელია პრაქტიკის გაუქმება, თუ არ უარყავით ამ

⁵⁶ Маркс К., Энгельс Ф., Соч., 2-с изд., т.1. с. 420- 421.

პრაქტიკის ძველი თეორია, რომელმაც უკვე თავისი თავი ამოწურა. თუკი თეორია წარმოადგენს საზოგადოებრივი ცხოვრების აუცილებელ ნაწილს, მაშინ შეუძლებელია ვილაპარაკოთ, რომ ცხოვრება თავისი დინებით მიედინება, მიუხედავად თეორეტიკებისა და იდეებისა. მაგრამ ისტორიული ყოფიერების ველში საბოლოო ჯამში ყველაფერი დაკავშირებულია, პრაქტიკა და თეორია ერთად მიედინება. საეჭვო თეორიას აუცილებლად მივყავართ საეჭვო პრაქტიკასთან და პირიქით. პრაქტიკისა და თეორიის ურთიერთმიმართება მიმდინარეობს შინაგანი დესტრუქციის ველში. პრაქტიკა არ პატიობს თეორიას მისგან მოწყვეტას. მაშასადამე, შეუძლებელია თეორიისა და პრაქტიკის სრული კორელაცია, რადგანაც ისინი დესტრუქციულად არიან ერთმანეთის მიმართ განწყობილი. თეორიის იდეალური ბუნება არ ითვალისწინებს სრულ კორელაციას პრაქტიკასთან. ამ პოზიციის არგათვალისწინება მსოფლმხედველობრივ განწყობილებაში და მეთოდოლოგიური პოზიციის დაკარგვაში ვლინდება, რაც ფაქტობრივად მოუვიდა კ.მარქსის ეკონომიკურ და სოციალურ მოძღვრებას.

კ.მარქსმა მოგვცა არა მისი თანამედროვე ბურჟუაზიული წყობილების აღწერა, არამედ საშუალო იდეალური ტიპის კაპიტალიზმის თეორია. თუ უფრო მკაცრი ვიქნებით, ისეთი კაპიტალიზმი როგორც მარქსის „კაპიტალიზმი“ აღწერილი, საერთოდ არ არსებობდა ცხოვრებაში. მოხდა მარქსის კაპიტალიზმის თეორიის იდენტოფიკაცია თავად კაპიტალიზმთან, ამით თავისთავად დაიხურა ამ თეორიის განვითარების შესაძლებლობა, რადგანაც თეორიამ შექმნა თვითრეფერენცირებულობისა და თვითლეგალიზებულობის თეორიული ველი. თეორიის ცნებათა დედუქცია თვით ამ თეორიული ველის სივრცეში ხდება. ხოლო მუდმივი მიმართება პრაქტიკასთან, რაც საჭიროა თეორიის განვითარებისათვის, რათა გამოვლინდეს განსხვავება საზოგადოებრივ ყოფიერებაში ადამიანების არსებით და ფენომენალურ რეალობებს შორის, იგნორირებული იქნა. ამას უნდა დავუმატოთ, რომ იდეალური ტიპოლოგიზაცია და უნივერსალისტური მიდგომები დამახასიათებელია არა მარტო კაპიტალიზმის თეორიისათვის, არამედ სოციალიზმისა და კომუნისმის პროგრესისტული კონცეფციისათვის.

მუშათა კლასის კაცობრიობის მხსნელად გამოცხადება, პროლეტარიატის დიქტატურის დადგომა, საკუთრების აბსტრაქტულ იდეოლოგიზებული გაგება, მისი ფაქტობრივი არავისობა და ადამიანის გაუცხოება სზოგადობრივ საკუთრებაში ეგზისტენციალური ინფორმაციის გადამცემლები ხდებიან კომუნიკაციის იდეოლოგიურ დონეზე. ეს ინფორმაცია ხდება ფაქტობრივი პოლიტიკური ხელისუფლების შექმნის მექანიზმი, ხოლო ბატონობის ერთი სახეობის უარყოფა იცვლება ბატონობის მეორე სახით. მარქსისტული თეორია თავისი შეუწყნარებელი გარდამქმნელი ნარატივიზმით მოითხოვს, არა მარტო სინამდვილეში ან პრაქტიკაში რეალიზებას, არამედ ახალი მისი „სინამდვილის“ (თეორიული დესკრიპციის ველის) შესაბამისი პრაქტიკის შექმნას, რაც არსებითად „ნათელი მომავლის“ მქონე უტოპიის რეალიზების მოთხოვნის იგივეობრივია. სინამდვილის ამგვარ ხელოვნურობას, ადამიანის ბუნებასთან გაუცხოებულობას შეუძლებელია დიდი ხნის სიცოცხლე ჰქონდეს. თუმცა გარკვეულ ეტაპზე მან შეიძლება გამოიწვიოს როგორც დიდი ენთუზიზმი, ასევე დიდი რეპრესიები სოციალურ გარემოსთან მიმართებაში. მარქსისტული პოლიტიკური თეორიის უნივერსალისტური პოზიციები არ ცნობს რეალურ პოლიტიკურ სიტუაციებს. მისი პოლიტიკური ხელისუფლების ნარატივიზმი ვერ ითვალისწინებს თვით პრაქტიკის შესაძლებლობებსა და პერსპექტივებს. ამ უკანასკნელს აქვს თავისი გამოცდილების ველი, რომელიც გულისხმობს დაგროვილ გამოცდილებას, ჩვევებს, უნარებს, სამყაროსთან საგნობრივი შესაბამისობის რაციონალური კორიზონტის, ადამიანურ პრობლემათა გადაწყვეტის დროში გამოცდილი მექანიზმის არსებობას და ბოლოს საღი შირის პოზიციებს. გარკვეულ საზღვრებში პრაქტიკა საკმარისად აქტიურია თეორიის მითითებების გარეშე. პრაქტიკის სამყაროში მრავალი ქმედება და მოძრაობაა, რომლებიც არ არიან აღწერილი თეორიული შეხედულებების მიხედვით. ისინი გამომდინარეობენ რეალობის ფაქტებიდან და თანდათანობით რეალიზდებიან მცდელობებისა და შეცდომების ხანგრძლივ პროცესში.

§4. ნაციონალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსი და ეგზისტენციალური ინფორმაციები

ნაციონალიზმი, სხვა პოლიტიკური დოქტრინებისაგან განსხვავებით, მისი დამფუძნებელი მამების სიმცირეს განიცდის. მსოფლიოში არ არსებობს ჯონ ლოკის ლიბერალიზმის, ედმუნდ ბერკის კონსერვატიზმის, ან კარლ მარქსის კომუნისმის მსგავსი ნაციონალისტური თეორიის ეკვივალენტი. მაგრამ, რაც არ უნდა იყოს, ჩვენ შეიძლება მოვძებნოთ ნაციონალისტური დოქტრინის ფესვები მეთვრამეტე საუკუნის განმანათლებელი ფოლოსოფოსების ნაწერებში. კერძოდ, ჟან ჟაკ რუსოს, იოან გოტფრიდ ჰერდერის, და იოჰან გოტლიბ ფიხტეს ნაშრომებში.

ნაციონალიზმი ორი თვალსაზრისით შეიძლება იყოს განხილული, კერძოდ, როგორც ქცევის წესი და იდეოლოგია. რა თქმა უნდა, ძალზე ძნელია მოვახდინოთ განსხვავება ამ ორ ცნებას შორის, რადგანაც ქცევის წესი შეიძლება იდეოლოგიის გამომხატველიც იყოს. როგორც წესი, „ეთნოცენტრისტული“ და „ნაციონალისტური“ ქცევა, გარკვეული თვალსაზრისით, ინსტიტუტურია. ეთნოცენტრისტული ქცევა თითქმის ყველა ერისათვისაა დამახასიათებელი. მაგრამ როცა ჩვენ განვსაზღვრავთ ქცევის წესს, როგორც ნაციონალისტურს და არა როგორც ეთნოცენტრისტულს, ფოკუსირებას ვახდენთ ერის იდეაზე და იმ სამოქმედო პროგრამაზე, რომელსაც ნაციონალიზმი ისახავს მიზნად ერთან დაკავშირებით. ეს იდეა და სამოქმედო პროგრამა ნაციონალიზმს აყალიბებს ქცევისა და იდეოლოგიის სპეციალურ სახეობად, თუმცა იგი ძალზე მჭიდროდ არის დაკავშირებული ეთნოცენტრისმთან. მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია ნაციონალისტური იდეოლოგია და ქცევა განვიხილოთ ეთნოცენტრისმისაგან განცალკევებით და იმ იდეოლოგიისა და ქცევისაგან, როგორც არის რასიზმი, ჩვენ ვერ გავექცევით ამ ფაქტს, ჩვენ ვარსებობთ ადამიანური აქტივობის იმავე საზღვრებში, სადაც ამგვარი გამოვლინებებია.

ერის იდეა შეიძლება განვიხილოთ ორმხრივად, როგორც ბუნებრივი მოვლენა და როგორც წარმოსახვის პროდუქტი. ის

ბუნებრივია, რადგან ჩამოყალიბებულია გვაროვნული შერჩევისა და ეთნოცენტრული ინსტიქტების საფუძველზე. ის წარმომსახვის პროდუქტია, რადგან წარმოადგენს ერის კულტურული, სახელმწიფოებრივი, გეოგრაფიული გარემოსა და ენობრივი სივრცის რეფლექსიის შედეგს. ამ უკანასკნელის შემთხვევაში ერის იდენტობის გაცნობიერებას აბსტრაქტული ჰრონების წესი უდევს საფუძვლად და არ არის დამყარებული მხოლოდ ეთნოცენტრულ ინსტიქტებზე.

ერისა და ნაციონალიზმის იდეა მრავალი ადამიანის მიერ წარმოისახება პოლიტიკური მოაზროვნების მხარდაჭერის გარეშე. თუმცა მის ნაკლებად განვითარებულ ფორმებშიც ნაციონალიზმი იდეოლოგიაა და თავის ფოკუსს ის გადაანაცვლებს ბიოლოგიიდან და ფსიქოლოგიიდან სოციოლოგიასა და ფილოსოფიისაკენ. როგორც ცნობილია, ამ დისციპლინებში იდეოლოგია, ჩვეულებრივ, ჩანს, როგორც იდეების სისტემა, რომელიც განსხვავებულია „ცოდნისაგან“ ან „მეცნიერებისაგან“, იმიტომ, რომ ის არასწორია და ამიტომაც იგი შეიცავს სპეციალურ მტკიცებულებათა დიდ რაოდენობას, რომელიც რაციონალური განსჯის საფუძვლებს არ ეყრდნობა. ნაციონალიზმი არის იდეოლოგია, რომელიც ერის იდეაზე შენდება და ხდის მას მოქმედების საფუძვლად.

რა თქმა უნდა, ერის იდეა საუკუნეების განმავლობაში ვითარდებოდა, მაგრამ მისი არსი არ შეცვლილა. საფრანგეთის რევოლუციის ხანაში და XVIII ს-ის ბოლოს ერმა ახალი პოლიტიკური საზრისი შეიძინა. საფრანგეთის რევოლუციამ ნაციონალიზმი დაუკავშირა სახალხო სუვერენობის მიზანს. ეს ნიშნავდა, რომ ერი უკვე აღარ იყო პასიური სახალხო სახელმწიფო მმართველობაში, პირიქით ის აქტიური მონაწილის სახით გამოდის.

ეგელნერის თანახმად, „ერთხელაც ნაციონალიზმისა და ნაციის იდეოლოგია საყოველთაოდ მიღებული გახდა მსოფლიო პოლიტიკურ დისკურსში, ისინი ერთიმეორეს გვერდით ვითარდებოდნენ, რომლებიც უზრუნველყოფდნენ პოლიტიკას ყველგან მძლავრი ემოციონალური მოწოდებით. ერთან იდენტობა ამჟამად გამოიყურება „კაცობრიობისათვის შინაგან დამახასიათებელ ნიშნად“, ადამიანის

იდეა ერის გარეშე იმგვარად ჩანს, რომ თანამედროვე კაცობრიობის წარმოდგენებს მოახვიო დიდი თავსატეხი⁵⁷.

ნაციონალიზმის თეორიული პოლიტიკური დისკურსის წარმმართველია ეგ ზისტენციალური ინფორმაცია „ერძ“, როგორც უმაღლესი სწოვადობრივი ერთობა; ნაციონალიზმის თემატიკების უპირატეს მომენტს წარმოადგენს ნაციონალური უპირატესობისა და განსაკუთრებულობის იდეა. ყოველგვარი ნაციონალიზმის თემატიკში ნაციონალური მომენტის აბსოლუტიზაციაში გამოიხატება. ნაციონალიზმის თემა განიხილება, როგორც თვითკმარი სუვერენული სულიერი ძალა, რომელსაც მისტიკური ხასიათი აქვს. აქედან გამომდინარე, ნაციონალისტური პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიებში ხდება ნაციონალური ან რასობრივი განსაკუთრებულობის თემატიკება. ნაციონალისტური პოლიტიკური თეორიის მიერ წარმოქმნილი იდეოლოგიური ნარატივი ისეთი თემებს რადიკალიზაციას ეწევა, როგორცაა: 1) საერთო მიწისადმი, რასისადმი, ერისადმი, ისტორიული კულტურისადმი სიყვარული; 2) პოლიტიკური დამოუკიდებლობისადმი ლტოლვა, ერის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა და მის პრესტიჟზე ზრუნვა; 3) მისტიკური ერთგულება აუხსნელისადმი, ზოგჯერ ზებუნებრივი სოციალური ორგანიზმისადმი, რომელიც ცნობილია, როგორც ერი და ხალხი; 4) დოგმად აღიარება იმისა, რომ ინდივიდუუმები ცხოვრობენ მხოლოდ ერისათვის, რომელიც არის მიზანი თავის თავში; 5) ისეთი დოქტრინის მიღება, რომლის თანახმადაც მოცემული ერი წარმოადგენს ან უნდა იყოს გაბატონებული სხვა ერებს შორის და ამიტომაც ამ მიზნით მან უნდა ჩაიდინოს აგრესიული ქმედება.⁵⁸ წარმოდგენილი თემატიკებული საკითხების რადიკალიზაციის ხარისხს განსაზღვრავს სიკვდილთან თანყოფნის მოთხოვნა. ნაციონალიზმის ზოგიერთი თემატიკები ყოველთვის მოითხოვს ან თავის თავის მსხვერპლშეწირვას, ან სხვის განადგურებას. იმის მიხედვით, თუ რომელი თემა არის წინ წამოწეული, ნაციონალისტური პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიებში შეიძლება განისაზღვროს, თუ რა

⁵⁷ Gellner E., Nations and Nationalism. 1991. p.5.

⁵⁸ Shaffer B., Nationalism : myth and reality. N.Y. 1955. p.6.

მიზნებს ემსახურება ის. სიკვდილის თემის თემატიზაცია ზოგ შემთხვევაში ერის თავდაცვისაკენ არის მიმართული, ზოგ შემთხვევაში კი სხვისი განადგურებისაკენ. ამ პოზიციის მიხედვით თუ ვილაპარაკებთ, პირველ შემთხვევაში ნაციონალზმი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ბუნებრივი მოვლენა, რომელიც სახელმწიფოებრიობის, ერის თვითგადარჩენის თემატიზებას ახდენს, ხოლო მეორე შემთხვევაში, როცა ნაციონალიზმი სხვაზე ბატონობის თემატიზებას ახდენს, სიკვდილის თემა მის თემატიზებში გარდაუვალად მიმართულია სხვისი განადგურებისაკენ. ამ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს ნაციონალიზმის პათოლოგიურ ფორმასთან – ფაშიზმის სახით, რომელიც დაწვრილებით აღწერა ჰანა არენდტმა და გამოავლინა მისი თეორიული საფუძვლები⁵⁹.

კითხვები

1. როგორი ეგზისტენციალური ინფორმაციები აყალიბებს ლიბერალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსს?
2. როგორი ეგზისტენციალური ინფორმაციები აყალიბებს კონსერვატიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსს?
3. როგორი ეგზისტენციალური ინფორმაციები აყალიბებს მარქსისზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსს?
4. როგორი ეგზისტენციალური ინფორმაციები აყალიბებს ნაციონალიზმის პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსს?

პირითადი ცნებები

ლიბერალიზმი – კონსერვატიზმი – მარქსიზმი – ნაციონალიზმი.

დამატებითი ლიტერატურა

1. კარლ მარქსი, ფრიდრიხ ენგელსი, რჩეული ნაწერები ორ ტომად, ტომი პირველი, კომუნისტური პარტიის მანიფესტი, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1968.

⁵⁹ დაწვრილებით ამ პრობლემის შესახებ იხილეთ მეხუთე თავში.

2. ადამ სმიტი, გამოკლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზის შესახებ, თსუ გამომცემლობა, 1938.

3. მიხეილ გოგატიშვილი, თომას ჰილ გრინისა და ბერნად ბოუსენქიტის პოლიტიკური ფილოსოფიის ანალიზი, ავტორეფერატი, თბილისი, 2001.

4. Джон Локк, Два трактата о правлении, В кн. Джон Локк, Собр. соч. е. 3., изд. "Мысль", Москва, 1988.

5. Йсайя Берлин, Философия свободы, Новое литературное обозрение, Москва, 2001.

6. Green T.H., The political Theory of T.H.Green: Selected Writings, Rodman J.R., Green as Political Theorist, New York, 1964.

7. John Gray, Liberalism. Open University press. New York, 1986.

8. David Graham and Peter Klarke, The New Enlightenment: The Rebirth of Liberalism, Macmillan, London, 1986.

9. Robert Nisbet, Conservatism: Dream and Reality, Open University Press, 1991.

10. John Rawls, A Theory of Justice, Cambridge University press, 1971.

11. Ernest Gellner, Nations and Nationalism, Cornell University Press, 1983.

ბრარემპრისიული დისკურსები ტოტალიტარიზმის კრიტიკა

პირველი მსოფლიო ომის შემდეგ წარმოქმნილმა პოლიტიკურმა ვითარებამ, ადამიანთა უდიდესმა მსხვერპლმა, „გამარჯვებული სახელმწიფოების უსამართლო გარიგებებმა, ევროპაში გაჩაღებული პოლიტიკური რევოლუციების ქარიშხალმა, ევროპის პოლიტიკურ ავანსცენაზე ინტელექტუალები აიძულა უფრო შინაგანად დაენახათ, თუ რა განაპირობებდა პოლიტიკური ხელისუფლების, პოლიტიკური ძალადობის, ტოტალიტარული რეჟიმების წარმოშობას; რამდენად იყო პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსებში გაბატონებული „მაღალი სამეტიყველო პრაქტიკა“ ადამიანებისათვის სასარგებლო.

ახალი მსოფლიო ომის დაწყების საშიშროება და პოლიტიკურ ხელისუფლებაში ტოტალიტარული რეჟიმების გაბატონების მზარდი ტენდენციები, ფაშისტური და კომუნისტური იდეოლოგიის საყოველთად გავრცელების საფრთხე შიშსა და ყოვლისმომცველი დამაბულობის შგერძნებას წარმოშობდა ევროპაში. აქედან გამომდინარე კარდინალურად დაისვა საკითხი — რა განაპირობებდა იმდაგვარი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიების წარმოშობას, რომელიც ტოტალიტარული რეჟიმის ხელისუფლების განხორციელების იარაღს წარმოადგენდა.

ეს ტენდენციები ყველაზე უკეთ იმ სახელმწიფოებში ჩანდა, სადაც ტოტალიტარული რეჟიმების გაბატონების საფრთხე ამკარად გამოიკვეთა, განსაკუთრებით გერმანიაში და საბჭოთა კავშირში. მაგრამ, თუკი საბჭოთა კავშირში უკვე გაბატონებულმა ტოტალიტარულმა რეჟიმმა თავის მარწუხებით ყოველგვარი რეფლექსიის საშუალება დათრგუნა გამეფებული ძალადობისა და ტირანიის წინააღმდეგ, გერმანიაში კი ამ უკანასკნელის მაგალითზე

ძალზე მკვეთრად იგრძნეს მომასწავებელი ახალი რეჟიმის საფრთხე. ეს კი საშუალებას იძლეოდა განსაზღვრულიყო მოსალოდნელი ტოტალიტარული რეჟიმის შინაგანი კონსტრუქცია და მისი გამომწვევი მიზეზები.

ამ მხრივ საყურადღებოა ერნსტ ტუნგერის, ჰანა არენდტის თვალსაზრისები. ეს მოაზროვნეები არა მარტო ტოტალიტარული ხელისუფლებისა და ზროვნების საფუძვლების კრიტიკას ახორციელებენ, არამედ იმ პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსსაც შლიან, რომლის სამეტყველო სივრცე ტოტალიტარული პოლიტიკური ხელისუფლების საფუძვლების თემატიკებას ახდენს.

§1. „მუშის გეშტალტი, როგორც ტოტალიტარული ხელისუფლების სივრცის ჩამოყალიბების წინარე პირობა ერნსტ იუნგერთან

ერნსტ იუნგერმა თავად გამოცადა პირველი მსოფლიო ომის საშინელება საკუთარ თავზე. ახალი მსოფლიო ომისა და ფაშისტური რეჟიმის დადგომის საფრთხით შეწუხებული, იკვლევს თანამედროვე ტოტალიტარული ზროვნების საფუძვლებს. პირველი პოზიცია ტოტალიტარიზმის საწინააღმდეგოდ გამოიხატა იუნგერის ნაშრომში „მუშა“.

ე.იუნგერის თანახმად, ადამიანი პირველადი სასიცოცხლო ძალების მთლიანობაა, რომელიც გულისხმობს ინდივიდუუმის კავშირს ყოველი ცალკეული ორგანიზმის სულიერად ქცეულ სხეულებრიობის გვართან. ადამიანი, უპირველეს ყოვლისა, არის ბუნების ნაწილი, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ორგანულისა და არაორგანულის ერთიანობა. მის მიერ, სამყაროს სიღრმისეული საწყისისეული განცდა ხორციელდება სამ ძირეულ მომენტში, რომელიც, გადის რა ჩვეულებრივი გამოცდილების იქეთ, ხდება სამყაროს ძირითადი აღმქმელი. ეს არის სიცოცხლით ექსტატიური თრობა, საშინელების შერბნება, სიკვდილის გამოცდილებისადმი მაქსიმალურად მიახლოებული განცდა და ასევე სიზმარი და ზმანებათა სამყარო. სიცოცხლის ცხოვრებისეულ ცვლილებათა ასახსნელად ე.იუნგერი შეიმუშავებს

ფილოსოფოსობის განსაკუთრებულ მანერას. იგი ცვლის ცალკეულ ცნებებს რეალობის მითოლოგიზებული სახეებით. მისი მხრით, ისტორიის რიტმი ემოცილება ბედს – ისტორიულ ცვლილებათა „ამაღლებულ უსაზრისობას“, სიტუაციებს, რომლის დროსაც ადამიანი ექვემდებარება მძლავრ გარეგან ძალებს, რომლებიც ატარებენ განმეორებად ხასიათს. ეიუნგერს მხედველობაში აქვს ტოტემური, მაგიური და ტექნიკური ძალები.

ისტორიაში თავისუფლება და მორჩილება ერთიმეორეს განაპირობებენ. თანამედროვე ეპოქა, მისი ტექნიკისა და ტოტალიტარიზმის ბატონობით, ქმნის „მუშის“ და „ჯარისკაცის“ ახალ ტიპს. ადამიანური თანაცხოვრების უმაღლეს ტიპად ეიუნგერი განიხილავდა სახელმწიფოს და არა საზოგადოებას. მისი მხრით, საზოგადოება გამოხატავს ბურჟუაზიული საზოგადოების ცხოვრების წესს. ახალი სახელმწიფოს მატარებლად გამოდის მუშა: არა როგორც საზოგადოებრივი კლასი საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემაში, არამედ, როგორც გეშტალტი („სახე“ – მდგრადი სტრუქტურა), სინამდვილისადმი უზენაესი საზრისის მიმცემი „უძრავი და წინასწარ გაფორმებული ძალა“. „ხელისუფლება – ძალა“, მუშის გეშტალტის მახასიათებელია. თანამედროვეობა მისი მანიფესტაციის პროცესია. ამ პროცესში ქრება არა მარტო ინდივიდუმი, არამედ მასაც, როგორც ინდივიდუმა უწესრიგო თავმოყრა. ადამიანის ფუნქციის შეცვლის შესაძლებლობა ეთანადება ტექნიკის განვითარებას, რომელიც ისეთსავე მჭიდრო დამოკიდებულებაში უნდა იყოს ადამიანთან, როგორც მის ნაწილთან. ეს, ერთის მხრივ, ნიღაბითა და უნიფორმით არის გამოხატული, როგორც მუშისა და ჯარისკაცის ტანსაცმლის ელემენტები, და მეორეს მხრივ – სამხედრო დისციპლინითა და დღის წესრიგით. მუშა არა მარტო ახალი კლასის წარმომადგენელია, არამედ ახალი ადამიანის უნივერსალური ტიპი. იგი განასახიერებს ტექნიკის ტიტანურ ძალებს, რომლებიც ახალ ცნობიერებას აყალიბებენ, რომლისთვისაც სამსახური და თავისი ფუნქციონალური მოვალეობის შესრულება, თავისუფლებას განხორციელებს იგივეობრივია. „ამგვარად, ბოლო და უმაღლესი საფეხური მუშის გეშტალტის მიერ მატერიის მობილიზაციისა, როგორც იგი ვლინდება

ტექნიკაში.... ასევე ვლინდება იმავე გეშტალტის მიერ ადამიანის პარალელურად მიმდინარე მობილიზაციაში. ეს უკანასკნელი საფეხური მდგომარეობს სამუშაოს ტოტალური ხასიათის შესრულებაში, რომელიც პირველ შემთხვევაში გამოდის, როგორც ტექნიკური სივრცის ტოტალურობა, ხოლო, მეორე შემთხვევაში – ტიპის ტოტალურობა. თავის გამოვლინებაში ორივე ეს ფაზა ერთმანეთთან არის დაკავშირებული – ეს შესამჩნევი ხდება იმდენად, რამდენადაც, ერთის მხრივ, ტიპმა, იმისათვის, რომ მოიპოვოს ქმედითობა, მას ესაჭიროება სათანადო საშუალებანი, მეორეს მხრივ – თავის თავში ჩქმალავს ენას, რომელზეც ტიპს შეუძლია ილაპარაკოს. ამ ერთიანობასთან მიხედვით გამოიხატება ორგანულსა და მექანიკურს შორის განსხვავების მოშლაში. მისი სიმბოლო – ორგანული კონსტრუქციაა.⁶⁰ მუშას, მთლიანად დაკარგული აქვს რა ინდივიდუალურობა, ამ სამსხვერპლო თვითუარყოფაში თან ერწყმის საწარმო პროცესს. „მუშა“ რეალიზებას ახდენს ძალაუფლების ნებისას, რომელიც დამახასიათებელია ტექნიკისათვის ტოტალიტარულ საზოგადოებაში. ამ ეპოქაში, ადამიანისათვის დამახასიათებელია, ღირებულებებსა და სიცოცხლის საზრისზე წარმოდგენის უქონლობა: ტექნიკა ხდება ერთგვარი მეტაფიზიკა და ეთიკა, რაც მთლიანად განსაზღვრავს მისი ცხოვრების წესს. ახალი მსოფლიო წესრიგი, რომელიც შეიძლება დადგეს, ვარაუდობს ეიუნგერი, შესაბამისია მუშის გეშტალტისა. „მუშათა სახელმწიფოებში“ სამხედრო წესრიგი ბატონობს. აქ ყველაფერი ამოღებულია, რაც კი შეიძლება გამყიდვლობის საფუძველი გახდეს, რომელიც ყველზე დიდ საფრთხეს წარმოადგენს ომის დროს. სოციალური კავშირების შესაქმნელად, რომელიც „დარღვეული“ ლიბერალური საზოგადოების ადამიანთა ატომიზაციისა და ინდივიდუალიზაციის შედეგად, საჭიროა განსაკუთრებული სიმკაცრის ზომები, რომლებიც შესაძლებელია მხოლოდ ხალხის სახელით იქნეს გატარებული, ე.ი. „მუშურ დემოკრატიზმზე“ გადსავლა, საბალხო გადაწყვეტილების მობილიზაციის გზით. ეიუნგერის თვალსაზრისით, ჩვენ აქ ვაწყდებით პარტიაში, მოძრაობაში და

⁶⁰ Ю н г е р Э . , Рабочий. Господство и гештальт. Тотальная мобилизация. О боли. Санкт-Петербург, "Наука". 2000. с. 260.

დაწესებულების ორგანულ კონსტრუქციაში შესვლის მომენტს, რაც გამოხატავს ერთობის ახალ ფორმას, რომელსაც ეუწოდებთ ორდენს, რომლის განსაკუთრებულ ნიშანს წარმოადგენს მუშის გეშტალტისადმი საკულტო დამოკიდებულება; მშვიდობიანობის დროს ორდენის წევრები მუშები არიან, ომის დროს — ჯარისკაცები. ამგვარად, თანამედროვე სახელმწიფოში არა მარტო საომარ ვითარებაში, არამედ მშვიდობის დროსაც, წარმოიშობა ტოტალური მობილიზაციის სიტუაცია, როცა საზოგადოებრივი ხელშეკრულებისა და ლიბერალური დემოკრატიის ადგილს იკავებს პერსპექტიული „სამუშაო გეგმა, როგორც სახელმწიფოს აბსოლუტური ნების გამოხატულება და ყოველი მუშა ჯარისკაცია. იმავდროულად ეს სამუშაო გეგმა სრულყოფილი, მოქნილი ვირტუალური პერსპექტივაა, რომელიც ორიენტირებულია ომის მოსაგებად.

როგორც პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე, ეიუნგერი ამაში ხედავდა ახალი მსოფლიო ომის საშიშროებას, რომელიც თავისი არსით ბრძოლაა მატერალურ ძალებს შორის ე.ი. არსებითად „გიგანტური ინდუსტრიული პროცესი“. მასში ფორმდება ჯარისკაცის სახე, რომელიც მოკლებულია გმირობის პათოსს, რამდენადაც იგი მანქანის დანამატი გახდა. ეიუნგერი ვარაუდობს, რომ ომი სიღრმისეული ადამიანური ინსტიქტების გამოვლინებაა. ახალი ეპოქის დადგომა განაპირობებს ძველი ბურჟუაზიული წესრიგის რღვევას, ხოლო ომი ეს არის „ძველი სამყაროს“ შემოქმედებითი დანგრევა. თუმცა პირველი მსოფლიო ომის გამოცდილებამ იგი იმ დასკვნამდე მიიყვანა, — რომ „ნიჰილიზმის ზღვრის“ გადალახვა და ისტორიული სიტუაციის შეცვლა შეუძლიათ მხოლოდ ნამდვილ ინდივიდებს. ადამიანი იმთავითვე თავისუფალია, რომელსაც თავისი სიცოცხლის ფასად შეუძლია იბრძოლოს მისთვის და ვაჟკაცურად მიიღოს ბედის განაჩენი.

ეიუნგერის მიერ დაწყებული ტოტალიტარული საზოგადოების კრიტიკის პროექტს სრულყოფილი სახით ანა ჰარენდტი ასრულებს.

§2. ტოტალიტარული ხელისუფლება და სასიციტხლო სივრცე პანა არენდტან

პანა არენდტი (1906–1975) იყო მარტინ ჰაიდეგერისა და კარლ იასპერსის მოწაფე. მსგავსად ყველა დიდი გერმანელი მოაზროვნისა მან ფილოსოფიური პილიგრიმოზა განახორციელა ანტიკური საბერძნეთიდან დაწყებული თანამედროვეობის ჩათვლით. ამის შედეგად მან ნაციონალ-სოციალისტური გერმანიის პოლიტიკური ანალიზი კლასიკურ კატეგორიებში მოაქცია. არენდტი გვაძულებს ჩვენ შინაგანად განვიცადოთ იმ სიტყვების სპირისი როგორცაა ტირანია, დესპოტიზმი, დიქტატურა, ხელისუფლება და თავისუფლება. მისი თვალსაზრისით, ისეთმა ტერმინებმა როგორცაა ტირანია, ხელისუფლება და ტოტალიტარიზმი დაკარგა თავის საერთო სპირისი და ამიტომ, პარენდტი პოლიტიკურ კომენტატორებს სთავაზობს, განიხილონ ეს ტერმინები ისე როგორც ამას იგი აყალიბებს. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ საბჭოთა კავშირის ნგრევის დროს ახლად განთავისუფლებული მთელი მსამედია, პარენდტის მიერ შემუშავებული ტერმინების მიხედვით, ალაპარაკდა ტოტალიტარიზმის საწინააღმდეგოდ.

პარენდტმა კარგად იცოდა სახელმწიფოებრიობის უძველესი ტიპები და ვარაუდობდა, რომ ტოტალიტარიზმი წარმოადგენდა მმართველობის სრულიად ახალ ფორმას, რომელიც განსხვავებული იყო დიქტატურისაგან. ახალი კლასიფიკაცია, თანამედროვე სამყაროს სამწუხაროდ, უცნობი იყო ანტიკური ავტორებისათვის. პარენდტი აღიარებდა, რომ იგი ამ ტერმინს სულ სხვაგვარად მოიხმარდა. ამგვარი მმართველობის ფორმები, რომელშიც ადამიანებს უწევდათ ცხოვრება ძალიან ცოტა იყო. თუმცა მრავალი ავტორი, რომელიც ტოტალიტარულს უწოდებდა ყოველ ტირანიას და განსაკუთრებით კომუნისტურ ქვეყნებს, პარენდტი მიუთითებდა, რომ ეს ტერმინი ცალკე უნდა იყოს გამოყენებული. იგი ამ ტერმინს მოიხმარდა მხოლოდ ორი შემთხვევისათვის: „დღევანდელი დღისათვის ჩვენ ვიცით მხოლოდ ტოტალიტარული ბატონობის ორი აუთენტიკური ფორმა: 1938 წლიდან დაწყებული ნაციონალ-სოციალიზმის დიქტატურა და ბოლშევიზმის დიქტატურა

1930 წლიდან მოყოლებული(რომლის ტოტალიტარული ხასიათი დასრულდა სტალინის სიკვდილთან ერთად). ბატონობის ეს ფორმები არსებითად განსხვავდება სხვა დიქტატორული და დესპოტური მმართველობისაგან.⁶¹

ჰანა არენდტის ყურადღების ცენტრშია ადამიანის „ბედ“. მისი ზრით, ადამიანური მოღვაწეობა ვლინდება სამ ფორმამ:

1) „შრომ“ – მოღვაწეობა რომელიც უზრუნველყოფს ბიოლოგიურ პროცესებს და წარმოადგენს თავად ცხოვრების ფორმას. მისი სუბიექტია – animal laborans (მშრომელი ადამიანი);
2) წარმოება – მოღვაწეობა რომელიც შესაბამისია ადამიანის ბუნების გაგარეგანებისა, რომელიც წარმოქმნის საგანთა ხელოვნურ საჩუქაროს – მისი სუბიექტია – homo faber (მკეთებელი ადამიანი). „აქტივობა“ (action) – მოღვაწეობა გამოიხატება ადამიანთა უშუალო ურთიერთობებში, რომლისთვისაც არავითარი მატერიალური არ არის საჭირო და რომელიც წარმოქმნის პრინციპულად ახალს. „აქტივობაში“ გამოიხატება თავისუფლების საწყისი.

თავისუფლება არ არის ინტელექტის პროდუქტი, რომელიც ადამიანს უსახავს მიზნებს და რომლის მიღწევაც გადაჯაჭვულია ბუნებრივი და სოციალური კანონებისადმი მორჩილებასთან. ამავდროულად იგი არ არის ნების პროდუქტი, რამდენადაც ის არ აძლევს ადამიანს საშუალებას უკან დაიხიოს გონების მიერ დასახული მიზნებისაგან. თავისუფლება რეალიზდება აქტივობაში, რომლის უნარმა ახლის „დაწყებისამ“, „დაბადებამ იმისა, რაც არასოდეს არ ყოფილა“ შეიძლება დაანგრიოს სოციალური პროცესების მყარად ფესვგადგმული „ავტომატიზმი“. ახლის დაწყების უნარს ასევე შეუძლია დაანგრიოს ტოტალიტარული საზოგადოების სიმყარე. თავისუფლება შესაძლებელია მხოლოდ პოლიტიკაში. ამით იგი წააგავს საშემსრულებლო ხელოვნებას, რომელიც მოითხოვს ურთიერთქმედებას მაყურებელსა და მსახიობს შორის და რომელიც არ ქმნის სხვას არაფერს, გარდა ამ ურთიერთქმედებისა. მაგრამ აქტივობა, რომელიც ხდება საზოგადოებრივ ადგილზე არ

⁶¹ A r e n d t, H. . The origins of totalitarism. New York |Harcourt Brace Jovanovich, 1973. p. XXVII-XXVIII.

ამოწურავს ადამიანის მთელ სიცოცხლეს. ადამიანის ცხოვრებისეული მოღვაწეობა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა იგი უკვე ფლობს ინდივიდუალიზმს, რომელიც თავის არსებობისათვის „საჭიროებს პრივატულ ადგილს“ „სამყაროს მხოლოდ იმ ნაწილს“, რომელიც ამ ადამიანს ეკუთვნის და არ უნდა იყოს გაუცხოებული მისგან ე.ი. წარმოადგენს მის კერძო საკუთრებას. „პრივატულ ადგილზე“ ხდება დაბადება და სიკვდილი, სიყვარული და ღალატი ყველა ის ადამიანური ვნებანი, რომელიც დამახასიათებელია ადამიანისათვის. იმ ადგილის წართმევა, სადაც მას შეუძლია საიმედოდ მიეფაროს თავს, აუცილებლად მიყვავართ ადამიანის ინდივიდუალიზმის დაკარგვამდე. ამის შედეგად, საზოგადოებრივი ცხოვრების განადგურებამდე და „სიკვდილის მომგვრელი ტოტალიტარული რეჟიმის“ დადგომამთან.

კერძო საკუთრების წართმევა ადამიანისათვის იწვევს მის გაუცხოებას. კერძო საკუთრება უზრუნველყოფს ადამიანის „განმარტოებისა“ და „პრივატულობის“ ხარისხს და ასევე მის სოციალიზაციას. გაუცხოება უკავშირდება ორ ისტორიულ პროცესს: „მშრომელი ღარიბების“ უმრავლესობისათვის საკუთრების ექსპროპრიაციას, რაც გამოვლინდა „სამყაროს ოჯახური საკუთრების კერძო ნაწილის წართმევაში და თანამედროვე სახელმწიფოს გაძლიერებაში, რომელიც მრავალი ცხოვრებისეული პროცესების წარმართველი გახდა, რაც ადრე თვით ინდივიდუუმების მიერ რეგულირდებოდა.

ტოტალიტალურ საზოგადოებაში ღირებულებათა გამოდევნილ ადგილს იკაებებს იდეოლოგია, რომელიც არავითარ პრაგმატულ მიზანს არ ისახავს და ადამიანისაგან მოითხოვს იდეალური პოსტულატების მიღებას, ბუნების კანონების უმაღლეს რანგში აყვანას, როგორც ფაზიზმშია, თუ ისტორიის კანონებისა, რაც მარქსიზმშია. ტერორისა და იდეოლოგიისაგან გათავისუფლება ხდება რევოლუციის გზით, რომელსაც სამყაროში მოაქვს „ახლის გაჩენა“.

რა აქცევს ტოტალიტარიზმს მმართველობის ახალ ფორმად? ჰარენდტის პასუხი გულისხმობს სამ ნიშანს: მარტოობას, იდეოლოგიასა და ტერორს. ჰარენდტი ვარაუდობს, რომ სინამდვილეში ეს არის მმართველობის ახალი ფორმა, ის უნდა ეფუძნებოდეს

ისეთ „გამოცდილებას, რომელიც არასოდეს ყოფილა გამოყენებული პოლიტიკის საფუძველად“. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ტირანია ეფუძნება ძალას, რათა იზოლირება მოახდინოს სუბიექტებისა იმისათვის, რომ გააკონტროლოს ისინი. ტოტალიტარნიზმი მოვიდა მსოფლიოში იმ დროს, როცა მას თან ახლდა კლასების, სწავადობების, ოჯახის საყოველთაო დაცემა; და მარტოობა იქცა „ჩვენი საუკუნის მუდმივად მზარდი მასების ყოველდღიურ გამოცდილებად“. ეს არის მარტოობის საყოველთაოდ გავრცელებული ის გამოცდილება, რომელიც ახალია მსოფლიოსათვის და ადამიანურ გამოცდილებათა შორის ყველაზე უიმედო და რადიკალურია⁶². მარტოობა იოლად მოაქცევს ადამიანს ტერორისა და იდეოლოგიის შთაბეჭდილების ქვეშ⁶³.

მამსადაძმე, ტოტალიტარნიზმის ძირითადი წინა პირობაა: მარტოობა. ანტისემიტიზმი, რასიზმი და იმპერიალიზმი – ტოტალიტარნიზმის საფუძველია, მაგრამ არც ერთი ეს ფაქტორი არ ხსნის ტოტალიტარნიზმისადმი მასობრივი მხარდაჭერის საფუძველს და „სტალინისა და ჰიტლერის უდავო პოპულარობას“. ჰარენდტი ამ პრობლემის ახსნას იწყებს იმით, თუ როგორ იოლია ინდივიდუუმები დაარწმუნო და გააკონტროლო, როცა ისინი იზოლირებული და უძღურები არიან. „ტოტალიტარული მოძრაობები ატომიზებული და იზოლირებული ინდივიდუუმების მასობრივი მოძრაობაა. ამგვარი მოძრაობები მოითხოვს უპრეცედენტო და უპირობო ლოიალობას და „ამგვარი ლოიალობა მოსალოდნელია მხოლოდ სრულიად იზოლირებული ადამიანებისაგან, რომლებიც რაიმე სხვა სოციალური კავშირების გარეშე – ოჯახთან, მეგობრებთან, ამხანაგებთან და უბრალო ნაცნობებთანაც კი – საყაროში თავისი ადგილის ქონის საზრისს ღებულობს მხოლოდ მისი მოძრაობისადმი მიკუთვნების გზით“⁶².

ჰარენდტი აღნიშნავს, შ.მონტესკიემ აღმოაჩინა, რომ ტირანია ყოველთვის ეყრდნობა „სუბიექტების იზოლაციას ერთი მეორესთან ურთიერთშიმისა და ეჭვის საშუალებით“. ეს არგუმენტი ძალზე ხშირად არის მოხმობილი არისტოტელეს, ტაციტუსისა და ნ.მაკიაველის შრომებში. ნებისმიერი ტირანია მოითხოვს „რადიკალურ

⁶² Ibid. p323-324.

იზოლაციას“ და „მოქალაქეთა გაძევებას საჯაროობის სფეროდან და იმის მტკიცებას, რომ მათი შირები მათი პირადი საქმეა. ამგვარად, ტოვებს ტირანია მარტო ადამიანს საზოგადოებრივი საქმეების ზედამხედველობის ქვეშ. ამგვარი იზოლაცია მნიშვნელოვანია, რადგან ის ავლენს პოტენციურ ოპოზიციას და იმას, რომ მოქმედების ადგილი... იზოლაციაში არამოდეს არ არის შესაძლებელი.“¹³ იზოლაცია გერმანიაში ძალზე ლოგიკურად ჩამოყალიბდა. მას თან ერთოდა ტრადიციული თანაარსებობების ნგრევა და ცხოვრების განკერძოება. ამის საპირისპიროდ, სტალინმა თავად შექმნა „რადიკალური იზოლაციის“ სისტემა, ხელოვნური წმენდის გზით, ყოფილი ამხანაგებისა და მეგობრების დასმენის საშუალებით და ამგვარად ურთიერთეჭვის გარემო. რაც არ უნდა იყოს, სტალინისეული მიდგომა უფრო სისხლიანი ექსტენსივობით ხასიათდებოდა და უფრო მეტი საერთო ტრადიციულ ტირანიებთან ჰქონდა. ჰარენდტის შირით, ნათელია, რომ ამგვარი ფსიქიკური და ფიზიკური იზოლაცია ახალი არ იყო მეოცე საუკუნისათვის, ის გარკვეულწილად ვრცელდებოდა მაღალი დონის პოლიტიკურ ლიდერებზე, რომლებიც არ იყვნენ დახვეწილი ყაჩაღების ბანდა, მაგრამ ისინი გაზღავნ მოსალოდნელი დასმენის შიშით იზოლირებული ინდივიდუუმების ჯგუფი.

ჰარენდტის შირით, იზოლაციის თანმზლები ყოველთვის უძღურებაა. „იზოლირებული ადამიანები ყოველთვის უძღურნი არიან თავიანთი არსის მიხედვით. ტოტალიტარიზმი აქცევს ყოველ ინდივიდუმს „უძღურად... ძალაუფლების აკუცმულაციის მანქანის ჭანჭიკად“. იმ დროს, როდესაც ტირანები და დესპოტები ყოველთვის ცდილობენ თავიანთ სუბიექტებს მოუტანონ თანასწორობა, ამის შედეგი ყოველთვის ის არის, რომ ყოველი თანასწორად ემოწილება ტირანსა და დესპოტს. ისინი ძირითადად ხელუხლებელს ტოვებენ ზოგიერთ არაპოლიტიკურ კავშირებს სუბიექტებს შორის. მაგალითად ისეთებს, როგორცაა ოჯახური კავშირები და საერთო კულტურული ინტერესები, მაგრამ ზოგჯერ ეს კულტურული კავშირებიც დაუშვებელია ტოტალიტარული

¹³ A r e n d t . H. "The Human Condition : A Study of the Central dilemmas facing modern man. Garden City. New York:Doubleday. 1959. p.181.

ბატონობისათვის. თუკი, ტოტალიტარულ მმართველობას არ შეუძლია გააკონტროლოს მისი სუბიექტების ცხოვრება, მაშინ ეს მმართველობა შორს დგას ტოტალურობისაგან და როგორც წესი, მან გამოაშკარავება უნდა მოახდინოს ამ პრივატული კავშირების, განიხილოს ისინი, როგორც საზიფათო და ლიკვიდაცია მოახდინოს ამ საერთო კავშირებისა ინდივიდუთა შორის. (მაგალითად, ვისაც უყვარს ჭადრაკი და ხელოვნება). ჭადრაკის მოყვარულები, რომლებიც თამაშობენ ჭადრაკს ჭადრაკის გამო, წარმოადგენენ საფრთხეს „რადგან ისინი ჯერ კიდევ არ არიან აბსოლიტურად „ატომიზირებული ელემენტები მასობრივ საზოგადოებაში, რომლის პეტეროგენური ერთგვაროვნება ერთ-ერთი ძირითადი პირობაა ტოტალიტარიზმისათვის“.⁶⁴ უპირველეს ყოვლისა, ტერორი და იდეოლოგია ასრულებს უძღურების შექმნის პროცესს, კერძო ცხოვრებასა და ზროვნებაზე ტოტალური კონტროლის გზით. „იზოლაცია და იმპოტენცია, რომელიც წარმოადგენს ფუნდამენტურ უუნარობას იმოქმედო საერთოდ, ყოველთვის დამახასიათებელი იყო ტირანიისათვის... მაგრამ ყოველი კონტაქტი და ყველა თვისება არ არის დანგრეული ადამიანებს შორის. პრივატული ცხოვრების მთელი სფერო გამოცდილების, მუშაობის და ზროვნების უნარის ჩათვლით, ხელუხლებლადაა დატოვებული. ჩვენ ვიცით, რომ ტოტალური ტერორის რკინის ფარდა არავითარ სივრცეს არ ტოვებს პრივატული ცხოვრებისათვის და ტოტალიტარული ლოგიკის თვითიძულება ანგრევს გამოცდილებისა და ზროვნების ადამიანურ უნარს, ისევე როგორც მის უნარს მოქმედებისათვის.“

ტოტალიტარიზმს შეუძლია იმოქმედოს ასე ეფექტურად, რადგან თანამედროვე სამყაროს ადამიანებს აქვს ფუნდამენტურად ახალი გამოცდილება, ფაქტობრივად სრულიად ახალი მსოფლიოს ისტორიაში. ეს ახალი გამოცდილება მარტოობაა. „ის რაც ამზადებს ადამიანს ტოტალიტარული ბატონობისათვის არატოტალიტარულ სამყაროში, არის ის ფაქტი, რომ ერთხელაც საზღვრებში მოქცეული გამოცდილება ჩვეულებრივ გადადის გარკვეულ მარგინალურ სოციალურ პირობებში... და იქცევა ჩვენი საუკუნის ზემოზარდი მასების ყოველდღიურ გამოცდილებად“. მარტოობა არც მარტოდ

⁶⁴ Totalitarianism. p. 474. 146.322.

ყოფნა, რომელიც შეიძლება შემოქმედებითი დიალოგი იყოს საკუთარ თავთან, და არც იზოლაცია, რომელიც ზოგიერთ ინდივიდებს ტოვებს სამყაროსთან გარკვეულ მიმართებაში, შრომის ან საგნების შექმნის გზით“. მარტოსული პერსონა თავის თავს მიტოვებულად გრძნობს, დაკარგული აქვს ადგილი, რომელსაც თავის საკუთარს უწოდებს და თავის თავზე განიცდის მიტოვებულობს გამოცდილებას ყველაფრისა და ყველას მხრიდან“.⁶⁵ მარტოობა საშუალებას აძლევს ტოტალიტარულ მმართველობას ძალზე წარმატებით გამოიყენოს ტერორი და იდეოლოგია“. „მაშინ როცა იზოლაცია ეხება მხოლოდ პოლიტიკური ცხოვრების სფეროს“, მარტოობა კი ეხება ადამიანის ცხოვრებას, როგორც მთლიანობას. ტოტალიტარული მმართველობა, ყველა ტირანიის მსგავსად, ჩვეულებრივ შეუძლებელია არსებობდეს, ადამიანის იზოლაციის გზით, მისი პოლიტიკური უნარების დანგრევის გარეშე. მაგრამ ტოტალიტარული ბატონობა, როგორც მმართველობის ფორმა, ახალია იმით, რომ ის არ კმაყოფილდება ამ იზოლაციით და ასევე ანგრევს პრივატულ ცხოვრებასაც. იგი აფუძნებს თავის თავს მარტოობაზე, გამოცდილების იმ ტიპზე, რომელიც არ მიეკუთვნება სამყაროს საერთოდ და რომელიც ადამიანის ყველაზე რადიკალური და უიმედო გამოცდილებაა სახით“.⁶⁶

რატომ გახდა საყოველთაოდ გაერცყელებული მარტოობა საერთო და უპრეცედენტო ფენომენი მეოცე საუკუნეში? არენდტი უკავშირებს ამ ახალ გამოცდილებას „კლასების ტრანსფორმაციას მასებში და ყველა სოლიდარული ჯგუფების თანმხლებ გარდასახვას“, ან უფრო მარტივად თუ ვიტყვით კლასებისა და ჯგუფების ნგრევას მიყვარათ „მასობრივი ადამიანის“ და მასობრივი სწოგადობების წარმოქმნამდე. ჰარენდტი ვარაუდობდა, რომ ინდუსტრიალიზაცია, ურბანიზაცია და კაპიტალიზმი ანგრევს ყოფილ კავშირებს ინდივიდუუმებს შორის – კლასების, სწოგადობების, ჯგუფების და გარკვეული დონით, ოჯახურსაც კი – და იწვევს საერთო ცხოვრების დეზინტეგრაციას“. თანამედროვე სამყარო, მოწმობს მარტოსული „გააგებული ინდივიდუუმების სტრუქტურირებულ

⁶⁵ “The origins of totalitarianism. p. 474.478.

⁶⁶ Ibid. 475.

მასას', რომელთაც არაფერი აქვთ ერთმანეთთან საერთო. მასობრივი სპოგადობა და მარტობა ფეხდაფეხ მიყვებიან ერთმანეთს'.⁶⁷

პარენდტი ერთობლივი ცხოვრების დეზინტეგრაციის დასაწყისად მიიჩნევს, *citoyen*-ის *bourgeois*-ში დეგენერაციას, ე.ი. ბურჟუაზიული ღირებულებების სრულ გამარჯვებას მოქალაქეობრივი პასუხისმგებლობის საზრისზე". „სპოგადობრივი საზრუნავისაგან თავიანთი თავის გათავისუფლების შემდეგ, ინდივიდუები ბურჟუაზიულ სპოგადობაში თავიან თავს შემოსაზღვრავენ პრივატული ცხოვრებით, სპოგადობრივი სფეროს გაქრობის გამო". ნამდვილ სპოგადობრივ სივრცესთან ერთად, რომელიც გაქრა ან უკვე ქრებოდა, აგორა, ანუ მოქალაქეთა თავშეყრის ადგილი, რათა განეხილათ სპოგადობრივი საკითხები, ტრანსფორმირდა „მაღაზიების ანსაბლეაში“ „აღმოსავლური დესპოტიზმის ბზრების მსგავსად".⁶⁸ ინდივიდები, რომლებიც თავიანთ ცხოვრებას უძღენიან სიმდიდრის დაგროვებას არ შეიძლება დაკავებული იყვნენ სპოგადობრივი და პოლიტიკური აქტივობით, ასე რომ, მომხმარებლური ქედება და მომხმარებლური სპოგადობა ძალიან იოლად ყიდის მოქალაქეობას და პოლიტიკური მონაწილეობის საზრისს. ბედნიერების სურვილმა, სიმდიდრის დაგროვების გზით, შეცვალა პოლიტიკური თავისუფლების სურვილი და აქიდან გამომდინარე სიმდიდრე და დაუსრულებელი მოხმარება ღარიბების იდეალად იქცა; ისინი წარმოადგენენ მირაჟს სიღარიბის უდაბნოში'.

ბურჟუაზიულ სპოგადობას ძალიან იოლად მოაქვს დიქტატურისა და ტირანიის მოთხოვნა, რომელსაც თან ახლავს იზოლაცია და აპათია „ინდეფერენტულობა სპოგადობრივი საქმეებისადმი, ნეიტრალობა პოლიტიკური პრობლემების მიმართ, თავისთავად არ არის საკმარისი პირობა ტოტალიტარული მოძრაობის წარმოშობისათვის. ბურჟუაზიულმა ანტაგონისტურმა და მესაკუთრეთა სპოგადობამ წარმოქმნა აპათია და მტრობაც კი სპოგადობრივი ცხოვრების მიმართ... მოქალაქის ვალდებულებანი და მოვალეობანი შეიგრძნობოდა არასაჭიროდ, რომელიც თავს ესხმოდა მის შეზღუდულ ღროსა და ენერგიას. ბურჟუაზიული მიმართების ეს ფორმა უფრო

⁶⁷ The origin of totalitarianism. p. 225, 315.

⁶⁸ Ibid, 79-80.

მეტად გამოსაყენებელია დიქტატურის იმ ფორმისათვის, რომელშიც „ძლიერი პიროვნება“ თავის თავზე იღებს საჭირობოროტო პასუხისმგებლობას, რომ მართოს საზოგადოებრივი საქმეები; ისინი წარმოადგენენ პოზიტიურ დაბრკოლებას ტოტალიტარული მოძრაობისადმი, რომელსაც შეუძლია შეიწყნაროს ბურჟუაზიული ინდივიდუალიზმი და არავითარი სხვა სახის ინდივიდუალიზმი.“⁶⁹

ჰარენდტის აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ ბურჟუაზიული საზოგადოება არ იყო საკმარისი პირობა, რათა ტოტალიტარზმი ჩამოყალიბებულიყო, იგი გარკვეული აზრით დაეხმარა, რათა მისი საფუძველი შექმნილიყო, იზოლაციის, აპათიისა და საზოგადოებრივი საქმეებისადმი ინდეფერენტულობის გზით. ბურჟუაზიის სურვილი იყოს განმარტოებული, გამოიყენოს მთავრობა, როგორც პოლიციის ძალა, რადგან დაიცვას ვინმეს პრივატული სივრცე და კერძო ინტერესები, იოლად გადადის, ეფექტური ადამინისტრირებისათვის, მოქალაქის საზოგადოებრივი საქმეების გაუქმების სურვილში. თავისუფალი ინდივიდების სივრცე, – პოლისი – გაუჩინარებულია; და ოჯახური კერია, აუცილებლობისა და იერარქიის სფერო, იქცევა მოდელად პოლიტიკური საქმიანობისათვის. ბურჟუაზიის სურვილი უბრალოდ ასეთია, რომ „ყოველდღიური საქმიანობა ოჯახური კერიის გამო, აყვანილი უნდა იქნეს საერთო ნაციონალური გიგანტური ზრუნვის რანგში“. ამ აზრით, იმედი იმისა, რომ საზოგადოებრივი ინსტიტუტები მხოლოდ კერძო ინტერესებს უნდა მოემსახუროს, სინამდვილეში შემდეგში ქმნის ტოტალიტარიზმს, უბრალოდ საზოგადოებრივი და პრივატულის განსხვავების ელიმინირების გზით. ბურჟუაზიის პოლიტიკური ფილოსოფია ყოველთვის ტოტალიტარული იყო; იგი ყოველთვის ვარაუდობდა პოლიტიკის, ეკონომიკისა და საზოგადოების იდენტობას, რომელშიც პოლიტიკური ინსტიტუტები ფასადია პრივატული ინტერესების.“⁷⁰

პრივატულ ცხოვრებაში თავნარგული ინდივიდუალები შეიძლება ფიქრობენ, რომ ისინი თავისუფალი არიან, მაგრამ იზოლირებულნი და უძლურნი, იოლად მანიპულირებადი და განადგურებულნი.

⁶⁹ The origins of totalitarianism. p.313.

⁷⁰ Humman condition. p.23. Totalitarianism.336.

ბურჟუაზიული ფილოსოფია ითავისებს იდეას, რომ ვინმეს პრივატულ საზღვრებში, ვიღაც თავისუფალია იფიქროს და შეიგარძნოს ისე როგორც მას სურს; მაგრამ ის რაც შეიძლება სწორი აღმოჩნდეს ჩვეულებრივი ტირანიის მმართველობის ქვეშ, სრულიადაც არ არის სწორი ტოტალიტარული მართვის ფორმაში. მარტოსული ინდივიდუუმები საღი აზროვნების უნარსაც კი კარგავენ, როდესაც კონფორტაციაში აღმოჩნდებიან იდეოლოგიური აზროვნების პირისპირ. ეს ზღედა იმიტომ, რომ ინდივიდებს ესაჭიროება ერთმანეთთან საუბარი, რადგან გააცნობიერონ სამყარო. ამგვარი ადამიანური ინტერაქცია, შეუძლებელია მარტოსულების სამყაროში, რამაც დაანგრია საზოგადოებრივი სფერო და რომელიც ასე აუცილებელია დამოუკიდებელი აზროვნებისათვის.

ჰარენდტის აზრით, იდეოლოგია მეორე მახასიათებელია მმართველობის ახალი ფორმისა, რომელსაც პრეტენზია აქვს იცოდეს მთელი ისტორიული პროცესის მისტერია – წარსულის საიდუმლო, აწმყოს არეულ-დარეულობის სათავეები, მომავლის განსაზღვრულობა – რადგან მას აქვს შინაგანი ლოგიკა მის პერსპექტიულ იდეებში. ტირანია ბატონობს სუბიექტებზე ისე, რომ მათ პირად აზრებს არ ეზება, იდეოლოგია კი – მარტოობითა და ტერორით შეზავებული იჭრება ადამიანების პირად ცხოვრებაში, ანგრევს საღი აზრის პოზიციებს და ქედმოუხრელი თანმიმდევრულობით მათი აზროვნების მანიპულირებას ახდენს. „იდეოლოგიური აზროვნება ყველა მიმართებას ანგრევს რეალობასთან... ადამიანი კარგავს აზროვნების და გამოცდილების უნარს.“⁷¹

იდეოლოგია აქეზებს ტოტალიტარულ მოძრაობას უარყოფს ყველა უტილიტარული და ეკონომიური მოტივები, რომელიც ასე არსებითია ტირანიისათვის. მიუხედავად სასტიკი მმართველობისა, ტირანები თავიანთ ღომინანტებზე ბატონობენ, რაღაც წინასწარ სავარაუდო ეგოისტური ინტერესების საფუძველზე. ამისაგან განსხვავებით, ტოტალიტარულმა დიქტატორებმა სტალინმა და ჰიტლერმა მიაღწიეს იმას, რომ გათავისუფლებულიყვნენ პირადი ინტერესებისაგან და ამგვარად უმაღლესი იდეოლოგიური ღირებულებების

⁷¹ The origins of totalitarianism. 469. 474.

ძიების პლანში, ეკონომიკური და სამხედრო ინტერესების იგნორირება მოეხდინათ.

ნაცისტური იდეოლოგიის საშინელ შინაარსზე მეტად, ჰარენდტს აწუხებდა იმ ხერხების გამოყენების პრობლემა, რომლითაც ნებისმიერი იდეოლოგია ბატონობს ადამიანზე. როგორც აღენიშნავდით, ყველა იდეოლოგია ეყრდნობა მარტივ პრინციპს, რომელიც ხსნის წარსულს, წყვეტს აწმყოს, არეულ-დარეულ პრობლემებს და წინასწარმეტყველებს მომავალს. ჰარენდტის ჭრით, ყველა იდეოლოგია პოტენციურად ტოტალიტარულია და იმიტომ ინარჩუნებს მომხიბვლელობას, იგი აცხადებს, რომ მას აქვს პასუხი ყველა პრობლემაზე; და მიუხედავად იმისა, რომ მოითხოვს ანლოს იყოს რეალობასთან და მოიცვას რელპოლიტიკა, ტოტალიტარული მოძრაობები ეფუძნება ისეთ იდეოლოგიას, რომელსაც „ფაქტებისა და რეალობისადმი“ ზიზღიანი დამოკიდებულება აქვს. ტოტალიტარული მოძრაობა არასოდეს ყოყმანობს შეცვალოს ფაქტები თავიანთი სურვილის მიხედვით. სტალინის რუსეთის რევოლუციის ისტორია, რომელიც არ ითვალისწინებს ტროცკის რაიმე სახით მოხსენიებას, სინამდვილეში შესაძლოა ყველაზე დრამატული მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ფაქტობრივი ჭეშმარიტება, ტოტალიტარიზმის გამარჯვებასთან ერთად, გაუჩინარდეს სამყაროდან. ჰარენდტი ვარაუდობს, რომ „სამყარომ პირდაპირ უნდა შეხედოს საშინელ და დემორალიზებად შესაძლებლობას, რომ გიგანტური ტყუილი და საშინელი სიცრუე, საბოლოო ჯამში შეიძლება დაფუძნდეს, როგორც უეჭველი ფაქტები; ადამიანი თავისუფალია შეცვალოს საკუთარი წარსული თავისი ნების მიხედვით და ჭეშმარიტებას და სიცრუეს შორის განსხვავებამ შეწყვიტოს ობიექტურობა და იქცეს უბრალო ძალაუფლების საკითხად“.

ფაქტობრიობა რჩება მხოლოდ გარე არატოტალიტარულ სამყაროში და იმის გამო, რომ ტოტალიტარიზმი შიშს განიცდის სამხილებს წინაშე, თავის თავს რეალობისაგან თავისივე იდეოლოგიის საშუალებით იცავს.⁷²

ფაქტების შეცვლა იმის გამო, რომ მიაღწიო პოლიტიკურ მიზნებს, არ იყო მარტო ტოტალიტარიზმისათვის დამახასიათებელი.

⁷² The origins of totalitarianism. 333.

უდავოა, რომ ყოველი ტირანი ჩაღიოდა ამას, თუმცა ტოტალიტარიზმში, რისადმიც ის შეიძლება ყოფილიყო გამოყენებული, გაძლიერებული გახლდათ პროპაგანდის ტექნოლოგიით და თანამედროვე კომუნიკაციის საშუალებებით. ჰარენდტი ვარაუდობდა, რომ იდეოლოგიური მხროვნება უხრუნველყოფს ფაქტობრიობის გაუჩინარებას ოთხი გზით. პირველი, საერთო დისკურსისაგან გამოყოფილი მარტოსული ინდივიდუუმები თანამოქალაქებთან ერთად კარგავენ საღი მხრის უნარს და იზღუდებიან იდეოლოგიის მოთხოვნით ფაქტობრიობისა და სამხილების საწინააღმდეგოდ. „იდეოლოგიური მხროვნება ანგრევს ყველა მიმართებას სამყაროსთან“. მეორე, იდეოლოგიები გულისხმობს, როგორც ჰარენდტი უწოდებს, „ლოგიკურობის ტირანიას“. თუკი, იდეოლოგია მოითხოვს, რომ ისტორიის საიდუმლოს წარმოადგენს კლასთა ბრძოლა ან რამეხის ბუნებრივი გადარჩევა, მაშინ ფაქტობრიობის მოთხოვნები გვერდზეა მოსროლილი. „ის რაც მასებს არწმუნებს არ წარმოადგენს ფაქტებს და გამოგონილ ფაქტებსაც კი, არამედ სისტემის თანმიმდევრულობას, რომლის სავარაუდო ნაწილია ეს ფაქტები“. როგორც ჰარენდტი აღნიშნავდა, „საგნები არაფერია, მთავარია თანმიმდევრულობა“. მესამე, იდეოლოგიებს ადამიანები მიჰყავს ინტელექტუალურ და პოლიტიკურ პასიურობამდე, რადგან ისინი, საფუძველშივე ცდილობენ „თავქუდმოგლეჯილი გაექცნენ პასუხისმგებლობას“. იდეოლოგიები, მოითხოვენ რა კურთხეული იყოს სპოგადობის ან ისტორიის „მეცნიერული კანონების აღმოჩენის გზით, გვეუბნება ქედი მოვიხაროთ გარდაუვალის წინაშე, გავხდეთ ისტორიის მატარებლის მგზავრები და ბუნებრივი გადარჩევის მაყურებლები. „ისტორიის ეს ახალი ფილოსოფია გამოიხატება იმით, რომ ადამიანური ქმედების მთელი სფერო აღწერილი და გაგებული უნდა იქნეს არა აქტორისა და აგენტის ტერმინებში“, არამედ მაყურებლის თვალსაზრისიდან, რომელიც სპექტაკლს უყურებს. დაბოლოს, მეოთხე – ტოტალიტარიზმი ჩვეულებრივ ტირანიამე მეტად, აუკუღმართებს ენას, რომელიც ძირითადი საშუალებაა ინდივიდების გასაკონტროლებლად. როგორც არენდტი აღნიშნავს, სიკვდილის ბანაკებში დეპორტაციას ეწოდებოდა „საცხოვრებელი ადგილის შეცვლა“, „საცხოვრებელი ადგილის გამოცვლა“, „მუშაობა აღმოსავლეთში“;

მასობრივ მკვლევლობებს მიწებებული ჰქონდა ან „გულმოწყალე სიკვდილის“, ან პრობლემის „საბოლოო გადაწყვეტის“ იარლიყი.

მიუხედავად იმისა, რომ ნაციზმი დაეფუძნა „ბურჟუაზიული საზოგადოების ბრმა კონფორმიზმს“ (რომელსაც ჰარენდტი, ზოგჯერ, „ამერიკელების სოციალურ მონობას“ უწოდებს), ისინი ძალიან იოლად გავიდნენ ამგვარი კონფორმიზმის მიღმა, თანამედროვე სამაუწყებლო ტექნიკის დახმარების გზით და ორივე მათგანს იყენებდნენ პროპაგანდისა და შთაგონებისათვის. მასებზე შეიძლება მოიპოვო წარმატება პროპაგანდის გზით, მაგრამ როცა ტოტალიტარიზმი ფლობს აბსოლუტურ კონტროლს, იგი პროპაგანდას ცვლის შთაგონებით. იმ დროს როცა იდეოლოგია „ეურადლებას ამახვილებს საშუალოზე“, მისი მიზანია, მთელმა მოსახლეობამ ისწავლოს გამეორება იმისა, რაც ლიდერმა თქვა წინა სადამოს, ასევე უნდა ისწავლოს რა არის სახიფათო მხროვნება დღეს, რაც წინა კვირას ურყევზე-ურყევი რამ იყო. მიუხედავად იმისა, რომ რაღაც ცინიზმი გამოსჭვავის ყოველდღიურ განცხადებებში, ტოტალიტარული მმართველობა წარმატებულია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მის მსმენელებს ნამდვილად სწამთ იდეოლოგიის ზოგადი მითითებების (მაგალითად, „ებრაელთა საყოველთაო მსოფლიო შეთქმულებისა“). ეს იდეოლოგიური სიცრუე ერთგვარ „ხელუბლებელ ჭეშმარიტებად იქცევა“. ყველა ამ მიმართებაში, იდეოლოგიური მხროვნება ამყარებს ტოტალიტარიზმს და ის მოქმედებს იმგვარად, როგორც სხვა ტირანიები არ მოქმედებენ. ტოტალიტარიზმი არასოდეს არ კმაყოფილდება განახორციელოს მმართველობა გარეგნული საშუალებებით, სახელდობრ, სახელმწიფოსა და იძულების მანქანის გზით; განსაკუთრებული იდეოლოგიისა და იძულების აპარატის გამოყენებით, ტოტალიტარიზმმა აღმოაჩინა საშუალებანი, რომელიც შიგნიდან ბატონობს და ადამიანის ტერორიზმებს ახდენს. მიუხედავად ამისა, ტოტალიტარიზმს უფრო მეტი უნდა. მას სურს „მოახდინოს ადამიანის ბუნების ტრანსფორმაცია“. სწორედ ამისათვის იქმნება საკონცენტრაციო ბანაკები, რომლის არსი ტერორში გამოიხატება და ეს უკანასკნელი იქცა „ლაბორატორიებად, სადაც ადამიანის ბუნების შეცვლაზე ცდებს აყენებდნენ“⁷³.

⁷³ The origins of totalitarianism. p.325.458.

პარენდტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მბრტყელიტარისმის შესახებ ისაა, რომ ტოტალიტარისმის არის მოძრაობა, რაღაც სრულიად განსხვავებული პოლიტიკური პარტიისაგან. პარტიებს ტენდენცია აქვს წარმოადგინოს კლასების და ჯგუფების ხელშესახები ეკონომიკური ინტერესები. მოძრაობა განსხვავდება პოლიტიკური პარტიისა და ნაციონალური სახელმწიფოსგანაც კი. მას შემდეგ რაც მან თავისი შინაგანი ლოგიკით უპირატესობა ნაციონალურ სახელმწიფოზე, იგი შეეცადა თანდათანობით შეეცვალა ის. „ეს წარმოადგენდა ნაციტური მოძრაობის ბუნებას, რადგანაც ის ინარჩუნებდა მოძრაობას და ხდიდა მას უფრო რადიკალურს ყოველი თვის განმავლობაში, ისე ძლიერად, რომ მოძრაობის წევრები ვერასოდეს ვერ შესძლებდნენ განესაზღვრათ, ან განეჭვრიტათ მომავალი ცვლილების არსი. პარენდტი აღწერს ამას, როგორც „ტოტალიტარული მოძრაობის“ მუდმივი მოძრაობის მანისის სახით, რომელმაც შეიძლება შეინარჩუნოს თავისი თავი ძალაუფლებაში მხოლოდ იმ ხნით, რამდენ ხანსაც შეინარჩუნებს მოძრაობას“.⁷⁴ ტოტალიტარული მოძრაობის ზოგიერთი მახასიათებელი პირდაპირ ლოგიკურად გამომდინარეობს მუდმივი მოძრაობის ამ პრინციპიდან. პირველი, მოძრაობა არასოდეს არ აფიქსირებს მიზანს ან პროგრამას, არამედ წარმოადგენს ნათლად გამოხატულ „ხალხის ნებას“. ეს საშუალებას აძლევს მას ყოველდღე შეცვალოს პოლიტიკა თავისი მიზნების შესაბამისად. მეორე, ხელისუფლების ხელში ჩაგდება შემდეგაც კი, მოძრაობამ თავი უნდა აარილოს ერთ ადგილზე გაყინვას, რომელიც შეიძლება იოლად მოვიდეს მმართველობის პასუხისმგებლობასთან ერთად. თუკი მოძრაობა ხდება დიქტატურის ერთ-ერთი ფორმა, ან აბსოლუტური მმართველობის რაღაც ვარიანტი, მაშინ ცვლილება წყდება და მოძრაობა მთავრდება. მაშინ ეს არ იქნება ტოტალიტარისმი, ე.ი. მოსახლეობაზე ტოტალური ბატონობა, არამედ ეს იქნება ჩვეულებრივი ტირანია. ამგვარად, ტოტალიტარული მმართველი უნდა მისდევდეს საპირისპირო ამოცანას. „მან უნდა დააფუძნოს მოძრაობის გამოგონილი სამყარო, როგორც ყოველდღიური ცხოვრების ხელშესახებად მომუშავე რეალობა და მან, მეორე

⁷⁴ Ibid.306.

მხრივ, უნდა დაიცვას ეს სამყარო მისგან ახალი სტაბილურობის განვითარებისაგან⁷⁵. მესამე – მოძრაობამ თავი უნდა აირიდოს ნაციონალიზმის მოთხოვნისაგან, რადგან ნაციონალისტური დებულებანი მოძრაობის ტრანსფორმირებას მოახდენს იმგვარ მმართველობაში, რომელიც მსგავსია სხვა ნაციონალური სახელმწიფოებისა. უფრო მეტიც, მოძრაობა სიცოცხლისუნარიანია მისი ინტერნაციონალურად ქცევის შედეგად და გლობალური მიზნების დასახვის გამო. ეს უკანასკნელი, ჰარენდტის აზრით, საუკეთესოდაა გამოხატული ლ.ტროცკის პერმანენტული რევოლუციის დოქტრინაში. თუ ტოტალიტარული რეჟიმი მიზნად არ ისახავს გლობალურ მმართველობას, როგორც მის უპირველეს მიზანს, ის ძალზე ახლოსაა საფრთხესთან დაკარგოს ის ძალაუფლება, რომელიც ახლახანს მოიპოვა. იმ დროს როცა, ეს სამი მახასიათებელი ტოტალიტარულ მოძრაობას ძალზე მყიფეს ხდის, ის ასევე ემსახურება ტოტალიტარული ბატონობის მიზანს.

პარტიებზე უფრო მეტად, მოძრაობა „იდეოლოგიის განმსახიერებელ“ და „ფილოსოფიით დატვითულ“ ჰარენდტი ამტკიცებს, რომ პარტიები უფრო მეტად გამოხატავენ პარტიკულარული კლასებისა და ჯგუფების ინტერესებს. ამიტომაც ისინი უფრო მეტად ფოკუსირებას ახდენენ ეკონომიკაზე, ვიდრე იდეოლოგიაზე. მაშინ როცა, მოძრაობა გამოხატავს იდეოლოგიას, რომელიც მიზნად ისახავს ახსნას ყველაფერი. მოძრაობა მიზნად ისახავს წარმოადგინოს საყოველთაო კეთილდღეობა, როგორც პარტიკულარული ინტერესებისადმი დაპირისპირებული და რომ მხოლოდ მას აქვს ვალდები აბსოლუტური ცოდნისადმი, რომელიც დაპირისპირებულია ყოველგვარი შეზღუდული აზნებისადმი. „ეს არის მოძრაობის ის აბსოლუტურობა, რომელიც მას ყველამე მეტად გამოყოფს პარტიის სტრუქტურისაგან და მისი შეზღუდულობებისაგან... ამ დინებაში მიზნებსა და საშუალებებს შორის განსხვავება უჩინარდება... და ამის შედეგია იდეოლოგიური პოლიტიკის სამინელი ამორალობა. „მოძრაობა თავის თავს მალა აყენებს სახელმწიფოზე, პოლიტიკურ პარტიამე, ხალხზე და მზად არის მსხვერპლად შესწიროს სამივე მათგანი იდეოლოგიის გამო“⁷⁶.

⁷⁵ Ibid.391.

⁷⁶ The origin of totalitarianism. p. 249-250,266.

იმ დროს, როცა ჰარენდტი, ტოტალიტარულ მოძრაობაში ხედავდა ბიზნესისა და ბრბოს კავშირს, რომელმაც ამ უკანასკნელის დახმარებით მოიპოვა გამარჯვება, იგი აღნიშნავდა, ელიტა (ანუ ინტელექტუალები) აღფრთოვანებული იყო იმით, რომ „ბრბო“ ანგრევს „რესპექტაბელურობას“. სინამდვილეში ელიტა ზშირად თავის თავს უფლებას აძლევს ცდუნდეს ტოტალიტარული მოძრაობის მიერ, რადგან მათ აქვთ „გამართლებული ზიზღი“ ბურჟუაზიის მორალური სტანდარტებისადმი და იდეოლოგიური ხედვისადმი; მათ სურვილი აქვთ გახდნენ რაღაც დიდის და პეროიკულის ნაწილი, „რაღაც ისტორიულის, გრანდიოზულის და უნიკალურის“. (ჰარენდტი უარყოფდა ელიტის ბრალეულობას ტოტალიტარულ ტენდენციებში; ელიტის იდეები არ იწვევს ამგვარ ისტორიულ ცვლილებებს. ყველგან ელიტის შემოქმედებითობა საფრთხეს უქმნის ტოტალიტარულ მოძრაობას და აქიდან გამომდინარე ყოველთვის პირველ მსხვერპლთა შორისაა). იდეოლოგიური განცხადება იმისა, რომ მოძრაობა თანხმობაშია საყოველთაო კანონთან, სავარაუდოდ ისტორიის ან ბუნების კანონთან, აცდუნებს ელიტას გახდეს დიდი და მსოფლიო ისტორიული მომენტის ნაწილი. „ბუნების ან ისტორიის კანონი, თუკი ის საკუთრივ განხორციელებადია, ვარაუდობს წარმოქმნას სამყარო, როგორც მისი საბოლოო პროდუქტი.... მაშინ ტოტალიტარული პოლიტიკა მოითხოვს ტრანსფორმირება მოახდინოს ადამიანთა გვარის კანონის აქტიურ და საიმედო მატარებლად, რომლისადმიც ისინი ჰასიურად არა ნებისეულად იქნებიან დაქვემდებარებულნი“.⁷⁷

ჰარენდტმა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი არგუმენტი ტოტალიტარული მოძრაობებისათვის პან-მოძრაობებში აღმოაჩინა, უფრო სწორედ, ისეთ მოძრაობაში, რომელიც ცდილობს გააერთიანოს ევროპაში მცხოვრები „ხალხები“, „რასები“ ან „ერები“, რომლებიც გაფანტული არიან ნაციონალურ საზღვრებში. „ნაციზმი და ბოლშევიზმი უფრო მეტად დავალებულია პანგერმანიზმით და პანსლავიზმით ვიდრე, სხვა რაიმე იდეოლოგიით ან პოლიტიკური მოძრაობით. ეს პან-მოძრაობები ეძიებს „გააერთიანოს ყველა ხალხი მსგავსი „ხალხის“ საფუძველზე, მათი ისტორიისაგან დამოუკიდებლად და

⁷⁷ Ibid.462,399.

იმ საკითხების გათვალისწინების გარეშე, სადაც მათ უწევდათ ცხოვრება.⁷⁸

ეს პან-მოდრაობები აცხადებს თავის ხალხს, როგორც უნიკალურს, რჩეულს და ჩვეულებრივ, გარშემორტყმულს მტრების გარემოცვით, სახელდობრ, განსხვავებული ეთნიკური წარმომავლობის ხალხით. მსგავსად რასობრივი შროვნებისა, პან-მოდრაობის მიერ მიღებული - იდეები უარყოფს საერთო კაცობრიობის იდეას, რადგან დაყოს კაცობრიობა რასებად და ხალხებად, რომლებიც სავარაუდო ომის ვითარებაში არიან ერთი მეორესთან მიმართებაში.

ანტისემიტინზმი იოლად მოვიდა პან-მოდრაობასთან. მათი მოთხოვნები გამოჩნელობდა, უნიკალურობას, და ღვთივეურთხეულობასაც კი, პირდაპირ კონფლიქტში იყო ებრაელების ამგვარ მოთხოვნასთან. „ებრაელები იყვნენ ერის სრულყოფილი მოდელი სახელმწიფოებრიობისა და საზინარი ინსტიტუტების გარეშე. მაგრამ ის რამაც ებრაელები მოაზვედრა რასობრივი იდეოლოგიის ცენტრში ყველზე უფრო მეტად იყო, ჩვეულებრივი ფაქტი, რომ პან-მოდრაობების მოთხოვნა რჩეულობისა შეიძლებოდა სერიოზულად შეჯახებოდა მხოლოდ ებრაელების ამგვარ მოთხოვნას.“⁷⁹ საბოლოო ჯამში, რაც არ უნდა იყოს, ებრაელები და სხვა ეთნიკური ჯგუფები, რომლებიც არ იგულისხმებოდა პან-მოდრაობებში დევნილები აღმოჩნდნენ, თუმცა ამათგან ებრაელთა ბედი ყველზე საშინელი იყო. ყველა ეს ხალხები იყვნენ სახელმწიფოს არ მქონენი, იოლად დენაციონალიზებადი და ზედმეტნი იმ ზრით, რომ ორგანიზებულ ნაციონალურ სახელმწიფოს არ სურდა მათი მიღება. ამგვარად, რასისტული ზრონების მიერ ებრაელები და სლავები შეიძლებოდა გამოცხადებულნიყვნენ, როგორც მტრები. ორივე ჯგუფი მზა სუბიექტები იყვნენ ტერორისა და სიკვდილისათვის. „ვიდრე ნაცისტები გზის კამერებს აამუშავებდნენ მათმა დაწერილებით გამოიკვლიეს მისთვის საფუძველი და თავისდა სასიამოვნოდ აღმოაჩინეს, რომ არავითარი ქვეყანა არ მოითხოვდა ამ ხალხს. ეს თვალსაზრისი იმით გამოიხატება, რომ „სრულყოფილი უუფლებლობის პირობა უფრო ადრე იყო შექმნილი, ვიდრე

⁷⁸ Ibid.222,224.

⁷⁹ Ibid.239-240.

სიცოცხლის უფლება იქნებოდა ეკვს ქვეშ დაყენებულ⁸⁰ ჰარენდტი უფრო შორს წავიდა და თქვა, რომ სინამდვილემ ტოტალიტარული მმართველობა მხოლოდ მაშინ შეიძლება აყვავდეს, „როცა დიდი მასები არიან ზედმეტი“, რადგან ტოტალიტარული მოძრაობის შემდეგ იწყება ტოტალიტარული მმართველობა და მას ესაჭიროება მტრები ტერორიზებისა და სიკვდილისათვის“⁸⁰.

ტოტალიტარული მმართველობის მესამე დამახასიათებელი ნიშანია ტერორი. იმ დროს, როცა ტირანები სასტიკად უსწორდებიან თავიანთ სავარაუდო და რეალურ ოპონენტებს, ტოტალიტარული მმართველობა კი ტერორს იყენებს იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ყველა პოლიტიკური ორგანიზაცია განადგურებულია. ტერორი და სიკვდილის ბანაკები აყალიბებს ტოტალიტარული მმართველობის ძირითად მახასიათებლებს; და ამის გამო, ტოტალიტარისმის დანაშაული განსხვავდება არა მარტო სერიოზულობის ხარისხით, არამედ თავისი არსითაც“. თუ უსამართლო მმართველობა ტირანიის არსია, მაშინ „ტერორი წარმოადგენს ტოტალიტარული მმართველობის არსს“; და თუ ტირანები იღწვიან ადამიანის თავისუფლების მკაცრად შეზღუდვისათვის, ტოტალიტარული მმართველობა იდეოლოგიისა და ტერორის საშუალებით მიზნად ისახავს გააუქმოს თავისუფლება და საერთოდ ადამიანის სპონტანური ქმედებაც კი.“⁸¹

ჰარენდტის მართ იმისათვის, რომ დაფუძნდეს ტოტალიტარული რეჟიმი ტერორი წარმოადგენილი უნდა იყოს, როგორც სპეციფიკური იდეოლოგიის გატარების ინსტრუმენტი. ჩვეულებრივი ტირანები იყენებდნენ ძალადობას პოლიტიკური წესრიგის მისაღწევად. ამისაგან განსხვავებით, ჰარენდტი ტერორს განსაზღვრავს, როგორც ძალადობის გამოყენებას, როცა ის საჭირო აღარ არის პოლიტიკური ბატონობის დამყარებისათვის. „ტერორი არ არის იგივე ძალადობა; ის უფრო მეტად მმართველობის ფორმაა, რომელიც მაშინ შემოდის ყოფიერებაში, როცა ძალადობა... სრული კონტროლის სახით არის შენარჩუნებული“.⁸²

⁸⁰ Ibid.399.

⁸¹ Ibid.421.

⁸² Ibid. p.6.

ჰარენდტმა შ.მონტესკიესაგან აიღო, რომ ტირანია მმართველობის ფორმაა, უფრო სწორად, დიდი ძალადობა, მაგრამ ნაკლებად ძლიერი ვიდრე ტოტალიტარიზმია. ეს გამოიხატება იმით, რომ ის შედარებით უუნაროა დამუკიდებელი ქალებისა და მამაკაცების ორგანიზება მოახდინოს გაცნობიერებული პოლიტიკური აქციის მიზნისათვის. შ.მონტესკიეზე დაყრდნობით ჰარენდტი აცხადებს, რომ ტოტალიტარიზმი წარმოადგენს მმართველობის ფორმას, რომელშიც განცხადებული ტერორი ხდება, არა საშუალება მიზნისათვის, არამედ მიზანი თავისთავად. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ „პროპაგანდა ტოტალიტარიზმისათვის წარმოადგენს ერთ-ერთ და ყველზე მნიშვნელოვან, ინსტრუმენტს არატოტალიტარული სამყაროსადმი მიმართებისათვის, ტერორი კი, პირიქით წარმოადგენს მისი მმართველობის არსს.“

შ.მონტესკიეს მსგავსად, ჰარენდტი ამტკიცებს, რომ თანამედროვე დესპოტიზმში, რომელსაც ტოტალიტარიზმი ეწოდება, შიში ხდება ადამიანებს ძირითადი წარმმართველი მოტივი „არაინ, ეგზეკუტორებიც კი, არ შეიძლება იყვნენ შიშისაგან თავისუფალი“. ამხანაგებს შორის ეჭვი, მეზობლების თვალთვალი, როგორც პოტენციური ინფორმატორის, შიში იმისა, რომ ოჯახის წევრიც კი შეიძლება იყოს პოტენციური აგენტი პროვოკატორი – წარმოადგენს სისტემის მუშაობის ღერძს. ეს ატომიზაცია შენარჩუნებულია და გაძლიერებულია, ინფორმატორების ყველგან მყოფობის საშუალებით. ისინი შეიძლება ყველგან იყვნენ, რადგან ის უკვე აღარ არის ჩვეულებრივი პროოფესიონალი აგენტი, რომელსაც პოლიცია უხდის, არამედ პოტენციურად ყველა პერსონა ვისთანაც კონტაქტში შედისარ შეიძლება ის იყოს. ეს არის სამყარო, რომელშიც ყველა ინდივიდუმი საეჭვოა, უბრალოდ იმიტომ, რომ ყოველ ადამიანს აქვს უნარი იფიქროს.“⁸³

ჰარენდტის აზრით, რა თქმა უნდა ეს შიში მოდის, პოლიციის ძალების ყოველმომცველი ძალაუფლებისაგან, რომლებიც მშობლიურ ქვეყანას ისე მართავენ, თითქოსდა ის დაპყრობილი იყოს. „ხელისუფლებამე მალლა და ძალაუფლების ხილული ფასადის უკან, დახლართულ ლაბირინთებში, ხელისუფლება ხანს

⁸³ Ibid. p.430-431.

უსვამს ყოველგვარ ცვლილებას და უუნარობის ქაოსში, ქვეყნის ძალაუფლების ბირთვებს აფუძნებს, საიდუმლო პოლიციის სამსახურის ზეეფექტურობაზე და ზეკომპეტენტურობაზე“.⁸⁴ მაგრამ ესეც კი არ არის არსებითად ახალი რამ მსოფლიოს ისტორიაში, რადგან ავტორიტარული ძალაუფლების ფარგლებშიაც კი, პოლიცია შეიძლება იქცეს სახელმწიფოდ სახელმწიფოში. მაგრამ რა არის ის ახალი რაღაც, რაც მოსახლეობას, პოლიციის ძალები და ტერორის გამოყენება აქცევს დათრგუნულსა და მორჩილს? ეს არის ტოტალური ტერორი. ტოტალური ტერორი ახალია, რადგან მას რეჟიმი იყენებს არა მარტო პოლიტიკური ოპოზიციის მიმართ, არამედ მაშინაც კი როცა ოპოზიცია გამქრალია, იმათ წინააღმდეგაც ვინც უდანაშაულოა.

ეს ხდება, იმიტომ რომ ტოტალიტარული რეჟიმი იყენებს ტერორს არა უბრალოდ რომ, მიადწიოს თავის პოლიტიკურ მიზანს, არამედ იდეოლოგიური განზრახვით. ტოტალიტარულ სამყაროში, არც პოლიტიკური და არც სამხედრო თვალსაზრისი არ განსაზღვრავს მტრის პოზიციას, არამედ იდეოლოგიური პრინციპები. აქიდან გამომდინარე, ნაცისტების შემთხვევაში ებრაელების მასობრივი განადგურების მიზეზი ხდება რასობრივი თეორია. ანალოგიური პოზიციების მიხედვით შეიძლება იყოს განხილული კულაკობის ლიკვიდაცია საბჭოთა კავშირში.

ამგვარი ქმედებები „გიჟურ არარეალობად“ აღიქმება გარე სამყაროსათვის. „სიგიჟისა და არარეალობის ეს ატმოსფერო, რომელიც შექმნილია მიზნის აშკარა ნაკლებობის გამო, წარმოადგენს რეალურ რკინის ფარდას, რომელიც ჩქმალავს საკონცენტრაციო ბანაკების ყველა ფორმას მსოფლიოს თვალთაგან.“ მოკლედ, რომ ვთქვათ, ტოტალიტარიზმის საშინელება გამოიხატება იდეოლოგიურ აზროვნებას დამატებულ ტერორში.

ჰარენდტის აზრით. ტოტალიტარული მმართველობისათვის, ტერორთან და იდეოლოგიასთან ერთად აუცილებელია ლიდერი. ლიდერზე დაყრდნობა წარმოადგენს ძირითად მაორგანიზებელ პრინციპს ტოტალიტარული მმართველობისათვის. „ტოტალიტარული მოძრაობის და მმართველობის ცენტრში ზის ლიდერი, როგორც

⁸⁴ Ibid. 420.

მოტორი, რომელსაც მოძრაობაში მოყავს ეს უკანასკნელი. იგი გამოცალკავებულია მოძრაობის ელიტური ფორმირებისაგან, შინაგანი ინიცირებულობის ციკლის გზით, რომელიც მის ირგვლივ ავრცელებს მიუწვდომელი მისტიერიის აურას.

ძალაუფლების სათავეში ლიდერი აუცილებელია არა მარტო იმიტომ, რომ ქარიზმაა, არამედ იმიტომ, რომ ტოტალიტარული ორგანიზაციის პრინციპი მოითხოვს ამგვარ პოზიციას. ლიდერი საჭიროა, არა როგორც პერსონა, არამედ როგორც ფუნქცია. ლიდერი იღებს პასუხისმგებლობას მოძრაობისა და ტოტალიტარული მმართველობის ყველა ქმედებაზე. „ეს ტოტალური პასუხისმგებლობა ყველაზე მნიშვნელოვანია, ეგრეთ წოდებული ლიდერის პრინციპის ორგანიზაციული ასპექტისათვის, რომლის თანახმადაც ყოველი ფუნქციონერი, არა მარტო დანიშნულია ლიდერის მიერ, არამედ მისი მთავარი განსახიერებაა. ლიდერი არ ცდება. ცდება ვიღაც სხვა რომელმაც ლიდერის მითითებები ვერ გაიგო და ამგვარად, თუ ლიდერს სურს თავისი შეცდომები სხვას გადააბრალოს მან უნდა გაანადგუროს ის“.⁸⁵

პარენდტის აზრით, ლიდერის პოზიციაში ყველაფერი ურთიერთდაპირისპირებულია. იმიტომ, რომ ლიდერი ერთდროულად ტოტალურად პასუხისმგებელია და ტოტალურად უდანაშაულო. „ტოტალიტარული ლიდერის რეალური მისტიერია მყოფობს ორგანიზაციაში, რომელიც მისთვის შესაძლებელს ხდის თავის თავზე აიღოს ტოტალური პასუხისმგებლობა ყველა დანაშაულისათვის, რომელიც ჩადენილია მოძრაობის ელიტური ფორმირებების მიერ და იმავდროულად მოითხოვოს მისი ყველაზე გულუბრყვილო მხარდამჭერების ერთგულება და პატივი“.⁸⁶

ის დებულება რომ, ყოველი ოფიციალური პირი, პარტიასა და მთავრობაში, ყოველი მეთაური პოლიციასა და შეიარაღებულ ძალებში, წარმოადგენს ლიდერის ხელისუფლების პერსონალურ განსახიერებას ქმნის იმის აუცილებლობას, რომ არავითარი ავტორიტეტი ლიდერსა და მასას შორის არ უნდა იყოს. „ტოტალიტარულ სისტემაში რაიმე ხელისუფლებისა და იერარქიის

⁸⁵ Ibid 374-375.

⁸⁶ Ibid.p375.

არ არსებობა წარმოდგენილია იმ ფაქტით, რომ უზენაეს ძალაუფლებასა (ფიურერი ან ბელადი) და მართულებს შორის არავითარი გამამუალებელი დონე არ არსებობს... ფიურერის ნება შეიძლება განსახიერებელი იყოს ყველგან და ყოველ დონეზე“.⁸⁷

რა ორგანიზაციული სტრუქტურა შეიძლება მივეყენოთ ამგვარ ტოტალურ ძალაუფლებას და ერთი პერსონის პაუბისმგებლობა? ჰარენდტი განამხავებს ავტორიტარულ, ტირანიასა და ტოტალიტარულ მმართველობას შემდეგნაირად: ავტორიტარული მმართველობა ჰგავს პირამიდას, რომელშიც ყოველ გამამუალებელ რგოლს აქვს ხელისუფლების გარკვეული რაოდენობა; ტირანია წარმოადგენს პირამიდას, რომელშიც გამამუალებელი რგოლები იგნორირებულია და ტირანი მართავს ყველას ერთნაირად; და ბოლოს, ტოტალიტარული მმართველობა მსგავსია კარტოფილის მაგვარი სტრუქტურისა ცენტრში ლიდერთ, რომელიც გარშემორტყმულია ხელისუფლების რგოლებით: პირველადი ორგანიზაციები, პარტიის ბიუროკრატია, ელიტური ფორმირებები და პოლიციის ძალები. „მომრაობის კარტოფილის მდგვარი სტრუქტურა, რომელიც უზრუნველყოფს ყოველ ინდივიდუმს ხელისუფლების რგოლით, წარმოადგენს გასამხედროებული ორგანიზაციის სახეს“.⁸⁸

ჩვეულებრივი ტირანის ძალადობა არ ჰგავს ტოტალიტარისმის იდეოლოგიურ ტერორს. ამ უკანასკნელის ძირითადი მახასიათებელი ნიშანი ისაა, რომ მას არავითარი მიზანი არ აქვს. რადგან ყოველთვის ესაჭიროება ახალი მტრები, რათა მათი ლიკვიდირება მოახდინოს ტოტალიტარული მოძრაობისათვის, რომ შეინარჩუნოს მოძრაობა. თუ კი ებრაელებისა და ბურჟუაზიის სიძულვილია მთავარი საკითხი, მაშინ ტოტალიტარული რეჟიმი ერთი დიდი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ უნდა დაბრუნებოდა ნორმალური ცხოვრების წესს. მაგრამ, ჰარენდტის აზრით, ჩვენ საპირისპირო შემთხვევა უფრო ვიცით. ებრაელების გიგანტური განადგურების შემდეგ ნაცისტებმა მიზნად დაისახეს პოლონელი ხალხის განადგურება. ებრაელების დავითის ვარსკლავის მსგავსად პოლონელებსაც აიძულებდნენ ეტარებინათ P ნიშანი. ეს არის დამლა, რომელიც სიკვდილისათვის განწირულის ნიშანია.

⁸⁷ Ibid. p.405.

⁸⁸ Ibid. p.183.

ჰარენდტი აანალიზებს პლატონის წუხილს იმის შესახებ, რომ თუ კი ნიჰილიზმი იგულისხმება სოფისტების არგუმენტებში, ის უნდა განეგრძოს მთელ სამყაროზე, მაშინ ყველაფერი დაშვებულია. ნაცისტები ამ ნიჰილიზმს გასცდნენ, მათ ჩამოაყალიბეს ტერორის ლაბარატორიები, რომ დაენახათ რისი უნარშემწეა ადამიანი, რათა ეჩვენებინათ, — ყველაფერი შესაძლებელია. ნაცისტების მორალური ცინიზმი, მათი რწმენა, რომ ყველაფერი დაშვებულია, ეყრდნობა მყარ დარწმუნებულობას რომ ყველაფერი შესაძლებელია.⁸⁹ სიკვდილის ბანაკებში ტარდებოდა ექსპერიმენტები იმაზე, რაც კი შესაძლოა, რომელიც არც კი შეეძლო მოეზრებინა ადამიანის გონებას. ადამიანები აქამდე, როგორც ექსპერიმენტების საშუალება, არასოდეს ყოფილან ყოველგვარი შესაძლოს სკალაზე დაყენებული. მეცნიერებით შეიარაღებულნი, მაგრამ ველური ფანტაზიებით მართულნი, რომელიც ღამის კოშმარად შეიძლება მოგვეჩვენოს, ნაცისტებმა მოიპოვეს სპიზღარი აღმოჩენები ადამიანის შესაძლებლობის სფეროში ნაცისტების მიერ განხორციელებული ტერორის მექანიზმში არაფერი ახალი არ იყო, გარდა ამ უკანასკნელისა. მოსახლეობის მასობრივი განადგურება აღრეც იყო ისტორიაში. კერძოდ, შავი მოსახლეობის განადგურება ბოერების მიერ სამხრეთ აფრიკაში, ამერიკაში ინდიელებისა და ავსტრალიაში აბორიგენების. მაგრამ ნაცისტების მიერ გამოყენებული განადგურების ეს საშუალება სრულიად ახალია და მას ასევე გააჩნია წმინდაწყლის გამოყენებითი ინტერესები ადამიანის ბუნების შეცნობის მიზნით. ნაცისტებს სურდათ ხელი ჩაეკლათ იმ სფეროსათვის რაც ჩვენთვის სრულიად უცნობი იყო: „სფერო სადაც ყველაფერი შესაძლებელია“.⁹⁰ იმ დროს როცა ჰარენდტი სიკვდილის ბანაკებს განიხილავდა, როგორც ჯოჯოხეთს, რომელიც შექმნილია, რათა ადამიანებს მიაყენოს შესაძლო უდიდესი ტკივილი, იგი უფრო მეტად მასში ხედავდა ექსპერიმენტების მანქანას — თუ რამდენად შეიძლება შეეცვალოს ადამიანის ბუნება. იგი ფიქრობდა, რომ რეალური საშინელება დაიწყო მაშინ, როცა SS-მა გზა მისცა თითქმის გაუგონარ სიმხეცეს

⁸⁹ Ibid.p.387.

⁹⁰ Ibid.440-441.

„ინდივიდუალური ქალისა და მამაკაცის და ადამიანური ღირსებისაც კი, ცივისსხლიან და სისტემატურ დესტრუქციამ“.⁹¹ რა თქმა უნდა ეს იყო ნაცისტების სურვილით მართული სიკვდილის ბიუროკრატია, რომელიც თავიანთი მსხვერპლის არავითარ კვალს არ ტოვებდა სამყაროში. ისინი კვდებოდნენ ანანომურად, ინდივიდების უნიკალურობა იგნორირებული იყო გაშიშვლებითა და მსხვილფეხა საქონლის მანქანებში შეყრით, რომ მოწამეობრივი სიკვდილი ვირტუალურად შეუძლებელი შეიქნა. ამგვარად, სიკვდილის ბანაკები შექმნილი იყო, არამარტო წამებისა და განადგურებისათვის, არამედ ადამიანურად ქმედების წაშლის „სამინელი ექსპერიმენტისათვის“. მამასადაძმე, მათი მიზანი ადამიანის საგნად გადაქცევა გახლდათ. „არაფერი არ უნდა დარჩენილიყო, გარდა ადამიანის სხხის მქონე სამინელი მარიონეტისა, რომელიც პავლოვის ექსპერიმენტის ძაღლის მსგავსად იქცევა, რომელიც ყველაფერზე სრული საიმედოობით მოქმედებს, მაშინაც კი როცა საკუთარ სიკვდილზე მიდის და არაფერს აკეთებს გარდა რეაგირებისა“.

სიკვდილის ბანაკები ცენტრალურია ტოტალიტარიზმისათვის, რადგან მას მხოლოდ სიკვდილის ბანაკებში შეუძლია განახორციელოს ტოტალური ბატონობა ადამიანზე. „ტოტალიტარული ძალაუფლება შეიძლება მიღწეული იქნეს და შენარჩუნებული პირობითი რეფლექსების სამყაროში“. როცა მსხვერპლი, ებრაელები და არა ებრაელები, სიკვდილზე ცხვრების ფარის მსგავსად მიედინებიან და როცა ბანაკის მაცხოვრებლები არავითარ სწორის არ ხელავენ, ან წინააღმდეგობაში, ან მოწამეობრივ აღსასრულში, არამედ რჩებიან პასიური და დათრგუნული, მაშინ რეჟიმი აჩვენებს აბსოლუტურ ტოტალურ ბატონობას. SS-ლმა რომელმაც იცის, რომ რეჟიმი ხელს უწყობს მსხვერპლის განადგურებას ვიდრე იგი ეშაფოტზე ავა... საუკეთესო საშუალებაა მთელი ხალხი ამყოფო მონობაში. არაფერია იმაზე მეტი საშინელება, როცა გამოთავყვანებულ ადამიანთა პროცესია მიედინება თავის საკუთარი სიკვდილისაკენ“.⁹²

ჰარენდტის დასკვნები არ არის ოპტიმისტური ხასიათის. იგი ვარუდობს, ტოტალიტარიზმი არის მმართველობის ახალი ფორმა,

⁹¹ Ibid 453-454.

⁹² Ibid. 455.

რომელიც ყოველთვის ჩვენში მყოფობს, როგორც ძალადობა და ცდუნება. თუმცა ახალი ადამიანები კვლავ დაიბადება, ქმედების უნარშემწენი, რომელიც საშუალებას მისცემს მას გაწყვიტოს მიზეზობრიობის ჯაჭვი და ამგვარად დაიწყოს რაღაც ახალი, რომელსაც შემოქმედებისა და მოვლენებზე ბატონობის უნარი ექნება. მიუხედავად იმისა, რომ ტოტალიტარიზმი ინარჩუნებს პოტენციურ ძალადობას და შესაძლოა ერთ დღეს ყველა ადამიანი საგნებზე დაიყვანოს, ადამიანები იბადებიან ახლის მოტანის უნარით. ჰარენდტის აზრით, ეს არის „დაბადების“ საოცრება, რაც იხსნის კაცობრიობას განადგურებისაგან. იმიტომ, რომ ყოველი ახალი ბავშვის დაბადებას მოაქვს თავიდან დაწყების უნარი. ჰარენდტი ციტირებას ახდენს პლატონისას, რომელიც ამბობს – „დაწყება ღმერთის მსგავსია, რომელიც, ადამიანებს შორის იმყოფება და შევლის ყველა საგნების არსობას“.

კითხვები

1. ერნსტ იუნგერის თანახმად, როგორ აყალიბებს „მუშის გეშტალტი“ ტოტალიტარული ხელისუფლების სივრცეს?
2. ჰანა არენდტის თანახმად, რა აყალიბებს ადამიანის სასიცოცხლო სივრცეს?
3. ჰანა არენდტის თანახმად, რა აქცევს ტოტალიტარიზმს მმართველობის ახალ ფორმად?
4. ჰანა არენდტის თანახმად, რა გზით აუკუღმართებს იდეოლოგია რეალურ ფაქტებსა და მეტყველებას?
5. ჰანა არენდტის თანახმად, რა განასხვავებს მოძრაობას პარტიისაგან?
6. ჰანა არენდტის თანახმად, რა ვითარებას ეყრდნობა ლიდერის პრინციპი ტოტალიტარულ საზოგადოებაში?

ქირითაღი ცნებები

მუშის გეშტალტი – ტოტალიტარიზმი – ავტორიტარიზმი-ტირანია – ტერორი – იდეოლოგია

დავით აღმაშენებლის ღირსშესანიშნავი ნაშრომები

1. Эрнст Юнгер, "Рабочий". "Господство и гештальт". "Тотальная мобилизация" "О боли" Санкт-Петербург. "Наука". 2000.

2. Клод Лефор, "Политические очерки", РОССПЕН, Москва, 2000.

3. Hannah Arendt, "The origins of totalitarianism" New York: Harcourt Brace Jovanovich. 1973.

4. Hannah Arendt, "What is authority?" in between past and future: Eight exercises in political thought." New York: Viking, 1961.

თ ა ვ ი VI

პოლიტიკური ხელისუფლებისა და თეორიის პრობლემა XXს დასავლურ ფილოსოფიაში - არაპარპრისიული დისკურსების წარმოშობა

წი. „ყოფიერება და დრო“ როგორც წინარეპოლიტიკური პროექტი მ. ჰაიდეგერთან

არაპოლიტიკური ტექსტების ანალიზს, რომელიც არ ქმნის პოლიტიკური ხელისუფლების ნარატივებს, მ.ჰაიდეგერის ფილოსოფიით დავიწყებთ. ჩვენი აზრით, მ.ჰაიდეგერი ქმნის არაპოლიტიკურ ტექსტს, რომელიც შეუძლებელს ხდის პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსის ბატონობას. შემდგომი არაპოლიტიკური ტექსტების ხასიათი, გარკვეულ წილად, მ.ჰაიდეგერის ფილოსოფიის დესტრუქციულმა ანალიზმმა განსაზღვრა. მ.ჰაიდეგერის ფილოსოფიამ გაცილებით დიდი გავლენა იქონია პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაზე, ვიდრე თავად მისმა პოლიტიკურმა მსოფლმხედველობამ. ჰაიდეგერის მიერ ყოფიერების სხვა კუთხით დანახვამ არა მარტო ადამიანის ყოფიერების პრობლემის ხედვა შეცვალა, არამედ მისი პერსონა ერთგვრი ხდომილება გახდა ეპოქისათვის. ყოფიერების განსხვავებული რაკურსით ხედვამ მოითხოვა პოლიტიკური ყოფიერების სხვა კუთხით დანახვა. და მიუხედავად იმისა, აღიარებდნენ თუ არა მის გავლენას, ან მომხრეები იყვნენ თუ მოწინააღმდეგენი მ.ჰაიდეგერის პოზიციისა, ყველანი იძულებულნი იყვნენ, ან მ.ჰაიდეგერის ენით ელაპარაკათ პოლიტიკური ყოფიერებისა და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის პრობლემაზე, ან მასთან კორელაციაში მოეხდინათ ანალიზი. ამიტომ უპრიანია XXს-ის პოლიტიკური ხელისუფლებისა და თეორიის კონტექსტში ეს ანალიზი მ.ჰაიდეგერის ფილოსოფიით დავიწყოთ.

„ყოფიერებასა და დროში“ მ.ჰაიდეგერმა წამოაყენა პრობლემა, განაზღვრულიყო მსჯელობა ყოფიერების შესახებ, რომელიც ევროპულმა ფილოსოფიამ მის შესახებ მსჯელობებში მეორე პლანზე, აბსტრაქციისა და ლოგიკური განსაზღვრებების სფეროში. გადაიტანა. ხოლო ყოფიერების საკითხი იმდენად ნათლად და გასაგებად ჩაითვალა, რომ ვინც მის შესახებ საკითხს სვამდა, მეთოდურ შეცდომად ეთვლებოდა. მ.ჰაიდეგერის თვალსაზრისით, ყოფიერება იყო და რჩება აზროვნების მთავარ საქმედ, რადგან ყოფიერის საკითხი წარმოადგენს აზროვნების მთავარ პრობლემას, რომელსაც მ.ჰაიდეგერი განსაზღვრავს როგორც მუნყოფიერებას (das Sein): ეს არის წმინდა ყოფიერება, რომელიც დაცლილია სპირიტუალური მოცემულობებით. ეს მყოფობა საგნობრივ მოცემულობაში ჩართვითაც კი. შესაბამისად, ადამიანის გააზრება ხდება ადამიანის მოღუსებში მისი ეგზისტენციების გზით (ქცევაში გამოვლენით, შესაძლებლის რეალიზაციით). ეგზისტენციალური მუნყოფნა იმდენად სამყაროში, რომელშიც ის იმთავითვეა ჩაგდებული და რომელშიც იგი კვლავ ჩააგდებს თავს თავისი გეგმებით. მუნყოფნა იმთავითვე გეგულობს თავის თავს სამყაროში და იცის მასში ყოფნა. ამგვარ გაგებას ძირითად ზერხად აქვს განწყობილება (Stimmung), სადაც ადამიანურ არსებას გაეხსნება სამყაროს „მთლიანობა“. ამოსავალი გაგება გაიშლება ზრუნვაში და შიდა სამყაროულ არსებობაში. ის, რომ ეგზისტენციალური ყოფნის ყველა მიმართება არსებულთან (საგნებთან), ხელშესახებთან (ინსტრუმენტი) იმთავითვე გაშუალებულია სამყაროსეული „მთელით“, შესამჩნევი არაა ნამდვილი ეგზისტენციისათვის, რომელიც ორიენტირებულია თავის განწყობილებებში ადამიანზე (das Ich) და გაემიჯნება ყოფიერების ტრანსცენდენტალურ ჰორიზონტს. ეს უკანასკნელი, რომელიც წარმოადგენს განმსაზღვრელს ყოველგვარი გაგებისას და შემეცნებისას, მოითხოვს დაშლას, დესტრუქციას, მისი გადამფარავი ფილოსოფიური და იდეოლოგიური მინარევებისაგან გათავისუფლებას. დესტრუქცია წარმოადგენს წინგამსწრე აზროვნებას, უპირველეს ყოვლისა, ანტიკური აზროვნების წაკითხვას იმ ამოსავალი გამოცდილების შუქზე, რომელიც საშუალებას იძლევა გამოიმუშაოს ადრე არსებული და დღემდე განმსაზღვრელი

ყოფიერების კონცეფციები. მ.ჰაიდგერი უარს ამბობს დეკარტეს შეზღვები ტრადიციული ფილოსოფიის ტრადიციულ ინსტრუმენტარიზმზე, კერძოდ, სუბიექტის, ობიექტის, შემეცნების სულის გაცნობიერებაზე და იყენებს ფენომენოლოგიურ მეთოდს გონების ისტორიულ ნაგებობათა და ადამიანის არსებობის ანალიზისათვის, რათა გამოავლინოს მისი წანამძღვრები.

ფუნდამენტური ონტოლოგიის ფილოსოფიური პროექტი მიმართული იყო მხოლოდ იმ საკითხისადმი, თუ რას ნიშნავს ყოფნა; იგი მიმართული იყო ამ ყველა ყოფიერის ყოფნის სმარისის საკითხისადმი და აღწერდა მის ფორმალურ სტრუქტურას. როგორც ფუნდამენტური ონტოლოგია, იგი მკვეთრად იყო გამოიჯნული იმისაგან, რასაც მ.ჰაიდგერი უწოდებს რეგიონალურ ონტოლოგიებს. ამგვარ ონტოლოგიებს ახასიათებს ის ფაქტი, რომ ისინი იკვლევენ ყოფიერების სპეციფიკურ გვარს, ან, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, ისინი კითხვას სვამენ ყოფიერთა შესახებ წინასწარ მოცემული პერსპექტივიდან. მათნაირად ბიოლოგიას მისი გამოკვლევის სფეროდ შეიძლება ჰქონდეს ის ყოფიერნი, რომლებიც შეიძლება გაგებული იქნენ ბიოსის (bios) ან სიცოცხლის გარკვეული ცნების ბმისზე. ფსიქოლოგიამ მსგავსად უნდა განიხილოს განსაზღვრული ყოფიერები მათი ფსიქეს პერსპექტივიდან; პოლიტოლოგიამ მსგავსად უნდა განიხილოს ის ყოფიერები, რომელთა ცხოვრების ხასიათი თვითორგანიზებულ სპოგადობებში ან პოლისში ვლინდება. ყველა რეგიონალური ონტოლოგია ვარაუდობს ყოფიერის გარკვეულ ცნებას (ყოფიერებას ცხოვრების მხრით, ყოფიერებას ბუნების მხრით, ყოფიერებას პოლისის მხრით). მაგრამ არც ერთი მათგანი არ სვამს კონკრეტულ საკითხს, რას აღნიშნავს ის ყველა ყოფიერესათვის. ამ საკითხს სვამს ფუნდამენტური ონტოლოგია, რომელიც, მ.ჰაიდგერის თანახმად, თავად არის ფილოსოფია. მისი ფრაგმენტაციის პროცესში (ონტოლოგია, თეოლოგია, ფსიქოლოგია, ეთიკა და ა.შ.) ფილოსოფია უუნაროა მოიპოროს საერთო საფუძველი ყველა მათგანისათვის და ამის გამო ფილოსოფია გაუცხოებულია მისი არსისაგან.

ფუნდამენტური ონტოლოგიის პროექტის პერსპექტივიდან გამომდინარე, იოლია გავიგოთ, რომ ფილოსოფია არ გამოხატავს

თვალსაზრისებს, რომლებიც ეხება სამყაროს. იგი მხოლოდ გამოკეთს ყოფიერის ფუნდამენტურ სტრუქტურებს და განსაკუთრებით იმ ყოფიერთა ყოფიერს, რომელსაც პაიდეგერი მუნყოფნას უწოდებს (Dasein). ფილოსოფია, როგორც ფუნდამენტური ონტოლოგია არ არის მოვალე ჩამოაყალიბოს პლატფორმა პოლიტიკური ამოსავლებისათვის, ამგვარი ამოსავლებისათვის ივარაუდება ადამიანის ყოფიერების მნიშვნელობის განსაზღვრული გაგება, რომელსაც მუნყოფნის ანალიტიკა ზუსტად გამოცდის. ვინმე შეიძლება უფრო შორს წავიდეს და დაამატოს, რომ თუ თავის ყოფიერებაში ეგზისტენციის დაკითხვის პროექტი წარმატებულია, მაშინ ადამიანის, როგორც ყოვლისმომცველი დაუკითხავი განსაზღვრება, როგორც პოლიტიკური ცხოველისა, თავისი ბუნების მიხედვით, განუვრცობელია. იმდენად რამდენადაც ეს განსაზღვრება სინამდვილეში იმდაგვარი რამ არის, რომ იგი მხოლოდ ხელს უწყობს დაბრკოლებებს და ზღუდავს გამოკვლევას, რათა უზრუნველყოს ადეკვატურად წამოჭრილი კითხვები მნიშვნელოვანი პასუხებით, სიტყვა „პოლიტიკა“ თავიდან უნდა იქნეს ამორებული. მის გამოყენებას მიყვარათ პოლისისა და ანთროპოლოგიის კონსტიტუციის არე-დარეგასთან. ისეთ სიტყვებს, როგორცაა „ადამიანი“, ეთიკა ფსიქიკა, პოლიტიკა ესაჭიროება საკუთარ თავში დესტრუქცია. ფილოსოფია გაგებული არ უნდა იყოს, როგორც პოლიტიკური თავის თავთან მიმართებაში. ამგვარად, „ყოფიერება და ღრწ“ რეალურად აპოლიტიკური უნდა იყოს: ფუნდამენტური ონტოლოგიის სწორედ ეს პროექტი უნდა იყოს იმგვარი რაღაც, რომელიც მას მოუსპობს ტრადიციულად გარანტირებულ პრივილეგიას „ადამიანის“ პოლიტიკური ბუნების საკითხისადმი.

ამგვარად, ფუნდამენტური ონტოლოგიის აპოლიტიკური პროექტი არ შეიძლება იოლად იყოს დაფუძნებული. „ყოფიერება და ღრწ“ სინამდვილეში აშკარად არიდებს თავს პოლიტიკურ შეხედულებებსა და თვალსაზრისებს, ის უადგილოს ზღის ფილოსოფიური გამოკვლევების ადგილს ყოფიერების ანალიზის მიმართულებით, ან გზას, რომელშიც საგნები მუნყოფნისათვის აწმყოში არსებობენ იმ საფუძველზე, რომელიც მათ გარანტირებული აქვთ. მნიშვნელოვანია ასევე ისიც, რომ იგი ასევე ცნობს

ადამიანური ეგზისტენციის კოლექტიურ და ისტორიულ განზომილებებს, რაც პირველადია იმ საკითხის მიმართ, რომელიც ეხება თანყოფნის ორგანიზაციის სახეობებს. ამ მიმართებაში შეიძლება ითქვას, რომ „ყოფიერება და ღრო“ წინარე პოლიტიკურია, სადაც „წინარე“ მოზრებული უნდა იყოს ზოგადად პოლიტიკური სფეროს შესაძლებლობის ონტოკრონოლოგიურ პირობად. თუმცა გზა, რომელშიც ადამიანური ეგზისტენციის კოლექტიური განზომილება დეტერმინირდება, „ყოფიერებასა და ღროში“ უზრუნველყოფს სპეციფიკურ და გადამწყვეტ ორიენტაციას პოლიტიკურის შესაძლო თემატიზაციის მიმართულებით.

„ყოფიერებასა და ღროში“ ბედი პირველად ხდება თავისუფალი შეტყობინებასა და ბრძოლაში. ისტორია, როგორც საერთო ბედის ძალაუფლება, ასეთნაირადაა გათავისუფლებული შეტყობინებასა და ბრძოლაში. შეიძლება ვინმესთვის გასაკვირი იყოს „ბრძოლისა“ და „შეტყობინების“ ასე მჭიდროდ დაკავშირება, თანაარსებობა ან ხალხის განსაზღვრება სხვადასხვა შესაძლებლობის საერთო გადაწყვეტილების ტერმინით. გადაწყვეტილება არის თანაარსებობის თანაარსებობა. ამგვარად, გადაწყვეტილება შეტყობინებისა და ბრძოლის ობიექტია. რაც შეტყობინებულია ზუსტად ისაა, რაც საზიაროა: ის შეტყობინებულია ზუსტად იმ საზიარობის გზით და ამგვარი საზიარობა, რომელიც შორს დგას პასიურობისა და შურისაგან, წარმოადგენს ბრძოლის ობიექტს.

ადამიანური ეგზისტენცია მიედინება სიკვდილსა და დაბადებას შორის, ე.ი. სამყაროში ყოფნის ბოლოვადობაში. ბოლოვადობა იმთავითვე ხდის ეგზისტენცს სიკვდილთან მყოფს. თუნდაც, რომ ეგზისტენცი წყვეტდეს, იყოს შიდა სამყაროულ არსებულთა შორის არსებული, მიუხედავად ამისა იგი არ კარგავს თავის მიკუთვნებულობას სამყაროსა და ყოფიერებისადმი. სიკვდილი წარმოადგენს არა მუნყოფნის გაქრობას, არამედ ბოლოვადი არსების ყოფიერების წესს. სიკვდილთან მუდმივი ყოფნა აიძულებს ეგზისტენცს გვერდი აუაროს სიკვდილის საკითხს – მხოლოდ „ვიღაცეები კვდებიან“. ადამიანები ცდილობენ მიჩქმალონ ეს მდგომარეობა: სინდისი უხმობს გაეხსნას ბედს, რომელიც სამყაროში მყოფთათვის გულისხმობს იყოს ღიაობა, თავისუფალი

„ნათელა“ (Lichtung), სადაც არსებული ავლენს თავის ჭეშმარიტებას ყოფნის დროითობა (ანუ სიკვდილთან ახლოს მყოფობა) შესაძლებელს ხდის მისთვის ერთიანობას და ეგზისტენციის ერთადერთობას. ამით არის განპირობებული მისი ისტორიულობა. ყოველგვარი ისტორიის ტრანსცენდენტალურ პორიზონტად რჩება სამყარო, რომელიც, თავის მხრივ ივარაუდება ეგზისტენციის ექსტაზების მიერ, როგორც ისინი არიან დეტერმინებული თავიანთი დროულობით. პორიზონტი აღნიშნავს დროითი ექსტაზების ღიაობას, ე.ი. ეგზისტენციალურად ინტერპრეტირებულ „წარსულს აწმყოსა და მომავალს“. ის, რომ ყოფიერების სპარისი დროითობაში გაიხსნება, რომელიც, თავის მხრივ, ახორციელებს ეგზისტენციურებად ყოფნას ე.ი. სპარისი აღმოჩნდება სამყაროში მყოფის გაგების საქციელი.

1933 წელს, ნაცისტების ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ, მ.ჰაიდეგერი აირჩიეს ფრაიბურგის უნივერსიტეტის რექტორად. შემდგომში მის ამ ნაბიჯს ბევრი საყვედურობდა. თუმცა ეს ნაბიჯი განპირობებული იყო მისი მსოფლმხედველობრივი პოზიციით. მრავალი იღვწავდა, რომელსაც ნაცისტები დასაწყისში ქადაგებდნენ, მ.ჰაიდეგერმა ყოფიერების ღიაობასთან დაბრუნების იმპულსად აღიქვა. თუმცა იგი 1934 წელს გადადგა უნივერსიტეტის რექტორობიდან. თავისი რექტორობის პერიოდში მან შეინარჩუნა უნივერსიტეტის ავტონომია. „მ.ჰაიდეგერი მტკიცედ იყო დარწმუნებული, რომ მან აზროვნების რადიკალურად ახალი განზომილება აღმოაჩინა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს კაცობრიობისათვის. ამიტომ იგი ეძებდა გზებს და ძალებს, რომლებსაც შეეძლებოდათ მისი პრინციპების განხორციელება. მაშინ ქვეყნად ორი ამგვარი ძალა ჩანდა: ფაშისტები და ბოლშევიკები. ეს უკანასკნელი მ.ჰაიდეგერს მიაჩნდა ყოფიერების დავიწყების და ტექნიციზმის განსახიერებად. რაც შეეხება ფაშიზმს, მისი მტკიცე რწმენა ბედისაღმი და ნაციონალისტური ორიენტაცია ჰაიდეგერს მისაღებად ეჩვენებოდა. დასავლეთის დემოკრატიის წყნარი ძალა ჰაიდეგერმა, საუბედუროდ, ვერ შეამჩნია.

მ.ჰაიდეგერის ზოგი მცოდნე ფიქრობს, რომ ოსტატმა გადაწყვიტა ბელადის ბელადი გამხდარიყო (მაგ., გ.მარგველაშვილი), სხვები ამტკიცებდნენ, რომ მისი კავშირი ფაშიზმთან უფრო

შინაგანი იყო, რომ ყოფიერების ხმა ჰაიდეგერთან ფიურერის ბრძანებებს ჰკავს (მაგ., თ.ადორნო). როგორც არ უნდა იყოს, ეს შეცდომა იყო და დიდი ადამიანები დიდ შეცდომას ჩადიან. რათა ნღობა მოეპოვებინა, მ.ჰაიდეგერს მოუხდა ზოგი გამოუსწორებელი ნაბიჯის გადადგმა (მაგ., მისი სიტყვა 1933წ. 27 მაისს, როცა ფრაიბურგის უნივერსიტეტის რექტორი გახდა, ასევე მისი შესვლა ნაცისტურ პარტიაში...). მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ფრანგულმა საოკუპაციო მთავრობამ (მ.ჰაიდეგერი მათ ზონაში იყო) მას ევროპის საუკეთესო ფილოსოფოსის პენსიაზე უარი უთხრა და უნივერსიტეტში ყოველგვარი საქმიანობა აუკრძალა³³.

§2. ფრანკფურტის სკოლა — ხელისუფლების უხილავი ფორმების ანთოლოგია

ჰაიდეგერის შემდეგ პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის კრიტიკოსების ყველაზე მნიშვნელოვან ჯგუფს წარმოადგენდა „ფრანკფურტის სკოლა“. იგი აერთიანებდა ინტელექტუალთა ჯგუფს, რომელიც XX ს-ის 30-იან წლებში გაერთიანებული იყო „ფრანკფურტის სოციალური გამოკვლევების ინსტიტუტის“ ირგვლივ. ძირითადი წარმომადგენლები არიან მაქს ჰორკჰაიმერი, თეოდორ ადორნო, ერნსტ ფრომი, ჰერბერტ მარკუზე, რომელთაც მოგვიანებით შეუერთდა იურგენ ჰაბერმასი. დამაწყობში სკოლისათვის დამახასიათებელი იყო ერთიანი თეორიული კონცეპტი — ჟურნალი. როცა მ.ჰორკჰაიმერმა წამოაყენა მოთხოვნა მიზანთა და შეხედულებათა ერთიანობის შესახებ. შემდგომში ფრანკფურტელები ამჯობინებდნენ თეორულ პოზიციასთან განსხვავებასა და მათი ურთიერთობის პრინციპს. თითქმის ორმოცი წლის განმავლობაში სკოლას აერთიანებდა საერთო განწყობილება, შეეფასებინათ XX ს-ის პოლიტიკური რეალიები და დრამატული მოვლენები, რომლებიც თან ახლდა პოლიტიკურ პროცესებს. 1933წ. ინსტიტუტი ფაშისტური გერმანიიდან პარიზში გადავიდა, 1934წ. აშშ-ში

³³ მარტინ ჰაიდეგერი, თემშარა, თბილისი, „გონი“ 1992 (წინასიტყვაობა). გურამ თევზაძე, მარტინ ჰაიდეგერი და მისი გზები. გვ. 11-12.

კოლუმბიის უნივერსიტეტში 1949 წ. ძირითადი ნაწილი დაბრუნდა ფრანკფურტში. 1950-1960-იანი წლებიდან იგრძნობა ფრანკფურტის სკოლის მძლავრი ზეგავლენა პოლიტიკური ცხოვრების პროცესებზე. მაგრამ ამ ზეგავლენას ჰქონდა ერთი სამწუხარო ნიუანსი. ფრანკფურტის სკოლის მოღვაწეობა უმთავრესად დატვირთული იყო არსებული რეპრესიული პოლიტიკური გარემოს კრიტიკით: როგორც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიების კრიტიკით, ასევე სინამდვილის. სამწუხაროდ, კრიტიკული იდეა საზოგადოების ერთმა ნაწილმა (განსაკუთრებით სტუდენტობამ და რადიკალმა ახალგაზრდობამ), ვულგარულ ფორმაში, აბსოლიტური ნეგატივიზმის სახით აღიქვა, როგორც ბატონობის განმსახიერებელი ყოველგვარი ინსტიტუციონალურ (ტრადიციული თუ არა ტრადიციული) დაწესებულებათა ნგრევის მოთხოვნა. ფრანკფურტელები, რომლებიც ფილოსოფიას „ოსვენციუმის პროზის“ წინააღმდეგ ამხედრებული ტკივილისა და ტანჯვის გამოხატულებად აღიქვამდნენ, ახალი მემარცხენეების თეორეტიკოსებად იქცნენ, რომლებმაც მთელი ფრანკფურტის სკოლის არარეპრესიული დისკურსი უკიდურეს რეპრესიაში გადაიყვანეს, რომელმაც თავის გამოხატულება კპოვა პოლიტიკურ ექსტრემიზმში და ტერორიზმში. ფრანკფურტის სკოლის პოლიტიკური თეორიის ჩამოყალიბებაზე დიდი გავლენა იქონია, როგორც სიცოხლის ფილოსოფიის ტრადიციამ ასევე დიალექტიკური მხროვნების ტრადიციამ გ.ვ.ფ.ჰეგელიდან დაწყებული კ.მარქსის ჩათვლით. ფრანკფურტელებს ტრადიციულად მიაკუთვნებენ დამავლელ მარქსისტებს, რომლებმაც კ.მარქსის მემკვიდრეობა გეორგ ლუკაჩის გზით აღიქვეს, სადაც კ.მარქსი წარმოგვიდგება, როგორც ჰეგელიანელი. ასევე დიდი გავლენა ჰქონდათ მათ სწავლებაზე ზ.ფროიდისა და მ.ჰაიდეგერის ფილოსოფიას. თუმცა ამ უკანასკნელს ისინი უარყოფდნენ. დამაწყისიში ფრანკფურტელების ძირითადი პრობლემა გამოსახებოდა თანამედროვე საზოგადოების ეკონომიკური პროცესების შესწავლაში ანუ ხელისუფლების ეკონომიკური შინაარსის კვლევაში ამ პერიოდის პროგრამულ ნაშრომად ითვლება მ.ჰორკჰაიმერის სტატია „ტრადიციული და კრიტიკული თეორია“ (1937), სადაც ფრანკფურტის სკოლის სოციოლოგიური პოზიცია უპირისპირდება საზოგადოების ყველა ადრინდელ თეორიას.

მ.პორკაიძის თვალსაზრისით, ბუნების მეცნიერების მიღწევების შედეგების მსგავსად, ტრადიციული თეორიები ცდილობდნენ არსებულ რეპროდუცირებას და შესაბამისად იყენებდნენ რ.დ.ე.კ.რ.ტ.დ. დაწყებულ ცნებით აპარატს. ამდგვარი თეორიის მთავარი მიზანია. ცნებათა შეთანხმებული ჩამოყალიბება და საგანთა საგნობრივი შინაარსის მიყვანა ზრობრივ კონსტრუქციებთან, რაც მას გამოყენებადს ზდის. კრიტიკული თეორიას სხვაგვარი ლოგიკური სტრუქტურა აქვს. კრიტიკული ზროვნების ყველა ცნება განისაზღვრება წინააღმდეგობის კატეგორიების გზით, რაც ანგრევს ცნებათა დიალექტიკურ კავშირს, უარყოფს ცალკეული ეგზემპლარების ერთ გვარში გაერთიანებას და ამით ანგრევს სისტემას შიგნიდან. წიგნის შემდგომი თეზისი აქანავს ტექნოლოგიური რაციონალობის არსებით დახასიათებას: იგივეობა, ჩაკეტილობა, რაშიც ერთვება მზის მითი და კულტურული ინდუსტრია. რაციო იმედოვნებს, რომ კალკულირებადი მეთოდების გამოყენებით თავი აარიდოს მითის განუსაზღვრელობას, მაგრამ თავის განმეორებადობის პრინციპის წყალობით ბედის მითოსური პრინციპისაღმი ერთგულებას ავლენს და ამით დემონსტრირებას ანდენს მითოსისაღმი შინაგან ნათესაობას: რეპროდუცირება მოახდინოს არსებულისა. ამის გამო, ისტორია წარმოგვიდგება როგორც პერმანენტული კატასტროფა, ზოლო კონკრეტულ ისტორიული მიდგომის იგნორირება უტოპიზმისა და აბსტრაქტულობის საფუძველი ზდება.

ფრანკფურტის სკოლის შემდეგი ეტაპი გამოიხატება რაციონალობის ახალი ტიპების დამუშავებაში. თ.ადორნო ქმნის „არაიგივეობრივი ზროვნების მოდელს“. მისი ნეგატიური დიალექტიკა ტრადიციულად აღიქმებოდა, როგორც აბსოლიტური ტოტალური უარყოფის მეთოდი და უკავშირდებოდა „ახალი მემარცხენების“ ექსტრემისტულ ბუნტს. ადორნო ავითარებს ჰეგელისეულ ტენდენციას „თეზისი – ანტითეზისი სინთეზი. შემოქმედებითი პრინციპი ვლინდება მხოლოდ ანტითეზისში. უარყოფაში, რომელიც მოძრაობას არ ამღევს საშუალებას გაჩერდეს და უარყოფს ნებისმიერ პოზიტიურობას, რომელიც იმთავითვე ყალბია. ჭეშმარიტი მხოლოდ უარყოფაა. ყოველგვარი პოზიტიურობის მიუკერძოებელი ნეგაციის პროცესი, ყოველგვარ მტკიცებულებათა უარყოფა, მტრული ნებისმერი

ფინალურობისა და სისტემურობისა. „მოზროვნის მთავრი მისწრაფებაა აღმოაჩინოს „ბატონობისაგან თავისუფალი სივრცე“, ე.წ. ტყვიანობისაგან თავისუფალი სივრცე. ყველა წინარე ფილოსოფიისაგან განსხვავებით, რომელიც სიკეთედ განიხილავდა აბსოლუტს, იგივეობას, დასრულებულობას, თადორნო სიკეთედ განიხილავს მხოლოდ ნეგატიურობას, დაუსრულებლობას და არაიგივეობას. ამგვარი ზროვნება, რომელიც უარყოფს ჩაკეტილობას, ამავდროულად არის ჭეშმარიტი პრაქტიკა, რამდენადაც იგი ანგრევს ბატონობის ძირითად პრინციპს – იგივეობას. არაიგივეობრივ ზროვნებას მიხნად აქვს, ერთი მხრივ, უშველოს ადრე დათრგუნულის გამოცდილების ფენებს (მიმეტურს), უშუალოს, რომელშიც გამოხატულია ადამიანური ტანჯვა და ტკივილი, ხოლო, მეორე მხრივ, შეინარჩუნოს რაციონალური. ეს არ არის რაციონალობის ტრადიციული დიალექტიკა, არამედ ეს არის მიმესისის და რაციოს კონცეფცია. იგი უარყოფს სისტემურობას, მაგრამ სურს დარჩეს თეორიად, ეწინააღმდეგება მეთოდს, მაგრამ თავის თავის დემონსტრირებას ახდენს „მოდელური ანალიზების არსებულში“. არის რა „განუსაზღვრელი განუსაზღვრელობა“, „არამეთოდური მეთოდ“, „არაცნებითი ცნება“, უნდა გაანგრიოს ბატონობის დისკურსი და ორიენტირება მოახდინოს ესთეტიკურზე“. სადაც პოლიტიკა ბატონობს, დისკურსები კვდებიან.

თადორნო და მ.ჰორკჰაიმერი „განმანათლებლობის დიალექტიკაში“ ოსვენციუმის ტრაგედიის საფუძველზე, რომელიც კულტურის წარუმატებლობის რადიკალური დადასტურებაა, ცდილობენ ხელმეორედ გადაიზრონ დასავლური საზოგადოების ისტორია, რათა ახსნან, რატომ ეფლობა კაცობრიობა ბარბაროსობის ახალ ჭაობში. სახელმწიფოს ეკონომიკური ფორმის და საწარმოო ძალების ანალიზმა არ შეიძლება ახსნას XXს-ის ტრაგედიის სიღრმისეული საწყისები. ყველა დებულება აიხსნება მომავალი გამოყენების პოზიციიდან, რომელიც უნდა განხორციელდეს სამართლებრივ საზოგადოებაში. პასუხი იმაზე, თუ რატომ ჩავარდა კაცობრიობა ბარბაროსობის ახალ ტიპში, მათი ზრით, ამის მიზეზი არა ბატონობის ეკონომიკურ ფორმებში უნდა ვეძებოთ, არამედ ბატონობის რაღაც მეტაფიზიკური სუბიექტის არსებობაში, რომელიც

აყალიბებს დასავლურ ცივილიზაციას და მის საწყისებს. ისინი ცდილობენ გახსნან ბატონობის სიღრმისეული პლასტები, რომლებიც გამოდის რაღაც მეტაფიზიკური სუბიექტის სახით: გარე სამყაროზე ბატონობას პირობად აქვს შინაგანი მეობის დათრგუნვა და, საბოლოო ჯამში, პიროვნება თავის რეალიზებას ახდენს სწოვადობის საშუალებით, როგორც ძალადობა ინდივიდუმზე. ბატონობის მეტაფიზიკური სუბიექტი აყალიბებს განსაკუთრებულ კვაზი რეალობას – ობიექტურ რაციონალობას, რომელსაც თავისი რეალობა და ისტორია აქვს, სადაც ეკონომიკური მახასიათებლები თამაშობს მხოლოდ დამხმარე როლს. ადამიანი, ცდილობდა რა თავი აერიდებინა ბუნებისადმი მორჩილებისათვის მისადმი მიმსგავსებით, იმორჩილებდა მას შრომის საშუალებით. მაგრამ გარეგანი სამყაროს ათვისება შესაძლებელია მხოლოდ შინაგანი ბუნების დამორჩილების, ყოველგვარი იმპულსების, უშუალოსა და სიცოცხლისეულის აღმოფხვრით და თვითობის ხელისუფლების სუბიექტის მკაცრი მამაკაცური ხასიათის ჩამოყალიბებით. ბატონობის ყველგანშემღწევი პრინციპი ტრანსფორმირდება ადამიანის ადამიანზე ბატონობად. საბოლოო ჯამში ბატონობის საყოველთაო სუბიექტად წარმოდგება საყოველთაო, რომელსაც ერთეული დაჰყავს შიშველ ფუნქციამდე და არა მარტო მისი ცნობიერების ფორმირებას ახდენს, არამედ, კულტურული ინდუსტრიისა და გიგანტური მაშინერიის საშუალებით, არაცნობიერი იმპულსებისაც. ბატონობა ცვლის ჰროვნების არსს: არ ახორციელებს რა საკუთარი მიზნების თვითრეფლექსიას, ეს უკანასკნელი გადაიქცევა ყველა სიტუაციის უცვლელ ინსტრუმენტად. იდეალურის დონეზე ეს მიიღწევა მკაცრი დედუქციური გზით, რომელიც საშუალებას არ იძლევა თამაშისა და წარმოსახვისათვის. ბატონობა განსაზღვრავს რაციონალობის ფორმებს: იგივეობას, ჩაკეტილობას, ნეგატიურობის აკრძალვას ძველი ბერძნული მითოლოგიიდან დაწყებული, კულტურული ინდუსტრიის გვიანდელი ეტაპების ჩათვლით, ეს არის რაციონალობა, რომელიც განმანათლებლობის სახელით ძალას იკრებს და იწყებს წარმოქმნილი მეცნიერების გარდაქმნას ინსტრუმენტალურიდან ტექნოლოგიურად. ფრანკფურტელები მკვებერის მიერ შემოტანილი რაციონალიზაციის პრინციპის ირგვლივ ტრიალებენ, თუმცა არ

იზიარებენ მის მიერ სამყაროს დემითოლოგიზაციის მოთხოვნას და მითისა და რაციოს ორგანულ ერთიანობას ამტკიცებენ.

თადორნოსა და მ.პოკაძემერის „განმანათლებლობის დიალექტიკაში“ კაცობრიობის ისტორიის ანალიზი ხორციელდება რაციონალობის პოზიციიდან. ავტორები მიუთითებენ მის პარადოქსულ ხასიათზე. ადამიანი, ცდილობდა რა გათავისუფლებულიყო ბუნების, ჯადოქრობისა და მაგიის სამყაროსაგან იმორჩილებდა ბუნებას შრომის გზით. გარეგან ბუნებაზე ბატონობა არა მარტო სამყაროს გარდაქმნის ძალისხმევას გულისხმობს, არამედ შინაგან ძალადობასაც, რათა აღმოიფხვრას ყოველგვარი ბუნებრივი, სიცოცხლისეული და ჩამოყალიბდეს მყარ თვითობად, რომელიც მიმართულია ძალაუფლებასა და მფლობელობაზე. მაგრამ რეპრესირებული იძულები და ლტოლვები, რომლებიც აღმოფხვრილია შინაგანი დათრგუნვის გზით, გამოდის კონტროლიდან და განმანათლებლობის მაღალი ჭეშმარიტების, თავისი ველურობისა და აულაგმაობის დემონსტრირებას ახდენს: მიუხედავად მისი ინდუსტრიული ფორმისა, იგი დაფუძნებულია ბუნებაზე ბატონობის პრინციპზე. იმისათვის, რომ აითვისოთ ბუნება, უარი უნდა ითქვას ბატონობის ბრმა პრინციპებზე, მთელი განმანათლებლობის რეპრესიულ საწყისზე. განმანათლებლობის დიალექტიკა ისაა, რომ სინამდვილეში კულტურულ-ტექნოლოგიურ რაციოს საფუძვლად უდევს ბატონობისა და მორჩილების ბუნებისეული პრინციპი. ადამიანი კოპირებას ახდენს ბატონობის ბუნებისეული პრინციპისა და წარმართავს მას თავის საწინააღმდეგოდ – ასე მიმდინარეობს ევროპული ცივილიზაციის გზა. განმანათლებლობის დიალექტიკა დემონსტრირდება ორი ექსკურსის გზით. პირველი ეს არის დასავლეთ ევროპული ცივილიზაციის ძირითადი ტექსტისადმი მიმართვა, რომელთა ურთიერთმიმართება აყალიბებს განმანათლებლობის დიალექტიკის მოდელს. პირველი ექსკურსი აჩვენებს ოდისევსის მოგზაურობასა და თავგადასავალს, რომლის ყარბობა ტროადან იტაკამდე არის თვითობის გზა. ოდისეას წინ უძევს (საფრთხეს უქმნის) სამიში ცდუნებანი, მაგრამ იგი ხვდება ცდუნებათა მალულ სპირისს: თავი რომ დააღწიოს მას, კვლავ და კვლავ უნდა მიეცეს მას, რადგან მხოლოდ სამიშროებაში, სიკვდილის

შიშში ხდება ინდივიდუმი ძლიერი და ხელისუფლების უნარშემწე. ინდივიდუმების თვითდადგენის ისტორია არის მისი თვითუარყოფის ისტორია და ამისათვის მსხვერპლად ადამიანი იღებს მისი ბუნებრიობის ბუნებისეულობას.

რაციონალობის სხვაგვარ გაგებას გვთავაზობს ჰ.მარკუზე (1898-1979) იგი უარს ამბობს, თეორიაში დაინახოს პრაქტიკული ქმედება და ფსონს პოლიტიკურ აქციებზე დებს. იგი გვიანი კაპიტალიზმის ინდივიდუმის ტიპს აანალიზებს. მისი აზრით, საყოველთაოს ხელისუფლება განმსჭვალავს არაცნობიერის დონესაც კი, რომელიც განსაზღვრავს ვიტალურ მოთხოვნილებებსაც, ისე, რომ ინდივიდუმი არ გრძნობს გაუცხოებას და კმაყოფილდება ერთგანზომილებიანი არსებობით და ღებულობს მას, როგორც თავისუფლების განზომილებას. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი არა მარტო ამ სისტემის სტაბილიზებას ახდენს, არამედ ხელს უწყობს რეპრესიის აპარატის შექმნას, ე.ი. ხდება ტექნიკისა და ბატონობის, რაციონალობისა და ჩაგვრის შერწყმა. ტექნოკრატიული რაციონალური აზროვნების ტიპის ჩამოყალიბება ხელს უწყობს ადამიანის სულიერ სფეროზე რეპრესიულ ზემოქმედებას. ტექნოლოგია აფართოებს ბურჟუაზიულ-იდეოლოგიური პრესინგის სამუალებას და იქმნება საზოგადოებრივი ცხოვრების „ერთგანზომილებიანი“ ფორმა, რომელშიც შეუძლებელია ოპოზიცია. ადამიანს უყალიბდება ყალბი მოთხოვნილებანი და ხდება ერთგანზომილებიანი, კარგავს რა სინამდვილისადმი კრიტიკული დამოკიდებულების უნარს.

ჰ.მარკუზეს თეორიის ამოსავალი პუნქტი იყო ანტიავტორიტარიზმი. ჰ.მარკუზე ნათლად აჩვენებს უპიროვნო ძალების ბატონობას ინდივიდუმებზე, რაც პიროვნების გაღატაკებას და ერთგანზომილებიანი ადამიანის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს. ჰ.მარკუზეს წარმოსახვით, ერთგანზომილებიანი ადამიანი წარმოადგენს კარგად გამოკვებულ მხეცს, რომელიც უუნაროა, რომ ჰქონდეს ძლიერი ემოციები, გაძარცული სახით წარმოგვიდგება ადამიანურ ურთიერთობებში. იგი მეშინანი მარიონეტი, რომლის ქცევებსაც და საქციელსაც წარმატებით მართავენ აკენიდან დაწყებული, საფლავით დამთავრებული.

ჰ.მარკუზე ხელდავდა ბურჟუაზიული საზოგადოების სოციალიზაციის ფაქტს მოხმარებისა და სიმდიდრისაკენ სწრაფვაში, რომელიც

პიროვნების დანგრევისა და საზოგადოების ღეჰუმანიზაციის პირობაა. აქიდან გამომდინარე, იგი ახალი ტიპის რესოციალიზაციის პირობებს აყალიბებდა, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, ბურჟუაზიული საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი, მომხმარებლობის, ერთი ადამიანის მეორე ადამიანზე ბატონობისა და მოგებისაკენ სწრაფვის საწინააღმდეგოდ უნდა იყოს. მიმართული. აქ სიტყვა ეხება „რევოლუციური განახლების“ მოქმედ პირებს – განახლების „ავანგარდს“. ასეთი ავანგარდი არ შეიძლება იყოს მოსახლეობის უმრავლესობა, რომლებმაც წარმატებით გაიარეს „სოციალიზაცია“ და მიესადაგენ ბურჟუაზიულ საზოგადოებას. ეს უმრავლესობა ბურჟუაზიული საზოგადოების ჭეჭყში ჩაეფლო და აღარ შესწევს განახლების უნარი. ამიტომ მოწოდება განახლებისაკენ არ ეხება პროლეტარიატს, რომელიც უიმედოდ ჩაეფლო მომხმარებლობის ჭაობში, არც გლეხობას და მთლიანად ზრდასრულ მოსახლეობას, რომელიც მიეყიდა ბურჟუაზიული საზოგადოების სისტემას. კმარკუხე და მისი მიმდევრები ურაცოფდნენ მარქსის რევოლუციური გარდაქმნის კლასობრივ თეორიას და მის ადგილზე სვამდნენ დაჩაგრულ უმცირესობას: ზანგებს, ქალებს და ახალგაზრდობას, სტუდენტებს, ფსიქიკურად ავადმყოფებს და დამნაშავეებს. კმარკუხეს ზრით, მთავარია მივალწით პიროვნების რეგრესიას ბავშვური ფსიქიკის ფორმირებამდე, რომელიც არ არის გაფუჭებული ბურჟუაზიული ცივილიზაციის მიერ. ასეთი ტიპი მან დაინახა პიპების სახით: „ეს ახალგაზრდა ზალხი უკვე აღარ განიცდის კეთილდღეობის დამამცირებელ მოთხოვნილებას და ბატონობის გრძნობას: მათში, შეიძლება, ყალიბდება ახალი ცნობიერება, პიროვნების ახალი ტიპი, რომელსაც რეალობის, ცხოვრებისა და ბედნიერების, სხვა შეგრძნება აქვთ“.⁹¹

მიუხედავად იმისა, რომ თ.ადორნო, მ.პორკაიმიერი და კმარკუხე ყოველი რეპრესიული აზროვნებისა და დისკურსის წინააღმდეგ იყვნენ განწყობილნი, მათ მიერ ჩამოყალიბებული „არათეორიული თეორიული პრინციპები“ ახალი მემარცხენეების ძირითადი დისკურსის წარმმართველი გახდა. თ.ადორნოსა და

⁹¹ Marcuse H, The Question of Revolution . The New Left Review 1967. ix. n.4.p.6.

ჰ.მარკუზეს ბატონობის ცნების ყოველი ნეგაცია „ახალმა მემარცხენეებმა“ თეორიიდან გარეთ გაიტანეს და თავიანთი პოლიტიკური მრწამსის გამოხატულებად აქციეს. პირდაპირი შრით გაგებული ნეგატიურობა სოციალურ სექსუალურ პრაქტიკაში გადაზარდეს და ტერორისტული ტიპის პოლიტიკურ რეპრესიებში გამოხატეს. ფაქტობრივად ბატონობისა და უხილავი ხელისუფლების ინსტიტუციის უარყოფის დისკურსი გადაიქცა „ახალი მემარცხენეებმა“ პოლიტიკურ დისკურსად. ე.ი. ბატონობის ნეგაცია თავად გახდა ახალი მარგინალური ტიპის ბატონობის გამოხატველი.

წვ. იურგენ ჯაბერმასის კომუნიკაციური მოქმედების პროექტი და გაუკუღმართებული კომუნიკაციის დაძლევის გზები

ზემოთ ნახსენები შედეგებიდან გამომდინარე, ი.ჯაბერმასი (1929) რაციონალობის სხვათა ვარიანტს ამუშავებს. მისი შრით, ტრადიციულმა კრიტიკულმა თეორიამ თავი ამოწურა. „მიზანრაციონალური ქმედების“ ადრინდელი პარადიგმა, რომელსაც საფუძვლად უდევს ბუნებისადმი არაძალადობრივი დამოკიდებულება – უტოპიურია. თადორნო, ეყრდნობა რა ამ უტოპიას, „ირონიული საქმიანობით არის დაკავებული, ქმნის მიმესის თეორიას და, ამის შედეგად, იძულებულია საერთოდ უარი თქვას თეორიაზე და აპელირებას ახდენს ავანგარდისტულ თეორიაზე“.⁹⁵ ჯაბერმასი, აანალიზებს რა მ.ჰორკჰაიმერის, თადორნოსა და ჰ.მარკუზეს „საზოგადოების კრიტიკულ თეორიას“, ვარაუდობს, რომ ამგვარი მიდგომის ფარგლებში შეუძლებელია დავადგინოთ საკუთრივ მისი გენეზისის ნორმატიული წანამძღვრები, რომელიც აქცენტირებულია რაციონალურ, ინტელექტუალურ მოღვაწეობაზე. ი.ჯაბერმასი, ცდილობს რა გადალახოს „საზოგადოების კრიტიკული თეორიის“ ნაკლოვანებები, მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მისი ძირითადი ნაკლია: 1) ნორმატიული ურთიერთდამოკიდებულების

⁹⁵ Habermas J., The Philosophical Discourse of Modernity. Polity press. 107-130.

ბუნების გაურკვევლობა; 2) ჭეშმარიტებისა და ფილოსოფიურ მკვნიერებებთან დამოკიდებულების აბსოლუტისტური განხილვა; 3) სამართლებრივი საქელმწიფოსა და დემოკრატიული ტრადიციების ჯეროვნად ვერ შეფასება. ი.პაბერმასი წინააღმდეგი გამოდის კლასიკური „კრიტიკული თეორიის“ სზოგადოებრივი რაციონალობა დაყვანილი იქნეს შრომითი მოღვაწეობის რაციონალობაზე, რომელიც გაიგებოდა როგორც ბუნების დამორჩილება. სზოგადოების ინსტიტუციონალური სზღვრები („წარმოებითი ურთიერთობანძ კმარქსის მიხედვით) სრულიადაც არ წარმოადგენს შრომის პროცესის უშუალო შედეგს. ფილოსოფიურ-ისტორიული გეგმის მიხედვით უფრო სამართლიანი იქნებოდა, თუ გამოეცალკაებდით სზოგადოების ემანსიპაციის ორ პროცესს. გარეგანი ბუნების იძულებისაგან და საკუთარი ბუნებისაგან გამომდინარე რეპრესიისაგან. პირველ შემთხვევაში იდეალად წარმოგვიდგება ტოტალურად ავტომატიზებული სოციალური ორგანიზაცია – მკვნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის შედეგი. მეორე სცენარი ვარაუდობს სზოგადოებრივი რეფლექსიის ზრდას, რომელიც, აუქმებს რა ბატონობის არსებულ ფორმებს, ტრანსფორმაციას ახდენს ინსტიტუციონალური შეზღუდვებისა და გამოათავისუფლებს კომუნიკაციური ქმედების პოტენციალს.

ი.პაბერმასი განასზვაკებს შრომას და ენობრივ კომუნიკაციას: შრომა. მისი ინტერპრეტაციის თანახმად გამოდის, როგორც ინსტრუმენტალური მოქმედება, რომელსაც წარმართავს ტექნიკური წესები და რომელიც ფუნდირებულია ემპირიული ცოდნით (მოცემული წესების ჭეშმარიტება განისზღვრება ამ უკანასკნელის ჭეშმარიტებით). ზოლო კომუნიკაციური ქმედება წარმოადგენს სიმბოლურად გაშუალებულ ინტერაქციას, რომელიც ხელმძღვანელობს ინტერსუბიექტურად გაშუალებული მნიშვნელობადი ნორმებით. ეს უკანასკნელი გამოდის კომუნიკაციის მონაწილეების მზრიდან საყოველთაო ურთიერთმოსალოდნელი ქცევის საფუძველი. ისტორია ამგვარი გაგების მიხედვით შეიძლება აღწერილი იქნეს სზოგადოების რაციონალიზაციის სახით: 1) როგორც საწარმოო ძალების ზრდა, წარმოების საშუალებებისა და მათი არჩევის პროცედურის რაციონალიზაციის გზით; 2) როგორც მოქმედების რაციონალიზაციის პროცესი, რომელიც ორიენტირებულია ურთიერთგაგებაზე. მამასადამე,

ი.ჰაბერმასის მიხედვით, რაციონალიზაცია აქ აღნიშნავს იძულების იმ მიმართებათა გაუქმებას, რომელიც ფარულად არის ჩანერგილი კომუნიკაციის სტრუქტურებში. ამგვარად, სპოგადობრივი რაციონალიზაცია, ჰაბერმასის მიხედვით, გამოდის, როგორც კომუნიკაციის სისტემატური დარღვევის თანდათანობით დაძლევა. ამასთან ერთად, ნორმატიული სტრუქტურები თან არ სდევს მატერიალური წარმოების განვითარების ხაზს. ამ სტრუქტურების ევოლუცია წარმოგვიდგება სპოგადობრივი განვითარების მამოძრავებლად, იმდენად, რამდენადაც სოციალური ორგანიზაციის პრინციპების განახლებას მიყვავართ სოციალური ინტეგრაციის ახალი ფორმების წარმოშობამდე, ხოლო ეს უკანასკნელი კი კონსტრუირებას ახდენენ ახალი საწარმოო ძალებისას. მამასადამე, ი.ჰაბერმასის თანახმად, სოციალური ანალიზის პარადიგმა კონცენტრირებული უნდა იყოს არა ინსტრუმენტულ ღონეზე (როგორც მარქსთანაა), არამედ კომუნიკაციურზე.

ი.ჰაბერმასი უარს ამბობს ჰანს ფრიდრიხ გეორგ გადამერის ფილოსოფიური ჰერმენევტიკის გამოყენებაზე. მისი თვალსაზრისის მიხედვით, იგი, სრულიად სამართლიანად აკრიტიკებს რა ყალბ ობიექტივისტურ თვითნობიერებას, ფილოსოფიას გზა მოუჭრა საგნის მეთოდოლოგიური გაუცხოების აუცილებლობასკენ. ი.ჰაბერმასის თვალსაზრისით, გადამერი წინარე განსჯის სტრუქტურაში შეღწევას გარდაქმნის წინარე განსჯის (Preiudicium- prejudice-vorurtiel) რეაბილიტაციად. ი.ჰაბერმასის თანახმად, წინასწარი განსჯა მართლაც გამოდის, როგორც შემეცნების შესაძლებლობის პირობა, მაგრამ ფილოსოფიური რეფლექსია მას მხოლოდ მაშინ შეუძლია მოახდინოს, როდესაც გამოკვეთილია ფილოსოფიური ნორმატიული საფუძვლები, რომელშიც იგი რეალიზდება. ი.ჰაბერმასი შესაძლოდ ცნობს გგადამერის ენობრივი ურთიერთგაგების მოდელი გამოყენებული იქნეს საშუალებად სპოგადობრივი პროცესების ინტერპრეტაციის დროს. მაგრამ მან ასევე აუცილებლად მიიჩნია გათვალისწინებული ყოფილიყო შესაბამისი ექსკომუნიკაციური სოციალური ეფექტები. ი.ჰაბერმასის თანახმად, ენა შეიძლება გავიგოთ როგორც მეტაინსტიტუციის სახეობა, რომელზეც დამოკიდებულია ყველა სპოგადობრივი ინსტიტუტი... მაგრამ ენის ეს მეტაინსტიტუცია,

როგორც ტრადიცია, თავის მხრივ, ამკარად დამოკიდებულია საზოგადოებრივ პროცესებზე, რომლებიც არ იხსნებიან ნორმატიულ ურთიერთკავშირში. ენა ასევე წარმოადგენს ბატონობისა და სოციალური ხელისუფლების სფეროს. იგი ემსახურება ორგანიზებული ძალადობის ლეგეტიმაციას.

ანალიტიკური ფილოსოფიის საფუძველზე (უპირველეს ყოვლისა, ჯონ ოსტინისა და ჯონ სერლის სამეტყველო აქტების თეორიაზე დაყრდნობით), ი.ჰაბერმასი ამუშავებს კომუნიკაციური რაციონალობის მოდელს. მისი აზრით, ეს უკანასკნელი „მოდერნის პროექტს“ ახალ სულს შთაბერავს და შეინარჩუნებს მისთვის დამახასიათებელ რაციონალური კრიტიკისა და ემანსიპაციის პათოსს.

„მოდერნის პროექტი დამთავრებული არ არის“, – ასეთია ი.ჰაბერმასის დევიზი. ამის გამო ი.ჰაბერმასი პოსტმოდერნიზმის თეორეტიკოსების კრიტიკოსად გამოდის. იგი თვლის, რომ მათი კონცეფციები დაფუძნებულია წარსულში მიმავალი რაციონალობის კონცეფციების კრიტიკაზე, რომელიც მოცემულია ავტონომიურ-ლინგვისტური ცნობიერებამდელი მოდელის მიხედვით⁹⁶.

იმ დროს, როდესაც პოსტმოდერნული რელატივისტური აზროვნების სტილი ერთგვარ ინტელექტუალურ მოღაღ იქცა, ი.ჰაბერმასი აფუძნებს გონის უნივერსალურ კრიტიკიუმებს: ი.ჰაბერმასის მიზანი ამ შემთხვევაში იმ სოციალური სტრუქტურების გამოვლინებაა, რომელიც ვარაუდობს ნორმის სოციალურ კრიტიკას. ი.ჰაბერმასის აზრით, უკვე არასამართლიანია ვიმსჯელოთ ტელეოლოგიურის შესახებ და ობიექტურ კანონზომიერებს დამორჩილებულ „ისტორიულ პროცესზე“, სიტყვა შეიძლება ეხებოდეს კონტიგენტურ და მრავალფაქტორიან ევოლუციას: „ისტორიულ მატერიალიზმს არ ესაჭიროება რაღაც გვარეობითი სუბიექტის დაშვება, რომლითაც ხორციელდება ევოლუცია. უფრო სწორი იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ევოლუციის მატარებლები არიან მასში ინტეგრირებული მოქმედების სუბიექტები“.

ი.ჰაბერმასი ცდილობს ბუნებასთან დამოკიდებულების რაციონალობის ფაქტი გადაიყვანოს ადამიანთა შორის ურთიერთობაზე. კომუნიკაციურ

⁹⁶ Habermas J The Philosophical Discourse of Modernity, Polity Press, p.xx-ixx.

დისკურსში არა მარტო ყველა შემეცნებითი აქტი გაშუალდება ურთიერთგაგებით, ობიექტური სამყაროს ცნობით დაწყებული, არამედ პირადი ინტერესებისა და კლტოლეების კორექტირება ხდება. გარეგანი ცხოვრების სამყაროს წევრებს არ აქვს, წარმატების თვალსაზრისით რაციონალური, ყოველგვარი ქმედების უფლება, არამედ მხოლოდ ის ქმედებებია დასაშვები, რომლებიც ღირებულების თვალსაზრისით გამოცდილია დისკურსის მონაწილეების მიერ.

ი.ჰაბერმასი გამოყოფს ქცევის ორ ტიპს: კომუნიკაციურსა და სტრატეგიულს და აჩვენებს, რომ სტრატეგიულად ორიენტირებული ქმედება (რომლის მიზანი არა პარტნიორების ურთიერთგაგებაში მდგომარეობს, არამედ ინტერესებისადმი მიღწევაში) საბოლოო ჯამში მიდის პარტნიორის ან შეგნებულ, ან შეუგნებელ მოტყუებადმის. პირველ შემთხვევაში ყალიბდება მანიპულირების სისტემა, მეორეში – სისტემურად გაუკუღმართებული კომუნიკაცია. პირველსა და მეორე შემთხვევაში შედეგი საზოგადოებისათვის დამანგრეველია. სოციალური ინტერესების ველში ბატონობს ანომია, გაუცხოება და იკარგება კოლექტიური იდენტიფიკაცია; კულტურის სფეროში ხდება საზრისის დაკარგვა, ორიენტაციისა და სახელისუფლებო სტრუქტურების დელეგიტიმაცია; პიროვნების სფეროში – ტრადიციასთან კავშირის გაწყვეტა, მოტივაციური კომპლექსების მოშლა და სხვადასხვა ტიპის ფსიქოპათოლოგიები. იმ შემთხვევაში, თუ ქცევა ორიენტირებულია კომუნიკაციაზე, ყალიბდება მოწესრიგებული მინიატურული გარემო, მდგრადი პიროვნებათშორისი ურთიერთობა, მყარი პიროვნებათშორისი სტრუქტურები. ჰაბერმასის თვალსაზრისით, ფუნდირებული ევროპული მართლება სუბიექტ-ობიექტური ოპოზიცია განაპირობებს ტიპურ და სუბიექტ-ობიექტურ (ე.ი., „მიგნიდან დეფორმირებულ“) დამოკიდებულებას სამყაროსადმი. ამასთან დაკავშირებით ი.ჰაბერმასი ვარაუდობს, რომ აუცილებელია პრინციპული პერეორიენტაცია მოხდეს სუბიექტ-სუბიექტის სტრუქტურაზე, რომელიც მოდელირდება პიროვნებათშორისი ურთიერთობებით, ე.ი. „ინტერაქციამე“, რომელიც მის მიერ გაიგება არა როგორც უბრალო სოციალური ურთიერთქმედება, არამედ როგორც სიღრმისეული შინაარსიანი კომუნიკაცია, რომელიც პიროვნულად მნიშვნელოვანია მის

არტიკულირებულ ფორმებში. თუკი სტრატეგიული მოქმედება მიმართულია მიზნის მიღწევამე, რაც აუცილებლად ვარაუდობს ამათერიულ სუბიექტ-ობიექტურ პროცედურას და სხვის პრაგმატულ გამოყენებას ობიექტის (საშუალების) სახით, კომუნიკაციური ქმედება კი პრინციპულად სუბიექტ-სუბიექტურია და ვარაუდობს სხვის მიღებას თვითმკმარი ღირებულების სახით. ეს უკანასკნელი შეიძლება განხილული იქნეს თვითმკმარი პროცესუალობის კატეგორიებში, რომელიც გამორიცხავს ყოველგვარ მიზანს, გარდა საკუთარი აქტის განხორციელებისა.⁷⁷

მირითადად, სტრატეგიული და კომუნიკაციური ქმედების ანალიზი იძლევა საშუალებას თანამედროვე სოციალურ-კულტურული პროცესების ორგანიზებისას, საზოგადოების მიერ აღმოჩენილი იქნეს მალული ძალადობითი სისტემები, რომლებიც თითქოს გარდაუვალია, რამდენადაც გარანტიებს იძლევა საზოგადოების ინტეგრაციისათვის. ჭეშმარიტი ინტეგრაცია შესაძლებელია მხოლოდ კომუნიკაციური გაგების ველში.

ი.პაბერმასის თანახმად, თეორიული დისკურსის ფორმამ შესაძლებელი უნდა გახადოს თანდათანობითი რადიკალიზაცია, ე.ი. შემმეცნებელი სუბიექტის თვითრეფლექსია. ამ შემთხვევაში პირველი ნაბიჯია პრობლემატიზებული მსჯელობებიდან მტკიცებებისაკენ გადასვლა, სადავო მნიშვნელოვნების პრეტენზიისაკენ,⁷⁸ რომელიც

⁷⁷ Habermas J., Postmetaphysical Thinking. Blakwell Publishers, 1998. p.77-78.

⁷⁸ „მნიშვნელოვნების პრეტენზია“ (Gestungsanspruch გერმ. Validity claims ინგლ.) ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცნებაა პაბერმასის ფილოსოფიაში. მისი ჭირით, წინადადებების წარმოქმნა გრამატიკის წესების მიხედვით სხვას არაფერს წარმოადგენს, თუ არა, წინადადებების გამოყენებას პრაგმატული წესების მიხედვით, რომელიც აყალიბებს მეტყველების სიტუაციის ინფრასტრუქტურას უნივერსალური პრაგმატიკის გამოცალკაება ლინგვისტურისაგან მიიღწევა წინადადების და გამოთქმების განსხვავების გზით: იმდენად, რამდენადაც გარკვეული გრამატიკულად სწორი წინადადებები გამოდიან, როგორც გარკვეული სამეტყველო სიტუაციის გამოხატულება, იგი ღებულობს რეალობასთან მიმართების კომპლექსს, რომელიც ადრე არ იყო მასში – ამით გამოთქმა ღებულობს მნიშვნელოვნების პრეტენზიას, რომელიც მასში ადრე არ იყო.

P.S. ამ ცნების ამგვარი სახით გადმოქართულება პაბერმასის შრომების მთარგმნელის პროფესორ გიორგი ბარამიძის მიერ არის შემოთავაზებული.

ხდება დისკურსის საგანი (დისკურსში შესვლა). მეორე ნაბიჯი პრობლემატიზებული მტკიცებების თეორიული ახსნაა (თეორიული დისკურსი). მესამე ნაბიჯი კი პირველსაწყისად აღებული ენის სისტემის მდიფიკაციისაკენ ან ენის ალტერნატიული სისტემის აღეკვატურობისაკენ გადასვლაა (მეტათეორიული დისკურსი). ბოლო ნაბიჯი და შემდგომი რადიკალიზაცია დასაბუთების ენების სისტემური ცვლილების რეფლექსიისაკენ გადასვლას გულისხმობს. შემეცნების პროცესის რეკონსტრუქცია, რომელიც ხორციელდება ენის სუბსტანციონალური კრიტიკის ფორმით და არააღეკვატური ენის სისტემების და ცნებების თანმიმდევრული გადალახვითაც კი, მიუყვართ შემეცნების ნორმატიულ გაგებასთან. ეს უკანასკნელი საკითხი გადის თეორიული დისკურსის საზღვრებს იქით.

ი.ჰაბერმასის თანახმად, ანალოგიური თვალსაზრისით ფორმაც უნდა შეუწყოს ხელი რადიკალიზაციას, ე.ი. მოქმედი სუბიექტის თვითრეფლექსიას. პირველი ნაბიჯი გამოიხატება პრობლემატიზებული დაშვებებიდანსაკრძალვებიდან, რომელსაც თავად მოქმედება წარმოადგენს, რეკომენდაციებისაკენ გადასვლაში, რომელთა სადაც მნიშვნელოვნების პრეტენზიები ხდება დისკურსის საგანი (დისკურსიში შესვლა). მეორე ნაბიჯი მდგომარეობს, პრობლემატიზებული დაშვებების/აკრძალვების თეორიულ დასაბუთებაში, ე.ი. ენის სისტემის შიგნით არჩეული არგუმენტის მითითება (პრაქტიკული დისკურსი). მესამე ნაბიჯი, პირველ საწყისად არჩეული ენის მოდიფიკაციისაკენ გადასვლაა ან ენის ალტერნატიული სისტემისაკენ გადასვლაა (მეტათეორიული და მეტაპოლიტიკური დისკურსი). ბოლო ნაბიჯი და შემდგომი რადიკალიზაცია – ჩვენი ცოდნის და შესაძლებლობის მდგომარეობიდან რეფლექსიისაკენ გადასვლაშია ჩვენივე მოთხოვნილებათა სტრუქტურის შესაბამისად: ჩვენ ვერთიანდებით ჩვენივე მოთხოვნების საფუძველზე. ი.ჰაბერმასი დისკურსის დონეებს შემდეგი სახით წარმოადგენს:

რადიკალიზაციის საფეხურები	თეორიული დისკურსი	პრაქტიკული დისკურსი
მოქმედება	მტკიცება	თეორიული დასაბუთება
ენის სუბსტანციონალური კრიტიკა	მეტათეორიული ცნებებისა და ენის	მეტათეორიული/მეტაპოლიტიკური სისტემის შეცვლა
თვითრეფლექსი	შემეცნების კრიტიკა	ნების ფორმირება შემეცნების პოლიტიკის სფეროში

ი.ჰაბერმასის ეს სქემა იძლევა რადიკალიზაციის საფეხურების დონეებს, რომლებიც ჩვენ უნდა განვხორციელოთ დისკურსში. თუკი, თეორიულმა ახსნებმა ან თეორიულმა დასაბუთებებმა რაციონალური მოტივირება უნდა მოაქდინონ სადავო მნიშვნელოვნების პრეტენზიებისა. იმდენად, რამდენადაც ჩამოყალიბებული კონსენსუსის არგუმენტის ძალა ეყრდნობა იმას, რომ ჩვენ გადავდივართ ერთი დისკურსის დონიდან მეორე დონეზე და პირიქით, ვიდრე არ წარმოიშობა კონსენსუსი. არგუმენტირებულად დადგენილი კონსენსუსი წარმოადგენს კრიტერიუმს დისკურსული მნიშვნელობის პრეტენზიის შესრულებისათვის მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ, როცა დისკურსის ფორმალური თვისების საფუძველზე უზრუნველყოფილია დისკურსების დონეებს შორის თავისუფალი გადანაცვლება. როგორია დისკურსის ფორმალური თვისება? ი.ჰაბერმასის აზრით, ეს არის იდეალური სამეტყველო სიტუაცია. იგი იდეალურ სამეტყველო სიტუაციას უწოდებს ენობრივ სიტუაციას, რომელიც კომუნიკაციებს არ ეწინააღმდეგება არა მარტო კოგნიტური ზემოქმედება, არამედ ასევე იძულება, რომელიც წარმოიქმნება თვით კომუნიკაციის სტრუქტურისაგან. ე.ი. კომუნიკაციის სტრუქტურა მხოლოდ მაშინ არ წარმოქმნის იძულებას, როცა დისკურსის ყველა მონაწილისათვის უზრუნველყოფილია შანსების სიმეტრიული განაწილება მეტყველების აქტების არჩევისა და განხორციელებისათვის.

ძალზე შეკუმშულად ი.ჰაბერმასის ძალზე რთული კონცეფციის ძირითადი მოტივები შეიძლება ასე გადმოვცეთ: ფილოსოფიას, რომელსაც პრეტენზია აქვს იყოს საერთო საკაცობრიო გონის წარმომდგენი და შესაბამისად კულტურისა და მეცნიერების უზენაესი მსაჯული, იგი თავის თავს პოულობს კომუნიკაციის მონაწილეების ინტუიციურ, წინარე თეორიული ცოდნის სისტემატურ რეკონსტრუქციაში და ამით ხელს უწყობს რაციონალობის პოტენციალის აქტუალიზაციას, რომელიც ჩადებულია კომუნიკაციურ ქმედებაში. ი.ჰაბერმასი ეწინააღმდეგება ინსტიტუციონალურ და კულტურულ იძულებას, რომელიც აუკუღმართებს კომუნიკაციას და თავს ახვევს ყალბ შეთანხმებას. ამიტომაც ნებისმიერი ხელისუფლების დისკურსი, რომელიც ბატონობისაკენ ისწრაფვის

სისტემაზე გაუკუღმართებული კომუნიკაცია. ჭეშმარიტი რაციონალური კონსენსუსი მიიღწევა დისკუსიის გზით – თანაბარუფლებიანი დიალოგური არგუმენტაციის პროცედურის გზით – და წარმოადგენს უნივერსალურ თანხმობას (რომელიც მნიშვნელოვანია კომუნიკაციის ყველა სუბიექტისათვის). გაუკუღმართებული კომუნიკაციის მოთხოვნა გზას უღობავს ღია საზოგადოებრიობის ემანსიპაციის პერსპექტივას, რომელიც გამოიმუშავებს ერთობლივი ცხოვრების რაციონალურ გამჭვირვალე ფორმებს. იმავდროულად რაციონალიზებული ცხოვრების სამყარო ისეთი ინტერაქციის შესაძლებლობებს ქმნის, რომელიც ხელმძღვანელობს არა ნორმატიულად მიწერილი თანხმობით, არამედ არგუმენტირებულად მიღწევადი კონსენსუსით.

კითხვები

1. რატომაა მარტინ ჰაიდეგერის „ყოფიერება და დრო“ არაპოლიტიკური ტექსტი?

2. რა გზით ახორციელებენ მაქს ჰორკჰაიმერი და თეოდორ ადორნო ხელისუფლების უხილავი ფორმების გამოვლენას?

3. როგორ ბატონობენ ხელისუფლების უპიროვნო ძალები ადამიანებზე ჰერბერტ მარკუზეს თანახმად?

4. როგორ შეიძლება მოხდეს კომუნიკაციური ქმედების პოტენციალის გამონთავისუფლება იურგენ ჰაბერმასის მიხედვით?

5. როგორ შეიძლება იქნეს აღმოჩენილი მალული ძალადობითი სისტემები და როგორ უნდა მოხდეს მისი დაძლევა იურგენ ჰაბერმასის თანახმად?

6. როგორ განსაზღვრავს იდეალურ სამეტყველო სიტუაციას იურგენ ჰაბერმასი?

პირითადი ცნებები

წინარე პოლიტიკური – იგივეობა – ბატონობის დისკუსიო – ანანომური იძულების ფორმები – კომუნიკაცია – გაუკუღმართებული კომუნიკაცია

დამატებული ლიტერატურა

1. მარტინ ჰაიდეგერი, ყოფიერება და ღრო, თბილისი, 1989.
2. გურამ თევზაძე, ფრანკფურტის სკოლა, „თანამედროვე ბურჟუაზიული ფილოსოფია XXს-ის მეორე ნახევარძ“, თსუ გამომცემლობა, 1988.
3. Герберт Маркузе, Разум и революция: Гегель и становление социальной теорий, Владимир Даль, Санкт-Петербург, 2000.
4. Герберт Маркузе, Одномерный человек. Кесл - бок. Москва, 1994.
5. Теодор Адорно, Исследования авторитарной личности, Академия исследования культуры, Москва, 2001.
6. Макс Хоркхаймер и Теодор Адорно, Диалектика просвещения, Москва, 1999.
7. Юрген Хабермас, Моральное сознание и коммуникативное действие, Наука, Санкт-Петербург, 2000.
8. Юрген Хабермас, Вовлечение другого, Очерки политической Теорий, Наука, Санкт-Петербург, 2001.
9. Юрген Хабермас, Демократия, разум, нравственность: Московские лекции и интервью, Ками, 1995.
10. Jurgен Habermas, The Philosophical Discourse of Modernity, Polity Press Oxford, 1999.
12. Jurgен Habermas, The New Conservatism Polity Press, 1998.
13. Jurgен Habermas, Knowledge And Human Interest, Heinemann-London, 1979.
14. Jurgен Habermas, Postmetaphysical Thinking, Blakwell Publishers, Oxford, 1998.
15. Jurgен Habermas, The Theory of Communicative Action: Reason and The Rationalization of Society. Heinemann, London, vol. 1.
16. Jurgен Habermas, The Theory of Communicative action: Lifeworld and system. Cambridge: Polity Press. vol. 2.
17. Miguel De Beistegui, Heidegger and Political: Dystopias, Routledge, London, 1998.

წინარეპოსტმოდერნული სიტუაცია და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის პრობლემები

ფრანკფურტის სკოლის მიერ განხორციელებული ხელისუფლების დისკურსის კრიტიკამ (თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ი.ჰაბერმასის კომუნიკაციური მოქმედების პროექტს) უცნაური სიტუაცია შექმნა. ერთის მხრივ, ფრანკფურტელების კრიტიკა მიმართული იყო ხელისუფლებისა და ძალადობის ნებისმიერი დისკურსის დარღვევისაკენ, ხოლო მეორეს მხრივ, ეკონომიკურად სწრაფად მზარდი დასავლური სამყაროს და სიუხვის სწრაფადობის ჩამოყალიბების ფონზე, მარგინალიზებული ახალგაზრდობის, სტუდენტების, ინტელექტუალებისა და ჰიპების იდეოლოგიად იქცა მოხდა უცნაური რამ, ხელისუფლების უწინარი ფორმებისა და იდეოლოგიის კრიტიკა თავად იქცა იდეოლოგიად. გარკვეულწილად სტუდენტურმა ბუნებებმა ხელი შეუწყო იმას, რომ თეორეტიკოსების ნაწილს სხვა მხრიდან შეეხედა დასავლური სწრაფადობის რაციონალობის მომენტებსა და ხელისუფლების ლეგიტიმაციის მექანიზმისათვის. ამიტომაც სტუდენტურმა მოძრაობებმა, რომელიც საბოლოო ჯამში „ახალი მემარცხენეობის“ სახით ჩამოყალიბდა ერთგვარი წინარე პოსტმოდერნული პოლიტიკური სიტუაცია შექმნა. გარკვეულწილად კრიტიკული ფილოსოფიის იდეოლოგიად ქცევის პარადოქსულმა ვითარებამ მოამწიფა მოდერნის ეპოქის დასასრულისა და პოსტმოდერნის ეპოქის დაწყების საკითხი პოლიტიკურ დებატებში, რომელიც უკვე აქტუალური დისკუსიის საგნად იყო ქცეული ხელოვნებასა და არქიტექტურაში. საკუთრივ, ამ პრობლემის გააზრება, პოსტსტრუქტურალისტებთან ერთად, შემდგომში სტუდენტური მოძრაობათა ყოფილი წევრების მიერ მოხდა.

§1. „ახალი მემარცხენები“ — ცოდნისა და ხელისუფლების პრობლემა

„ახალი მემარცხენები“ ეწოდებოდა 60-70-იანი წლების კაპიტალისტურ ქვეყნებში პოლიტიკურ მოძრაობათა ერთობლიობას, რომელთა წარმომადგენლები გამოდიოდნენ „ძველი მემარცხენების“, კომუნისტური და მუშათა პარტიების კრიტიკით. მათი აზრით, „ძველი მემარცხენები“ ვერ აფასებდნენ შეიარაღებული ძალადობის როლს, თანამედროვე რევოლუციურ მოძრაობას და ისტორიის მამოძრავებელი ძალის შესახებ მოძველებული წარმოდგენა ჰქონდათ.

სიტყვათშეთანხმება „ახალი მემარცხენები“ ფართო ხმარებაში შემოვიდა ჩარლზ რაიტ მილსის (1916-1962) 1961 წელს „ღია წერილი ახალ მემარცხენებს“ გამოსვლის შემდეგ. ჩ.მილსი მიუთითებდა არსებული საზოგადოების გარდაქმნის შეუძლებლობას ბურჟუაზიულ-ლიბერალური პოლიტიკის ან ნებისმიერი ლიბერალური რეფორმის გზით. იმავდროულად მილსი მიუთითებდა იმასაც, რომ მუშათა კლასმა, რომელზეც ორიენტირებული იყვნენ „ძველი მემარცხენები“, როგორც ისტორიის განვითარების მამოძრავებელ ძალაზე; კრახი განიცადა. მუშათა კლასმა დაკარგა ბურჟუაზიული საზოგადოების გარდაქმნის ძირითადი მამოძრავებელი ძალის თვისება და უმრავლეს ქვეყნებში იგი მიმართულია, რათა ინტეგრირება მოახდინოს ამ საზოგადოებებში. ჩ.რ.მილსის თანახმად, სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების პროცესებმა უარყვეს კმარქსის მოძღვრება პროლეტარიატის ისტორიული მისიის შესახებ. ჩ.რ.მილსი ვარაუდობდა ახალი მემარცხენე მოძრაობის შექმნას, რომელიც ორიენტირებული უნდა ყოფილიყო ინტელიგენციაზე და სტუდენტობაზე, როგორც არსებული საზოგადოებრივი წყობის ძირითად გარდამქმნელ ძალაზე. თავის მხრიდან, იგი უარყოფდა ახალი მემარცხენე იდეოლოგიის პოლიტიკის კონტურების ჩამოყალიბების იდეას, მხოლოდ მიუთითებდა ამ მოძრაობის პრინციპულ განსხვავებაზე, როგორც ბურჟუაზიულ-ლიბერალური ასევე მარქსისტული (სოციალისტური) ტრადიციისაგან.

ჩ.რ.მილსის თანახმად, ცოდნა და ძალაუფლება არ არის განვითარებული მმართველ წრეებში და როცა მცოდნე ადამიანები

შედიან იმ პირებთან კონტაქტში, ვინც ფლობს ხელისუფლებას, მაშინ ისინი გამოდიან არა როგორც თანასწორი, არამედ როგორც დაქირავებული მუშაკები. ამიტომაც ისინი, ერთადერთი ექსპულატირებულნი არიან ამ საზოგადოებაში.

განხეთქილება ცოდნასა და ძალაუფლებას შორის დამღუპველია ცოდნისათვის. ხელისუფლების მხრიდან ცოდნა ხდება შეტევის ობიექტი. ამის შედეგად საფრთხე ექმნება თავად გონებას, რადგან საზოგადოებრივი სისულელის ყველა ფორმას აუცილებლად მივყავართ ინდივიდუალური გონების ექსპროპორციამდე. ამიტომაც მოწოდება, შეერთდეს ცოდნა და ხელისუფლება, ობიექტურად აღნიშნავს მოთხოვნას, დაუბრუნდეს ინტელიგენციას ყოფილი პრივილეგირებული მდგომარეობა. ინტელიგენციის როლი პოლიტიკაში გამოიხატება იმით, რომ ეძებოს ჭეშმარიტება: „ინტელიგენტი უნდა განასახიერებდეს თავის საზოგადოების ცნობიერებას, სულ მცირე, იმ საკითხებთან მიმართებაში, რაც შეეხება ჭეშმარიტებას, საბოლოო ჯამში ჭეშმარიტება წარმოადგენს ინტელიგენტის პოლიტიკას“.⁹⁹ თანამედროვე პოლიტიკური სტრუქტურა ართმევს რა ადამიანებს ცოდნას და უფლებას, ზემოქმედება მოახდინოს პოლიტიკურ გადაწყვეტილებაზე, ამით მმართველი ელიტა უზრუნველყოფს შესაძლებლობას უკონტროლოდ გაატაროს პოლიტიკა, რომელიც კარგავს კონტაქტს რეალობასთან და აუცილებლად ხდება ამორალური, რადგანაც ეს უკანასკნელი ვიწრო უცოდინარი ჯგუფის ინტერესებით განისაზღვრება. ამიტომაც საზოგადოება მიექანება ტოტალიტარიზმისაკენ.

1960-ნი წლების სტუდენტურმა გამოსვლებმა თურქეთში, კორეაში, იაპონიასა და ინგლისში, საფრანგეთსა და ა.შ.შ.-ში და ასევე კუბის რევოლუციამ (რომელთა მონაწილეების საშუალო ასაკი 30 წელი იყო) „ახალი მემარცხენეების თეორეტიკოსებს“ საშუალება მისცა ეფიქრათ, რომ ძირეული სოციალური ცვლილებების მამოძრავებელი ხდება სტუდენტი-ახალგაზრდობა. ახალგაზრდობის პოლიტიკური აქტივობის ზრდასთან ერთად, რომელსაც თან ახლდა დასავლეთში მემარცხენე ანარქისტული და ტერორისტული ორგანიზაციების ჩამოყალიბება, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობების

⁹⁹ Voices of dissent N. Y. 1958, p. 388.

აღზევება აფრიკასა და ლათინური ამერიკის ქვეყნებში, „ახალი მემარცხენეების“ ჩამოყალიბების გადამწყვეტი ფაქტორი შეიქნა. ამ მოძრაობათა განსაკუთრებულობის შესწავლამ ახალ ისტორიულ გარემოებებში, მათი ბელადების სტრატეგიამ და ტაქტიკამ, „ახალი მემარცხენეების“ იდეოლოგიები ისეთები როგორც იყვნენ ფ.ფანონი, რ.დებრე იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ თანამედროვეობის ძირიადი რევოლუციური ძალა არის გლეხობა, რომელიც არ არის გახრწნილი დასავლური ბურჟუაზიის გაკლენისაგან; მათი აზრით, ქალაქის ინტელიგენცია და სტუდენტობა შეიძლება სათავეში ჩაუდგეს ამ მოძრაობას და ითამაშოს დომინანტური როლი გლეხურ აჯანყებებში, უარს იტყვიან თავიანთი ცხოვრების სტილზე, წაეღონ მთაში და შექმნიან პარტიზანულ რაზმებს, რომელშიც ჩართვენ გლეხობას. ახალი მემარცხენეები აქცენტს აკეთებდნენ პოლიტიკური ბრძოლის ძალადობრივ მეთოდებზე, განსაკუთრებით შეიარაღებულ ძალადობაზე, რომლის მნიშვნელობასაც, მათი აზრით, არ აფასებდნენ „ძველი მემარცხენეები“. ყ.ა.სარტრის მიერ ფანონის იდეების მემარცხენე ჰიპების ენაზე თარგმნამ – გლეხური აჯანყების სტრატეგიისა და ტაქტიკის მნიშვნელობის გადაჭარბებულმა შეფასებამ, რომელიც „ახალი მემარცხენეების“ მიერ შემოთავაზებული იყო როგორც „მოდელი“ ინდუსტრიული საზოგადოებისათვის, რასაც ხელს უწყობდა „ახალი მემარცხენეების მიერ ჩინური გამოცდილების ტენდენციური ინტერპრეტაცია – ამ ტენდენციამ საბოლოო ჯამში ჰიპერტროფული ხასიათი მიიღო. ამასთან დაკავშირებით ახალ მემარცხენეებთან პოპულარობა მოიპოვა „პარტიზანული კერების“ შექმნის იდეამ, „დიდი ლამქობის“ რევოლუციურმა ინტენციამ, როგორც საშუალებამ მთელ ქვეყანაში მისი გავრცელებისა. იმ ქვეყნებში, სადაც ტრადიციული აზრით, არ შეიძლებოდა გლეხობაზე ლაპარაკი, ისინი უნდა შეცვალოს „რევოლუციონერმა ინტელექტუალებმა“ და „სტუდენტებმა“; იქ სადაც არ არის აფრიკული და ლათინო-ამერიკული ჯუნგლები, იცვლება დიდი ქალაქის ქვის ჯუნგლებით, სადაც უნდა იქნეს შექმნილი „პარტიზანული რაზმები“ (ქალაქური გერილები). „ახალი მემარცხენეების“ აზროვნების ამგვარი მიმართულებით განვითარება მისცა რ.დებრემ, რომელიც ეყრდნობოდა კუბური რევოლუციის

გამოცდილებს. „თანამედროვე რევოლუციური პროცესების გადაჭრებში“ და მის პერეორიენტაციაში აღმოსავლურ ყაიდაზე დიდი როლი ითამაშა ნეომარქსიზმმა, განსაკუთრებით მის მიერ განვითარებულმა კონცეფციამ დასავლური ზბროვნების მიერ განცდილი მარცხისა და პროლეტარიატის კრახის შესახებ. „თუ ევროპის მზის ჩასვენება“ უკვე განხორციელდა (თ.ადორნო) და თანამედროვე კაპიტალისტური ზბროვნების ლიბერალურ-დემოკრატიული დეკორაციები მხოლოდ ჩქმალავენ მის ფაშიზოიდურ არსს. მაშინ სინათლეს უნდა ველოდოთ მხოლოდ აღმოსავლეთიდან ან ისეთი ძალებიდან რომელიც პერიფერიიზეა, ან „გვიანი კაპიტალისტური განვითარების ფსკერზე“. დასავლეთ ევროპაში ამ იდეათა კომპლექსები გამოვლინდა დევიზში „მშვიდობა ხალხს, ომი ინსტიტუტებს“, რომელმაც თავის რეალიზება მოახდინა ერთი მხრივ, სტუდენტურ ბუნტებში (რომლის ლიდერებიც იყვნენ რ.დუჟკე, კოლბენდიტი და ბერგერი), მეორე მხრივ, მემარცხენე ექსტრემისტული ჯგუფების „პირდაპირ მოქმედებებში“, რომლებიც თანდათანობით გადაიზარდნენ მემარცხენე ტიპის ტერორისტულ ორგანიზაციებად („წითელი ბრიგადები“ – იტალიაში და „წითელი არმიის ფრაქცია“ გფრ-ში.).

„ახალი მემარცხენეების“ მოძრაობის პიკის შემდგომ 70-იანი წლებში დაიწყო მათი უკუსვლა. ერთი მხრივ, ეს გამოიწვია მათი აღიარებული მეზობლი ლიდერის ერნესტო ჩეგევარას ტრაგიკულმა სიკვდილმა ბოლივიაში და ინტელიგენციის იმედგაცრუებამ „გლეხური რევოლუციის შედეგებში“, ხოლო მეორე მხრივ, ძირითადი მიზეზი ამისა იყო ის ნეგატიური შთაბეჭდილება, რაც დასავლურ სზოგადოებას შეექმნა მემარცხენე ექსტრემისტული „პირდაპირი მოქმედების“ შედეგად, ასევე მიუღებელი გახდა სოციალური პრაქტიკის გათანაბრება სექსუალურთან.

„ახალ მემარცხენეებს“ პრეტენზია ჰქონდათ შეექმნათ ისეთი „სოციალისტური“ კონცეფცია, რომელშიც ბრძოლა სოციალიზმისათვის გამოდის, ადამიანის სზოგადოებაში გაუცხოების ყოველგვარი ფორმების წინააღმდეგ. თეორიულად ამდაგვარი კონცეფცია ვარაუდობს „ხელისუფლების ნებისმიერი სტრუქტურის რადიკალურ უარყოფას“. მაგრამ ამგვარი უარყოფის შედეგი უმნიშვნელოა, რადგანაც საკითხის წმინდა თეორიულ რაკურსში დანახვა და

რეალურისაგან აბსტრაგირება არათუ არსებული ხელისუფლების სტრუქტურებსა და ინსტიტუტების წინააღმდეგობებში ვლინდება, არამედ მისი განმხორციელებლები თავად გახდნენ მარგინალური ხელისუფლების მატარებლები და როგორც თეორიული, ასევე ტერორისტული რეპრესიების ხორცშემსხმენი.

§2. „ხელისუფლების დისკურსი“ და „დისკურსის ხელისუფლება“

„ხელისუფლების დისკურსის“ და „დისკურსის ხელისუფლების“ პრობლემა 70-იანი წლების ფრანგულ ფილოსოფიაში მრავალი პირობის გამო იყო თემატიზებული. პირველ რიგში ამ პრობლემატიკის თემატიზებას მოითხოვდა არსებული პოლიტიკური სიტუაცია – 1968 წლის სტუდენტური მოძრაობები, საფრანგეთის ალჟირის სამხედრო ოპერაციები. რეალპოლიტიკური პროცესებისა და დისკურსული პრაქტიკების არაადეკვატურობამ საკითხი სხვაგვარად დასვა. 1968 წლის მაის-ივნისის მოვლენებმა ეჭვქვეშ დააყენა ჰუმანიტარული მეცნიერების პრესტიჟი, რომელმაც ვერ შეძლო ეწინააღმდეგებინა ან აეხსნა სოციალური კატაკლიზმებში განსაკუთრებით ეს ეხებოდა საფრანგეთის სოციოლოგიური კვლევითი ცენტრის „სარფესის“ მიერ გაკეთებულ პროგნოზს, რომელიც რაიმონ არონის პირით გაცხადდა, მიუთითებდა ფრანგი სტუდენტი ახალგაზრდობის ბურჟუაზიული ღირებულებისადმი ლიბერალურ დამოკიდებულებებზე და მისაღებობაზე. შეიცვალა სწოგადობებში ჰუმანიტარული კულტურისადმი დამოკიდებულებაც – სწოგადობებში ახალგაზრდობის რაოდენობა საუნივერსიტეტო დიპლომებით ძალზე გაიზარდა, ხოლო მათი როლი ძალზე შემცირდა. განათლებული ადამიანების დაუსაქმებლობამ და მარგინალურ სივრცეში ყოფნამ საბოლოო ჯამში მასობრივი პროტესტების ფორმაში ამოხეთქა.

ჰუმანიტარულ ინტელიგენციას აძრწუნებდა „მასობრივი რევოლუციური მოქმედებების“ რეალობათან შეეჯახება და იმავდროულად სოციალური იძულებისა და ხელისუფლების ანანიმაური მექანიზმების ყველგან შემღწეობა, რომელიც ობიექტურობის ძიების იდეის

დისკრედიტირებას ახდენდა. საფრანგეთის კუმანიტარულ მეცნიერებაში მყარად ფესვგადგმული სტრუქტურალისტური პოზიცია, რომლის თანახმად, ადამიანი, ან საერთოდ არ შეიძლება იყოს გატანილი სტრუქტურის სხედვრებს იქით, ან შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ობიექტური სტრუქტურის მიერ წარმოქმნილი ან მასზე დამოკიდებული - ვერ პასუხობდა საზოგადოებაში მომხდარ კატაკლიზმებს. პასუხი ამ შემთხვევაში ერთადერთი იყო - „სტრუქტურები ქუჩაში არ გამოდიან“. ამ დროს ფილოსოფიაში ექსისტენციალურ-ინდივიდუალური და სტრუქტურალისტური სუბიექტის, როგორც სმასუბრო პრაქტიკების გადაკვეთის პუნქტის ადგილს, იკავებს კოლექტიური „მე“, თანამშრომელთა მცირე ჯგუფი. იგი უძღურია „ხელისუფლების დემონიზმის წინაშე“, უუნაროა და არც ცდილობს ხელისუფლების მოპოვებას. მაგრამ მიზნად ისახავს ხელისუფლების ბერკეტების აღწერასა და მის საყოველთაოდ გამოამქარავებას - მისი სტრატეგიის ფიქსაცია. ამ პრობლემის დამუშავებამ საფუძველი ჩამოაყალიბა, რათა შექმნილიყო ისეთი კონცეფციები, რომელიც დაანგრევედა „ენის ყოფიერების სოციალურ ფორმებს“, და განიხილებოდა როგორც სოციალური ცხოვრების მალული საფუძველი.

პოლიტიკური ხელისუფლების მიერ ენის გამოყენების საკითხის დამუშავებამ სტრუქტურალისტებისაგან, რომელიც წარმოდგენილი იყო, როგორც ენის სპეციფიკური ხელისუფლება ინდივიდუუმზე, წარმოადგენდა ახალი ფილოსოფოსების მიერ ჩამოყალიბებულ „ინტელექტუალური წინააღმდეგობის“ პოზიციას, რომელიც ხელისუფლების ტოტალიტარულობას გამოხატავდა სიტყვების ხელისუფლების საბით. ეს არის ერთგვარი ანტიისტორიული ანთროპოლოგია, რომელშიც ადამიანის არსი განიხილება ამა თუ იმ ეპოქის ენის ყოფიერების პროდუქტად, ხოლო ინდივიდუები ნიშნების სოციალური მეგამანქანებისადმი დაქვემდებარებულ სუბიექტებად.

როლან ბარტის მიერ გამოცხადებული მოწოდება „ხელისუფლებისაგან თავის არიდების“ და „ენის ფაშისტური ხასიათის“ კრიტიკა, ჟაკ დერიდას მიერ „არალოგოცენტრული“ („არქიწერილის“) ძიებამ, ჟილ დელიოზისა და ფელიქს გვატარის მიერ სამყაროს ახალი ტიპის დაფუძნებამ, როგორც „რიზომისამ“

(საფუძვლისეულობა), და ასევე პარიზში საერთაშორისო ფილოსოფიური კონგრესის ჩამოყალიბებამ, როგორც „ზროვნების გათავისუფლებულმა ტერიტორიისამ“, რომელზეც შესაძლებელი იქნებოდა ატოპური (პრინციპულად ანტისოციალური) ორგანიზაციები – შესაძლებელი გახდა „ხელისუფლების დისკურსის“ და „დისკურსის ხელისუფლების“ ნეგატიური ხასიათის ელიმინირება.

ამგვარად, ხელისუფლება გაიგება ძირითადი დეტერმინანტის სახით, რამდენადაც იგი აყალიბებს ძალაუფლების დისკურსს, ხოლო ენას ზროვნების მიეწერება საშუალებით სახელისუფლებო იძულების ფუნქცია „ფორმალურ-ჭეშმარიტი გამოთქმების“ წარმოქმნის გზით. ასე, რომ სტრუქტურალისტურ ტრადიციამში განიხილება თეზისი, რომლის თანახმადაც ადამიანური ისტორია არსებობს უფრო დიდი ხნით ადრე, ვიდრე წარმოიშობოდა სახელმწიფო და ბატონობისა და მორჩილების ურთიერთობა, რომელიც ატარებს ენაში განხორციელებულ სიმბოლურ ხასიათს.

„ყოფიერებამდე არსებობს პოლიტიკა“ – ამტიციებს ფ.გვატარი. ამ შემთხვევაში პოლიტიკა გაიგება, როგორც *სოციალური პროცესის მანქანისებური სახელისუფლებო ორგანიზაციის საყოველთაო პრინციპი*.

იგი განიხილება მხოლოდ ენობრივი ნიშნების ფორმით – „სოციალური ინსტიტუტების კოდიფიცირებული ნიშნების ფორმის სახით, რომელიც გამლილია გამოთქმის აქტის საშუალებით სოციალურ-სემიტიკურ პროცესში – დისკურსში. ეს უკანასკნელი გაიგება როგორც გამოთქმული ნიშნების ჯაჭვი, რომელიც იმართება ნორმატული არგუმენტაციის, საღი ზრისა და საყოველთაო ლოგიკის გზით. დისკურსი აყალიბებს „ფენობრივი ტესტის აპარატს“, რომელიც შედგება სხვადასხვა დონეებისაგან და რომელიც სხვადასხვა სიღრმეებზეა განთავსებული, რომელთაგანაც ყველზე უკანასკნელი და ზედაპირული დებულობს სემანტიკურ ინტერპრეტაციას¹⁰⁰. დისკურსული პრაქტიკების თავმოყრა აყალიბებს ხელისუფლების, როგორც სოციალურ მანქანათა ჯამს, რომელიც მისი ფუნქციონირებისათვის გულისხმობს ინდივიდუუმებსა და ნიშნებს. ხელისუფლების დისკურსულობა

¹⁰⁰ Гермес А. Ж., Куртеж Ж., „Семiotика“. Москва. 1983. ст. 489-490.

განსაზღვრება, როგორც „ეპისტემის რეპრესიულობა“, მრავალგვარობის ნიშნისეული ასპექტი, სოციალური მანქანების ანონიმური და ავტომატური ხელისუფლება. ინდივიდუალის დონეზე ხელისუფლების დისკურსი ფუნქციონირებს, როგორც ჭეშმარიტების, საუბრის, სექსუალობისა და ხელისუფლების წარმოქმნის მექანიზმი. წამყვანი როლი ამ მექანიზმების ჩამოყალიბებისას მიეწერება იდეოლოგიას, რამდენადაც იგი აზორციელებს ნიშნისეულ „ტოტალიზაციას“, სამყაროს სიგნიფიკაციას და დისკრიმინაციას (ჟ.ბოდრიარი „საგანთა სისტემა“). ხელისუფლების დისკურსის კონცეფცია გამოდინარეობს ხელისუფლების გაფართოებული განხილვიდან: როგორც იდეოლოგიური და პოლიტიკური მოვლენიდან. როლან ბარტი წერს, რომ „დისკურსის ხელისუფლებას“ შეუწოდებ ნებისმიერ დისკურსს, რომელიც ვინმეს, ვისთვისაც ის არის გათვალისწინებული უღვიძებს ბრალეულობის გრძნობას, თავისი დამნაშავეობის შეგრძნებას“.¹⁰¹

როლანდ ბარტი და მიშელ ფუკო ვარაუდობდნენ, რომ ინტელიგენციის ჭეშმარიტი ამოცანაა „სხვადასხვა ტიპის ხელისუფლებისადმი“ მუხლჩაუხრელი ბრძოლა (მაგრამ არა თავად ხელისუფლებისადმი), რამდენადაც „ხელისუფლება ისტორიულ განზომილებაში მარადიული“ და წარმოადგენს „პარაზიტულ წარმონაქმნს ტრანსსოციალური ორგანიზმის შიგნით“. რ.ბარტი ვარაუდობდა, რომ ის წარმონაქმნი რომელშიც იმთავითვე ჩაეწერება ხელისუფლება არის ენობრივი სტრუქტურა, უფრო სწორად, მისი არტიკულირებული გამოხატულება, ენა.

მაგრამ ივარაუდება, რომ თვით ენა დისკურსის ფორმაში ფლობს თავის ავტონომიურ ხელისუფლებას. ეს არის „დისკურსის ხელისუფლება“, რომელიც გამოხატება როგორც საერთო აზრის, სიტყვების, ლოგიკური ოპერაციების, „განმეორების სტადიურობის“ და ავტორიტეტული მტკიცებების ფარგლებში გამოთქმული ყოვლისმომცველი ტირანია.¹⁰² რამდენადაც საუბრის ტირანია

¹⁰¹ B a r t P., Вступительная лекция на кафедре литературной семиологии. Современная структуралистическая идеология” (Генезис политологических концепций). Москва, 1984. с.106.

¹⁰² L o u i s M., ”Discourse of power - power of discourse”. Philosophy in france today” ed. by Montefiore A, Cambrige university press 1983. London, p. 164-174.

ერთი ადამიანის მიერ მეორე ადამიანზე ბატონობის დასამყარებლად გამოიყენება და რამდენადაც „ისაუბრო ნიშნავს იბატონო“, კეთდება დასკვნა, რომ ყოველგვარი ხელისუფლება სინამდვილეში არის დისკურსი, რომელიც ფლობს ბატონობის – ენის სტრუქტურას, რაც იწვევს ბრალეულობის შეგრძნებას. შედეგად ამის საზოგადოება შეიძლება განხილული იყოს, როგორც სხვადასხვა ყალიბის მოსაუბრე ტირანთა ერთობა.

აქიდან გამომდინარე, მიშელ ფუკო ქმნის „დისკურსული პრაქტიკების“, როგორც „ხელისუფლებისა და ცოდნის“ ურთიერთდამოკიდებულების კონცეფციას. დისკურსების ძტორიულობისა და ადამიანის ისტორიული ენობრივი პრაქტიკების, გონისა და ტანის აღწერის გზით. ფუკომ შეისწავლა სოციალური ბატონობის დისკურსული ფუნქცია, რამდენადაც ვარაუდობდა, რომ ნებისმიერი ტიპის დისკურსული ფორმაციის უკან იმალება დაკვირვებისათვის შეუმჩნეველი ხელისუფლება.

„ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა არქეოლოგიაში“ „სიტყვებსა და საგნებში“ მ.ფუკო ვარაუდობს, რომ ევროპის ისტორიაში შემეცნება გამოითვლება სამი ეპისტემით, ან შემეცნებითი ველით – აღორძინება, კლასიკური რაციონალიზმი და მოდერნიზმი. მათი ურთიერთშეთანადებისა და ურთიერთდაპირისპირების ძირითად საფუძველს წარმოადგენს – აღმნიშვნელი მექანიზმის სპეციფიკა, ე.ი. „სიტყვების“ და „საგნების“ და შესაბამისად ამისა ენის პერიპეტიები (თავდადასავალი) კულტურაში: ენა, როგორც საგანი საგანთა შორის (აღორძინება), ენა როგორც ზრის გამოხატვის გამჭვირვალე საშუალება (კლასიკური რაციონალიზმი) და ენა როგორც დამოუკიდებელი ძალა თანამედროვე ეპისტემეაში (მოდერნიზმი). ენის „სიცოცხლეს“ და „შრომაში“ გარდასახვა საფრთხეს უქმნის ადამიანის მთლიანობას: თანამედროვე ეპოქაში საკითხი ადამიანის შესახებ, როგორც არსებულზე შეუძლებელია. აქიდან გამომდინარე, ფუკოს ამოცანაა „ხელისუფლების გენიალოგიის“, როგორც ხელისუფლება ცოდნის სპეციფიკური კომპლექსების, ძალაუფლების სტრატეგიის და დისკურსული პრაქტიკების ანალიზი, რომელთა ურთიერთქმედება განსაზღვრავს ამ თუ იმ შემეცნებით სკლებს ადამიანისაკენ. ხელისუფლებას არასოდეს არა აქვს

წმინდა ნეგატიური ხასიათი (ძალადობა, იძულება და ა.შ.). სხვადასხვა ტიპის ხელისუფლება ბადებს განსხვავებული ტიპის რეალობებს, შემეცნების ობიექტს და მათი წვდომის „რიტუალს“. „ხელისუფლება-ცოდნის“ თანამედროვე დისპოზიცია წარმოიშობა განმანათლებლობისა და XIX-ის ზღვარზე: ხელისუფლება აქ არის ერთი პიროვნების პრივილეგია (როგორც მონარქიაშია მოცემული). მას არ აქვს ცენტრი და არ წარმოადგენს ერთი სახელმწიფოს პრივილეგიას. ამ ხელისუფლების ძირითადი ნიშანთვისებაა „ყოველისზედამხედველობა (პანოპტიზმი), დისციპლინირებულობა და ნორმირება. ეს ვარაუდობს ინდივიდუუმების მართვის გარკვეულ სტრატეგიას (სოციალური ფიზიკა), მათზე ზედამხედველობას (სოციალური „ობტიკა“); მათი იზოლაციისა და გადაჯგუფების პროცედურებს (სოციალური ფიზონომია). ყველაზე აშკარა გამოხატულება ამ პროცედურებისა არის ციხე, როგორც სოციალური ინსტიტუტი. მაგრამ ხელისუფლებასთან დამოკიდებულება გამსჭვალავს მთელ საზოგადოებას: ის შეიძლება აღმოაჩინო სკოლაში, ყაზარმაში, ექიმის კაბინეტში და ოჯახში. თანამედროვე ინდივიდები, მისი სული და ტანი, მის მიერ შესასწავლი ჰუმანიტარული მეცნიერებანი — ეს არის ერთდროულად სოციალური ნორმირებისა და ინდივიდუალიზაციის მექანიზმის წარმოქმნა. რაც უფრო ანანომურია ხელისუფლება, მით უფრო ინდივიდუალიზებულია მისი ობიექტები — ის წარმოგვიდგება, როგორც ბავშვი, ავადმყოფი, პატიმარი, ჯარისკაცი და ა.შ.; იგი ამავდროულად უფრო მიღწევადია ემპირიული კონტროლისათვის. მაშასადამე, „ცოდნის არქეოლოგიის იქით რჩება ერთი შემეცნებითი კონფიგურაციიდან მეორე შემეცნებითი კონფიგურაციისაკენ გადასვლის მამოძრავებელი ძალები. ეს ძალები აიხსნება და გაიშლება ხელისუფლების გენიალოგიაში. ეს არსებითად ხელისუფლება-ცოდნის კომპლექსებია. მაშინ „გენიალოგიის ჩარჩოებს იქით რჩება საკითხი თვით ხელისუფლების წინააღმდეგობის შესაძლებლობის შესახებ და ამ შესაძლებლობის გააზრების შესაძლებლობა.

გვიანდელ ნაშრომებში ფუკო ხელისუფლებას განსაზღვრავს, როგორც ძალთა საყოველთაო ურთიერთობას, რომელიც გაიშლება „სოციალური ტანის“ ყველა უჯრედში. ამით ფუკო უარს ამბობს

ხელისუფლების კლასიკურ გაგებაზე, როგორც „ბატონობისა და მორჩილების ძალისმიერ დამოკიდებულებზე“ და იგი სპოგადობაში სახელისუფლებო მიმართებას განიხილავს, როგორც „ხელისუფლების მანქანებისა“ და „კერების“ მრავლობითობას.

XX ს-ის 80-იან წლებში „ხელისუფლების დისკურსის“ და „დისკურსის ხელისუფლების“ პრობლემატიკამ ახალის სპარსის შეიძინა „დეკონსტრუქციის“ სქემაში, როგორც კულტურისა და ცოდნის ახალი ტიპის ორგანიზაციაში. ჟაკ დერიდამ მიერ შემოთავაზებული დეკონსტრუქცია ვარაუდობს სემიოტიკური სტრუქტურების განხილვას „მეტაფიზიკური ილუზიების“ გამომკარავების მხრით. იგი წარმოადგენს განსაკუთრებულ სტრატეგიას ტექსტთან მიმართებაში. ტერმინი „დეკონსტრუქცია“ დერიდამ მიერ შემოთავაზებულია, როგორც მ.ჰაიდეგერის „დესტრუქციის“ თარგმანი იგი ვარაუდობს ევროპული ფილოსოფიური ტრადიციის, როგორც მეტაფიზიკის ტრადიციის გადაზრებას, სადაც მთავარი მომენტია არა ევროპული ფილოსოფიური ტრადიციის დანგრევა, არამედ პოზიტიური მხროვნება. დეკონსტრუქციის ამოსავალი პუნქტია ტექსტის გარეშე მყოფობის შესაბამელობა. დეკონსტრუქციის იდეა გამომდინარეობს დამავლური კულტურის „ფონოლოგოცენტრიზმის“ (გამომავანებული საუბრის პირველადობა წერილის მიმართ) კრიტიკიდან და ვარაუდობს დისკურსული საუბრის წინაშე წერილის პირველადობის აღმოჩენას. ყოველგვარი ინტერპრეტაცია და კრიტიკა, რომელიც უშვებს მკვლევრის ტექსტის იქით არყოფნას, იმთავითვე შემდგარია. დეკონსტრუქცია გაიგება, როგორც აქტიური გამოამკარავება ფონეტიკური წერილისა, რომელიც რეპრესიულია პირველადი სოციალური წერილის („არქიწერილის“), როგორც ბუნებრივი „წმინდა განსხვავებათა“ თამაშის, მიმართ. დეკონსტრუქციის ძირითადი ობიექტია „მეტაფიზიკა“ „ტექსტში“, რომელიც „ცენტრაციის“ პრინციპით არის განპირობებული, ე.ი. როცა მიმართების ერთი მხარე უპირატეს ცენტრალურ მდგომარეობაში აღმოჩნდება, ხოლო სხვები განიდევენება მარობრივ პერიფერიაში. დეკონსტრუქცია ეს არ არის ინტერპრეტაციის მეთოდი ან კრიტიკა; ეს არის ტექსტის მეტაფიზიკურობისადმი წინააღმდეგობა, რომლის ორგანიზება ისევ ტექსტის ველზე ხდება, იმავე საშუალებების გამოყენებით.

ტექსტში გამოიყოფა მარგინალური დათრგუნული მოტივები, რომელიც „საწინააღმდეგოდ მიმართულია“ მისი ძირითადი მიმართულებისადმი. ტექსტი ამ შემთხვევაში აღმოჩნდება არა მშვიდობიანი კომოგენური ერთობა, არამედ რეპრესიის ველი. დეკონსტრუქციის მიზანს წარმოადგენს „ლოგოცენტრიზმის წინააღმდეგ“ შიდა ტექსტური „წინააღმდეგობის კერების“ აქტივიზაცია. ეს გამოიხატება იმით, რომ ურთიერთმიმთითებელი ნიშნების ქსელიდან გამოცალკავდება ერთი კვანძი ობიექტი, რომელიც თავად არაფერს არ აღნიშნავს, სხვა დანარჩენი ნიშნებით აღინიშნება. ეს არის – „ტრანსცენდენტალური აღნიშვნაღ“, რომელსაც მიეწერება განსაკუთრებული, თვითაღმოჩენის თვისება – ინტენციამი და ცოდნამი. დეკონსტრუქცია ურაცოფს „აღნიშნულების“ ანალიზის შესაძლებლობას „აღნიშვნადების“ გვერდის ავლით და მთელ ყურადღებას ამახვილებს „აღნიშვნადების“ ღონეზე. „აღნიშნულისა“ და „აღნიშვნადების“ დამოკიდებულება აყალიბებს ბინარულ ოპოზიციას. ჟ.დერიდა ხაზს უსვამს დისკურსში ბინარული ოპოზიციის არა ერთფასეულობას, რომელიც იერერქიულ წყვილებს ქმნის: მათში პოზიტიური წევრი ბატონობს გამოკვეთილად ნეგატიურზე; ყურადღებას იქცევს, ისიც რომ ეს უკანასკნელი ქმნის ხელისუფლების მექანიზმს დისკურსში, იმდენად რამდენადაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება პოზიტიური წევრის მყოფობას (presencc). ოპოზიციის წყვილებში მიმართება ამგვარია: თეთრი – შავი, ყოფნა – არყოფნა, საზოგადოებრივი – კერძო, ქალი – მამაკაცი და სხვა, რომელიც ქმნის ხელისუფლების მანქანის ელემენტარულ „ბინარულ ოპოზიციებს“.

დისკურსში არაფერი არ არის გარდა „განსხვავებისა“ და მის საფუძველზე ჩამოყალიბებული იგივეობისა, თუმცა თვით განსხვავებანი არ არიან „ამკარა“, სინამდვილეში ისინი წარმოადგენენ „განსხვავებითობის სისტემატიზებადი ოპერაციის პროდუქტებს, რომელიც ამახინჯებენ პირველად განსხვავებას.“¹⁰¹ დეკონსტრუქციის ოპერაციის საფეხურები დერიდასთან შემდეგია: 1) ელემენტარიული ბინარული ოპოზიციის გამოკვეთა; 2) ნეგატიური ტიპის ტერმინის – „თემა“,

¹⁰¹ Derrida Jacques. "The time of a thesis: Punctuations." Cambridge university press. 1983. p. 40-41.

„არყოფნა“ – გამოვლენა; 3) საერთო ნეიტრალური წანამძღვრების ფიქსაცია; 4) ტერმინთა ინვერსია; 5) ტერმინების ერთგვაროვნების დემონსტრაცია და ნეგატიური ტერმინის პოზიტიურთან თანაწირობის დამტკიცება; 6) ევროპული ცნობიერების როგორც „თეთრი მითოლოგიის“ დანგრევა (ე.ი. იმგვარი მითოლოგიის დანგრევა, რომელიც პირველად მნიშვნელობებს პოზიტიურ ტერმინებს ანიჭებს).

მეტაფიზიკის ლოგოცენტრიზმი განუყოფელია ფონოცენტრიზმისაგან. მეტაფიზიკური ტექსტის პრინციპი ყურის დაგდებაა ხმისადმი (ყოფიერების, ღმერთის, ნივთების თავისთავად) და ტექსტის მატერიალური მხარის იგნორირება, როგორც ჰართან დამოკიდებულებაში რაღაც მეორადს. დეკონსტრუქცია დეზაუირებას ახდენს მეტაფიზიკისა და ფალოლოგოცენტრიზმის შრიტ, როგორც მამაკაცური საწყისი უპირატესობა ქალურ საწყისზე, რომელიც დევნის ქალის ხმას კულტურის ტექსტების მრავალხმოვანებისაგან.

დეკონსტრუქციის პროცესი მოწოდებულია ხელისუფლების და დისკურსის „მიღმური წარმოსახვითი ხასიათის დანგრევისაკენ. დერიდა ვარაუდობს ფრიდრიხ ნიცშეს „მხიარული მეცნიერების“ და „დავიწყების ხელოვნების“ კვლადაკვალ, რომ ჭეშმარიტი ფილოსოფოსი ანტიჰეგელიანელია, რომელიც მოწოდებული უნდა იყოს „différance-ის“¹⁰⁴ ხელისუფლების გაფართოებისათვის „სიტყვებისა და საგნების“ სამყაროზე. დერიდა ფაქტობრივად ანგრევს ჰიპერბოლებსა და მეტაფორებს, როგორც დისკურსის იარაღს და ქმნის ახალ ენას, რომელიც უუნაროა იყოს შროვნებისა და ხელისუფლების გამომხატველი. დეკონსტრუქცია ანგრევს მეტაფიზიკის ბაზისს – იგივეობის პრინციპს და différance-ის მოძრავი სტრუქტურის შემოტანით, რადიკალიზაციას ახდენს მ.ჰაიდეგერის ონტოლოგიური განსხვავებისა და სოსიურის ნიშნის დიფერენციული სტრუქტურისას. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დეკონსტრუქციის

¹⁰⁴ ინგლისური to differ განსხვავდება to defer-ისაგან (რაღაცაზე დადება. დერიდა ამ ნეოლოგიზმს ასე ხსნის: 1) ტერმინორიზაცია და პირველადი სივრცობრივი მოწესრიგება; 2) იყო სხვა, განსხვავებულობა. différance დერიდასთან აღნიშნავს პირველ წერილს, რომელიც ერთმანეთში თქვეფს კონცეფციებსა და კატეგორიულ განსხვავებებს და საფუძველს უდებს ველა შესაძლო განსხვავებას.

თეორია უარყოფს მეტაფიზიკის საბოლოოდ გადალახვას და შეუძლებლად თვლის აბსოლიტურად დეკონსტრუქციული ტექსტის შექმნის იდეას.

ჟღერდება მიერ დაწყებული „ტექსტის“ როგორც ხელისუფლების აპარატის დეკონსტრუქცია გრძელდება სხვა „ახალი ფილოსოფოსების“ ნაშრომებში, რომლებიც ცდილობენ ხელისუფლების ენობრივი ჩარჩოები შეცვალონ ცივილიზაციის რაღაც უხელისუფლებო ორგანიზაციით. ისინი ვარაუდობენ, რომ ლინგვისტიკა და ინფორმატიკა ფუნქციონირებს, როგორც „ხელისუფლების აპარატში მოქმედი ბინარული მანქანები“, ხოლო ენა „არც ნეიტრალურია და არც ინფორმაციული“ და ის არა იმისთვის არსებობს, რომ ვირწმუნოთ, არამედ რათა დავემორჩილოთ. ამგვარად, ყელ დელიოზი და ფელიქს გვატარი გვთავაზობენ ინფორმაციასთან, „მართალ იდეებთან“, და „სწორ წინადადებებთან“ ბრძოლა დავიწყოთ ხმაურის ყოველმხრივი გაფრცელებით, ანტიინფორმაციით, მრავალსიტყვაობით, რათა შეზღუდული იქნას ენის ნორმალურ-სწორი გამოყენება.

ხმაური მოხმობილია, რათა დაინგრეს დისკურსები და მისი ცენტრალური ღერძი, რომელიც მხროვნების ორგანიზებასა და წვრთნას ახდენს. ავტორები გამოყოფენ „ხის“ პარადიგმას როგორც თანამედროვე მხროვნების სიმბოლოს და ცენტრალურ მეტაფორას, რადგანაც სწორედ ეს მეტაფორა აიძულებს მხროვნებას წარმოქმნას „სწორი იდეები“. ჟღერილი და ფგვატარი „აღწერენ ხეს“, როგორც ხელისუფლების ბინარულ მანქანას, რომელიც თავის თავში გულისხმობს დიხტომიის პრინციპებს, წარმოშობას, ცენტრს, ჩანასახს, განშტოებას, მოძრაობის ცენტრს, დამოჩილებას, ბრძანებათა სისტემას, ხსოვნას, კომბინირებას, სკოლებს, ავანგარდებს და უქმყოფილებას. მხროვნების ორგანიზაციის ხისეული პრინციპი – ცოდნა, ცხოვრების სტილი, მეცნიერებანი, პოლიტიკა – გამსჭვალავს თანამედროვე ცივილიზაციას და თავად წარმოადგენს ხელისუფლების პროდუქტს. „ხის ხელისუფლების“ პრინციპი ჩანერგილია ხელისუფლების მიერ აღამიანთა ცნობიერებაში სხვადასხვა სახით: „მომხროვნის კეთილი ნების“, „შემეცნების ცნობისმოყვარეობის“, მხროვნების კეთილგონიერული ბუნების, რომელიც ჭეშმარიტებისაკენ მისწრაფვის“ და ასე შემდეგ.

ასოციალურად ორგანიზებული ხმაური, ავტორების შრით, უნარშემწეა არა მარტო „ატოპიურდ“ (ე.ი. ხელისუფლების გარეშე მყოფი ადგილი) შექმნას, არამედ საზოგადოებისა და კულტურის საერთო ატოპიური ორგანიზაცია და იმავდროულად ხესთან ბრძოლის მანქანა. ასეთ ორგანიზაციას წარმოადგენს „რიზომკ“ – ფესვები. რიზომა განისაზღვრება, როგორც გამოვლენა წარმოშობისა მოხელის, ხსოვნის, ბრძანების, ბინარული მანქანების გარეშე; როგორც ყველაფრის უწყვეტი ჩამოყალიბება (რომელიც არც კაცი ხდება და არც ქალი), ცხოველის ჩამოყალიბება (რომელიც არც კაცი ხდება და არც ადამიანი) და ა.შ.

„უდაბნოში დათესილი ბალახი“ ანუ რიზომა ეწინააღმდეგება ხეებს, შროვნება სახის გარეშე ეწინააღმდეგება შროვნების სახეს, ომის მანქანა ეწინააღმდეგება სახელმწიფო აპარატს, მრავალრიცხოვანი კომპლექსები უარყოფს უნიფიკაციას და ტოტალიზაციას, დავიწყების ძალისხმევა ეწინააღმდეგება ხსოვნას, გეოგრაფია ანგრევს ისტორიას, ხაზი უარყოფს წერტილს და ა.შ. ჟ.დელიოზისა და ფ.გვატარის შრით, ბრძოლის ეს მიმართულებანი ყველა სფეროში აყალიბებს „ომის მანქანას“ ხელისუფლების წინააღმდეგ, როგორც რაღაც ახალი ტიპის რევოლუციას ავტორები „რიზომის“ სახით წარმოადგენენ „ნომადოლოგიის“ ძირითად პრინციპებს და ვარაუდობენ, რომ „ნომადებმა“ (მოხეტიაელებმა), რომლებიც მოდიან მიზეზისა და შედეგის გარეშე, როგორც ბედისწერა, თანამედროვე ცივილიზაციის სრულიად საწინააღმდეგო რამ შექმნეს. ამიტომ დღესდღეობით სრულიად არასაკმარისია განვაცხადოთ „გაუმარჯოს მომავალს!“ აუცილებელია ერთობლივად შევექმნათ მრავალფეროვნება რიზომის აგებულების საერთო პრინციპის თანახმად.¹⁵

ჟ.დელიოზი და ფ.გვატარი „წესრიგს“ დაქვემდებარებული სამყაროს ნგრევას იწყებენ არა „შიზონანალიზით“ (რომელსაც თავად გვთავაზობენ), არამედ ენის დანგრევით. საქმე იმაშია რომ „differanc“-ის ფილოსოფიაში არ არსებობს „არც ტანი და არც ენის ორგანო“, არამედ მხოლოდ ნიშნების ორგანიზაციის აბსტრაქტული

¹⁵ Deleuze G., Guattari F. "A Thousand Plateaus". Capitalism and schizophrénia". London. 1988, p21.

მანქანა, ან „კოლექტიური მოწყობილობანი“, რომელიც მანქანის მდგავარად ფუნქციონირებს.¹⁰⁶ ავტორები წარმოადგენენ აბსტრაქტულ სოციალურ მანქანებს, რომელიც ენას აძლევს კოლექტიური გამოთქმის მოწყობილობას (რომელშიც არ არსებობს სუბიექტი) და იმავდროულად ქმნის სურვილების მანქანისებურ მოწყობილობას, რომელშიც არ არსებობს სურვილის აღმნიშვნელი და მოქმედებს „კოდის ლოგიკა“. პრაგმატიკა გამოცხადებულია ნამდვილ პოლიტიკად ან „ენის მიკროპოლიტიკად“, ხოლო თვით ენა წარმოადგენს რამდენიმე ენის ერთობლიობას: იგი ერთდროულად ბილინგვისტური და პოლილინგვისტურიცაა, რამდენადაც ნიშნების რეჟიმის შინაარსში შეთანადებულია გამოთქმისა და შინაარსის ნაკადები¹⁰⁷. ამის შედეგად ენა გაიგება როგორც ნაკადების მიმართება, რომელიც განსზღვრულია ნიშნების მანქანისებური რეჟიმით. მანქანა წარმოადგენს ადამიანის იარაღს (ხელსაწყოს), ცხოველების, ნიშნების, თანაარსებობის ანსაბლს და იმდენად, რამდენადაც ის აბსტრაქტული ზაზია, ის პირველადია მათთან მიმართებაში და აიძულებს მათ ერთდროულად ფუნქციონირებას. ამიტომაც „ჩისეულ“ სტრუქტურაში ხელისუფლება განირჩევა შემდეგი სქემის მიხედვით: „ხელისუფლების მექანიზმები რომლებიც კოდირებას ახდენს სხვადასხვა სეგმენტებისას და აბსტრაქტული მანქანა, რომელიც მათ პერეკოდირებას ახდენს და მართავს მათ ურთიერთობას. ბოლოს კი, სახელმწიფო აპარატი, რომელიც რეალიზებას ახდენს ამ მანქანისას“¹⁰⁸. ყველა სეგმენტი (მრავლობითი, ანუ „მოლარული, ზაზები, ისეთი ტიპის, როგორიცაა ოჯახი – პროფკავშირები – სამუშაო – დასვენება – სკოლა) კოდირებულია სახელმწიფო აპარატის აბსტრაქტული მანქანის მიერ „გაბატონებული გამოთქმების, საზოგადოებრივი წესრიგის, ენების, გაბატონებული ცოდნის მოქმედებებისა და კონფორმული გრძნობების სახით. ამ აზრით, რიზომა წარმოადგენს რადიკალურ უარყოფას ყოველგვარი ორგანიზაციისას. რიზომის პრინციპებია: ყველა წერტილის კავშირი და ჰეტეროგენურობა, მრავლობითობის არსებობა, ყოველგვარი შემეცნების გარეშე,

¹⁰⁶ Ibid. p. 140.

¹⁰⁷ Ibid. p. 142.

¹⁰⁸ Ibid. p. 160.

მნიშვნელობის არმქონე დაყოფები, რიზომის კარტოგრაფია (მისი შიფრი), დეკალკირება – ყოველგვარი სტრუქტურის ანუ გენერატიული მოდელის უარყოფა.¹⁰⁹ რიზომა ვარაუდობს არა საგნებს და სისტემებს, არამედ „მოლექულარული ნაკადების მიკროქმნადობებს“.

საზოგადოებისათვის მოლექულარულობის მოთხოვნის ერთ-ერთი შედეგია სექსის მიხედვით ადამიანების დაყოფის უარყოფა, ადამიანების მორალური (ორპოლუსიანი) განაწილება სექსის მიხედვით და უპირატესობა ენიჭება ინდივიდუუმებს შორის სქესთა განაწილების მოლექულარულ პრინციპს „ყოველს თავის განსხვავება თავის სექსის“ პრინციპის თანახმად, მთლიანობაში მოიზრება ახალი ასოციალური სისტემა, რომელშიც არ იქნება განსხვავება ინდივიდებსა და კოლექტივს, ხელოვნურსა და ბუნებრივს, სპონტანურსა და ორგანიზებულს, სემენტარულსა და ორგანიზებულს. შორის.¹¹⁰

ამ ანარქისტული იდეალის მიღწევისათვის ყ.დელიოზი და ფ.გვატარი, უარყოფენ ნებისმიერი ორგანიზებული ბრძოლის ფორმებს სახელმწიფოს წინააღმდეგ და სვამენ საკითხს: შესაძლებელია კი საერთოდ რაიმე ორგანიზებული ფორმები, რომელიც მოდელირებას არ ახდენს სახელმწიფო აპარატის ტირანიას. სახელმწიფოს უპირისპირდება „ომის მანქანა“, რომელსაც ფაშისტოზაციის საფრთხე ემუქრება. ამის შედეგად ახალი ტიპის რევოლუციის დადგომა ცხადდება – ახალი რევოლუციის და ადამიანების ჩამოყალიბების – რომელიც საბოლოო ჯამში დაანგრევს „სახელმწიფოსა და სამყაროს ორგანიზაციის „მარადიული დაბრუნების“ ფნიცშესეულ გეგმას.

ამგვარად, ხელისუფლების ენობრივი გარსის დანგრევით თავად ხელისუფლების მანქანა უნდა დაინგრეს. ასე, რომ სტრუქტურალიზმის ანტიკუმანოზმი, რომელმაც „ადამიანის გაუზინარებელ“ გამოაცხადა, ადამიანის ხელისუფლების აბსტრაქტულ მანქანაში სრულიად გათქვეფის თეზისად იქცა, რომელიც ინდივიდუუმების სასიცოცხლო ძალების კორდინირებას ახდენს. სტრუქტურალისტების

¹⁰⁹ Ibid. p. 21-40.

¹¹⁰ Ibid. p. 175.

სციენტისში გარდაისახა პოსტრუქტურალისტურ ძალისხმევაში ეპოვათ „ყოველგვარი რეპრესიულობის პირველსაწყისები“ და აღმოეჩინათ ძირითადი სოციალური მეგამანქანა, რომელიც კანის იმგვარი ფუნქციონირების საშუალებას იძლევა, რომლის დროსაც ყალიბდება იგივეობრივი მტკიცებულებების წარმოსახვითი სურათები, რომელიც ფუნქციონირებს, როგორც ჭეშმარიტი დისკურსები ეპისტემაში.

პოსტსტრუქტურალისტურ კონცეფციებში ყოველგვარი ტიპის თეორეტიზირებისა და ფილოსოფიის, როგორც მეცნიერების ჰეგემონის, ახალი პოლიტიზებული ფილოსოფიის საფუძვლად იქცა. ნებისმიერი დოგმატური დისკურსის უარყოფა თავად ითხოვს ლეგეტიმაციას. ამ ზრით, „დესტრუქციულ-კონსტრუქციულმა“ პროგრამამ რეალური სიცოცხლე შეიძინა 1983 წ. სართაშორისო ფილოსოფიური კოლეჯის შექმნას პარიზში.

ჟ. დერიდამ, ფ. შატლემ, ჟ. პ. ფაიმ და ლევერმა დაწერეს მოხსენება ახლადშექმნილი კოლეჯის ძირითადი მიმართულების შესახებ. კოლეჯის ინსტრუქტორებს შორის ითვლებოდნენ ისეთი ავტორები, როგორიცაა: ფ. გვატარი, დ. კუპერი, კ. ბიუსი-გლუკსმანი ჟ. დელიოზი, და სხვები. მოხსენების ავტორების თვალსაზრისით, მასწავლებელთა შერეულ შემადგენლობას უნდა უზრუნველყო მართვების პლურალიზმის და სამეცნიერო პრობლემატიკის ფართოდ მოცვა. კოლეჯის პროგრამებს განზრახვა ჰქონდა განეფითარებინა „მტკიცებითი ფილოსოფია“, რომელიც უნარშემოქმედებდა თავის ადგილი დაეკავებინა სხვა მეცნიერებსა და პრაქტიკულ გამოკვლევებს შორის. უნივერსალური ჭეშმარიტების უარყოფასთან ერთად კოლეჯის დამაარსებლებმა უარყვეს „ინდუსტრიული სწოგადობების ეპოქის უნივერსიტეტის კონცეფცია, „რომელიც ფილოსოფიას „აბსოლიტური იურიდიული ავტორიტეტის“ ფუნქციას ანიჭებდა“. ამგვარად მოხსენებაში აღინიშნება, რომ „ფილოსოფიას არ შეუძლია იყოს მბრძანებელი ჰეგემონის პოზიციიდან ცოდნის სფეროზე“ და მან თავის თანაბარი შანსი უნდა დაამტკიცოს ყოველგვარი სხვა გამოკვლევის წინაშე. მოხსენებაში წინ წამოწეულია ორი თეზისი: 1) კოლეჯის მასწავლო ამოცანები მიზნად ისახავს პლატონური ფილოსოფიის წინააღმდეგ ბრძოლას, ე.ი. იმგვარი ფილოსოფიის წინააღმდეგ ბრძოლას, რომელიც

უპირისპირდება სხვა ტიპის ცოდნასა და ხელოვნებას. კოლეჯი მოწოდებულია აღადგინოს ყველა ცოდნის ღირებულება და ყველა პრაქტიკის ჭეშმარიტება. ყოველგვარი სოციალური მასშტაბით ჩამოყალიბებული სახელისუფლებო იერარქიის მოცემულობის გარეშე; 2) კოლეჯი ვარაუდობს დაუბრუნდეს შეშენების სპეციფიკურ ფორმას – „გამოკითხვის ფილოსოფიურ წესს“ – როგორც არცოდნის გამოვლინებისას“. ამგვარად, „არცოდნის სოკრატესეული მტკიცება“ ცხადდება ერთადერთ შესაძლოდ ცოდნის ხელისუფლებისადმი ფილოსოფიური დამოკიდებულებისათვის. ამის შედეგად კოლეჯმა უნდა იფუნქციონიროს, როგორც „ზროვნების გათავისუფლებულმა ტერიტორიამ“, სადაც თავისუფლად განიხილება საკითხი ახალი ტიპის ფილოსოფიური დაფუნქციებისათვის. ამდაგვარი კონცეფცია „არც მცენიერულია და არც ფილოსოფიურა“. ფილოსოფიური კოლეჯის სიერცემი შეუძლებელი უნდა გახდეს ნებისმიერი სახელისუფლებო დისკურსი, რომელიც უზრუნველყოფს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიებს უხილავი ბატონობის მექანიზმით. ცოდნის „სიერცის დემოკრატიზაცია“ და ხელისუფლებიდან გასვლა ვარაუდობს ცოდნის არასპეციალიზებული ფორმების დანერგვას, „ჭეშმარიტი“ ფორმულირებებისას, რომელიც ყველა დროისათვის არის გამოსაყენებელი.

§3. პიტერ სლოტერდაიკი — განმანათლებლობის მარცხი და ხელისუფლების ცინიზმი

1983 წლის საერთაშორისო ფილოსოფიური კოლეჯის მანიფესტის კვალდაკვალ გერმანიაში გამოდის პიტერ სლოტერდაიკის „ცინიკური გონების კრიტიკა“ (1983), რომელიც ითვლება პოსტმოდერნიზმის მანიფესტად. სლოტერდაიკი ამ ნაშრომში აჯამებს დამავლური ინტელიგენციის მიერ იდეოლოგიის კრიტიკის საქმეში განცდილ მარცხს. იგი ამტკიცებს, რომ XIX ს-ის ფილოსოფიის სისუსტე გამოიხატებოდა მცდელობაში რათა დაეკავშირებინათ სიყვარულისა და ცოდნის კატეგორია, ლაპარაკობდნენ სიყვარულზე ცოდნის გზით, და ცოდნაზე სიყვარულის გზით. პრაქტიკაში ამან არ

მიგვიყვანა ძალაუფლებასთან ცოდნის გარეშე და ცოდნასთან ძალაუფლების გარეშე. განათლება, მედიცინის გამოკლებით, ვერ უზრუნველყოფს სიცოცხლის სტანდარტებს, ძველმა ღირებულებებმა დაკარგეს თავიანთი კრედიტი, ახალი კი წარმატალი და არამდგრადია.

პ.სლოტერდაიკის ზრით, განმანათლებლობა თავის მთავარ წარუმატებლობას განიცდის მმართველ ხელისუფალთა ცინიზმის გამო. იმდენად რამდენადაც ცოდნა – ეს არის, ძალა და ხელისუფლება, ხოლო ხელისუფლება კი, რომელიც იძულებულია აწარმოოს ბრძოლა, უნებურად ყოფს ცოდნას სიცოცხლისუნარიანად და სიცოცხლის უუნაროდ. ზედაპირულად ეს ჩანს „რეალიზმს“ და „იდეალიზმს“ შორის დაპირისპირებაში. ხოლო სინამდვილეში ერთმანეთს უპირისპირდება შიზოიდური და ანტიშიზოიდური რეალიზმი. პირველი ჩანს თითქოს და სერიოზულია ხოლო მეორე კი – თავხედური. პირველი თავის თავზე იღებს პასუხისმგებლობას იმის გამო, რომ უუნაროა თავის თავზე აიღოს პასუხისმგებლობა, ხოლო მეორე კი, არ ატარებს რა არავითარ პასუხისმგებლობას, იმ მხარეზე დგება, ვინც უნარშემწეა ატაროს პასუხისმგებლობა. მათი მტკიცების თანახმად, პირველი მათგანი უზრუნველყოფს სიცოცხლის გდარჩენას; მეორე კი ისურვებდა ეშველა სიცოცხლის სიცოცხლისეული ღირსებისათვის ხელისუფლების მზარდი რეალიზმისაგან.¹¹¹

განმანათლებლობის მთავარი ჩავარდნა, რომელიც გამოწვეული იყო ხელისუფლებათა პოლიტიკის გამო, მიმართულია რეფლექსიის საწინააღმდეგოდ და ცდილობს სხვათა გაცნობიერებული გულუბრყვილობის კონსერვაციას. ამის გამო განმანათლებლობა თვითუარყოფის გზას დაადგა.

მიუხედავად დამუხრუჭებისა, ჩავარდნებისა და თავის ძალებში შეეჭვებისა განმანათლებლობამ თავის წილში წარმოშვა რეფლექსიის მძლავრი პოტენციალი. ამის არ ცნობა შეუძლებელია მისი დღევანდელი განვითარების დონითაც კი, რომლისთვისაც დემორალისაციაა დამახასიათებელი. სციენტისაცია, ფსიქოლოგიისაცია და სხვაკოლო

¹¹¹ Слотердайк Петер. “Критика циничского разума”. перевод Перцова А. Екатеринбург: Издательство Уралского университета. 2001. ст 110.

განათლების გავლენამ, სპოზადობრივი ცხოვრების მნიშვნელოვან სფეროზე. ჩამოაყალიბა რეფლექსიის მძლავრი საშუალებანი, უპირველეს ყოვლისა, ინტელიგენტურ ფენაში და სახელმწიფო შენობის საშუალო დონის ჩინოვნიკების შროვნებაში. ხელისუფლების დიფუზიამ თანამედროვე სახელმწიფოში, მიგვიყვანა სახელისუფლებო ცოდნის საგანგებო განვრცობასთან, რომელმაც იმავდროულად, ხელისუფლების შესახებ ცოდნის ცინიზმი – ე.ი. მორალის თვითუარყოფა და იმ შეხედულებათა უკუგდება, რომელიც შორს არის ცხოვრებისაგან – დიფუზიური კოლექტიური მენტალიტეტის რანგში აიყვანა. სლოტერდაიკის შრომით, აქ ჩვენ კვლავ ვუბრუნდებით ამოსავალ თეზისს: დღესდღეობით კულტურისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება კლინდება როგორც უნივერსალური დიფუზიური ცინიზმი.

ცინიზმის დიფუზიის გამო, რომელიც ინტელიგენციის კოლექტიურ მენტალიტეტად იქცა, სახელმწიფო და სახელისუფლებო ცოდნის განვრცობის ველში, კრახს განიცდის ადრინდელი მორალური საფუძვლები იდეოლოგიის კრიტიკისათვის. სლოტერდაიკის შრომით, ამ პოზიციის კონსტატაციას ახდენს ვალტერ ბენიამინი: კრიტიკოსები დიდი ხანია თანშეერწყნენ გასაკრიტიკებელს და ყოველგვარი დისტანცია მათ შორის, რომელიც შეიძლებოდა უზრუნველყოფილიყო მორალის წყალობით დაიკარგა, არა მორალში, ნახევრად მორალში და „ნაკლებ ბოროტებაში“, საყოველთაოდ გათქვეფისა და ნელ-ნელა ჩაჩოჩების გამო.

პ.სლოტერდაიკის შრომით, ჩვენ გვიწევს არა მარტო განმანათლებლობის კრიზისის კონსტატირება, არამედ მთელი განმანათლებლური პრაქტიკისა და განმანათლებლური ანგაჟირებულობის

განმანათლებლობის მორალური ფუნდამენტის დანგრევის შემდგომ, რამდენადაც თანამედროვე სახელმწიფო სულს უმპაინჯებს განათლებულებსა და იმავდროულად მათ თავთან ჩინოვნიკებად აქცევს, ის პერსექტივები რასაც ადრე ანგაჟირებულობას უწოდებდნენ, ძალზე ბუნდოვანი რამ არის. პ.სლოტერდაიკის შრომით, თუკი ვინმე შეეცდება „განმანათლებლურად“ მოახდინოს ჩემი აგითირება არსებითად ჩემი პირველი რეაქცია ცინიზმი იქნება: უკეთესი არ არის შენს საკუთარ ქაქზე იზრუნო?“¹¹²

¹¹² Ibid. 116.

პ.სლოტერდაიკი პოლემიზირებას ახდენს თ.ადორნოსა და მ.ჰორკჰაიმერის „განმანათლებლობის დიალექტიკასთან“. კრიტიკული თეორია ამოდიოდა იმ წანამძღვრიდან, რომ „საყოველთაო მსოფლიო გლოვაში“ ჩვენ გვეხსნება აპრიორული ცოდნა ამ სამყაროს შესახებ. ის რასაც ჩვენ მისგან აღვიქვავთ, მოწესრიგდება ტანჯვისა და ტკობის ფსიქოსომატიკური კორდინატების სისტემაში. კრიტიკა შესაძლებელია იმდენად, რამდენადაც მხოლოდ ტანჯვა გვეუბნება ჩვენ იმის შესახებ, რა არის „ჭეშმარიტი და ყალბი“. ამასთან ერთად კრიტიკული თეორია აკეთებს „ელიტარულ“ დაშვებებს დაურღვეველი მგრძობელობისა და აღქმადობის არსებობის შესახებ. ამაშია მისი ძალისა და სისუსტის ნიშანი; ამით არის განპირობებული მისი ჭეშმარიტება და იზღუდება სფერო, რომელშიც იგი უდავოდ მნიშვნელოვანია. ფაქტობრივად ძალზე დიდი ელიტარული გრძობაა საჭირო. იგი ნორმალურობის გვამისეული შხამის სიძულვილით იკვებება გაყინული ტვინებისა და ბრონირებული სულების ქვეყანაში. არავითარი იმედი არ არის იმისა, რომ გარკვეული ტიპის მოწინააღმდეგეებს დაარწმუნებ; არსებობს წარმოდგენა ჭეშმარიტების საყოველთაობის შესახებ, რომელიც ქმნის ალიბის იმათთვის, რომელიც უუნაროა გაიგოს; აქ სადაც, განსჯის უნართვისება არ ეფუძნება თვითწვდომის „ყოვლის მომცველ მგრძობელობას“ დამარწმუნებელი ძალა არ გააჩნია ძალზე სოლიდურ არგუმენტაციას კომუნიკაციის თეორიის სფეროდან.

პ.სლოტერდაიკის აზრით, განმანათლებლობის მთავარი გემო გამოიხატებოდა იდეოლოგიის კრიტიკის სუბიექტურ მხარეში, რომელსაც ოპონენტი დაჰყავდა საგნების დონეზე, რომელიც გათვალისწინებულია მოწინააღმდეგის გასანადგურებლად. ცოდნისა და ხელისუფლების კონფლიქტი შეიძლება გადაწყვეტილი იქნას სხვა გონების შექმნის გზით, კერძოდ განმანათლებლობისა და სუბიექტურობის საფუძველზე. სლოტერდაიკის აზრით, თანამედროვე დომინანტობის გამომხატველია ცინიზმი, როგორც პირად ასავე ინსტიტუციონალურ დონეზე – ან განათლებული ყალბი ცნობიერება, ან განახლებული უბედური ცნობიერება, რომელშიც განმანათლებლობა წარმატებით მუშაობს თუმცა უაზრო. იგი

ითვისებს გნმანათლებლობის გაკვეთილებს, მაგრამ არ სურს და უუნაროა გამოიყენოს იგი პრაქტიკაში. ეს ცნობიერება, რომელიც ჯანმრთელი და არარაობაა ერთდროულად, არ გრძნობს მოთხოვნას იდეოლოგიისადმი, მისი სიყალბე რეფლექსურად ანტისისტემურია. ცინიზმის გადალახვას სლოტერდაიკი ხელავს ცინიზმის ტრადიციების აღდგენაში დიოგენედან დაწყებული შვეიკით დამთავრებული, როგორც განსაზიერება „თავად წინააღმდეგობისა“, რომელიც სტაბილურობის თანამედროვე ცნების საწინააღმდეგოდ, ორიენტირებულია კაპიტალისტური კულტურის რაციონალიზაციასა და თვითშენახვაზე. მასში ხელავს სლოტერდაიკი ინტელიგენციის ერთად ერთ გზას ფრანკფურტის სკოლის მიერ იდეოლოგიის წარუმატებელი კრიტიკისა და დასავლური მარქსიზმის განცდილი კრახის შემდეგ.

კითხვები

1. როგორაა გამოსახული ცოდნისა და ხელისუფლების მიმართების პრობლემა „ახალი მემარცხენეების“ მიერ?

2. როგორაა გამოსახული „დისკურსის ხელისუფლებისა“ და „ხელისუფლების დისკურსის“ პრობლემა მიმეღლ ფუკოსა და როლან ბარტიის მიხედვით?

3. როგორ ხორციელდება ჟაკ დერიდას მიერ დეკონსტრუქციის პროცესში ხელისუფლების მიღმური ხასიათის დანგრევა?

4. როგორ ხორციელდება ჟილ დელიოზისა და ფელიქს გვატარის მიერ ხელისუფლების ენობრივი გარსის დანგრევით ხელისუფლების მანქანის დანგრევა?

5. რაში გამოიხატება ხელისუფლების ცინიზმი პ. სლოტერდაიკის თანახმად?

კირილიალო ცნებები

- ახალი მემარცხენეები – დისციპლინარულობა – ნორმირება
- დისკურსის ძალაუფლება – ძალაუფლების დისკურსი – რიზომა – დეკონსტრუქცია – ფონოლოგოცენტრიზმი – difference
- ცინიკური გონება.

დამატებული ლიტერატურა

1. ოთარ ჯიოევი, „მიშელ ფუკო“, „თანამედროვე ბურჟუაზიული ფილოსოფია XXს. მეორე ნახევარი“, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 1988.
2. Мишел Фуко, „Слова и вещи. Археология гуманитарных наук“ „Прогресс“. Москва, 1977.
3. Мишел Фуко, „Забота о себе“. Москва, Кеел-Бук., 1998.
4. Петер Слотердаjk, Критика цинического разума. Изд. Уралского университета. Екатеринбург, 2001.
5. Gilles Deleuze and Felix Guattari. A Thousand plateaus. Capitalism and schizophrenia, The Athlon Press, London, 1988.
6. Philosophy in France today. Ed. by Alan Montefior. Cambridge university press. London, 1983.
7. Michel Foucault, Discipline and Punish: The Birth of The Prison. Alan Lane London, 1977.
8. Jacques Derrida. Writing and Difference. Routledge, 1978.
9. Jacques Derrida. The Other Heading: Reflections on Today's Europe. Indiana University Press. Bloomington, 1992.
10. Richard Beardsworth, Derrida and the Political. Routledge, 1996.

თ ა ვ ი VIII

ანტირეპრესიული დისკუსიები

§1. ანდრე გლუკსმანის ანტიიდეოლოგია

ახალი ფილოსოფოსების ერთ-ერთი ლიდერის ანდრე გლუკსმანის (დაბ. 1937) ფილოსოფიურ გამოკვლევათა პრობლმატიკა უმთავრესად განპირობებული იყო სტუდენტურ მოძრაობებში მისი აქტიური მონაწილეობით. XXს-ის 60-70-იან წლებში იგი თავიდან მაონსტური კავშირის, მარქსისტულ-ლენინური ახალგაზრდობის კავშირის წევრი იყო. მისი ფილოსოფიურ-სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოსვლა წარმოადგენს მის სტუდენტურ მოძრაობაში მონაწილეობის კრიტიკულ რეფლექსიას. გარკვეულწილად გლუკსმანი იმ რეპრესიული ნარატივების გამოვლინებას ცდილობს, რომლის გავლენის ქვეშ თავად იყო. იგი ახალი ფილოსოფოსების ერთ-ერთი ლიდერია. იყო რაიმონ არონის ასისტენტი. პირველად მან ყურადღება მიიქცია, როცა დაწერა „ტრაქტატი განაზრებანი ომის შესახებ“. ომის პრობლემა განიხილება როგორც ცენტრალური საკითხი თანამედროვე ცივილიზაციისათვის. ძირითადი ყურადღება ექცევა არა ომის კონკრეტულ პოლიტიკურ პრობლემებს, არამედ ომის არსს როგორც ფილოსოფიურ პრობლემას. მისი აზრით, კლაუზევიცის დოქტრინა წარმოგვიდგება არა მხოლოდ გ.ვ.ჟ.ჰეგელის იდეების მისადაგება სამხედრო სტრატეგიასა და ტაქტიკაზე, არამედ სამყაროს აღქმის ორი არსებითი ტიპი: ომი როგორც წინააღმდეგობის სისტემა, როგორც რევოლუცია, რომელიც უპირისპირდება ომს როგორც აბსოლუტურ განადგურებას. მისი აზრით, მთელი თანამედროვე ისტორია არის ამ იდეათა წინააღმდეგობა. წიგნში „მზარეული და კაციჭამი“ ის ცდილობს წარმოადგინოს ძალადობა,

როგორც მარქსისტული თეორიის ლოგიკური შედეგი, როგორც კომუნისტური საზოგადოების პროექტის უცილობელი მომენტი. აქ ა.გლუქსმანის მიერ წამოყენებული იქნა წინარე იდეოლოგიის, როგორც ტოტალიტარიზმის წყაროს უარყოფის თეზისი. ეს უკანასკნელი „ახალი ფილმის“ გამაერთიანებელი ფუნდამენტი გახდა. ა.გლუქსმანის თანახმად, სოციალური არსი გამოხატება ბატონობისა და მორჩილების მიმართებაში; ამიტომაც საზოგადოება და მისთვის აუცილებლად დამახასიათებელი ბატონობა განსაზღვრებს ტოტალიტარიზმს. მასში თავისუფლების მიღწევა შეუძლებელია: ჯერ ერთი ის არ არსებობს საზოგადოების წევრებისათვის, რადგანაც ყოველთვის არსებობს „არმყოფი ბატონი“, რომელმაც შექმნა ეს საზოგადოება და მოიგონა მისთვის კანონები; მეორე მხრივ, საზოგადოება არ არის თავისუფალი როგორც მთლიანობა, რამდენადაც თანაწორუფლებიანთა საზოგადოებას (ანუ ეგალიტარული იდეების რეალიზაციას) აწესებს თავის თავის დისციპლინა – „ეს არის დამონების საყოველთაო რაციონალური პრინციპი; ასეთი საზოგადოება გარედან გამოასხივებს არათავისუფლებას, მიუხედავად იმისა, თუ როგორაა იგი ეკონომიურად უზრუნველყოფილი. რევოლუციას არ შეუძლია შეცვალოს საზოგადოება და საბოლოო ჯამში სახელისუფლებო ურთიერთობის გაძლიერების ფაქტორია. ამიტომაც მთავარი არსი ტოტალიტარული ტენდენციების გამოვლინებისა, რომელიც გაძლიერებულია ადამიანების ეგალიტარული ილუზიებით, არიან რევოლუციური თეორიების შემქმნელები (ი.გ.ფიხტე, გ.ვ.ჰეგელი, ფ.ნიცშე, კ.მარქსი). თანამედროვე ისტორია, დიდი ავტორიტეტების ტექსტებში გამოხატულ იდეათა რეალიზაცია, რომელიც საეციალურად არის შექმნილი როგორც ბატონობის მისაღწევი „ხელისუფლების მპყრობელის“ დისკურსი. რევოლუცია და მათი წინასწარმეტყველები – ი.გ.ფიხტე, გ.ვ.ჰეგელი, კ.მარქსი და ფ.ნიცშე – იმავე დონით არიან ტოტალიტარიზმის საშინელებაში დამნაშავე, რა დონითაც ისინი დაკავშირებული არიან თანასწორობის იდეალებთან (სულერთია ყველა ინდივიდუალისათვის არის ის განზრახული, თუ მისი რჩეული ნაწილისათვის). დიდი ავტორიტეტის ტექსტები აუცილებლად აყალიბებს „ხელისუფლების მპყრობელის“ დისკურსს, რომელიც თავის თავს უმორჩილებს ისტორიას. გამოგონებული

ფორმულა „გაკეთე ის, რაც გსურს“: ა) რადიკალურია, რადგანაც იგი მიმართულია აწმყოსაკენ („აკეთე“). მართაქს მომავალს („ის რაც გსურს“). წარსული წაშლილია, რამდენადაც ამ ფორმულის გამეორება ნიშნავს ყველაფერი კვლავაც ნულიდან დაიწყო... თვით კონსტრუქცია და მოცემული ორგანიზაცია სვამს მსმენელებს გარკვეული ტიპის ანტიმონასტერში, რომელსაც მორჩილებაში მოჰყავს ისინი გარკვეული ანტიწესების მიხედვით, რომლებიც ასევე გულმოდგინედ არის დამუშავებული; ბ) რევოლუციურია, იმდენად რამდენადაც იგი იმ მომენტის აქცენტირებას ახდენს, როცა „ყველაფერი შესაძლებელია“: ის მომენტი, როცა ყველაფერი შესაძლებელია, მოცემულია როგორც ყოველი ინდივიდუმის დაბადების აქტი, რომელიც შედის ამ ერთობაში; დ) ეყრდნობა კოლექტივიზმს: ჩვენ თავისუფალი ვართ ყველანი ერთად, ე.ი. მხოლოდ კოლექტივია თავისუფალი: „ამ თავისუფლების წყალობით ისინი ავლენენ ძალისხმევას, რათა განახორციელონ ის, რაც მათი ღირსით, ინდივიდუუმებს უნდა მოსწონდეს... სწოგადობა ამგვარად განწირულია უსასრულოდ გაიმეოროს თავისი დაბადების აქტი: იგი არსებობს მხოლოდ ბრძანების წყალობით და პირველ ზემდგომს ცვლის შემდგომი ზემდგომი... მთავარია მხოლოდ აწმყო: მომავალი წარსულის კვალდაკვალ დანგრეული უნდა იყოს, რადგანაც იგი ატარებს გაუთავალისწინებელი ცვალებადობების საფრთხეს; ე) დიქტატორულია: „აკეთე ის, რაც გსურს“ ანალოგიურია უფრო ბუნდოვანი „აკეთე ის, რაც გამომდინარეობს მარქსიზმისაგან“. ბრძანება ყოველგვარი შეჰასუბებისა და გამოჰასუბების გარეშე თავისთავად აგებს განუსაზღვრელ დისიმეტრიას – იმათ შორის ვინც ამ კანონს აყალიბებს და ვინც ამას ღებულობს როგორც ცხოვრების წესს; ე) თეოლოგიურია: მისი საფუძველი რელიგიურია, ისევე როგორც წმინდა ავუსტინესთან „გიყვარდეს ღმერთი, ემსახურე (მას) და აკეთე რაც გსურს“. XXს-ის ზროვნება აცხადებს „ყველაფერი დამუშავებულია“ – ღმერთის ნებასთან კავშირის გაწყვეტა აუქმებს რელიგიურ შეფერილობას, მაგრამ ამ კავშირის გაწყვეტის კვალი რჩება: ქვეტექსტი გულისხმობს, რომ „თუ ღმერთი მოკვდა, მაშინ ყველაფერი დამუშავებულია“. რელიგიური კავშირი ქრება, მაგრამ

მის ადგილს იკავებს უნივერსალიზებული მსჯელობა, რომელიც იმავე ავტორიტეტს ეყრდნობა, რაც დამახასიათებელი იყო რაციონალური თეოლოგიისათვის აგლუქსმანის ზრით, „ბიუროკრატიული სისტემების ამოცანათა ამოცანა“ – წარმოსდგეს როგორც სისტემა, საქმე ეხება არა იმდენად კანონის გამოყენებას, არამედ იმას, რომ არსებობს ისეთი რაღაც როგორცაა კანონი“. აგლუქსმანის ზრით, განმანათლებლობის შემდგომი ევროპული ეპოქა დემონსტრირებას ახდენს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში გონების როლის ზრდისას და მის გაიგივებას ხელისუფლებასთან: 1789 წელს მასებში ინიცირებული იქნა „ბატონობის ნების პროცესი. სახელდობრ ი.გ.ფიხტემ, რომელმაც გამოაცხადა, რომ ფილოსოფია უნდა იყოს ლოგიკურად დასაბუთებული სისტემა, „საფუძველმდებელი მეცნიერება“, „მეცნიერებათ მოძღვრება“, წარმოქმნა განწყობა, რათა იგი გარდაქმნილიყო (ი.გ.ფიხტეს სიტყვებით თუ ვიტყვი) „ადამიანური ძალმოსილების საფუძველად“. ი.გ.ფიხტეს ზრით, ამგვარ მეცნიერებას „უნდა ჰქონდეს პრინციპი, რომელიც არ შეიძლება დადგენილი იყოს თვითონ მისგან და არც სხვა მეცნიერების გზით, რადგანაც თავად არის ყველაზე უმაღლესი მეცნიერება“ ი.გ.ფიხტეს ზრით, „მოქმედება! – აი რისთვისაც ჩვენ ვარსებობთ“ – აგლუქსმანი ამ ინტელექტუალურ ხაზში ხედავს ფილოსოფიის პოლიტიზაციის პროექტს, რათა მიღწეულ იქნეს სუბიექტის აბსოლუტური ბატონობის მიზანი. მოცემულ კონტექსტში – მოქმედი და აქტიური – სუბიექტი ხდება თავად ცოდნა, ხოლო „მე“ ალმონჩდება ბატონობის პრინციპის იგივეობრივი ექსპანსია. ცოდნა და გონება იწყებს დომინირებას სინამდვილეზე: ე.ი. მეცნიერების (აბსოლუტური ცოდნის) და რევოლუციის (გონების „აბსოლუტური მოქმედების“ ორიენტირება ყოვლისმომცველი და პერმანენტულ უარყოფაზე) ერთმანეთთან შერწყმა ხდება, რომელიც მიმართულია მეტაფიზიკური ბატონობისაკენ – მორჩილებისაკენ.

აგლუქსმანის ზრით, ი.გ.ფიხტეს მოძღვრების არსი თავისუფლების შესახებ, ასეთია: „ჩვენ ადამიანების სოციალიზება უნდა მოვახდინოთ მათი თავისუფლებიდან გამომდინარე“. შემდგომში გ.ვ.ფ.ჰეგელმა ი.გ.ფიხტეს იდეებიდან გამომდინარე ჩამოაყალიბა დასკვნა –

„შეიმეცნო ე.ი. იბატონო დაუმატა თეზისი, „ეზროვნებ, მამასადამე სახელმწიფო არსებობს“. აგლუკსმანის ინტერპრეტაციის მიხედვით, თავისუფლება, გ.ვ.ფ.ჰეგელის თანახმად განისაზღვრება, როგორც „პრინციპი, რომელიც ლაპარაკობს იმის შესახებ თუ როგორ უნდა მართოს მმართველმა“ აფასებს რა, კმარქსის წვლილს კაცობრიობის დამონების საკითხში, აგლუკსმანი მიდის იმ დასკვნამდე, რომ მან შემოგვთავაზა დეშიფრირების სტრატეგიული გეგმა და ამის შედეგად თანამედროვე საზოგადოებაში მსხვილი კონფლიქტების ორგანიზაციის სქემა“. აგლუკსმანი ვარაუდობს, რომ კმარქსი ისევე როგორც სხვა „ვაჟბატონი მოზროვნეები“ იწყებენ შემდეგნაირად: „ანგრევინ რა წარსულის გამოცდილებას, იწყებენ ნულიდან და – შემდგომში – „ქმნიან უნდას მეცნიერებას“. კმარქსმა შეძლო „ფრანგული რევოლუციის საკითხის მთლიანობაში გადაწყვეტის“ ჩამოყალიბება, იმ პრობლემაზე ყურადღების გამახვილებით, „თუ როგორ უნდა იყოს საზოგადოება ორგანიზებული; რა გზით შეიძლება იყოს მასში მცხოვრები ადამიანები თავისუფალი; როგორ უნდა მართო „პლებესი“. აგლუკსმანის ზრით, კმარქსის მიერ შემოთავაზებული სქემა ეყრდნობა ჰიპოთეზას, რომლის თანახმადაც „სახელისუფლებო მიმართება განისაზღვრება საგანთა შორის მიმართებისაგან“ ამგვარად, საწარმოო ძალები სხვა არაფერია, თუ არა „ხელისუფლების ინსტიტუტების წარმოქმნელი“, რომლის ირგვლივაც მიმდინარეობს თანამედროვე საზოგადოების კონფლიქტები.

დაბოლოს, ფ.ნიცშემ, აგლუკსმანის ზრით, უარყო ყოველგვარი ზედმეტობანი და სოციალურობის საფუძვლად „ძალაუფლების ნება“ წარმოადგინა. ფ.ნიცშესათვის „ყველა ორგანიზაცია, სახელმწიფო, მეცნიერება, ხელოვნება, პოლიტიკა, რელიგია, ბატონობის ნაირსახეობა“, „ძალაუფლების ნების სტრუქტურა“. გლუკსმანის ზრით, ფ.ნიცშემ უარი თქვა სახელისუფლებო ურთიერთობის შესაძლო ინდიკატორზე – ეკონომიკურ მოცემულობაზე (საქონელზე). ფ.ნიცშემ განაცხადა: „ხელისუფლების მპყრობელი აწესებს ზომის განმსაზღვრელს და ამასთან ერთად არავის არ აძლევს უფლებას თვითონ იყოს გამომილი; იგი თვითონ იძლევა ნორმებს“.

გლუკსმანი აჯამებს რა XIX–XX-ს-ების ევროპული ფილოსოფიის ინტელექტუალურ მიღწევებს, თვლის, რომ ზოგადი ონტოლოგიის

რაკურსში მიმდინარეობს პასუხის ძიება კითხვაზე რა „არის არსებული და ყოფიერება“, ხოლო „კაუბატონი მოაზროვნების სპეციალური ონტოლოგიის ჩარჩოში „რა არის არსებული“ წარმოგვიდგება ყველა მათგანზე რადიკალური ბატონობის სახით. აგლუქსმანის ზრით, „მთელი თანამედროვე ბატონობის არსი, მისი სიღრმისეული საფუძვლებიდან გამომდინარე, მეტაფიზიკური“.

სამოქმედო აქტივისტური იდეოლოგიები წარმოადგენს, რაღაც სოციოდეციებს – მცდელობებს მორაგონ საზოგადოების რაიმე მოდელი არსებულ სოციალურ უსამართლობებს. ღირებულებათა სისტემა საზოგადოებაში ფუნქციონირებს, როგორც ადამიანის დამთრგუნავი სტერეოტიპი. ეს არის სისულელე. მთავარ სისულელედ აგლუქსმანი მიიჩნევს „კეთილდღეობის“ იდეას, რომელზეც არის აგებული როგორც მემარცხენე ისე მემარჯვენე იდეოლოგიები, რომელმაც აჩვენა თავისი ისტორიული შეუმდგარობა ასევე მისი თეორიული აბსურდულობა. არსებული იდეოლოგიების შეცვლა შეუძლებელია, მისი ნეგაცია შესაძლებელია მხოლოდ ცალკეული ფილოსოფოსების მიერ – ისეთი როგორიც იყო სოკრატე. ახალ დროში კი რ.დეკარტე. რ.დეკარტე მკაცრი მოაზროვნეებისაგან განსხვავდება იმით, რომ იგი არ ქმნის პოზიტიურ იდეოლოგიას, არამედ ხსნის დაბნეულობებს. რ.დეკარტე წარმოგვიდგება ჰიპერბოლარული შეფასებების ფილოსოფოსად. აგლუქსმანი უერთდება ნეგატიური ჰუმანიზმის იდეას, რომლის სათავეებშიც იდგა დეკარტე: ეს არის ადამიანის ზედვა, არა მის საუკეთესო, არამედ ყველაზე უარესს გამოვლინებებში – არა იდეალის კულტისა, არამედ რეალობის სამინელებების მიღება. გლუქსმანი საერთოდ უარყოფს რაიმე პოზიტიური პროგრამის შექმნის იდეას და თვლის, რომ თავის არიდება კონფლიქტებისა და ბრძოლისაგან საშუალებას გვაძლევს თავიდან ავიშოროთ კატასტროფები: რეალიზება მოვალდინოთ ჰუმანიზმისა. შევინარჩუნოთ ერთეული, თუმცა იგი განწირულია მარტოობისათვის.

§2. მორის ბლანშო - უხელისუფლოს მცდელობა

მორის ბლანშო (დაბ. 1907წ.) არამარტო ანტირევრესიულ დისკურსს ქმნის, არამედ მისი გადაღახვის გზებსაც ეძებს. მისი მართი ინდივიდუალური თვითშემეცნება იწყება „შეუძლებლის მცდელობიდან“ - საკუთარი შესაძლებლობის გამოვლენისა და გაფართოების გზით, რომელიც არ ემთხვევა სოციალურ ველებს, კულტურული ტრადიციებისა და ენობრივი ნორმების ზღვრებს. იგი ავითარებს ხელისუფლების ნების თეორიას, რომელიც თავად ხელისუფლებას უპირისპირდება: სადაც გონებისათვის, როგორც ხელისუფლების საწყისისათვის არსებობს ქაოსი და „წმინდა ნეგატიურობა“, რომელიც აუცილებელია გადაიღახოს; მხოლოდ ძალაუფლების ნებისათვის იწყება „წმინდა პოზიტიურობა“. ხელისუფლება მ.ბლანშოს მიერ გაიგება, როგორც ნორმატიული რაციონალიზმის ტოტალური ბატონობა (სოციალურად მიწერილი კანონი), რომელიც მისწრაფვის მიჩქმალს თავისი ანანომური საფუძველი - ძალაუფლების ნება. იქ სადაც გონებისათვის ხელისუფლების ანონიმურ საწყისის ჰიპოტაქსში არსებობს „წმინდა ნეგატიურობა“ და ქაოსი, რომელიც თავის საკუთარი თავის გადაღახვისაკენ მისწრაფვის, „ძალაუფლების ნება“ გამოდის მხოლოდ „წმინდა პოზიტიურობის“ საზღვრებში. ენის ნებისმიერი ნორმატიული მოცემულობა - ლინგვისტური, სემიტიკური, ლიტერატურული და რიტორიკული - ხელისუფლების გადამტანია. ენაში იმ მოცემულობების გადაყვანა (ონტოლოგიური ნიშნების), რაც თვითონ ენას არ აქვს, არ არსებობს როგორც სპონტანური ენა და წარმოადგენს „ხელისუფლებაში ვარჯიშს“. ხელისუფლება უხელისუფლოსაგან გამოიყოფა სპეციფიკური კულტურული წარმონაქმნით - წიგნით. სწორედ ეს უკანასკნელი უღებს სადემარკაციო ხაზს, როგორც კულტურის პროდუქტი, ხელისუფლებას. მხოვენება, როგორც უხელისუფლებოს მცდელობა, შესაძლებელია მხოლოდ იქ, სადაც გაუქმებულია ყოველგვარი სუბიექტურობა. რაიმეს წერა, რომელიც არ წარმოადგენს წიგნს, ნიშნავს ძალაუფლების ნების სტიქიაში მყოფობას, მარადიულ დაბრუნებაში, ნიშნების გარეშე, რომელიც წერის ზღვარის მარკირებას ახდენს როგორც წიგნისას. ამ

რალაცაში ქრება საკითხი ადამიანის შესახებ და აიხსნება ფილოსოფიის ყოფიერება, როგორც წმინდა ტრანსაგრესიულობის მცდელობა ე.ი. „ზღვრებს იქით“ გავლის სფერო. ხელისუფლების ნეიტრალიზაციის პრობლემა წყდება „ძალაუფლების ნებისადმი“ მიმართვით სუბიექტის „გარეგანი“ პოზიციის „შინაგან პოზიციამდე“ გადანაცვლების გზით. ამის შედეგად, სუბიექტი აღარ ექვემდებარება ერთმნიშვნელოვანი „სრული“ სახით იდენტიფიცირებას რეალობის ბოლომდე გამოვლენილ „ონტოლოგიურ ნიშანს“, ე.ი. მისი სიღრმისეული საზრისი გაურბის სოციალური კოდირების ნებისმიერ საშუალებას და ისტორიის, კულტურის და კოსმოსის სუბიექტის ნიშნით აღნიშნულ მის შემდგომ ექსპულატაციას. ადამიანი არ შეიძლება განხილული იყოს მიკროკოსმოსის სახით, რომელიც თავის თავის დუბლირებას ახდენს რელობაში. იგი წარმოადგენს მხოლოდ აბრივიატურას არასრული და ფრაგმენტული ნიშნების სიმბოლოებისას, რომელიც გამოდის ე.წ. ონტოლოგიური სრული ნიშნების სახით, რომელიც ჩაწერილია ადამიანის ისტორიაში კულტურაში და მაქსიმალურად ფრაგმენტულია. აქედან გამომდინარე, სემიოტიკა, რომელიც იკვლევს ძალაუფლების ნების არაცნობიერ იმპულსებს, შეუძლია დაეყრდნოს მეცნიერებას, იმდენად რამდენადაც, მეცნიერებაში დომინირებს სამყაროს სრულყოფილად წარმოდგენის მოდული. სემიოტიკა კი უნდა აიგოს, როგორც ღია სერია სხვადასხვა და იმავდროულად იგივეობრივი ნიშან-იმპულსებისაგან, რომლებიც სხვადასხვა ქრონოლოგიებია წარმოსახვაში; უშუალო მოქმედებაში კი თავიანთი შინაგანი ფორმით იგივეობრივი, ე.ი. თანაბარი ღონითაა დაკავებული რეალობის შექმნით. ასეთი ნიშნები შეიძლება იყოს „რევოლუციკ“, „კანონი“, „ხელისუფლება“. ისინი ყველანი მოგვეცემა სემიოტიკის ღია პროცესში, რომელიც არ არის დამახიჯებული სოციალობის ნიშნებით. სოციალობის ნიშნებით თამაში სოციალობის გარეშე ეს არის უბელისუფლებოს მცდელობა. ტრანსაგრესიული ტექსტუალობის სინონიმი არის სურვილი. ამავდროულად იგი არ ცნობს, რომ არსებობს ქცევის ტიპები, რომელიც არ დაიყვანება სურვილზე ან წმინდა ტექსტზე, და იმავდროულად სურვილს აცხადებს ისტორიულობის ატრიბუტად. მბლანშო ამგვარად ეძებს არა ახალ სოციუმებს, არამედ ისტორიის დასასრულს.

კითხვები

1. რას ნიშნავს ხელისუფლების მპყრობელის დისკურსი ანდრე გლუქსმანის თანახმად?
2. რა პოზიციებს ავითარებს დიდი ავტორიტეტების ტექსტები ანდრე გლუქსმანის მიხედვით?
3. რას ნიშნავს ტრანსაგრესიის ცნება მორის ბლანშოსთან?
4. რას გულისხმობს უხელისუფლოს მცდელობა მორის ბლანშოს მიხედვით?

ქირითაღი ცნებები

ხელისუფლების მპყრობელის დისკურსი – დიდი ავტორიტეტების ტექსტები – ტრანსაგრესია – ხელისუფალი და უხელისუფლებო

დაგატებითი ლიტერატურა

1. Андре Глюксман, Глупость, Культурология 20 век. Москва, 1999.
2. Андре Глюксман, Цинизм и страсть, Философские науки, “Высшая школа“, 1990, №4.
3. Andre Glucksmann, Le Maitres Penseurs, Pinguin, 1997.
4. Blanchot M. L'espace litteraire, Pinguin, 1993.

თ ა გ ი IX

პოლიტიკური ხელისუფლების რეპრესიული დისკურსის უარყოფა

§1. ჟან ბოდრიარი — თვით რეფერენციალურ ნიშანთა სისტემა და ხელისუფლების სიმულაკრები

პოლიტიკური ხელისუფლების რეპრესიული დისკურსების უარყოფის პროექტი განსხვავებული სახით არის წარმოდგენილი ჟან ბოდრიარსა და ჟან-ფრანსუა ლიოტარის ნაშრომებში.

ჟან ბოდრიარი (დაბ. 1929) ცდილობს გაემიჯნოს როგორც ი.პაბერმასის მოდერნიზმის დაუმთავრებელ პროექტს, ასევე სტრუქტურალისტურ და პოსტსტრუქტურალისტურ ტენდენციებსაც. პოლიტიკური ხელისუფლების პროექტი მის ნაშრომებში ჰიპერრეალური სივრცის პროდუქტია. ამიტომაც მასთან ხელისუფლების ნარატივების აღმოჩენა და რეპრესიულობის დისკურსების უარყოფა ჰიპერრეალობის სივრცეში წარმოქმნილი ახალი ტიპის რეპრესიების უარყოფას უკავშირდება.

ჟ.ბოდრიარის პირველი ნაშრომი („საგანთა სისტემა“) კ.მარქსის გავლენით არის დაწერილი. იმავედროულად იგი ეყრდნობა ზ.ფროიდს და სოსიურის თეორიას. მის მიერ შექმნილი ენის თეორია განზრახული იყო როგორც დამატება მარქსისტული პოლიტეკონომიისადმი. ჟ.ბოდრიარი აჩვენებს, როგორც სოსიურის „აღნიშნულისა და აღნიშვნადის“ დიხოტომიის შეუმდგარობას, ანალოგიურად კ.მარქსისეული „საცვლელი და სხმარი ღირებულებების“ დიხოტომიის შეუმდგარობას. ჟ.ბოდრიარის ჭრით, საგანთა დისკურსი და მათი წარმოება, რომლებიც ყოველთვის რაციონალურია და მოხმარების ობიექტის დისკურსი, როგორც ნიშნადი ფუნქცია,

სტრუქტურირებას ახდენს ადამიანის ქცევისას (სუბიექტის დისკურსი). არა მოთხოვნილებანი წარმოადგენს საქონლის წარმოების საფუძველს, არამედ — წარმოებისა და მოთხოვნილების მანქანა წარმოშობს „მოთხოვნილებებს“. მოხმარების აქტში მოხმარება არა საქონელი, არამედ ობიექტების მთელი სისტემა, როგორც ნიშნისეული სტრუქტურა. გაცვლისა და მოხმარების სისტემის გარეშე არ არსებობს არც სუბიექტი და არც ობიექტი. მოხმარების ობიექტი, როგორც ასეთი, კონსტრუირდება იმით, რომ მოთხოვნა ექვემდებარება რაციონალურ განზოგადებას; ასევე იმით, რომ საგანი არტიკულირებას ახდენს გამოთქმებისას ობიექტების დისკურსიდან, რომელიც წინ უსწრებს მათ „გასაქონლებს“ და მათ შეძენას საცვლელი ღირებულების მიხედვით. საგანთა „ენა“ კლასიფიცირებას ახდენს სამყაროსას მანამდე, ვიდრე იგი წარმოადგება ყოველდღიურ ენაში; ობიექტების პარადიგმატიზაცია იძლევა კომუნიკაციის პარადიგმას; საქონლის ბაზარზე გაცვლა წარმოადგენს საფუძვლისეულ მატრიცას ენობრივი ურთიერთქმედებისათვის. სუბიექტი, იმისათვის, რომ ასეთი დარჩეს, იძულებულია თავის თავის კონსტრუირება მოახდინოს, როგორც ობიექტმა და ეს „პერსონალიზაციით მართულის სისტემას“ მომხმარებლის მიერ ცნობიერდება როგორც თავისუფლება — თავისუფლება ფლობდეს საგნებს.

ჟ.ბოდრიარის აზრით, იმისათვის რათა თავისუფალი იყო მოხმარების საზოგადოებაში, სინამდვილეში აღნიშნავს თავისუფლად მოახდინო სურვილის პროცირება წარმოებულ საქონელზე და ჩავარდე „საგანთა დამამშვიდებელ რეგრესიამ“. ჟ.ბოდრიარის თანახმად, არ არსებობს ინდივიდუალური სურვილები და მოთხოვნილებანი, არსებობს მხოლოდ სურვილის წარმომქმნელი მანქანები, რომელიც გვაიძულებს დავტკბეთ და რომელიც ექსპულატაციას უწევს ჩვენი ტკბობის ცენტრებს. ობიექტები წარმოადგენს ობიექტების კატეგორიებს, რომელთა ტირანია აყალიბებს პიროვნებათა კატეგორიას. პიროვნებათა ადგილი სოციალურ იერარქიაში მონიშნულია გარკვეულ საგანთა ფლობით. ნიშნისეული კოდი — ყოველთვის განზოგადებული რაციონალური მოდელი — და მასში მოხსნილი ეკვივალენტობის პრინციპი, მონოპოლიურად ორგანიზებას უწევს ხელისუფლებისა და წესრიგის

ველს. მოხმარება – ესეც თავისებური ბიზნესია, შრომა, როცა ინვესტირებას ვახდენთ საკუთარი აზრებისას და მნიშვნელობებისას ობიექტების დისკურსის სისტემაში. მოხმარების აქტში, „ყიდვის ჯადოსნობაში“, ხორციელდება არაცნობიერი და მართვადი მიღება ნორმების მთელი სოციალური სისტემის. ობიექტების დისკურსმა, როგორც ენის პარადიგმამ, კომუნიკაციამ და იდენტობამ გამოდევნა სიმბოლური გაცვლა – ის სოციალური ინსტიტუტი, რომელიც არქაულ სწოვალოებში ქცევასა და კომუნიკაციას განსაზღვრავდა ყოველგვარი გაცნობიერებისა და რაციონალიზაციის გარეშე. სიმბოლური გაცვლა აიგება სუბიექტებისა და სიმბოლოების, მათი ყოფნის, მიმართებაში; ინტერაქციულობის პრინციპს აქ წარმოადგენს, არა ეკვივალენტური გაცვლის სიმეტრია, არამედ შენაწირი მსხვერპლთშეწირვა, ე.ი. უთანასწორობის პრინციპი, ან ამბივალენტობა. სამომხმარებლო ღირებულება და მისი ფუნქციონალური, ცხოვრებისეულ-პრაქტიკული საფუძველი უარყოფის ფატალურ შესტში იცვლება საცვლელი ღირებულებით – ე.ი. საბაზრო ღირებულებით, რომელიც ფუნდირებულია ეკვივალენტობის პრინციპით: ყველაფერი უთანასწორდება აბსტრაქტული ფულის ეკვივალენტს. მაგრამ შემდგომში „სამომხმარებლო ღირებულების ფეტვიში“, რომელიც მარქსისტული პოლიტიკური ეკონომიის თეორიაში ცნობილია, როგორც გაუცხოების პრობლემა ნიშნისეული ღირებულების მსხვერპლი ხდება, რადგანაც იგი „კოდის მონოპოლიის“ (სავაჭრო მარკის) ქვეშ ჩაინთქება. ობიექტი ხდება ნიშნისა და საქონლის ერთობა; აქედან დაწყებული, საქონელი – ეს ყოველთვის ნიშანია, ხოლო ნიშანი კი – ყოველთვის საქონელი. ნიშანი პროვოცირებას ახდენს ღირებულებისას, სჭრისის (აღნიშნულის), რეფერენტის გაუცხოებისას. მაშასადამე, ის რეალობის გაუცხოებასაც ახდენს. რეკლამის დისკურსში, რომელიც ორგანიზებას უწევს საგნების შეძენას, მისი სჭრისის მოპოვებისა და სურვილების მართვის გზით, წარმოსახული და არაცნობიერი გადადის რეალობაში. ამ სამუშაოს აკეთებს ნიშანი, მაგრამ იმავდროულად იგი თვითონ წარმოქმნის თავის რეფერენტებსა და მნიშვნელობებს. მაშასადამე სამყარო და რეალობა აღნიშნულის ასახვაა, მისი აფექტებისა და ფანტასმაგორიების წარმოსახვაა.

ამ პუნქტში როგორც შემდგომში აღნიშნავდა ჟ.ბოდრიარი, მნიშვნელოვნად ცილდება კ.მარქსსა და სტრუქტურალიზმს: ღირებულების ნიშნისეულ ფორმაში დომინირებს აღნიშნული, რაც ანგრევს სოსიერისეულ აღნიშნულისა და აღნიშნადის დიხოტომიის საფუძველს; ღირებულების პოლიტეკონომიური სტრუქტურები წყვეტენ მუშაობას ნიშნის დიქტატურის სამყაროში.

ჟ.ბოდრიარის ზრით, ნიშნების ერა „აღორძინების“ ეპოქასთან ერთად იწყება, იმ დროს როცა კოდები ღებულობს დამოუკიდებლობას რეფერენტებისაგან. ისინი დამოუკიდებლობას ღებულობს არქაული სზოგადობის „სამსხვერპლო კრიზისის“ გამო, რომლისთვისაც დამახასიათებელი იყო უშუალო სიმბოლური გაცკლა. ადამიანთა სოციალური ისტორია ხდება სიკვდილის გამოღვენის ისტორია. ნიშნის ცენზურა სოციალური სივრციდან გარდაცვლილების გამოღვენის კვალდაკვალ თანმიმდევრულად ღვენის ველურებს, გიჟებს, ბავშვებს, მოხუცებს, გაუნათლებლებს, ღარიბებს, გარყნილებს, ინტელექტუალებს და ქალებს. მამსადამე, ის რაც ღვეიცამს იწვევს ნიშანთა სისტემის მიმართებაში, იმის იგნორირება ხდება. მისი მყოფობა რეალობაში იმღენად არის მისაღები, რამღენადაც ზუსტ თანაფარდობაშია კოდებთან.

იღეოლოგია სწორედ კოდის ამ მონოპოლიის დაპყრობას ცდილობს. ამიტომაც იღეოლოგია არ წარმოაღვენს „ყალბი ცნობიერების“ ფორმას, როგორც ამას განიხილავს მარქსიზმი. იღეოლოგიური დისკურსი ცნობიერებამღელია. იგი აღწევს რაციონალიზაციისა და განზოგადების უმაღლეს წერტილს ნიშნისეული კოდების ყველა დონის კოლონიზირებით. იღეოლოგია, ისევე როგორც კოდები, ბადებს კონოტაციებს და არა დენოტაციებს; იგი პარაზიტირებას ახღენს ნიშნების მრავალგვარობის საფუძველზე; იგი მახინჯი მუტანტია, ექსკრემენტი, ყოველთვის გაქრობადი ნარჩენი. ამიტომაც აქ ლაპარაკი აღარ შეიძლება იღეოლოგიაზე. აქ არის მხოლოდ სიმულაცია. XX-ის ბოლოს ენის განუწყვეტელი ექსპულატაციის შედეგად, სოციალური კონტროლის ინსტრუმენტის სახით, ნიშნები საბოლოოდ წყდება თავის რეფერენტებს და ღებულობს სრულ ავტონომიურ ხასიათს — „სიმულაკრებს“, რომელიც წარმოქმნის და ტრანსლაციას ახღენს სზარისებისას,

რომელიც არაადეკვატურია მიმდინარე მოვლენების და ფაქტები არ ექვემდებარება ერთგვაროვან შეფასებას.

უბოღრიარის ზრით, სამი ტიპის დისკურსი ცდილობს სიცოცხლისა და სიკვდილის ამბივალენტურობის შენიღბვას. იგი ერთმანეთს უპირისპირებს წარმოებას-„შეწირვას“, სურვილს – „სიკვდილის ინსტიქტს“, სზარის – „ანაგრამებს“.

უბოღრიარის ზრით, შესაწირისა და შეწირვის, მსხვერპლში ჩანაცვლების, დროთა მიმდინარეობისა ციკლებში, წარმოებისა ნგრევაში, და ყოველგვარი ლინგვისტური მნიშვნელობისა ანაგრამებში ურთიერთჩანაცვლება (ციკლური ჩანაცვლება, ანულირება) წარმოადგენს ერთ ყოვლისმომცველ ფორმას. იგი წერტილს უსვამს დროის სწორზზოვნებას, ენას, ეკონომიკურ გაცვლას, სიმდიდრის დაგროვებას, და ხელისუფლებას.

უბოღრიარი გამოყოფს სიკვდილის გამოდევნის სამ სოციალურ ისტორიას, სიმულაციის სამ წყებას (სამი წყების „სიმულაკრებს“), ღირებულების კანონის პარალელურ სახეცვლილებას: სოციალურის გაყალბება მისი ყოფიერების მეტაფიზიკითა და გარეგნული სახით(რენესანსიდან დაწყებული და სამრეწველო რევოლუციით დამთავრებული); სოციალურის წარმოება მისი ენერჯის (შრომის) დიალექტიკით და ბუნების კანონებით (სამრეწველო ეპოქა); სოციალურის სიმულაცია მისი განუსაზღვრელობის კიბერნეტიკითა და კოდით. ამ უკანასკნელ ეტაპზე ხდება შესაძლებელი სისტემის აფეთქება. უბოღრიარის ზრით, მოხდა ჭეშმარიტი რევოლუცია, რომელმაც დღის წესრიგიდან მოხსნა ორი წინგამსწრე (ასევე „ჭეშმარიტ“, პროლეტარული რევოლუციისაგან განსხვავებით) რევოლუციის საკითხი – რენესანსის „ყალბაქნევის“ და ინდუსტრიული ეპოქის წარმოების პროსიმულაკრების რევოლუციისა თავის მდგომარეობას კარგავს როგორც აღორძინების ეპოქის ყალბაქნევი სიმულარები (ე.ი. ტრადიციის პრინციპები, კასტები, ბუნებრივი კანონი, საკრალური და რელიგიური), ასევე ინდუსტრიული რევოლუციის სიმულაკრი – პროლუქცია – ეკვივალენტობის პრინციპი, ავანგარდი, კლასი, იდეოლოგია, წარმოება და შრომა. დღის წესრიგიდან ასევე მოხსნილია ინდუსტრიალიზმის მიერ შექმნილი თეორიები: ანთროპოლოგია, პოლიტეკონომია, სტრუქტურალიზმი, სემიოტიკა,

ფსიქონალიზი, რომელიც მხოლოდ ნიღბავდა სისტემის ტერორს და „ალიბს“ უქმნიდა მას.

ჟ.ბოდრიარის თანახმად, თანამედროვე სამყარო შედგება მოდულებიდან და სიმულაციებისაგან, რომლებიც თავიანთ რეფერენტებს არ ფლობენ და რომლებიც არავითარ რეალობაზე არ არიან დაფუძნებული, გარდა საკუთარისა, რომელიც წარმოადგენს თვითრეფერენციულ ნიშანთა სისტემას. სიმულაცია, რომელიც არ ყოფნას ყოფნად ასალებს ერთმანეთში თქვეფს რეალურსა და წარმოსახულს.

ჟ.ბოდრიარის თანახმად, ნიშანი გადის განვითარების ოთხ სტადიას. პირველი ასახავს რაღაც სიღრმისეულ რეალობას; მეორე — ამ რეალობის შენიღბვასა და გარყვნას; მესამე — ყოველგვარი სიღრმისეული რეალობის არ ყოფნის შენიღბვა; მეოთხე. — რეალობასთან ყოველგვარი კავშირის დაკარგვა და მისი სიცხადის რიგიდან სიმულაციის რიგში გადასვლა. ეს უკანასკნელი (სიმულაცია) უზბრობს წარმოადგენს მაგრამ იმპედროულად იგი ამტკიცებს, რომ ამ უზბრობაში არის რაღაც მომხიბველობა: „ცდუნება“ ან „შეცდენა“. ცდუნება გადის სამ ისტორიულ ფაზას „რიტუალურს“ (ცერემონია), ესთეტიკურს (შეცდენა როგორც მცდუნებელის სტრატეგია) და პოლიტიკურს (როცა ცერემონია და სტრატეგია ერთიანდება).

ჟ.ბოდრიარის აზრით, ცდუნება დამახასიათებელია ყოველგვარი დისკურსისათვის. სამყარო ვიდრე ნაწარმის სახით იქნებოდა გაფორმებული, იგი შეცდენილი იქნა. სამყარო არადიალექტიკურია, იგი მოძრაობს უკიდურესობებისაკენ და არა წონასწორობისაკენ. ამიტომაც თეორიის ამოცანაა, არა რაციონალური კრიტიკა, არამედ წინ გაუსწროს ობიექტების გამოვლენას თავისი არსიდან, რომელსაც მეტაფიზიკა მიაწერდა მას „სიკეთის პრინციპიდან“ გამომდინარე, რომელიც ობიექტს აქცევდა სუბიექტის ასახვად. სამყარო ამჟამად შეუძლებელია განხილული იქნეს ობიექტის პრინციპიდან გამომდინარე. ი.კანტის დროის, სიერცისა, მიზანმიმართულებისა და მიზეზობრიობის კატეგორიებმა შეწყვიტეს გამოყენებითობა. ამიტომ აუცილებელია გადავიდეთ ობიექტის მხარეზე — პიპერრეალურისა და სიმულიაციურისაკენ, რომელიც

ექვემდებარება არა სიკეთის მეტაფიზიკურ პრინციპს, არამედ ირონიულსა და ამორალურს ე.ი. ის, რაც ღირებულების იქითა მხარეს დგას – „ბოროტების პრინციპს. „სისტემას ამ უპაირო ჰიპერსივრცეში“ ახასიათებს ჰიპერტროფია, ჰიპერკაუზალობა და ჰიპერფუნქციონალობა. სიმულაცია წარმოშობს რეალობას ისე როგორც რეალობა დბადებდა წარმოსახულს.

ეზოდრიარის გამოთქმით, ობიექტის „კიმსუქნე“, რომელიც თვის თავის ზრდაში უსწრებს, ქრება დროისა და სივრცის სცენიდან. იგი ხდება უზამსი (ob-scene). უზამსია ეგრეთწოდებული „მასები“ ისეთი რაღაც, რაც სოციალურზე სოციალურია, რამაც თავის თავში შეიწოვა ანტისოციალურის მთელი ენერგია.

„მასები“ – ეს არის მღუმარე უმრავლესობა, შავი ხერელი, რომელიც ნთქავს სოციალურს; ისინი შეუძლებელია მართული იქნენ რაიმე პოლიტიკური ხელისუფლების მიერ, მაგრამ ისინი ბადებენ პოლიტიკური ხელისუფლების ილუზიას – ილუზიას იყოს ხელისუფლება; მთელი თანამედროვე სისტემის ფუნქციონირება მიწებებულია ამ მასების გაურკვეველი არსების სხეულზე. მასები არსად არავის მიერ არ შეიძლება იყოს წარმოდგენილი. ისინი არსებობენ დემოკრატიული რეპრეზენტაციის გარეშე; პარადოქსალური სახით ითავსებენ ყოვლისმომცველ მართვადობას და ტოტალური დერეგულაციის კატასტროფულ საფრთხეს. მასები იძლევიან ტავტოლოგიურ პასუხს ყველა კითხვაზე, რადგანც სინამდვილეში ისინი დუმან – ისინი მღუმარენი არიან როგორც მხეცები. ეზოდრიარის აზრით, გულუბრყვილობა იქნებოდა თუ ვიფიქრებთ, რომ მასები შექმნილია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მანიპულაციის გზით. მასები თავად წარმოადგენენ მესიჯს.

მასობრივი ინფორმაციის საშუალებანი – ეს ერთგვარი გენეტიკური კოდაა, რომელიც მართავს რეალურისა და ჰიპერრეალურის მუტაციას; ეს ჰიპერრეალობა დაბადებულია „სრულყოფილი და ზეზუსტი წარმონაქმნის (სახეების, ხმების და ა.შ.) ტექნიკური სიგიჟით. ჰიპერრეალობაში „რეალობა“ განისაზღვრება ობიექტების მიკროდეტალიზაციით და უსასრულო რეპროდუქციით, რომელიც მათ აქცევს მოდელურ სერიებად. რეალური ობიექტები აქ დერიალიზდება და აბსორბირდება სიმულაციებით. ჰიპერრეალობის

ეს გამჭირვალეობა აუქმებმს დისტანციას ობიექტებთან მიმართებაში და ჩვენ ვითქვიფებით ობიექტებთან გარყვნილ სიახლოვეში. ჟბორიარი აღნიშნავს, რომ ჩვენ ჩათრეული ვართ ჰიპერრეალობის მიერ, მამსადამე ჩვენ ჩათრეული ვართ გარყვნილებში (პორნოგრაფიული დეტალიზირება, ხმის ატომები, კვადროფონია და სხვა). ყველაფერი დაპყრობილი აქვს სიმულაკრებს და გადაქცეულია უსასრულო ჰიპერტროფიად: მოდა — აღარ არის მშვენიერი, რასაც მშვენიერება წარმოადგენს თავისთავად; პორნოგრაფია — უფრო სექსუალურია, ვიდრე თავად სექსი; ტერორიზმი — უფრო მეტი ძალადობაა, ვიდრე თავად ძალადობა; კატასროფა უფრო დიდი მოვლენაა, ვიდრე თავად მოვლენა. აქ ჩვენ საქმე გვაქვს არა გაუცხოების ტრაგედიასთან, არამედ კომუნიკაციის ექსტაზთან. როცა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით ცდუნებული ვართ ჰიპერ სიახლოვეში ვიყოთ რეალობასთან. ამიტომ ჩვენ საქმე გვაქვს არა რეალობასთან, არამედ ჰიპერრეალობის მიერ ჩანაცვლებულ სახეებთან. პორნოგრაფიამ შეცვალა სექსუალობა; ძალადობა შეიცვალა ტერორით; ინფორმაციამ გააუქმა ცოდნა. კატასტროფის ამბივალენტურობა სჭლევებს უღებს კოდს — ეს სიკვდილია.

ამ კატასტროფების კულტურის მთავარი აქტორი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებანია — ეკრანი როგორც ნიშნის ზედაპირი, კომპიუტერი, თანამედროვე ტექნოლოგიები და მასების მდუმარე დიდი უმრავლესობა. ინდუსტრიული ეპოქის პარანოიადურ სუბიექტს ცვლის ახალი სუბიექტი შიზოფრენიკი, რომელიც ავად არის იმანენტური თავამვებულობის შიზოფრენიით. ეს სრულიადაც არ აღნიშნავს მის მიერ რეალობასთან კონტაქტის სრულ დაკარგვას. პირიქით საქმე აქ ეხება ობიექტებთან სრულ ჰიპერკონტაქტს, სამყაროსთან პერმანენტულ ჰიპერსიახლოვეს.

ამიტომაც, ჩვენ აქ ვარსებობთ როგორც ადრესატები, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების გაყვანილობის ტერმინალები, იმ დროს, როდესაც სუბიექტ-დემიურგის, ფაქტორი მოთამაშის კრეაციული თამაში უკვე ნათამაშებია. რაციონალური ანუ ირონიული სუბიექტის კონტროლის „ბანალური სტრატეგია“ ობიექტებთან მიმართებაში უკვე შეუძლებელია. შიზოფრენია ჩვენ არავითარ არჩევანს არ გვიტოვებს „ფაქტალური სტრატეგიის“

გარდა გადავიდეთ ობიექტის მხარეზე. ობიექტმა უნდა გვაცდუნოს ჩვენ, ხოლო ჩვენ უნდა მივეცეთ ობიექტს. „ცდუნების“ მომხიბვლელობა და უაზრობა ანულირებას ახდენს „სიკეთის მეტაფიზიკური პრინციპისა“. „ფატალური სტრატეგია“ ბოროტების პრინციპს მისდევს. „ბოროტების გამჭვირვალობაში“ ფაიტალური სტრატეგიისადმი მიდევნებას მოითხოვს პოსტმოდერნული სამყარო, რომელსაც უბოდრიარი ახასიათებს, როგორც „ორგის შემდგომ“ მდგომარეობას. ორგია დამთავრებულია, ყველაფერი უკვე ახდა, ყველა ძალები – პოლიტიკური, სექსუალური, საწარმო და ასე შემდეგ – გათავისუფლებულია, უტოპიები „რეალიზებულია“. ახლა მხოლოდ შეგვიძლია სიმულირება მოვასდინოთ ორგანისტული კრუნჩხვებისა, უსასრულოდ მოვასდინოთ აღწარმოება იდეალებისა, ღირებულებებისა, ფანტაზმებისა და მივიღოთ ისეთი სახე თითქოს ეს არ ყოფილა. ყველაფერი ის, რაც გათავისუფლებულია უსასრულოდ იწყებს გამრავლებას და მუტაციას. იდეებმა და ღირებულებებმა (პროგრესის, სიმდიდრის, დემოკრატიის და ა. შ.) დაკარგეს თავიანთი სპირისი, მაგრამ მათი აღწარმოება გრძელდება და ხდება უფრო სრულყოფილი. ისინი მიტოვებენ მთელ სამყაროში და ვითარდებიან როგორც სიმსივნის მეტასტაზები. სექსი, პოლიტიკა, ეკონომიკა, სპორტი და ა.შ. ყველგან მყოფობს და ე.ი. არსად. პოლიტიკა სექსუალურია, ბიზნესი – ეს სპორტია. ეკონომიკა არ განსხვავდება პოლიტიკისაგან და ა.შ. უკვე შეუძლებელია ღირებულებათა იდენტიფიცირება, კულტურა გახდა ტრანსკულტურა, სექსუალობა-ტრანსსექსუალობა, პოლიტიკა – ტრანსპოლიტიკა, ეკონომიკა – ტრანსეკონომიკა. ყველაფერი დაექვემდებარა „რადიკალურ გარყენას“ და ჩავარდა აღწარმოების ჯოჯოხეთში. სხვა როგორც განსხვავების პრინციპი გახდა საქონელ-ნიშანი ბჭარზე, ე.ი. გახდა სერიული რესურსი, რომელიც უკვე ამოწურულია. სხვის ადგილზე აღმართულია ისევე ის (ობიექტი) – ორგის მთავარი მონაწილე, რომელსაც ჩვენ გულმოდგინებით ვნიღბავთ სხვის ფორმაში.

აღარ არსებობს სხვა, რომელიც ჩვენ მიერ შეიგრძნობოდა როგორც მზერა, როგორც სარკე. დსავლური სამყაროს კულტურა ყალიბდება ჰიპერკრიტიკის სიმულაკრით, როგორც გიგანტური

ნახევრადცოცხალი და იმავდროულად ზეაქტიური მუტანტის სხეული — უკვდავი და მარადიულად თვითიგივეობრივი თავის აღწარმოების ორგანისტულ სიმულაციაში. ამ მუტანტის სახელი — ამერიკაა. უკვე აღარაფერი აღარ მოძის გარედან; ყველაფერი ჩვენი თავიდან გამოდის. ჩვენ აღარ ველოდებით სტუმრებს და უცხონი ვართ სტუმართმოყვარეობისადმი. სხვა კულტურები ძალიან სტუმართმოყვარენი არიან და ეს ხდის მათ კულტურად, რადგან სტუმარი ყოველთვის სხვაა.

წ2. ჟან ფრანსუა ლიოტარი — დიდი ნარატივები და პოლიტიკური ხელისუფლების ლეგიტიმაციის პრინციპები

ჟან ფრანსუა ლიოტარი (დაბ. 1924) ცდილობს უშველოს „ზროვნების ღირსებას ოსვენციუმის შემდეგ“. ტოტალიტარიზმის ტრაგედია ევროპაში უშვალოდ არის დაკავშირებული მისი ზროვნების არსთან, რომელიც ორიენტირებული იყო უალტერნატივო ჭეშმარიტების ძიებასთან. პირველ რიგში, ამგვარი პრეტენზიები დამახასიათებელია მოდერნისტული ტიპის იდეოლოგიისათვის, ან როგორც ის უწოდებს „მეტანარაციებისადმი“.

ჟ.ფ.ლიოტარის ზრით, ფ.ნიცშემ დიაგნოზი დასვა ახალი ტიპის ნიჰილიზმის მოსვლისა, რომელიც მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში გულმხმობდა შემდეგს: რევოლუციონერები წარმოისახავენ, თითქოს და მათი ოპოზიცია მოცემული სოციალური წესრიგისადმი ფუნდირებულია ჭეშმარიტებით. მოცემული ჭეშმარიტება, რომელიც გამოდის „რევოლუციური თეორიის“ სახით, ავითარებს იმ ზრს, რომ თანამედროვე წარმოების წესი და მის მიერ განპირობებული ზედნაშენი განწირულია იმანენტური წინააღმდეგობისათვის; რომ არსებულის მომავალი კატასტროფისაკენ მიემართება (საყოველთაო მსოფლიო ომი ან ფაშისმის პლანეტარული განვრცობა). ამ კატასტროფისადმი თავის აცილება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი თუკი კაცობრიობა რადიკალური ძალისმიერი გადაწყვეტილების საშუალებით შეძლებს მოძებნოს გზა წარმოების

სხვა ტიპისადმი. რევოლუციონერი ამ შემთხვევაში თავის თავს წარმოისახავს ჭეშმარიტების ქადაგად და ზნეობრივი იდეალის გამომხატველად. მაგრამ რევოლუციური მოლოდინები არ შესრულდა. ამის შედეგად – რევოლუციურ ღირებულებათა კრახი ამიერიდან განისაზღვრება როგორც რელიგიურ ღირებულებანი (ადამიანთა ხსნის საშუალებების ძიება ყველა დამნაშავესადმი მიზღვევის გზით) და კლერიკალური (განათლებული ინტელექტუალი გამოდის მასების კეთილი მწყემსის სახით). სოციალიზმი უფრო ნაკლებად რევოლუციური აღმოჩნდა, ვიდრე კაპიტალისტური რეალობა. ამის მიზეზია სოციალიზმის რელიგიურობა და ცინიზმი, რომელიც კაპიტალის სამყაროსადმი აბსოლიტური ურწმუნოებით არის ნასაზღვრები. ამგვარად, რევოლუციური თეორიის ჭეშმარიტება სხვა არაფერია თუ არა – იდეალი, იგი მხოლოდ ჭეშმარიტების გამოხატვის სურვილს წარმოადგენს. კაპიტალიზმს ვერ დავაბრალებთ ცინიზმს და ურწმუნობას: იმდენად, რამდენადაც კაპიტალიზმი ლიკვიდაციას ახდენს ყველაფრისას, რაც კაცობრიობას სიწმინდედ მიაჩნდა და ეს ტენდენცია უფრო ლიკვიდირებადი გახდება. ამ ზრით, „ისტორიის დასასრული“ აუცილებელია გავიგოთ, როგორც კაცობრიობის გამოსვლა ისტორიის დროდან იმ მიზნით, რათა აღმოჩნდეს „მითების დროში“. საბოლოო ჯამში სამყარო არ შეიძლება გაგებული იქნეს როგორც გამოგონებული ნარატივი. ისტორიის დინებაში, ისტორიულ დროში, სამყარომ თავის თავს განუცხადა ჭეშმარიტება, რომელიც გახსნილი იყო ერთადერთი ლოგოსისადმი. მოვიდა დრო იმისა, რომ საპირისპირო გადასვლა გაკეთდეს. ჟ.ფ.ლიოტარის ზრით, ესაა „მეტანარაციების ჩასვენებში“ მთავარი ზრტი. მაგრამ როგორ არის შესაძლებელი ნახტომი ლოგოსიდან მითოსისაკენ? მხოლოდ იმის დემონსტრირებით, რომ თვით ლოგოსი იყო მითი. ფილოსოფია ერთმანეთისაგან მკაცრად მიჯნავდა ნარატიულ და თეორიულ დისკურსს. პირველში არის მტკიცება იმისა, რომ „არის ყოველთვის და ყველგან“. მეორეში კი ყველა ეჭვდება და ამბობს: „არასოდეს“. ლიოტარი ნაშრომში „პოსტმოდერნის მდგომარეობა: მოხსენება ცოდნის შესახებ“, ცდილობს გამოავლინოს ცოდნის დომინირებადი როლი ევროპულ კულტურაში. ცოდნის „გამოყენებში“ ძირითად ფორმებს წარმოადგენს

„ნარატივები“ – ნარაციული სტრუქტურები. რომელსაც სხვადასხვა ისტორიულ პერიოდში ახასიათებს სხვადასხვა ტიპის დისკურსები. ჟღერილითარი გამოყოფს ლეგეტიმირებად „მაკრონარატივებს“, რომელთა მიზანია არსებული პოლიტიკური წყობის, კანონების, მორალური ნორმების და სოციალური ინსტიტუტების დაფუძნება მაკრონარატივებთან ერთად არსებობს მიკრონარატივები, რომლებიც უზრუნველყოფს ყოველდღიური ცხოვრების სისტემას, და პრეტენზია არა აქვს ხელისუფლებას. დისკურსი წარმოადგენს მეტანარაციას, რომელიც ქმნის „სოციალურ მითოლოგიას“ და რომელიც უზრუნველყოფს მართვის ფუნქციონირების ყველა მექანიზმს.

საყოველთაო დისკურსის უარყოფამ, როგორც ხელისუფლების დისკურსი, ხელისუფლების მყარობის ტენდენციასთან მიმართებაში უნდა ახსნას ევროპის კულტურის ტოტალიტარული იმპულსები, ცოდნის ნარატიული ბუნების ექსპლიკაციის გზით. ნარაცია მრავალი დისკურსის ერთ-ერთი შესაძლო ტიპია. სხვადასხვა ნარაციების ერთი მეორესთან მეზობლობა ასწლებულების განმავლობაში ბუნებრივი იყო. მაგრამ გარკვეულ ეპოქაში წარმოიშობა დისკურსის ტიპი, რომელსაც სხვასთან მიმართებაში განსაკუთრებული სტატუსის პრეტენზია აქვს. „ეს არის ლეგეტიმაციის დისკურსი“ ე.ი. ზოგიერთი ენობრივი პრაქტიკის იმდაგვარი დასაბუთებისა და გამართლების მცდელობა, რომელიც ყველა სხვა დანარჩენ დისკურსებს დააყენებს ქვეშევრდომის მდგომარეობაში; „ლეგეტიმაციის დისკურსის“ გამოვლენა, რომელსაც პრეტენზია აქვს „მეტადისკურსის“ როლზე. ეს იგივეა როცა „დიდი ნარაციისადმი“ დაქვემდებარება აღნიშნავს სპეციფიკური ეპოქის დადგომას – „მოდერნის“ ანუ თანამედროვეობის. შესაბამისად ამისა, „დიდი ნარაციის“ მზის ჩასვენება მოასწავებს მოდერნის დასასრულს და პოსტმოდერნიზმის დასაწყისს. „დიდი ნარაციები“ („მეტანარაციები“ მისწრაფის თავიანთი თავის დაკანონება მოახდინონ არა მარტო ჭეშმარიტების თვალსაზრისით, არამედ სამართლის თვალსაზრისით. მათი ლეგეტიმაცია იგივეობრივია გარკვეული სოციალური ინსტიტუტების ლეგეტიმაციისა, გარკვეული საზოგადოებრივი მოწყობის ხერხის დაფუძნებისა და გამართლებისა. ამიტომაც მეტანარაცია მჭიდროდ არის დაკავშირებული ხელისუფლებასთან. „სხვადასხვა ენობრივი თამაშებიდან“, ერთ-ერთი

შესაძლოს, ერთად ერთი ენის დადგენა ან მიღება უნივერსალურის სახით ემთხვევა გარკვეული სოციალური სისტემების უნივერსალურობის მტკიცებას. რაციონალობის ერთი ლეგეტიმური ფორმის ნორმებისა და წესების ბატონობა და ყველა სხვაგვარის გამათრახება, როგორც არასრულყოფილის გულისხმობს ყველა სხვა დანარჩენი არალეგეტიმური ცხოვრების ფორმების უარყოფას. სინამდვილეში არ არსებობს და შეუძლებელია არსებობდეს. უნივერსალური ენა, ისევე როგორც შეუძლებელია უნივერსალური რაციონალობა – არსებობს მხოლოდ სხვადასხვა ენობრივი თამაშები. მათგან შეიძლება გამოიყოს „დენოტატიური“ (მნიშვნელობა) და პერსპექტიული (მოქმედება). მაგრამ დენოტატიური გამოთქმები საბოლოო ჯამში ეყრდნობა რაღაც წესებს, რომელიც ატარებს არა დენოტატიურ, არამედ პერსპექტიულ ხასიათს. მცდელობანი, რათა მიიჩქმალოს ეს გარემოება მათ უწოდებენ მეტაპერსპექტიულ გამოთქმებს. მაგრამ ნათელია, რომ მეტაპერსპექტივის საფუძველი უნდა ვეძებოთ არა ლოგიკურში, არამედ სოციალურში, არა სემანტიკაში, არამედ პრაგმატიკაში. სოციალური პრაგმატიკა ავლენს პეტეროგენურ გამოთქმათა აღრევას, და ამავედროულად აჩვენებს, რომ არავითარი მეტასკრიპციის შესაძლებლობა არ არსებობს, რომელიც საერთო იქნებოდა ყოველი ენობრივი თამაშისთვის. უფრო მეტიც მისი ჩამოყალიბება, რადგანაც საყოველთაო ნიშნებისა და წესების დადგენა თავის თავში გულისხმობს ტერორის შესაძლებლობას.

ფ.ფ.ლიოტარი მიუთითებს დასავლური კულტურისათვის დამახასიათებელი მეცნიერების ენის, ეთიკისა და პოლიტიკის ენის ნათესაობაზე. ხელისუფლების პოზიციიდან ლეგეტიმაცია წარმოადგენს პროცესს, რომელიც კანონმდებელს უფლებას აძლევს მოცემული კანონი გამოაცხადოს ნორმად. იმ დროს როდესაც ცოდნის პოზიციიდან „ეს არის პროცესი, რომლის თანახმადაც, კანონმდებელს, რომელიც განმარტავს მეცნიერულ დისკურსს, უფლება აქვს მიაწეროს იგი მხოლოდ არსებულ პირობებს. იმისათვის, რათა ზოგიერთმა გამოთქმებმა შეადგინოს ამ დისკურსის ნაწილი და მიღებული იქნეს მეცნიერული საზოგადოების მიერ“. ამის გამო სიტყვა უნდა ეხებოდეს „ორმაგი ლეგეტიმაციის“ პრობლემას: „ვინ წყვეტს, რა არის ცოდნა და ვინ იცის, რა

არის გადასაწყვეტად? ახასიათებს რა თანამედროვე მეცნიერები. მდგომარეობას, როგორც კრიზისულს, ლიოტარი ამას უკავშირებს პოსტმოდერნის მდგომარეობის წარმოშობას და ენობრივი თამაშების საყოველთაო დელეგიტიმაციას. ლიოტარის მხრით, მოდერნის სიტუაციის წარმოშობა მეცნიერებაში დაკავშირებული იყო მისი სტატუსის გარშემო ლეგეტიმაციის დისკურსის წარმოშობასთან. მოდერნისტულ მეცნიერებას, არ ჰქონდა რა საკუთარი თავის ლეგეტიმაციის საშუალება, ცოდნის დაფუძნებისათვის მიმართავდა სპეკულატურ ფილოსოფიას ან პოლიტიკურ „დიდ ნარატივებს“ (მაგ. გონის დიალექტიკას, სპირიტის პერმენენტურობას, მშრომელთა გათავისუფლებას, ან კეთილდღეობის გაზრდას). ამგვარად „დიდი ნარატივი“ ან „მეტანარატივი“ წარმოადგენს ეპისტომოლოგიურ კონსტრუქტს, რომელიც ლეგეტიმირებას ახდენს მხროვნების ხერხებისას და ამით ქმნის ტოტალიტარული მხროვნების შესაძლებლობას. პოსტმოდერნის ეპოქის სპეციფიკა, ე.წ. ლიოტარის თანახმად, განისაზღვრება ოცი საუკუნის კატასტროფების შემდგომ, მაკრონარატივების მიერ თავისი ლეგეტიმირებადი ძალის დაკარგვამდე. იდეოლოგიის მუდმივი ცვალებადობანი ამტკიცებს იმას, რომ გონების ბატონობაში რწმენა, სამართლებრივი თავისუფლებისა და სოციალური პროგრესისა დანგრეულია. ამის გამო იგი კარგავს თავის „მოქმედ პირებს“, „დიდ გმირებს“, „სამშრომლებს“, „დიდ თავგადასავლებს“, „დიდ მიზანს“ და იშლება ლოკალურ ენობრივ ელემენტებად.

ხსენებული პროცესის კატალიზატორი გამოდგა პოსტარაკლამიკური მეცნიერება, მისი განუსაზღვრელობით, არავერიფიცირებულობით, კატასტროფულობით და პარადოქსალურობით. ენთროპიის, უთანხმოების, პრაგმატიზმისა და ენობრივი თამაშების თემებმა გამოდევნეს „დიდი ნარატივები“ განმანათლებლობის დიალექტიკის, ანთროპოლოგიის, ჭეშმარიტების, თავისუფლებისა და სამართლიანობის, მოსაუბრეთა შორის კონსენსუსის თემები.

ტექნოკრატიის მცდელობამ, ემართა სოციუმი კომპიუტერის მეშვეობით წარმოშვა „ტექნოლოგიური“ ტერორის შიში. მრავალი მეცნიერული აღმოჩენის მიმართება პოლიტიკისა და მორალის საკითხებთან აქცენტირებას ახდენდა ახალი ცოდნის ინფორმაციულ

საქონლად გადაქცევის საშიშროებაზე, რომელსაც შეეძლო უზრუნველყო აღამიანთა მცირე ჯგუფი ხელისუფლების ინსტრუმენტით.

ჟ.ფ.ლიოტარის ზრით, „დიდი ნარატივების“ დელეგატიმაციის პროცესის წარმართველად წარმოვიდგება თავად თვით ლეგიტიმაციის პროცესი, რომელიც თავის თავისაკენ არის მიმართული. სხვაგვარად თუ ვიტყვით: როგორ დავამტკიცოთ მტკიცებულება? როგორ მოვახდინოთ ლეგიტიმაციის ლეგიტიმირება?

პოსტმოდერნიზმმა, რომელიც მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების პროცესიდან მომდინარეობს, „მოქმედების შედეგის აქცენტი გადაიტანა მის საშუალებებზე“, რამაც „ცოდნის ერთგვარი ეროზია მოახდინა“ და მოშალა „მეცნიერების ენციკლოპედიური სტრუქტურა“, სადაც ყოველ დარგს თავისი მკაცრად განსაზღვრული ადგილი ჰქონდა.

პოსტმოდერნისტული ცოდნის პრაგმატიკას ძალიან ცოტა რამ აქვს საერთო შედეგიანობის ძიებასთან, რომელიც დამახასიათებელი იყო ტრადიციული მეცნიერებისათვის. იმუშაო მტკიცებულებაზე, ნიშნავს ეძიო კონკრეტული მაგალითი; მოიპოვო არგუმენტაცია, ნიშნავს ეძიო პარადოქსი და მისი ლეგიტიმირება მოახდინო ენობრივი თამაშის ახალი წესების წყალობით. პოსტმოდერნული ცოდნის ძირითადი ნიშანია წესების შესახებ თავის თავის დისკურსებისადმი იმანენტურობა, რომელსაც ისინი აკანონებენ. მეცნიერება წარმოადგენს არასტაბილურ და ღია სისტემას, ამიტომაც მისადმი მიყენებადი არ არის არც შედეგიანობის კრიტერიუმი, და არც ი.ჰაბერმასის მიერ წამოყენებული კონსენსუსის კრიტერიუმი.

ჟ.ფ.ლიოტარის ზრით, ი.ჰაბერმასის კონცეფცია გამომდინარეობს კაცობრიობის გათავისუფლების მეტანარატივიდან. მისი ზრით, ი.ჰაბერმასი ამოდის „რწმენიდან“, რომ „კაცობრიობას როგორც კოლექტიურ სუბიექტს სურს თავის თავის გათავისუფლება „დარტყმების“ დარეგულირების გზით“, რომელიც დაშვებულია ყველა ენობრივ თამაშებში. კონსენსუსის მიღწევა „დილოგის არგუმენტაციის“ გზით ვარაუდობს სხვადასხვა ენობრივი თამაშის დაფანას უნივერსალური მეტაენის ენობრივი თამაშების არგუმენტაციამ, რომელიც აღწერს ყველა ენობრივი თამაშების წესს, ე.ი. ახალ

მეტანარატივზე. კონსენსუსი ი.პაბერმასთან აღნიშნავს დიალოგის დამთავრებას, თუმცა იგი წარმოდგენილი უნდა იყოს როგორც დროებითი მდგომარეობა. მეორე მხრივ კონსენსუსი წარმოადგენს სისტემის ელემენტს, რომლითაც იგი მანიპულირებას ახდენს, რათა გაზარდოს თავის შედეგიანობა. საბოლოო ჯამში იგი წარმოადგენს სისტემისა და ხელისუფლების ლეგიტიმაციის ინსტრუმენტს.

ჟ.ფ.ლიოტარი ცოდნის ლეგიტიმაციის საფუძვლად წარმოადგენს პარალოგიას, რომელიც იზომორფულია დერიდსა differance-ს ცნების და ვარაუდობს „ღია სისტემატიკას“, ლოკალურობას და „ანტიმეთოდს“. პარალოგია ლეგიტიმირებას გამოთქმებისას იმ დონით რა დონითაც ის ანგრევს წინა გამოთქმებს — და ენობრივი თამაშის წესებს და ახლის გენერირებას ახდენს.

კითხვები

1. რას ნიშნავს სიმულაცია ჟან ბოდრიარის თანახმად?
2. რას აღნიშნავს სიმულაკრები ჟან ბოდრიარის თანახმად?
3. როგორ ყალიბდება თვითრეფერენციალურ ნიშანთა სისტემა ჟან ბოდრიარის თანახმად?
4. რას ნიშნავს ლეგიტიმაციის დისკურსი ჟან ფრანსუა ლიოტართან?
5. როგორი მიმართება არსებობს მეტანარატივებსა და მიკრონარატივებს შორის ჟან ფრანსუა ლიოტარის მიხედვით?

ძირითადი ცნებები

სიმულაციები — სიმულაკრები — თვითრეფერენციალობა — ცდუნება — ლეგიტიმაციის დისკურსი — მეტანარატივი — მიკრონარატივი

დამატებითი ლიტერატურა

1 გიგო თევზაძე, საკართველო: ძალაუფლების სიმულაციები, თბილისი, 1999.

2. Жан Бодрийяр, Соблазн, Ад маргнем, Москва, 2001.

3. Жан Бодрийяр, Символический обмен и смерть, "Добросвет", Москва, 1999.

4. Жан Бодрийяр, Прозрачность зла, "Добросвет", 1997.

5. Jean Baudrillard, The Disappearance of Art and Politics, Macmillan, New York, 1992.

6. Jean-Francois Lyotard, The postmodern Condition: A Report on Knowledge, Manchester University Press, 1989.

7. Jean-Francois Lyotard, Political Writings, UCL Press, 1993.

თ ა ვ ი X

პოლიტიკური თეორიის გაუცხოების პრობლემა

§1. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია და პოლიტიკური მითოსი

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის გაუცხოების პრობლემას პოლიტიკურ პროცესებთან ჩვენ დავიწყებთ პოლიტიკური მითოსის ანალიზით. XX ს-ში მითი შესწავლება სხვადასხვა მხრიდან. ის განიხილება როგორც დამატება პირველყოფილი რიტუალისადმი, როგორც არქაული კოლექტივის ცხოვრების წესის რეგულატორი, სოციალური ფენომენი, განსაკუთრებული აზროვნების ტიპის განსაზიერება, რომელიც განსხვავდება თანამედროვე ადამიანის აზროვნებისაგან, როგორც სიმბოლოთა სისტემა, რომელშიც განიხილება სამყაროს შემეცნების სტრუქტურა, როგორც არაცნობიერი პროდუქტი. ამ მიდგომების მიხედვით, ჩამოყალიბდა მითის შესწავლის ტრადიციები. მაგრამ აქ ჩვენ ყურადღებას ვამახვილებთ სოციალურ მითოლოგიაზე, როგორც XIX-XX ს-ის იდეოლოგიური პრაქტიკის სპეციფიკურ ფენომენზე და სულიერი მოღვაწეობის განსაკუთრებულ ტიპზე, რომელიც ქმნის და ავრცელებს იდეოლოგიურ მითებს. უახლესი და ახალი იდეოლოგიური მითის გაგებაში არსებითი ცვლილებები მოხდა. იგი განიხილებოდა სხვადასხვა ტიპის ილუზიური წარმოდგენების აღსანიშნავად, რომელიც მიზანმიმართულად გამოიყენებოდა სხვადასხვა გაბატონებული ჯგუფების მიერ მასზე ზემოქმედებისათვის. განსაკუთრებული როლი იდეოლოგიების, როგორც სოციალური მითოლოგიის გამარებაში ითამაშა არტურ შოპენჰაუერის, ფრიდრიხ ნიცშეს, ჟორჟ სორელის, ვილჰელმ პარეტოს,

ზიგმუნდ ფროიდის, კარლ იუნგის ნაშრომებმა. ა.შოპენჰაუერის ფილოსოფიის ძირითადი არსი გამოხატავდა ბრმა ნების პრიორიტეტის მტკიცებას გონებასთან მიმართებაში. იგი იდეოლოგიის ანალიზებას ახდენდა სუბიექტის პოზიციიდან, რომელიც ცდილობს განსაზღვროს თავისი მისწრაფებანი, მისცეს მას საზრისი, მისთვის დამახასიათებელი ნების თვალსაზრისიდან. ფნიცემ რადიკალიზება მოახდინა იდეოლოგიის კრიტიკის. კრიტიკას ექვემდებარებოდა არა მარტო სულიერი განწყობილებანი, არამედ ზნეობების ლოგიკური კანონები და ფორმები. ვ.პარეტოს თვალსაზრისით, წინარე განსჯათა (prejudice) საწყისები, რომელიც ფართო გავრცელებას პოულობს მასებში, არც ლოგიკაში უნდა ვეძებოთ და არც გონებაში, არამედ ემოციებში. იგი შეეცადა პროპაგანდის ენის ინვენტარიზება მოეხდინა. მისი ზრით, თანდაყოლილი წინასწარ განსაზღვრული დისპოზიციები უბიძგებენ გარკვეულ ინდივიდუუმებს გარკვეული ქცევისაკენ, რომელიც ჭეშმარიტი საზრისის შენიღბვას ახდენს ფსევდოარგუმენტების საშუალებით, და რომელიც ყველა საზოგადოებრივი თეორიის არსია. ნებისმიერი თეორიების კონსტრუქციები, ნებისმიერი იდეოლოგია მოქმედების გამართლებას და მიზნად ისახავს ამ უკანასკნელს გარეგნულად ლოგიკური ფორმა მისცეს და მიჩქმალოს მისი ჭეშმარიტი მოტივი. ამ უკანასკნელს, ვ.პარეტო უწოდებდა იდეოლოგიურ სისტემებს დერივაციებს, რომელსაც ყალბი შინაარსი აქვს. ეს უკანასკნელი წარმოშობილია გრძნობიდან („ნარჩენები“, რომელიც ადამიანის ფსიქიკის ინტენციონალურ პლასტებში ბუდობს). ეს იდეოლოგიური იმპულსებია, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის ქმედებას. ჟორჟ სორელი იდეოლოგიას განიხილავდა, როგორც სოციალური ინტეგრაციის საშუალებას, რომელიც ამჭიდროვებს და სულიერებას აძლევს ადამიანებს. მისი ზრით, სოციალური კლასის ან ჯგუფის ცნობიერების ფუნდამენტური კომპონენტია მითი, ამ ცნებას ჟ.სორელი განიხილავს როგორც ემოციურ ფსიქოლოგიურ იმპერატივებს, რომელიც მოქმედების განმამტკიცებელი და ბიძგის მიმცემია. იგი ახლოა რელიგიასთან, რამდენადაც ეფუძნება არა ცოდნის დეტერმინისტულ სქემებს, არამედ რწმენას. ეს განსაზღვრავს მითს უტოპიისგან, რომელიც ექვემდებარება რაციონალური ანალიზის კრიტიკას და უარყოფას. მითი წარმოადგენს

სოციალურ-ფსიქოლოგიურ მთლიანობას, რომელშიც გამოხატულია ლტოლვა, გრძნობა, ინტერესი და სოციალური ჯგუფის ინტუციური რწმენა. ამგვარად გაგებული მითების რიცხვს მიეკუთვნება რევოლუციის იდეა, საყოველთაო გაფიცვა და ა.შ.

პოლიტიკური მითი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის უშუალო შემადგენელი ნაწილია. გარკვეულწილად, ინსტიტუციონალური ხელისუფლების ფორმებთან ერთად, ის ამ პოლიტიკური მითების გზით ახორციელებს ხელისუფლებას. ამიტომაც ის არა მარტო, პოლიტიკური იდეოლოგიის დეკონცენტრირებული გამორჩატულებაა, არამედ ხელისუფლების განხორციელების საშუალება.

მარტინ სელიგერი მის ნაშრომში პოლიტიკასა და იდეოლოგიაზე განასხვავებს ამ უკანასკნელს ორ განსხვავებულ კატეგორიაში: შეზღუდული და მომცველი. შეზღუდული იდეოლოგიის ცნება ეფუძნება ტრადიციულ მარქსისტულ განსაზღვრებას, რომელიც ზღუდავს ამ ტერმინის გამოყენებას „სპეციფიკურ რწმენათა სისტემით“. კმარქსი აღწერს „იდეოლოგიურს“ როგორც პოლიტიკური ილუზიების რიგს, რომელიც წარმოიქმნება კლასების სოციალური გამოცდილების მიხედვით. იდეოლოგიის ეს შეზღუდული თვალსაზრისი ფართოდ იყო გამოყენებული სოციალურ მეცნიერებებში როცა სხვადასხვა სოციალური ფენომენების ინტერპრეტაცია ხდებოდა. ის ძირითადად განიხილავდა იდეოლოგიას, როგორც მმართველი ელიტის ინტერესების გამომხატველს.

იდეოლოგიის მეორე კატეგორია — მომცველი — ამ ცნების უფრო ფართო ინტერპრეტაციას ახდენს. იდეოლოგია არ არის მხოლოდ გაბატონებული კლასების სამფლობელო; იგი შეიცავს რწმენის სისტემებს, ღირებულებებს, სიმბოლოებს, მითოსს, მიზნებს, მოტივაციებს და შესაბამისად ამისა ყველა სოციალურ სისტემაში აღმოჩნდება. იდეოლოგია ნებისმიერი პერსონის ინტელექტუალური რეზერვუარია და მიუხედავად მათი პოზიციებისა, მათი პრესტიჟის, ძალაუფლების გამომხატველია.

იდეოლოგიის ამ ორივე თვალსაზრისში ჩანს ძლიერება. იდეოლოგია მომცველია იმ ზრით, რომ იგი შეიძლება წარმოშობილი იყოს ყველა სოციალური კლასისა და ჯგუფის მიერ. ამის გამო შეზღუდულიცაა: გაბატონებული ჯგუფების

იდეოლოგია, რომელიც პოლიტიკურ აქტივობაში ვლინდება, ხშირად უფრო ძლიერია, ვიდრე სხვა ჯგუფების იდეოლოგია.

მითოსი აქ განხილულია როგორც პოლიტიკური ყოფიერების შემადგენელი ნაწილი. იმის მიხედვით, თუ როგორი ტიპისაა პოლიტიკური იდეოლოგია, შეზღუდული თუ მომცველი, განისაზღვრება ამ იდეოლოგიის პოლიტიკური მითების ხასიათი. მაგალითად, პოლიტიკური მითის მრავალრიცხოვანი მარქსისტული და ნაციონალისტური ინტერპრეტაციები ხშირად შეზღუდული ხასიათისაა, პოლიტიკური მითის არსებობა ერთგან დეტერმინებულია ბურჟუაზიის მიერ და გამოყენებულია, როგორც პროლეტარიატის ჩაგვრის იარაღი, ხოლო მეორეგან ხდება ნაციონალური განსაკუთრებულობის თემატიზირება, რომელიც სხვა ალტერნატიულ კულტურულ-ნაციონალურ სამყაროებს მტრად აღიქვამს.

ერთ-ერთი ადრეული მოხსენიება პოლიტიკური მითისა გვხვდება პლატონის „სახელმწიფოში“. მესამე წიგნში პლატონი განიხილავს ათენური საზოგადოების დანაწილების იდეას, რომელიც სახელმწიფოს მართვის სისტემის საფუძველი უნდა გახდეს. აქედან გამომდინარე, იგი საზოგადოებას ყოფს მმართველებად (სახელმწიფოს უმაღლეს პირებად) და დამხმარეებად. საზოგადოების პლატონისეული აღწერა შედარებით თავისუფალია ნეპოტიზმისაგან საზოგადოების კლასთა შორის მობილურობა დაფუძნებულია მხოლოდ დამსახურებაზე. მოკლედ, რომ ვთქვათ, ყველაზე საუკეთესო ინდივიდუუმები უნდა გახდნენ მმართველები და სხვები გადანაწილებულნი უნდა იქნენ დაბალ კლასებს შორის მათი მემკვიდრეობითი პოზიციების გათვალისწინების გარეშე. პლატონი აქ ეყრდნობა მითს, რომლის თანახმადაც, ინდივიდუუმები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან თავიანთი სულიერი და ფიზიკური მოცემულობებით. ამის საფუძველი ისაა, რომ ზევსმა, როცა შექმნა ადამიანები, მასალად გამოიყენა ოქრო სპილენძი და რკინა. საუკეთესო ინდივიდუუმები თავიანთი სულიერი განწყობით და შეხედულებებით ოქროს შეიცავენ, ხოლო ნაკლები უნარის მქონენი სპილენძსა და რკინას.

პლატონის „ჯადოსნური მითი“ ჯერ კიდევ წარსულში იყო გაკრიტიკებული. ნათელია, რომ პლატონი პოლიტიკურ პროპაგანდას

ეწევა. მსგავსად მითისა და იდეოლოგიისა დასაჯერებელი ქმედება უფრო მისაღებია დასარწმუნებელისადმი თუ დარწმუნების მექანიზმში, რალაც აუხსნელი ან მისტიური თემა თემიტიზირდება.

პლატონი ამგვარად ხვდება, რომ მითი არის ამბავი რომელიც ვიღაცის მიერ გაცნობიერებულადაა შექმნილი. პლატონისათვის ამკარაა, რომ პოლიტიკური სისტემები ითხოვენ ზებუნებრივ ამბებს მათ გასასამართლებლად. ეს ამბები საზოგადოებრივი ტრადიციის განუყოფელი ნაწილებია, რომელიც უზრუნველყოფილია ინტელექტუალური და სულიერი ნიადაგით, რომელშიც ორზროვნებანი და შეუთავსებლობები ბუნებრივად ეთანადება ერთმანეთს. მიუხედავად იმისა, რომ „ჯადოსნური მითი“ განკუთვნილია რათა შეცვალოს ამ სამი კლასის ტრადიცია, რომელიმეს მფარველობის გარეშე, ეს მითი თავისთავად განკუთვნილია აკადემიის წევრებისათვის, ათენური სკოლის სახელმწიფო მოღვაწეებისათვის. უეჭველია, რომ ნაწილი მისი მსმენელთაგან საკუთრივ გუშაგები არიან. ამიტომ საკითხი ასე უნდა იყოს დასმული – თუ შეიძლება ელიტური კლასების წევრებმა – კერძოდ გუშაგებმა – განავითარონ ისეთი პოლიტიკური მითი, რომელიც არ იქნება კეთილგანწყობილი საკუთარი კლასის მიმართ?

პლატონის ჯადოსნური მითის ამ შეზღუდულ თვისებას ბევრი რამ აქვს საერთო იდეოლოგიის კმარქსისეულ დეფინიციასთან.

მითი არის კოლექტიური რწმენა, რომელიც აგებულია უფრო მეტად ჯგუფის სურვილების შესაბამისად და არა სურვილების ანალოზის მიხედვით. ამიტომაც მითები დაფუძნებულია იმაზე, რაც ხალხს სურს. მითები აუცილებლად ასახავენ იმას, რაც მმართველი ან რომელიმე სხვა ჯგუფი გაცნობიერებულად აყალიბებს მითებს თავისი მიზნების შესაბამისად. პოლიტიკური მითები ვითარდება ხელისუფლების სრუქტურრიდან, რომელიც გამყარებულია იმით, რაც უკვე ჩამოყალიბებულია ან მდგრადია, ან ილუზორული; იმავდროულად იგი კიცხავს სხვა სისტემების ალტერნატიულ იდეებს. ამიტომ იგი წარმოადგენს პოლიტიკური ხელისუფლების განხორციელების ერთ-ერთ საშუალებას. ამ ზრით, მიუხედავად იმისა, რომ პლატონი გაცნობიერებულად ქმნის მითს, ეს ამბავი არავითარ შემთხვევაში არ არის

„ტყუილდ“. მითი პლატონისათვის ინარჩუნებს ძალზე მნიშვნელოვან ამავეს, რომელიც განპირობებულია მისი საკრალურობით, სანიმუშობით და მნიშვნელოვანი ბუნებით. თუმცა იგი ამავედროულად წარმოადგენს პოლიტიკური სისტემისა და ხელისუფლების განხორციელების საშუალებას.

თანამედროვე პოლიტიკური მითის ჩამოყალიბებაში ჩვენ შეიძლება დავეუშვათ სამი პოზიცია. ეს არის ისტორიული, მეცნიერული შესაძლებლობისა და გამოყენებითი მომენტი.¹³ პოლიტიკური მითი წარმოადგენს ამ სამი მომენტის ლეკონცენტრირებულ გამოხატულებას.

მითის ისტორიულ მომენტში იგულისხმება ის ფაქტი, რომ იგი „მოგვითხრობს საკრალურ ისტორიას“: იგი აკავშირებს შემთხვევებს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ძველის-ძველ დროში – იგავად ქცეულ დასაწყისის დროში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მითი მოგვითხრობს ზებუნებრივი არსებების გპირობების საშუალებით თუ როგორ ჩამოყალიბდა რეალობა-კოსმოსი ან რეალობის ფრაგმენტი – მიწა, მცენარეთა სახეობა, ადამიანური ქცევის განსაკურთხებული სახე და სოციალური ინსტიტუტები. მამასადაძე, მითი ყოველთვის არის „კრეაციის აღწერა“, იგი აკავშირებს იმას რაც ხელმეორედ მოხდება, რომელიც განაცხადებს თავის თავს სრულყოფილად.“¹⁴

ისტორიული მითის აქტუალიზაცია უმთავრესად კონსერვატორული იდეოლოგიის მითებში ხდება. იგი უმთავრესად უკავშირდება სახელმწიფოს დაფუძნების ამბავს. ისტორია აქ აწმყოს და წარსულს ერთმანეთთან აკავშირებს. იგი არა მარტო უზსოვარ დროში მომხდარი ამბის ნარატივია, არამედ აწმყოს გაგების ისტრუმენტი. ყველაფერი მეორდება, რაც მოხდა წარსულში აწმყოშიც ის მოხდება. ისტორიული მოვლენები ერთმანეთს იმეორებს დროის სხვადასხვა კონტექსტში. ერი მარადიულია. პროგრესი არ არსებობს. მხოლოდ ადამიანური თანაარსებობის ფორმები იცვლება დროის შესაბამისად. ხოლო მარადიული

¹³ The political mythology of apartheid' London 1985. p.12.

¹⁴ E l i a d e M. „The myth of eternal return, cosmos and history“. 1989 L. p.52.

ღირებულებები, ისეთი როგორც არის სიყვარული, ოჯახი, ადამიანურობა, სამშობლო და ერი არ იცვლება.

თანამედროვე პოლიტიკური მითის ჩამოყალიბებაში გამოიყოფა მეცნიერული შესაძლებლობის თემატიზაცია. მეცნიერული ცოდნის ობიექტი ცოდნის აკუმულაციის პროცესია და უკანასკნელი რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში მას გაფართოვებადი ხასიათი ჰქონდა. ბუნების მეცნიერების დარგში მიღწეული წარმატებები გარკვეულწილად ხელს უწყობდნენ წარმოქმნილიყო ის ვარაუდები, რომელიც გამოიხატა რასისტულ და კომუნისტურ მითოლოგიაში.

ამა თუ იმ ფორმაში რასისტული მითოლოგია შეთანადებული იყო დასავლური მეცნიერების მონაპოვართან. ჩ.დარვინის ევოლუციონისტური თეორია უფრო და უფრო იპყრობდა მეცნიერული სწოგადობის ყურადღებას. მეცნიერები ამ უკანასკნელს უკავშირებდნენ ყოფიერების დიდი ჯაჭვის კონცეფციას, სადაც ამ ჯაჭვის თავში თეთრი რასის წარმომადგენლები იყვნენ და ბოლოში შავი რასისა. ამის შედეგი იყო ის პროფანაციული სინთეზი, რომელშიც მრავალი მეცნიერი თანხმდებოდა, რომ რასობრივ დიფერენციაციას ჯერ კიდევ ადამიანური ევოლუციის დასაწყისში ჰქონდა ადგილი.¹⁵ რა თქმა უნდა ეს მითოლოგია სავარაუდო მეცნიერული დასკვნების შესაძლებლობის პრინციპზე იყო დაფუძნებული.

აქიდან გამომდინარე, ნაციაში მეცნიერული შესაძლებლობების თემის აქტუალიზაციის გზით მეცნიერების სავარაუდო დასკვნების აბსოლუტიზაციას ახდენდა. შესაბამისად ამისა, იქმნებოდა რასობრივი მითოლოგია რომელიც სხვადასხვა ერების დიფერენციაციას რასობრივი პრინციპების მიხედვით აბსოლუტურ ჭეშმარიტებად ასალებდა.

ანალოგიურ პრინციპზეა აგებული მარქსისტული პოლიტიკური მითოსი. სწოგადობრივი განვითარების კანონების მატერიალისტური გაგების საფუძველზე კ.მარქსი ვარაუდობდა, რომ პროლეტარიატს უნდა მისცეს მომავლისათვის სახელმძღვანელო, ისტორიის მატერიალისტური გაგების მეცნიერების დაფუძნების გზით, რომელიც ჭეშმარიტი პროლეტარული უნდა იყოს, მასებმა უნდა მოძებნონ გზა „თავიანთი ყალბი ცნობიერებიდან“ გამოსასვლელად, რომლის

¹⁵ Tomson L. „The political mythology of The apartheid“ P.13.

შედგეიც თავიანთ თავსა და მათ მიერ ნაწარმოებ პროდუქციას შორის გაუცხოებაში ვლინდება. ამ მეცნიერების წანამძღვარია ადამიანური თვითგაუცხოების შეუნიღბაობა, რომლის გაუქმებასაც მიზნად ისახავს იდეოლოგიის მარქსისტული თეორია. ამ მოცემულ „შეუნიღბაობაში“ ყველაფერი უნდა იყოს ნათელი: „ამიტომაც, ისტორიის ამოცანაა, ერთხელაც სხვა ქვეყნის ჭეშმარიტება გაქრეს და დაფუძნდეს ამ სამყაროს ჭეშმარიტება“. კ.მარქსს სჯეროდა, რომ მისი საკუთარი შეხედულებები არ ჩამოაყალიბებდა იდეოლოგიას. პირიქით იგი ვარაუდობდა, რომ ეს იქნებოდა ისტორიული ურყევი ჭეშმარიტება. კ.მარქსი ვარაუდობდა, რომ კომუნისტური პარტიის მანიფესტიც გამორიცხული იქნებოდა ყალბი ცნობიერებიდან (მითოსიდან). მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ კომუნისტური იდეის ნარატივი უარყოფს საკრალურ ჭეშმარიტებებს – ამ ჭეშმარიტების ადგილს თავად იკავებს სხვადასხვა სოციალურ კონტექსტში და ისტორიულ დროში.

მესამე პოზიცია რომელიც ჩვენ შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ არის პოლიტიკური მითის გამოყენებადობა. ამ კრიტიკიუმის გამოყენებისას პოლიტიკური აზროვნების სისტემები მოითხოვენ, თუ როგორი იქნება მითის ეფექტი მომავალში; რამდენად იმუშავებს პოლიტიკური მოთხენების სისტემაში. პასუხი ამ საკითხზე მერყეობს იმ ღირებულებების ცვლილებებთან ერთად, რომელიც აქვთ ადამიანებს. ადამიანთა ღირებულებანი სხვადასხვა ისტორიულ-კულტურულ სივრცეში სიღრმისეულად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ადამიანთა ყოფიერების წესი ყალიბდება კულტურაში. გარკვეულწილად პოლიტიკური მითოსის გამოყენებითი მხარე ყალიბდება ამ კულტურული სივრცის ღირებულებების ცვალებადობის შესაბამისად. პოლიტიკური მითის გამოყენებითი მხარე პასუხს იძლევა სოციალურ-კულტურული ღირებულებების შესაძლო ცვლილებებზე.

იმისათვის რათა, პოლიტიკური მითის რეალიზაციას ჰქონდეს მძლავრი ეფექტი პასუხს უნდა სცემდეს საზოგადოებაში წარმოშობილ სოციალურ-კულტურულ და პოლიტიკურ მოთხოვნებს. როგორც ჩვენ აღვნიშნავდით, ჯერ კიდევ პლატონი ქმნის პოლიტიკურ მითს მისი გამოყენებადობის მიზნით. გარკვეულწილად მის მიერ

პოლიტიკური მითის შექმნა განპირობებულია ძველი ბერძნული ქალაქსახელმწიფოს რღვევის პროცესის გამო. სოფისტი პროტაგორა ამბობს, რომ „შეუძლებელია ქალაქი“ ე.ი. ინგრევა „იზონომიის“ და „ავტონომიის“ საფუძველზე შექმნილი ძველი ბერძნული ქალაქის ცხოვრების წესი. პლატონის მიერ იდეალური სახელმწიფოს მოდელის შექმნა წარმოადგენს პასუხს პოლიტიკური სისტემის კრიზისზე. ამიტომაც მის მიერ შექმნილი პოლიტიკური მითი მისი იდეის დეკონცენტრირებული გამოხატულებაა, რომელსაც გამოყენებადი ხასიათი აქვს. პლატონის მიერ შექმნილი სახელმწიფოს მოდელი თავისთავად გულისხმობს, რომ ის არ არის მკაცრ შესაბამისობაში რეალობასთან. ეს არის იდეალური სახელმწიფოს მოდელი.

ნებისმიერი პოლიტიკური თეორიის პოლიტიკური იდეა დეკონცენტრირებული სახით ვრცელდება იმათ მიმართ, ვინც გარკვეულწილად პასუხს ელის გარკვეულ მოვლენაზე. ამ პოლიტიკურ მითში გაცემულია პასუხი სოციალურ-კულტურული ღირებულებების შესაძლო შეცვლის მოლოდინზე. გარკვეული ზრით, როგორც აღვნიშნავდით, პოლიტიკური მითი გამოსახავს ჭეშმარიტების შესაძლებლობას იდეალურ სივრცეში. იგი ჭეშმარიტია იმდენად, რამდენადაც მხოლოდ იდეალურ სივრცეში ვერიფიცირდება. მითოლოგიური ჭეშმარიტება ფარდობითი ცნებაა. იგი არსებობს მხოლოდ მოცემულ დროში და მოცემულ კონტექსტში. ეს მითები ამპინჯებს ან აკანონებს გავრცელებულ ჭეშმარიტებებს. კარლ მანჰეიმის თვალსაზრისს თუ დავეთანხმებით „არც ერთი იდეა არაა რეალობასთან მკაცრ შესაბამისობაში, რაც არ უნდა დაუინტერესებელი ან აბსტრაქტული ზრის გამოხატულება იყოს ის, ყველა იდეები მეტ-ნაკლებად სოციალური უკმაყოფილების პათოლოგიური გამოხატულებაა“¹¹⁶

პოლიტიკური მითი მხოლოდ მაშინ ხდება საზიფათო, როცა იგი ამოწურავს თავის გამოყენებადობას ცვალებად სოციალურ კონტექსტში. ამ შემთხვევაში პოლიტიკური მითი ნაცვლად იმისა, რომ ახსნას რაიმე მოვლენა იწყებს კონფორმულობის მოთხოვნას მისი საკრალური ამბისადმი. ამ შემთხვევაში იგი

¹¹⁶ Mannheim K. Ideology and utopia: an introduction to the sociology of knowledge” L. p.93.

გადაიქცევა დამაკანონებელ ისტორიად. იგი რეალიზდება იმგვარ სოციალურ კონტექსტში, სადაც პოლიტიკური მითი ავტორიტეტული განმკარგულებლის ფუნქციას ასულებს. უმთავრესად ასეთი პოლიტიკური მითები ტოტალური რეჟიმებისათვისაა დამახასიათებელი.

მაშასადამე, ჩვენ ჩამოვთვალეთ თანამედროვე პოლიტიკური მითის სამი პოზიცია. ეს არის: ისტორიული, მეცნიერული შესაძლებლობის და გამოყენებადობა. პოლიტიკურ მითებში ეს სამი პოზიცია ზოგჯერ ერთად თემატიზირდება. თუმცა თემატიზაციის პრინციპი განისაზღვრება იმის მიხედვით, თუ რა პრობლემის თემატიზირებას ახდენს პოლიტიკური მითი. მაგრამ ნებისმიერი საკითხის პრობლემატიზაციის შემთხვევაში იგი აუცილებლად გულისხმობს გამოყენებადობას.

ჩვენი აზრით, ამ პრობლემატიზაციის საფუძველი კვლავ იმ გენერალური ნარატივებიდან გამომდინარეობს, რომელიც თანამედროვე პოლიტიკურ აზროვნებას წარმოადგენს პოლიტიკური მითოლოგიის კონტექსტში და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სტრუქტურის განმსაზღვრელი ხდება. ჩვენ შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე თემა რომელიც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიებს აქტუალიზაციის ხარისხს განსაზღვრავს და საბოლოო ჯამში მათი კრიზისი განმსაზღვრელი ხდება.

მაშასადამე, ჩვენ გამოვყოფთ რამდენიმე მითს, რომელიც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში ყოველგვარი ლოგიკური საფუძვლის გარეშე ოპერაციონალიზდება. ეს მითები ოპერირებს როგორც მარადიული ჭეშმარიტებანი, რაც საბოლოო ჯამში განაპირობებს პოლიტიკური პროცესების არაადეკვატურ აღქმას და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის გაუცხოებას. ამ მითებმა ამოწურა თავიანთი გამოყენებადობის სოციალური კონტექსტი და მხოლოდ პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიების დისკურსის უზრუნველმყოფელი გახდა. საბოლოო ჯამში გარკვეულწილად ეს მითები უზრუნველყოფს პოლიტიკური ხელისუფლების ტრანსცენდენტალურ დისკურსს. ისინი მიიღება როგორც უდავო ჭეშმარიტება რომელსაც შემოწმება არ ესაჭიროება.

პოლიტიკური დისკურსის მუდმივი თემა, რომელიც ცდილობს შეინარჩუნოს ხელისუფლების ფლობის კონტექსტები, ბრუნავს იმ

აუცილებლობის გარშემო, რომ არ შეიცვალოს პოლიტიკური პროცესების სტრუქტურა და ინდივიდუუმის ან ჯგუფების პოზიცია. მაგრამ თუ უდავო ჭეშმარიტებების ნიადაგი მითებია, მაშინ მათ იშვიათად დაესმით კითხვა. ეს არის ის ნიადაგი, რომელიც მუდმივად აკანონებს პოლიტიკურ სტრუქტურებს და ერთობლივ პოზიციებს, ღირებულებებსა და მიზნებს. მოკლედ რომ ვთქვათ, ეს მითები ბაზისია იდეოლოგიისათვის და პოლიტიკური ორგანიზაციისათვის.

ჩვენ მოვახდენთ სამი მითის განხილვას მათი ელასტიურობისა არქიტექტონური ბუნების გამო, რომელიც შეიძლება მიეწეროს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სტრუქტურას.

პირველი მითი: „ისტორია ყოველთვის მეორდება“.

უჩვენებია, რომ ვიღაც დღევანდელი დღის ჩათვლით იზიარებს ამ მითის კონცეფციას და ოპერაციონიზებულია პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში. მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ არაფერი ახალი არ უნდა განვითარდეს.

არისტოტელეს პოლიტიკაში განცხადებულია, რომ „რაიმე ღირებულების ყველა იდეები უკვე იყო აღმოჩენილი და შემოწმებული“. რაც არ უნდა იყოს არისტოტელესაც კი არ ჰქონდა რაიმე ლოგიკური ბაზისი ასეთი ვარაუდისათვის. იგი იმეორებს ამ იდეას თითქოს და საყოველთაოდ იყოს მიღებული, რომ მას არ ესაჭიროება არავითარი დასაყრდენი.

ისტორიის განმეორებადობის იდეა, რომელიც ეკლესტიასშია მოცემული ისტორიის ციკლურობიდან იღებს სათავეს. ისტორიის ამ „ციკლურ თეორიებს“ ანტიკური საწყისი აქვს. ის იდეა, რომ ყველა შემთხვევას ადგილი აქვს ციკლებში, რომელიც მეტი ან ნაკლებს მსგავსებით ერთი მეორეს იმეორებს, რაღაც ფორმით არსებობდა ძველ ინდოეთში, ბაბილონში და საბერძნეთში.

მითოსის ცნობილი მკვლევარი ბოასი ასეთ შენიშვნას აკეთებს: „კოსმიური შემთხვევების რითმული განმეორების კონცეფცია ვითარდებოდა მზის წლების მახასიათებლებიდან, მთვარის ფაზების პერიოდულობიდან, სეზონების წრის რეგულარული წესრიგიდან, ინდივიდუური ადამიანის ცხოვრების ციკლიდან; რომ დაბადების, მოწიფულობის, სიმწიფის და სიკვდილის იდეას მოსდევს –

მოწიფულობის, სიმწიფის, და სიკვდილის ციკლი და ეს უსასრულობაში მეორდება. ამ პროცესს ძველი ხალხები მითებისა და რიტუალების სახით გამოხატავდნენ, რომელშიც ეს მოვლენები ფიგურირებდა.

ეს თვალსაზრისი მრავალი მოაზროვნისა და ფილოსოფოსის მიერ გამოიყენება დღევანდელი დღის ჩათვლითაც კი; ოდესმე განმეორებადი კოსმოსის და ადამიანის ისტორიის კონცეფცია გამოიყენებულა გვ.ფ.ჰეგელის, კ.მარქსის, ფ.ნიცშეს და სხვა მრავალი ავტორის ნაშრომში.

„მარადიული დაბრუნების“ მითის კონცეფციის პრობლემა ის არის, რომ ისტორია ყოველთვის მეორდება. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში აქტივიზებული ეს მითი საუკეთესო მკვებავი ხდება პოლიტიკური პროცესის მართვისათვის. თუ ისტორია მეორდება და ყველაფერი ისე იქნება, როგორც იყო მაშინ შეუძლებელია პროგრესი. ამ სამყაროში არაფერი არ იცვლება, ადამიანები არ იცვლება – ეს მითი ისტორიული განპირობებულობის იდეას გადმოსცემს. პოლიტიკური ხელისუფლების რეალიზაციის პროცესში იგი სხვადასხვაგვარად ვლინდება. ძირითადი ნიშან-თვისება კი, ის არის, რომ პოლიტიკური მეტყველების სივრცე ჩაკეტილ წრეშია, სადაც ისტორიის განმეორების დეტერმინატორი არავითარ იმედს არ იძლევა რაიმეს შეცვლისას.

მეორე მითი: უნივერსი უსასრულოა.

მათემატიკაში არსებობს უსასრულობის ცნება, რომელიც ხსნის ზრდას საზღვრების გარეშე, მაგრამ უსასრულო უნივერსის ცნებას თავისი ფესვები უფრო მეტად თეოლოგიაში აქვს გადგმული, ვიდრე მათემატიკაში. თეისტებისათვის, უსასრულო სრულყოფილი ღმერთი იდეის წყაროა. ამ ინტერპრეტაციის თანახმად, ღმერთის უსასრულობა არის უფორმო და მიუწვდომადი სასრული არსებისათვის, როგორიც არის ადამიანი. ჩვენ არ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ უსასრულო ღმერთი და მისი უნივერსი. ჩვენ ვიცით, რომ ის არსებობს.

როგორ შეიძლება ამ მითს ჰქონდეს დამოკიდებულება პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის კრიზისთან. ამ მითის მიერ უნივერსის უსასრულობის პრინციპი პროეცირებულია ადამიანზე

და საზოგადოებაზე. უსასრულობის სიბრტყეში გადასროლილი ადამიანი და საზოგადოება ემორჩილება უსასრულო სამყაროს გარდაქმნის პროექტს. იგი არ ითვალისწინებს არც ტექნოლოგიური რესურსების შეზღუდულობას და არც სამყაროს ზღვრულობას. სამყაროს ათვისებისა და გარდაქმნის იდეა უკუპროეცირდება ადამიანთა საზოგადოებაზე და გამოისახება ადამიანური თანაარსებობის გარდაქმნის იდეაში. ეს მითი ხდება უნივერსალისტური პრინციპების უზრუნველმყოფელი, რომელიც ადამიანს მოიზრებს უსასრულო უნივერსუმთან შეთანადებულად. საბოლოო ჯამში ეს მითი განაპირობებს მეცნიერული შესაძლებლობის საფუძველზე დაფუძნებული მითების წარმოშობას.

ძესამე მითი: პროგრესის შეჩერება შეუძლებელია.

პროგრესის იდეით დეტერმინებული ეს მითი ადამიანური გვარის ისტორიას გამოსახავს, როგორც მცდელობას განაზოციელოს სამოქალაქო ცხოვრების სრულყოფილი მოდელი, სადაც ადამიანური ბუნების ტენდენციები სრულყოფილად და ყოველმხრივ იქნება განვითარებული. პოეტურმა წარმოსახვამ ეს იდეა ოქროს ეპოქაში იგულისხმა. ადამიანური გვარის ოქროს ეპოქა არ არის ჩვენს უკან. იგი ჩვენს შემდეგაა. ჩვენი წინაპრები ვერ იხილავენ მას, მაგრამ ერთ დღეს ჩვენი შვილები შეიძლება მოესწრონ მას. ეს არის ნათელი მომავალი რომლისკენაც ჩვენ უნდა ვესწრაფოდეთ. საბოლოო ჯამში ეს მითი ხდება ნებისმიერი უტოპიური მოდელების გენერატორი, რომელიც პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსებში ოპერაციონალიზდება.

ჩვენს მიერ დაბასიათებული სამივე მითი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსებში უმრავლეს შემთხვევაში ერთობლივადაა წარმოდგენილი. მაგრამ მთავარი აქ ის არის, რომ სამივე ამ მითს თავისი გამოყენებადობის კონტექსტი ამოწურული აქვს და მხოლოდ პათოლოგიური პოლიტიკური დისკურსების უზრუნველმყოფელები ხდებიან. საბოლოო ჯამში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ტრანსცენდირებად სტრუქტურებს ეს პოლიტიკური მითები ქმნის. რაც აყალიბებს დისკურსების იერარქიულობასა და მის რეალპოლიტიკასთან გაუცხოებას.

§2. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ტრანსცენდენტალური განსჯის სტრუქტურა

ნებისმიერი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სტრუქტურა მჭიდროდაა დაკავშირებული სამყაროს გაგების პრინციპთან. შეიძლება ის მკვეთრად არ იყოს გამოკვეთილი, მაგრამ მისი ფარული ჰორიზონტის თემატიკები გულისხმობს მას. სამყაროს გაგების სტრუქტურა და პოლიტიკური ხელისუფლების მოლოდინებისა და ხელისუფლების რეალიზაციის პრინციპი მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ აღწერილი ობიექტების სტრუქტურული ანალიზის ასპექტები, რომელიც გამოძახება იმგვარი ტერმინებით როგორცაა „ხელისუფლება“, „ურთიერთკავშირი“, „ორგანიზაციის პრინციპები“, სხვა დისკურსის ველთან იდენტიფიცირდება, რომელიც ამ თეორიაში არ ჩანს. კერძოდ რა არის ის, რაც პოლიტიკური თეორიის ხასიათს განსაზღვრავს?

ძირითადი მახასიათებელი ყველა პოლიტიკური თეორიისა არის ის, რომ იგი ეყრდნობა საფუძვრებრივ იერარქიულ სქემას, რომელიც ამ თეორიაში არსებობს. ე.ი. თუ არსებობს „ხელისუფლება“, როგორც ყველა თეორიისთვის წარმართველი დისკურსი, აუცილებლად უნდა არსებობდეს, რაღაც სხვა დისკურსი, რომელიც ამ დისკურსის ლეგიტიმაციას მოახდენს; სხვადასხვა დისკურსები, რომელთაც სხვადასხვა ადგილები უკავია თეორიის სტრუქტურაში კერძოდ, „კლასთა ბრძოლა“, „ისტორიის მატერიალისტური გაგება“, „ადამიანთა ექსპლუატაცია“ და ა.შ. ხელისუფლების ლეგიტიმაციის დისკურსში ყოველი იერარქიული დისკურსი თავის თავის ლეგიტიმაციას ახდენს. ამ ლეგიტიმაციის საფუძველი არის ის, რომ იგი მიზნად ისახავს „სიკეთეს“. ეს სიკეთე ისეთივე ტრანსცენდენტური ობიექტია, რომელსაც კონკრეტული ნიშან-თვისება არ აქვს. ამიტომ რასაც მიაწერს თეორია ამ სიკეთეს ნიშან-თვისებად ის ახდენს თავის თავის ლეგიტიმირებას. იმისათვის, რომ აიგოს პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია საჭიროა განსაზღვრული იქნეს პოლიტიკური ხელისუფლების ელემენტარული ობიექტების ნიშნები. ამ შემთხვევაში პოლიტიკური ხელისუფლების მნიშვნელოვან

მამასიათებელს წარმოადგენს განსაზღვრული ობიექტების ერთობლიობის ტიპი და მათი თვისებრივი სპეციფიკა. ეს სპეციფიკაციები მხოლოდ აბსოლუტური „სიკეთის“ (სოციალური კეთილდღეობა ძმობა, ერთობა, თავისუფლება და ა.შ.) რაკურსიდან დაინახება. ამასთან ერთად განხილვადი თეორიის სხვა ძირითადი ნიშან-თვისებანი თავად შესაბამის თეორიაზე აისახება. ამგვარად, პოლიტიკური თეორია იწყებს სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების სხვადასხვა სახისა და გვარის ელემენტარული ობიექტების ერთობლიობაში მოცვას, რომელიც განიხილება როგორც სრტრუქტურულად რთული ნაერთები და რომელიც თავის მხრივ გულისხმობს რთულ მიკროსამყაროებს და გვარობებს. მატერიალური სამყაროს დიფერენციაციის კრიტერიუმში ძალზე სპეციფიკურია. ამა თუ იმ რაოდენობის ობიექტების მიკუთვნებით ის შეიძლება განთავსებული იქნეს გარკვეულ იერარქიაში, რომელიც შეეთანადება გვარებსა და სახეებს. ასეთი იერარქიული თანმიმდევრობა წარმოიშობა იქ, სადაც ზოგადი განსაზღვრებები მოიცავს უფრო ნაკლებ ზოგად განსაზღვრებებს. ყველა ამ განსაზღვრებაში ყველა ობიექტს მიეწერება ის ნიშან-თვისება, რომელიც განსაზღვრული დისკურსის ნიშან-თვისებიდან გამომდინარეობს ანუ მიეწერება ის, რაც თავად მხოლოდ ამ ობიექტისათვის დაინახება. სხვაგვარად თუ ვიტყვი, ყველა საგნის ნიშან-თვისება ტრანსცენდენტების გზით ახდენს თავისსავე გამართლებას ტრანსცენდენტალურ დისკურსში.

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ამგვარი პრინციპით აგება უკავშირდება იმ ტრადიციას, რომელიც შუა საუკუნეებიდან იღებს სათავეს. კერძოდ როცა ფენომენის ცნება შეთანადებულია არსებულის ცნებასთან და დაპირისპირებულია მასთან. რეალობის განხილვის ამგვარი წესი ვარაუდობს იმას, რომ საგანთა განხილვის გულუბრყვილო წესიდან („ვხედავ საგნებს“) გადადის იმის გაცნობიერებაზე, რომ საგანთა მოვლენები არაიგივეობრივია თვით საგნებისადმი. ფენომენის ცნების გაგების პრობლემა საბოლოოდ გნოსეოლოგიური დუალიზმის სახით ყალიბდება, სადაც ხდება მისი ტრანსცენდენტური და იმანენტური განსხვავება; ტრანსცენდენტური გაიგება ორგვარად, ის, რაც საერთოდ ჩვენი ცნობიერების მიღმაა (ღმერთი, სულის უკვდავება, თავისუფლება)

ან ის, რაც ჩვენი მე-ს იქეთაა. პირველ შემთხვევაში ეს არის შესაძლო ცდის ზღვარი. ხოლო მეორე შემთხვევაში — სუბიექტური ცდის საზღვარი. იმანენტური — ცნობიერების შინაარსი, ფენომენალური მოცემულობა.

ზროვნების ეს წესი, რომელიც ტრანსცენდენტების ჩარჩოში მოიზრებს სამყაროს ყველა მოვლენას თოერიულ კონსტრუირებას ახდენს ტრანსცენდენტურ და იმანენტურ მოცემულობათა რიგის მიხედვით. შესაბამისად ამისა, ნებისმიერი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია ტრანსცენდენტალური კონსტრუქციების გზით აიგება და აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსი ტრანსცენდენტალური კონსტრუქციებით ოპერირებს.

ტრადიციის თანახმად, რომელიც სათავეს შუა საუკუნეებიდან იღებს, ტრანსცენდენტალიებს მიაკუთვნებენ ექვს ცნებას *ens* (არსებული), *res* (საგანი, სუბსტანცია), *aliquid* (რაღაც), *unum* (ერთობა) *verum* (ჭეშმარიტება), *bonum* (სიკეთე). ამათგან ძირითადია ერთობა, ჭეშმარიტება და სიკეთე. ტრანსცენდენტალიები უმთავრესად თომიზმში განიხილებოდა, როგორც ონტოლოგიური ზეკატეგორია და გამოხატავს იმას, რაც არის ყოფიერების ყველა სახეობის მიღმა და გამსჭვალავს ყველაფერს. აქიდან გამომდინარე, იმდენადაა გაერცობილი, რამდენადაც არსებული განერცობა. ერთიანობა (*unum*) გაიგება, როგორც ფორმის გამოხატულება, რომელიც მასთან განუყრელად დაკავშირებული აქტის საშუალებით მიანიჭებს ყოფიერებას ყოველგვარ არსებობას და აყალიბებს მატერიას, რაღაც განუყოფელში. ტრანსცენდენტალური განუყოფელობის ცნება, რომელიც აღნიშნავს, მხოლოდ განუყოფელობას, ახასიათებს ყოფიერებას თავის თავთან მიმართებაში. ყოფიერების ტრანსცენდენტალური განსაზღვრება, როგორც ჭეშმარიტებისა, გამოხატავს ზნობრივ დამოკიდებულებას არსებულისადმი საგნის შემეცნების შესაბამისად. ამგვარ კონცეფციას საფუძვლად უდევს ონტოლოგიური ჭეშმარიტების ცნება, რომელიც გამოიყენება აგვუსტინეს, ანსელმ კენტენბერიელის, იბნსნას მიერ „ჭეშმარიტია ის რაც არსებობს“. ყოფიერების ტრანსცენდენტალური განმარტება, როგორც სიკეთისა (*bonum*) მიზეზობრივი მიზეზის არისტოტელესეული განსაზღვრებებიდან იღებს სათავეს: სიკეთე არის ის, რისკენაც

ყველა მიისწრაფის. სხვაგვარად თუ ვიტყვით ყოველგვარი ყოფიერება უნდა განვიხილოთ, როგორც რაღაც, რომელიც უნარშემწეა მოახდინოს თავის თავის აქტიური ზიარება, განხორციელდეს და სრულყოფილი გახდეს.

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია ზუსტად იმავე სქემის მიხედვით ახდენს რეალ-პოლიტიკური თემების პრობლემატიზირებას, როგორც ეს შუა საუკუნეების ფილოსოფიაში იქნა გამოძეგვებული. ისევე როგორც შუა საუკუნეებში ყოველი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია თავის თავში სვამს სიკეთის პრინციპს და თავის თავს მოიზრებს აბსოლუტური სიკეთის მატარებლად (არ აქვს მნიშვნელობა რაში გამოიხატება ეს „სიკეთე“ – ერის კეთილდღეობაში, პროლეტარიატის გათავისუფლებაში, რასობრივ სიწმინდეში და ა.შ.). ნებისმიერი პოლიტიკური და სოციალური სიმართლე მასშივე გამოყენებული ცნებებით ტრანსცენდირდება ანუ ვერიფიკაციას მხოლოდ თავის თავში იღებს ეს სხვა არაფერია თუ არა ყოფიერების ტრანსცენდენტალური განსაზღვრების სქემა, როგორც ჭეშმარიტებისა, რომელიც გამოხატავს ზიარობრივ დამოკიდებულებას არსებულსადმი. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია თავისავე დისკურსში რომელიმე ცნებას ანიჭებს ჭეშმარიტების სტატუსს და შემდეგ ამ სტატუსის მიხედვით განსაზღვრავს სხვა ცნებათა ჭეშმარიტებას. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია ამგვარი ზიარობრივი კონსტრუქციების გზით კითხულობს სოციალურ-პოლიტიკურ სინამდვილეს. და თუ ის შესაბამისობაში არ მოდის ამ კონსტრუქციასთან ის იოლად შეიძლება იქცეს ძალადობის ობიექტად.

ამის გამო XX-ის 50-იანი წლებიდან დადგა საკითხი, რას უნდა დაეყრდნოს ხელისუფლების თეორია ზიარობრივ უნივერსალებს, რომელშიც ადამიანი მიზნის სახით მყოფობს თუ ადამიანურ განცდებს, ტკივილს და ყოველდღიურობას. მამასადამე, პოლიტიკური ყოფიერების სფეროში ისეთი რამის თემატიზირება უნდა მოხდეს, რომელიც დაანგრევს უნივერსალური ცნებებით ზიარონების სქემას, რომელშიც უზილავი ძალადობის სუბიექტი ტრანსცენდენტალური „მე“-ს სახით მყოფობს.

ამგვარად, პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის კონცეფციებში თემატიზირებას იწყებს ტანის თემა, რომელიც თავისუფალია ხელისუფლების ანტიროფომორფებადი კოდებისაგან. პოლიტიკურ

დისკურსში სხეულის პრობლემატიკისადმი მიმართვა დაკავშირებულია იმდაგვარი ფენომენის შემოტანასთან, რომელიც ასწლეულების განმავლობაში სისტემატურად განიდევნებოდა მხროვნების სფეროდან (აფექტი, ავადმყოფობა, სიკვდილი) და რჩებოდა მარგინალური მხრის სფეროში (ს.კრიკეგორი, ფ.ნიცშე, ფ.კაფკა და სხვები). პოლიტიკურ ყოფიერებაში ტანის პრობლემატიზაცია იმპლიციტურად გულისხმობს კლასიკური მხროვნების ტრადიციიდან გამიჯვნას, რომლის კონცეპტუალურ ღერძს აყალიბებს ტრანსცენდენტულარი სუბიექტის ცნება. მხროვნების სუბიექტი, როგორც ტრანსცენდენტალური „მე“ წარმოადგენს გამჭირვალე „მე“-ს, რომელიც მოკლებულია სივრცულ და დროულ მახასიათებლებს. ტრანსცენდენტალური ყოფიერების უსხეულო და უკვდავი სუბიექტი წარმოადგენს არა მარტო გნოსეოლოგიურ აბსტრაქციას, არამედ ცნებას რომელიც სრულიად ცვლის ნამდვილი სუბიექტის მხრს. უნივერსალური მხროვნების სქემების გამოყენებით და ლოგიკური პროცედურების დახმარებით ცნობიერებიდან თანმიმდევრულად გამოიღვენება გრძნობადობის ყველა ელემენტი და ამით მისი სამყაროსთან კავშირის ყველა მომენტი. სხეულის შემოყვანა მხროვნების სტრუქტურაში ანგრევს სუბიექტის თვითგანსაზღვრულობის იდეალს. ცნობიერების სივრცეში არსებობის დემონსტრირებას ახდენს იმით, რაც არ ექვემდებარება რეფლექსურ კონტროლს. ტრანსცენდენტალური სუბიექტის საზღვრების იქით გასვლა ხდება მხროვნების პრობლემატიკის არა ბიოლოგიურ და ფიზიკურ სივრცეში გადატანის მიზნით, არამედ მხროვნების ბიოგრაფიული და ტოპოლოგიური ახსნის მიზნით. ტანს კერძოდ ახასიათებს ცნობიერების იმდაგვარი მდგომარეობა, როდესაც ცნობიერების სუბიექტი არა უფლებამოსილია, არამედ უუფლებოა (შიში, შოკი, ეიფორია). სხეული არის ცნობიერებიდან გრძნობადობის არაილუმინირებულობის ჩვენების ხერხი, მხროვნების წმინდა აქტის შეუძლებლობა. არ არსებობს მხროვნება საერთოდ – მხოლოდ გარკვეული ტიპის მხროვნებანი არსებობს, რომლის უკანაც გარკვეული ტიპის გრძნობადობანი იმალება. ტანის პრობლემატიკის ეს თეორია წინ არის წამოწეული მ.ფუკოს შრომებში, რომელიც აჩვენებს სოციალურ პრაქტიკათა და სხეულებრივ პრაქტიკათა ურთიერთგანპირობებულობას, ასევე ტანის

ტიპების ჩამომავალიბებელ მექანიზმს, რომელიც ადეკვატურია საზოგადოებრივი წყობის ამა თუ იმ ტოპიისადმი. სხეული წარმოადგენს სოციალურ ზემოქმედებათა პროდუქტს და ობიექტს, რომელზედაც ხდება ნორმათა და კანონთა ჩაწერა. მფუკოს გამოკვლევებთან შეიძლება შეთანადებული იყოს ეიუნგერის გამოკვლევანი, რომელმაც მოიყვანა „ჯარისკაცისა“ და „მუშის“ ფიგურათა აღწერა, როგორც ტანის ფორმებისა, რომელიც არ ექვემდებარება პოლიტიკურ-ეკონომიურ, სოციალურ-ფსიქოლოგიურ ან კულტუროლოგიურ კატეგორიებში ექსპლიკაციას. როლან ბარტი ხაზს უსვამს რა წერის განსაკუთრებულ როლს, ზრთწარმოქმნის პროცესში გეთავაზობს განვიხილოთ ტექსტი როგორც განსაკუთრებული სახის ტანი. ტექსტში რეალიზებული სხეული ეს არის გარკვეული ორგანიზაციის ან სტრუქტურირებული ცდის (როგორც ინდივიდუალური ისე კოლექტიური) ცნობიერების მუშაობის მექანიზმი, ზრის მატერია, პირველადი თვით ზრისადმი და მისი გაშლის დამსახავი ზერზი. რ.ბარტის ვარაუდით ენა, რომელიც ეთანადება კომუნიკაციის ნეიტრალურ საშუალებებს სინამდვილეში გატარებულია მეორადი აღნიშვნის მექანიზმების კალაპოტში, (იდიომატური საზრისები, ჟანრობრივი კონვენციები და ა.შ.) რომელსაც იდეოლოგიური ხასიათი აქვს და უზრუნველყოფს ენისათვის სოციალურ ქმედითობას და დისკურსის სტატუსს. ამგვარად რ.ბარტის ზრით ხელისუფლება ზორციელდება დისკურსული სტრატეგიის ფორმით, რომლის ქვეშევრდომიც ინდივიდუმა იმის გამო, რომ იგი იყენებს ენას და ერთობლიობაში აყალიბებს იძულების პირველად ღონეს. ამ სტრატეგიიდაგან გამოდინარე, ჩვენ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ინგრევა პოლიტიკური ზროვნების სტრუქტურა, პოლიტიკური ხელისუფლების დისკურსები და ნებისმიერი პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის შესაძლებლობა, მაგრამ ჩვენ საკითხი აქ შეიძლება ასე დავსვათ — ქრება კი პოლიტიკური ხელისუფლების ინსტიტუციონალური ფორმები?

სხეულის თემის აქტუალზაცია არა მარტო ბატონობისა და ხელისუფლების უხილავ ფორმებს ანგრევს, არამედ ხელისუფლების ინსტიტუციონალურ ფორმებსაც. მაშასადამე, ხელისუფლების

კონტექსტში ნებისმიერი კონსენსუსის შესაძლებლობა იგნორირდება და საერთოდ პოლიტიკურის პრობლემა ენობრივი თამაშებიდან გამოირიცხება. მაშინ როგორ უნდა იარსებოს ხელისუფლებამ და საერთოდ ნებისმიერმა ინსტიტუციონალურმა ფორმებმა – თუ კი ნებისმიერი პოლიტიკური ტექსტი და ხელისუფლების ინსტიტუციონალური ფორმები იმთავითვე მოითხოვს მორჩილებას. მამსადაძე, აქედან გამომდინარე ნებისმიერი პოლიტიკური დისკურსი და პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია მუდმივად არის განწირული უცხოობისათვის. თუმცა იგი ყოველთვის წარმოიშობა როცა დადგება პოლიტიკურის პრობლემა (პრობლემატურის აზით). აქ გამოსავალი მხოლოდ ერთი რამ შეიძლება იყოს რამდენად არის კონსენსუსი სხვადასხვა პოლიტიკურ დისკურსებს შორის შესაძლებელი. ეს მხოლოდ მაშინ იქნება შესაძლებელი თუ პოლიტიკური კონსენსუსის პრინციპით იქნება ნორმატივირებული და მოტივირებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში ზემოთ ხსენებული პროექტის რეალიზების საფუძველზე შეიძლება წარმოიშვას პოლიტიკური სისტემის ლეგიტიმურობის კრიზისი ან მისი ინდიკატორი გამოდგეს. ეს უკანასკნელი კი უშუალო კავშირშია სწოგადობის სისტემური და სოციალური ინტეგრაციის პრობლემასთან. სწოგადობა სოციალურად ინტეგრირებულია მაშინ, როდესაც მისი შემადგენელი ინდივიდები აღწევენ კონსენსუსს – სწოგადობის საფუძველში მდებარე საერთო ნორმებისა და ღირებულებების – ფასეულობის თაობაზე. ი.ჰაბერმასის პროექტის თანახმად, აქედან გამომდინარეობს ხელისუფლების და ინსტიტუციონალური ბატონობის გამართლება, რომლის თანახმადაც: 1) ინსტიტუციონალური სისტემა გამართლდება სამყაროს სურათების საშუალებით, რომელიც ჯერ კიდევ არ ფლობს ლეგიტიმური ბატონობის ფუნქციას, მაგრამ აღწერის გზით გვიხსნიან ინსტიტუტების დაკმაყოფილების სწოგადობრივი დათრგუნვის აუცილებლობას; 2) ინსტიტუციონალური სისტემა ლეგიტიმირდება სამყაროს სურათების გზით, რომლებიც წარმოიშვა იდოლების ფორმირებებისა და იერარქიულად ორგანიზაციის მექანიზმების წყალობით, ისინი ინარჩუნებენ ლეგიტიმური ბატონობის ფუნქციას შესაბამის სიცარიელებების (leerstellen) დამახასიათებელი ინტერპრეტაციის წყალობით; 3) „სამყაროს სურათების“ წყალობით

ლეგეტიმაცია ადგება მოქნილი; მის ადგილზე გამოდის მოქნილ ერზაც-იდეოლოგიები. პირად ურთიერთობაში ცნობილი უნივერსალისტურ მორალი, რომელიც აუქმებს განსხვავებას შინაგან და გარეგან მორალს შორის და ონტოლოგიური დასაბუთების უნარი არ აქვს (ბუნების, საზოგადოების და ინდივიდუუმის გლობალური განხილვის გზით), შეიძლება განხილული იქნეს გონივრული მეტყველების ძირითადი ნორმების პროექციის სახით, შეუზღუდავ და თავისუფალ დისკურსში მოქმედების ნორმების გამართლების პრინციპის პროექციის გზით.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, ასევე მიუღებელი ხდება ჟ.ფ.ლიოტარის მიერ შემოთავაზებული პროექტიც. ჟ.ფ.ლიოტარი ჰაბერმასის კონსენსუსის პრობლემის იგნორირებით და ყველა მიკრონარატიული დისკურსების ლეგეტიმაციის მოთხოვნით საფრთხეს უქმნის ნებისმიერ ნორმატიულ სტრუქტურებს (სამართალი, სახელმწიფო). ი.ჰაბერმასის მიერ შემოთავაზებული „მოსაუბრეთა შორის კონსენსუსი“ არ წარმოადგენს გაქვავებულ მდგომარეობას. კონსენსუსი მოსაუბრეთა შორის მუდმივი პროცესია. მოსაუბრეთა შორის კონსენსუსის მიღწევა არ გულსხმობს პროცესის გაჩერებას. ნებისმიერი მიკრონარატივების ლეგეტიმაციის მოთხოვნამ შეიძლება სოციალური იდენტურობის პრობლემა დასვას. პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის დისკურსში განხორციელებულ ყველა მიკრო ნარატივებს შეიძლება გაუჩნდეს ლეგეტიმაციის პრეტენზია, რომელიც საზოგადოების სისტემურ და სოციალურ დეზინტეგრაციაში გამოვლინდეს. თუ იდენტურობის კრიზისი უშვალოდ ემუქრება სოციალურ ინტეგრაციას, მაშინ სისტემის მართვისა და რეგულირების რეზულტატები ნულს უტოლდება. ამ შემთხვევაში მიკრო ნარატივების ლეგეტიმაცია ლეგეტიმურობის კრიზისის გამწვავებას შეუწყობს ხელს, რომელიც განსხვავებულ სოციოკულტურულ სისტემებზე და შეცვლილ ღირებულებით წარმოდგენებზე მოქნილად ვერ მოახდენს რეაგირებას.

კითხვები

1 რა მოთხოვნებს უზრუნველყოფენ პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში პოლიტიკური მითები?

2. როგორი პრიციპების საფუძველზე იგება პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სტრუქტურა?

3. რატომ შეიძლება წარმოიშვას ლეგიტიმაციის კრიზისი? ძირითადი ცნებები პოლიტიკური მითი – პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის სტრუქტურა – ლეგიტიმაციის კრიზისი

დამატებული ლიტერატურა

1. დომენიკ კოლა, პოლიტიკური სოციოლოგია. „სმარტ“, თბილისი, 1999.

2. ამირან ბერძენიშვილი, პოლიტიკური სოციოლოგია, „მერიდიან“, 2000.

3. Жорж Сорель, Размышления о насилии, Москва, 1907.

4. Платон, Сочинения, В 3-х т. Т. 3- “Мысль”, 1971.

5. Юрий Качанов, Политическая топология: Структурирование политической действительности. Ад маргинем, Москва, 1995.

6. Ролан Барт, Вступительная лекция на кафедре литературной семиологии. Современная структуралистическая идеология (Генезис политологических концепций). “Прогресс” Москва 1984

7. Юрген Хабермас, От критической теории к теории коммуникативного действия”, Ульяновск, 2001.

8. Jurgen Habermas, The Philosophical Discourse of Modernity, Polity Press, 1992.

9. Jean Francois Lyotard, The Post Modern Condition: Report on Knowledge, Manchester University Press, 1989.

10. Tomson L. The political Mythology of The Apartheid. London, 1983.

11. Mannheim K. Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology Knowledge. 1978.

12. John G. Gunnell, Between Philosophy and Politics: The alienation of political Theory. Massachusetts Press, 1986.

13. George H. Sabine, A History of Political Theory. Reinhart and Winston, 1973.

14. David M. Ricci, Tragedy of political Science. Yale University Press, 1978.

თ ა გ ი XI

პოლიტიკური ხელისუფლების თეორია და საზოგადოებრივი დაჯერების პრობლემა

§1. პოლიტიკური მოდერნიზმისა და პოსტმოდერნიზმის პრობლემა პოლიტიკურ თეორიაში

მსოფლმხედველობა, რომელიც დამახასიათებელია გარკვეული ეპოქისათვის გამსჭვალავს ადამიანის მთელ მოღვაწეობას თუჯის წარმოებიდან დაწყებული ფიზიკის, პოლიტიკისა და ხელოვნების სფეროთი დაბთავრებული. ეს საშუალებას გვაძლევს გამოვაცალკევოთ ეპოქის მსოფლმხედველობრივი სისტემა ხელოვნებისა და ფილოსოფიის სფეროდან, რომელშიც იგი ყველაზე აშკარად ავლენს თავს და შემდგომში ვაჩვენოთ, თუ როგორ ვლინდება ეს პრინციპები პოლიტიკისა და ხელისუფლების სფეროში.

ახალი დროიდან დაწყებული „თანამედროვე“ ეპოქიი წარმომადგენლების მსოფლმხედვის ძირითადი დამახასიათებელი ნიშან-თვისებაა დარწმუნებულობა საბოლოო ჭეშმარიტებათა არსებობაში, მარტივ პინციპებში, გონების ძალაში და ნათელ მიმზიდველ მომავალში. ამ აზრით თანამედროვე ეპოქა შეიძლება განხილული იყოს როგორც „მოდერნიზმის“ ეპოქა.

თანამედროვეობის საწყისებს ხედავენ ხან ახალი დროის რაციონალიზმში, ხანაც განმანათლებლობაში, მისი პროგრესში დარწმუნებულობითურთ და მეცნიერულ ცოდნაზე დაფუძნებითურთ; ხანაც XIX-ის მეორე ნახევრის ლიტერატურულ ექსპერიმენტებში, ხანაც XX-ის ათიანი და ოციანი წლების ავანგარდიზმში.

თუ მოდერნიზმის ძირითადი მიმართულებების ანალიზს მოვახდენთ არქიტექტურის მაგალითზე ხელოვნებათმცოდნე ჩ.ჯენკისი

მიდის იმ დასკვნამდე, რომ „ახალმა არქიტექტურამ“ როგორც განმანათლებლობის შვილმა მემკვიდრეობით მიიღო მისთვის დამახასიათებელი წარმოდგენები... იგი ისეთ შეცდომებს ჩადის, რომელიც დამახასიათებელია მთლიანად ეპოქისათვის, რომელიც ხელახლა ცდილობს თავის თავის კონსტრუირება მოახდინოს რაციონალურ საფუძველზე“.

ადამიანი-შემოქმედის მიერ სამყაროს ტოტალური გარდაქმნის იდეა წარმოადგენს მოდერნისტული შეხედულების ლოგიკურ შედეგს. ახალი დროის ესთეტიკა, არქიტექტურა და ხელოვნება მიილტვის აღმოაჩინოს ისეთი პრინციპები, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელი იქნებოდა ადამიანურ ცხოვრებაში ახალი წესრიგის კონსტრუირება. კმაღევიჩის მიერ შესრულებული ნახატი „კვადრატში“ აშკარა გამოხატულებაა ამ ძიებისა. მის მიერ შექმნილი კვადრატის ფორმა ზუსტად ამ სიმარტივისა და აბსოლუტურობისაკენ მიისწრაფვის. ნებისმიერი ფორმალური სირთულე შეიძლება უმარტივეს ფორმაზე იქნეს დაყვანილი.

მოდერნისტული ხეღვის გავლენა შეიმჩნევა ისეთ მიმართულებებშიც, რომელიც თითქოს ანტირაციონალისტურია და უარყოფს ლოგოსს და გონებას. ამის მაგალითს წარმოადგენს ინტუიტივიზმი. მასშიც ჩანს მცდელობა აღმოჩენილი იქნეს მარტივი პრინციპები, რომელიც ყოველდღიურობის ფარდის უკან არის მიჩქმალული და მის საფუძველზე, ძველის დანგრევის შემდგომ, კონსტრუირება მოხდეს ახალი სინამდვილის. ასეთ მარტივ პრინციპს, რომელიც გამოხატავს ახალი სინამდვილის სმარისს, დადაიზმის წარმომადგენელი ტრისტან ტცარა უწოდებდა „აქტიურ უსასრულობას“.

აქედან გამომდინარე, შეიძლება გამოიყოს მოდერნისტული ხეღვის ორი ტიპი: „კლასიციზტურდ“-რაციონალისტური და „რომანტიულდ“ (ინტუიციური). პოლიტიკაში ეს ორი მიმართულება ერთ მთლიანობაში ვლინდება რევოლუციურ მარქსიზმში: ყველაფერი ძველის დანგრევა (რაციონალური მოდერნიზმი) და ტოტალურად ახლის შექმნა (რაციონალური მოდერნიზმი).

მოდერნისტული ხეღვის ძირითადი მეთოდი მრავალფეროვნების გამარტივებაა მას სამყაროს მთელი მრავალფეროვნება, განუსაზღვრელობა და უთანხმოებანი ორ პრინციპზე დაკავს - ეს არის ფუნქცია

და სტრუქტურა. მოდერნისტული ხეღვა აბსტრაგირებას ახდენ. ყოველგვარი მეორე ხარისხოვანისაგან და ყურადღებას ამახვილებს „მთავარზე“ და ცდილობს შექმნას მხროვნებისა და მსოფლმხედველობის ყოველგვარი ეკლექტიზმისაგან თავისუფალი მოდელები. ინგლისელი ფილოსოფოსი თ.პ.გრინი ეძებდა შემეცნების ისეთ „მაუნიფიცირებელ პრინციპს“, რომელიც მთელ სამყაროს ერთ სისტემაში მოიყვანდა, ყველაფერი რაც ამ მთავარის მიღმა დგას წარმოადგენს ზედმეტობას. მოდერნისტული ხეღვისათვის დამახასიათებელი ეს გამარტივებისა და რედუქციონიზმის პრინციპი, რომელიც მოითხოვს სამყაროს მრავალფეროვნებების „ძირითად“ პრინციპზე დაყვანას, პოლიტიკისა და ხელისუფლების სფეროში აუცილებლად მოითხოვს ყველაფერის სტანდარტიზაციას და უნიფიკაციას.

ამგვარად, პოლიტიკისა და ხელისუფლების სფეროში „მოდერნისტული“ ხეღვის ძირითადი ნიშნები კლინდება — უნიფიცირებულ მასობრიობაში, ინდივიდუალური საწყისის უარყოფაში, სტანდარტიზმში, გამარტივებაში, რედუქციონიზმში, აბსოლუტურობაში და საბოლოო ჭეშმარიტებათა სიმარტივეში, ქმედითობაში, უტოპიზმში, განზრახვებისა და გადაწყვეტილებების ტოტალურობაში.

პოლიტიკურმა მოდერნიზმმა თავი იჩინა რენესანსული განწყობით. იგი ცდილობდა მოეწესრიგებინა სამყაროს „არასრულყოფილება და ქაოტურობა“ და შეექმნა იდეალური წესრიგი ადამიანთა ბედნიერებისათვის. ამის დადასტურება თომზო კამპანელას „მზის ქალაქი“ და თომას მორის „უტოპია“. ამან განსაკუთრებით იჩინა თავის ახალი დროის ფილოსოფოსებში (ნ.მაკიაველი, ჯ.ლოკი და თ.პოპსი). ეს გამოიხატა ხელისუფლებისა და პოლიტიკის „დემისტიფიკაციაში“ და „დესიმბოლიზაციაში“. ხოლო ფრანგული განმანათლობიდან დაწყებული საერთოდ უარიყოფა ისტორიულად ჩამოყალიბებული შუასაკუნეობრივი მხროვნების წესი. საბოლოო ჯამში პოლიტიკურმა მოდერნიზმმა საერთოდ უარყო ისტორიული გამოცდილების პრინციპი და მთელი ყურადღება გაამახვილა მარადიულ ტრანსცენდენტალურ და „საბოლოო“ ჭეშმარიტებათა ძიებაზე, რომლის შესაბამისადაც უნდა მოხდეს საზოგადოებრივი წყობილების მოდელირება. ამგვარად, გაჩნდა თვითლექტივიზმობადი და თავისთავის აღმომჩენი ხელისუფლებისა და სახელმწიფოს

იდეა, რომელიც ხელშეკრულების საფუძველზე იქმნება და არ ითვალისწინებს ისტორიული ერთობის წესებს, ტრადიციებსა და ადათებს. თუმცა ამგვარი სახელმწიფოსა და ხელისუფლების დესპოტურობის საზრისი ჩქარა იქნა გაცნობიერებული. საქმე იმაშია რომ XIX-ის დასასრულსა და XX-ის დასაწყისში პოლიტიკურ არენაზე გამოდის მასები. ხალხის მონაწილეობა ხელისუფლების რეალიზების საკითხში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი ხდება სახელმწიფოებრიობის იდოლოგიაში. ამ პროცესმა გამოიწვია ნაციონალური სახელმწიფოებრიობისა და ხელისუფლების იდოლოგიის (ბ.ბოუსენქიტი, თ.პ.კრინი და კრონერი) ჩამოყალიბება. იმ ქვეყნებში, სადაც ამ პროცესმა მთელი საზოგადოება მოიცვა და ჰქონდათ დემოკრატიული თვითმართველობის დიდი ხნის გამოცდილება თვით ამ საზოგადოებების ხასიათმა იქონია შემზღვეველის როლი სახელმწიფოს ავტორიტეტული როლის აღკვეთაში. ხოლო იმ ქვეყნებში, სადაც ასეთი ტრადიციები არ ჰქონდათ მოდერნისტული ხედვა გახდა ხელისუფლებისა და პოლიტიკის ძირითადი განმსაზღვრელი (რუსეთი, ჩინეთი, აღმოსავლეთ ევროპის ზოგიერთი სახელმწიფოები).

ახალი დროიდან დაწყებული სახელმწიფოს აუცილებლობის დასაბუთების მცდელობა გვხვდება მოდერნისტული პრინციპებიდან გამომდინარე სოციალ-უტოპისტურ და კომუნისტურ მოძღვრებებში. უტოპისტების მიერ განვითარებული იყო მოდერნისტული სახელმწიფოს მთელი კომპლექსი და პრინციპები. ამგვარი სახელმწიფო თვალს ადევნებს შრომითი ვალდებულების შესრულებას და ინდივიდუუმის პირად ცხოვრებას და ამ პოზიციას იგი ყოველთვის უზრუნველყოფს ყოველმომცველი ურთიერთდამხმარის სისტემით. უტოპისტურ ტრადიციაში სახელმწიფო წარმოგვიდგება, როგორც ავტორიტეტული და კანონზე მაღლა მდგომი. სხვადასხვა ტიპის მოდერნიზმის მსგავსად უტოპისტური ტრადიცია ეფუძნება გამარტივების სქემას და „მეორე ხარისხოვანის“ ძირითადზე დაყვანას: აქ უკვე ყალიბდება იმის რწმენა, რომ პოსტკაპიტალისტურ სახელმწიფოში მხოლოდ უმნიშვნელო ნაწილი დარჩება სახელმწიფოებრიობის სტრუქტურისაგან და კანონებისაგან, ხოლო პერსპექტივაში ყველა სახელმწიფო ინსტიტუტები და კანონები უნდა გაქრეს.

ტექნოლოგიისა და ტექნიკის განვითარების კვალდაკვალ ძლიერდება ტექნოკრატიული მართვის იდეები, რომელშიც ძლიერ არის გამოხატული მოქალაქეთა უნიფიკაციის ტენდენცია, ასევე – ადამიანური არსებობის ყველა ფორმის დაყვანა კოლექტიური ცხოვრების წესზე. ინდივიდების პრობლემა საერთოდ იგნორირებულია და ძირითადი ყურადღება ექცევა სამშალო სტატისტიკურ მწარმოებელს და მომხმარებელს, რომელიც ყველა სხვა დანარჩენის თანასწორია და იგი ნებისმიერ დროს შეიძლება შეიცვალოს. ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე სახელმწიფო ხდება საზოგადოებრივი ცხოვრების ორგანიზატორი და ინიციატორი.

კმარაქმა აშკარად გამოხატა მოდერნისტული ხედვის პრინციპები თავის ფილოსოფიაში. დასაწყისში (გენცენტან პოლემიკის დროს) რევოლუციის ჩატარების შემდეგ მან უარყო სამართლებრივი სახელმწიფოს შექმნის იდეა და მთელი პრობლემის გადაწყვეტა დაიყვანა მუშათა კლასის ბატონობის დამყარებაზე. „კომუნისტური პარტიის მანიფესტში“ საუბარია იმაზე, რომ პროლეტარიატი აფუძნებს თავის სახელმწიფოს, ხოლო „გოთას პროგრამის კრიტიკაში“ პროლეტარული სახელმწიფო ეს არის „პროლეტარიატის დიქტატურა“. დიქტატურა კი, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს ხელისუფლების ყველზე გამარტივებულ სახეობას, სამართლებრივი სახელმწიფოსთან შედარებით. ხელისუფლების ამ თეორიის სინამდვილეში რეალიზებას, ლენინურ-სტალინური შესრულებით, ჩვენთვის კარგად ნაცნობი შედეგები ახლდა.

მაგრამ ცხოვრებამ აჩვენა, რომ უკიდურესად გამარტივებული მართვისა და ხელისუფლების პირობებში არსებული სახელმწიფო სრულიადაც არ აპირებდა სიკვდილს ან გაქრობას, როგორც მას უწინასწარმეტყველებდნენ. პირიქით უტოპისტური ტრადიციის საფუძველზე სახელმწიფომ სამოქალაქო საზოგადოებას წაართვა სამოქალაქო და სამეურნეო ინიციატივა. რამდენადაც სახელმწიფო ყურადღებას ამახვილებდა ძირითადზე „წარმოების საშუალებების წარმოებაზე“, ეკონომიკური აქტივობის სფეროდან საერთოდ იქნა გამორიცხული მოქალაქეთა კონკრეტულ მოთხოვნილებათა მთელი მრავალფეროვნება. სამყაროს განხილვა, როგორც გარდაქმნადის და ადამიანის ბატონობის უცილობელი ინსტრუმენტის, გახდა სამყაროსა და

საზოგადოებაზე ძალადობის საფუძველი. თავისუფლების, არჩევანის უფლების და პლურალიზმის პრობლემები სერთო განხილვის გარეშე იდგა. და ყველაღერი ჩაინთქა მმართველობაში. ადამიანის თავისუფლების გაგება, როგორც ბუნებაზე და თავის თავზე ბატონობა, გამოიწვია ეკოლოგიური კატასტროფები და რჩეულთა ბატონობა – ანუ მათი ვინც სამყარო გააცნობიერა „მეცნიერულად“ და „გამოხატავდა ყველა სხვა დანარჩენის ძირეულ ინტერესებს“.

ამგვარად ხელისუფლებისა და პოლიტიკის მოდერნისტული ხედვა ყველა საკითხის გადაწყვეტას ლამობდა „პრინციპულად“ და „ერთობლივი გმირული ძალისხმევით“. მაგრამ იმდენად რამდენადაც ყოველდღიური ცხოვრებისეული ამოცანები მათი გადაწყვეტის შეუძლებლობას აჩვენებდა ის მითები, რომელიც საზოგადოების მობილიზაციას ახდენდა შეიცვალა თავისთავის შემნახავი მითებით. მართვისა და ხელისუფლების თეორია სრული თვითრეფერენციის წრეში ჩაერთო მხოლოდ და მხოლოდ თავის თავის აღმნიშვნელი გახდა. ხელისუფლების თვითრეფერენციალურ ნიშანთა სისტემამ იგნორირება დაიწყო სამყაროს ფაქტების. საბოლოო ჯამში თვითრეფერენციათა წრეში ჩართულმა ხელისუფლების სიმბოლიზაციამ სრული დისფუნქცია განიცადა, რაც საბოლოოდ მის კოლაპსში გამოიბატა. ეს კოლაპსი არა მარტო პოლიტიკური მოდერნიზმისათვის იყო დამახასიათებელი, არამედ მთელი კულტურულ ღირებულებითი საზოგადოებო ველისათვის.

მოდერნისტული აზროვნება თავის თავში სვამს საკითხს მისი ამოწურულობისა და პოსტმოდერნის შესახებ. ამ ტერმინის მოხმარება იწყება XX ს-ის 60-იანი წლებიდან, როცა იგი აღნიშნავდა სტილისტურ ცვლილებებს არქიტექტურაში, ხოლო შემდგომში უფრო ხშირად გამოიყენებოდა ხელოვნებისა და ლიტერატურული ნოვაციების აღსანიშნავად; ასევე სოციალურ-ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და სოციალურ პოლიტიკური ტრანსფორმაციის აღსანიშნავად.

თეორიულ პლანში შეუძლებელია ვილაპარაკოთ ერთიან პოსტმოდერნულ მსოფლმხედველობაზე არა იმიტომ, რომ არ არსებობს პოსტმოდერნისადმი მიკუთვნებული მოაზროვნების ერთიანი მსოფლმხედველობრივი პრინციპები, არამედ იმიტომ რომ ფილოსოფიაში

იგი წარმოიშვა როგორც რადიკალური შეეჭვება ამ უკანასკნელის მსოფლმხედველობრივ-თეორიული და ჟანრობრივი ერთიანობის შესაძლებლობის შესახებ. უფრო მისაღებია თუ ვილაპარაკებთ პოსტმოდერნულ სიტუაციაზე, რომელსაც მრავალმხრივი განზომილება აქვს და ვლინდება სხვადასხვა კონტექსტში. პოსტმოდერნი, უპირველეს ყოვლისა, უკავშირდება იმ მდგომარეობის გააზრებას, რომ საგანი ეწინააღმდეგება ადამიანურ ზემოქმედებას და პასუხობს მას უკუზემოქმედებით: რომ საგანთა არსებობის წესი შურს იძიებს ჩვენი მცდელობების გამო გადაკეთებული იქნეს იგი და ამიტომაც ნებისმიერი გარდაქმნელი პროექტი კრახისთვისაა განწირული. პოსტმოდერნი გულისხმობს იმ თეორიული ზროვნების წესის ამოწურულობას, რომლის ონტოლოგიურ „კოდოფიკაციებში“ რეალობა იძულებით გარდაქმნას ექვემდებარება ანუ „არა გონივრული მგომარეობიდან“ გონივრულ მდგომარეობაში გადაყვანას. ამგვარი ონტოლოგიის კვალიფიკაცია, როგორც მოდერნულის, რომელმაც ისტორიულად ამოწურა თავის თავი ამავედროულად წარმოადგენს ახალი პოსტმოდერნული ერის დასაწყისს. სამყაროს გარდაქმნელი პროექტის თეორეტიზირებაზე უარის თქმა ასევე გულისხმობს მის სისტემატიზაციის მცდელობაზე უარის თქმას: სამყარო არა მართო არ ექვემდებარება ადამიანის ძალისხმევას გარდაქმნას, არამედ შეუძლებელია მისი ნებისმიერ თეორიულ სქემაში მოთავსება. მოვლენა ყოველთვის უსწრებს თეორიას (ჟ.ბოდრიარი). პოსტმოდერნს, საქმეს არ წარმოადგენს ზროვნების პროდუქტის გარე სამყაროსაკენ მიმართვა. ზროვნების პროდუქტი თავად ზროვნებაა – ტექსტში გაფორმებული, რომელიც თავის თავს კითხულობს. საქმე ისაა, რომ ობიექტურად შეუძლებელია დაფიქსირება მოხდეს მკაცრი და თავის თავში ჩაკეტილი სისტემების, მიუხედავად იმისა, ეკონომიკის სფეროში იქნება ეს, პოლიტიკისა თუ ხელოვნების.

ამ ტრანსფორმაციის ინტელექტუალური ათვისების პროცესში წარმოიშობა ზროვნება, რომელიც საერთოდ არ ოპერირებს რაიმე მდგრადი მოცემულობებით (აღმოსავლეთი – დასავლეთი, კაპიტალიზმი სოციალიზმი, ქალი – მამაკაცი). პოსტმოდერნული ზროვნების წესი ანგრევს კლასიკურ ფილოსოფიურ პარადიგმებს,

რომლის შედეგსაც წარმოადგენს სუბიექტის, როგორც მეტაფიზიკური წვდომისა და წარმოდგენის, გაქრობა: სუბიექტის, როგორც ყოფიერების სტრუქტურის განმსაზღვრელის ადგილს იკაავებს „სურვილთა იმპულსები“, „სერიאלობა“ და არაკონცეპტუალური ინტენსივობანი (მ.ფუკო). „დეკონსტრუირების“ გზით კლასიკური ფილოსოფია დეზაუირდება, როგორც „ყოფნის“ მეტაფიზიკა. ამ უკანასკნელის ძირითად ინტენცია ზროვნების აბსოლუტურობაა, ტოტალურობაა, ყველაფრის მომცველობაა, რომელიც არ ცნობს ყოფნის ცარიელ ადგილებს. ამიტომაც კლასიკური დისკურსი, წარმოგვიდგება როგორც რეპრეზენტაციის დისკურსი – წარმოდგენა რაღაც პირველადი საწყისის, პირველადი ზრობრივი მოცემულობის, რომელიც ნაწარმოებია მეორად დერივაციულ ფორმებში. ყოველი ცალკეული მოვლენა აქ დებულობს საწყისის სპირის აბსოლუტურ მთლიანობასთან თანამონაწილეობის წყალობით; იგი ჭეშმარიტია იმდენად, რამდენადაც დაიყვანება პირველად სპირისზე. კლასიკურ პარადიგმაში ყველა ზრის ყველა შინარსის არსი წარმოადგენს მხოლოდ პირველსაწყისის რეპრეზენტაციის სპირის – სუბსტანციასა და საწყისს. კულტურის ყველა ნიშანი აქ მნიშვნელადია რამდენადაც მოძინარეობს პირველ სპირსიდან – „ტრანსცენდენტალურად აღნიშვნადიდან“. ამ ინსტიტუციის უნივერსალურობაზე უარის თქმა დისკონტინიუმისა და არაფრის პრობლემზე ყურადღების გამაზვილება ნიშნავს შევხედოთ მოვლენებს არა როგორც ჭეშმარიტების ყოფიერების ანარეკლს, არამედ როგორც თვითკმარ მოცემულობებს და ამავედროულად ხორციელდება გამკლა ლინგვისტური ნარატივების ველიდან „სხეულის სიბრტყეში“.

თუ ამ კრიტიკიუმებით შევხედავთ პოლიტიკური ზროვნების ველს, მაშინ ჩვენ შეიძლება ვთქვათ, რომ მოდერნისტულ-პოლიტიკურ თეორიას ყოველთვის თან ახლდა პოლიტიკური პოსტმოდერნისტული კრიტიკა. ბასტილიის შტურმიდან ერთი წლის შემდეგ ინგლისელმა ფილოსოფოსმა ედმუნდ ბერკმა ჩამოაყალიბა დებულება, რომლის არსი შემდეგნაირად შეიძლება გადმოიციეს, რომ „საზოგადოებისა და ადამიანთა საქმიანობის სირთულე მიუთითებს იმაზე, რომ „მართველობის უბრალო ზერხები იმთავითვე დეფექტური“. მას ეკუთვნის ასევე ის ზრი,

რომ რაც უფრო ღიღია რევოლუციური აზრების ლოქტინალური სიწმინდე მით უფრო ნაკლებად არის იგი გამოსაყენებელი პოლიტიკისა და მორალის სფეროში. მოდერნისტულ წარმოდგენას ადამიანსა და საზოგადოებაზე ებერკმა დაუპირისპირა მოძღვრება საზოგადოებრივი მთელის სირთულესა და ორგანულობაზე. „ჩვენი საზოგადოება მოწყობილია იმგვარად – წერდა იგი, რომ ყოველი მისი ნაწილი დამოკიდებულია მეორეზე და ყოველი მისი კომპონენტი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ერთმანეთთან“. სამოქალაქო საზოგადოების სირთულე და მრავალფეროვნება გამორიცხავს იმის შესაძლებლობას, რომ პოლიტიკურ და საკანონმდებლო სფეროში გამოყენებული იყოს „აბსოლუტური, უნიფიცირებული და საყოველთაო პრინციპები“. ამიტომაც ადამიანის გონება, რომელიც აბსტრაქტული ცნებებით ოპერირებს ვერაძდროს ვერ მოგვცემს სწორ წარმოდგენას საზოგადოების შესახებ. ალექს დე ტოკვილმა განავითარა პოსტმოდერნული ფილოსოფიური კრიტიკის ტრადიცია. მან ნათლად განსაზღვრა სახელმწიფოს მხრიდან საზოგადოების ტოტალური მართვის შეუძლებლობა. ადე ტოკვილმა აჩვენა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საზოგადოების სიჯანსაღისათვის ხელისუფლების რამდენიმე ცენტრის არსებობა, ასევე იმ სტრუქტურებისა, რომელიც აშუალებს ურთიერთობას ცენტრალურ ხელისუფლებასა და ინდივიდულებს შორის. საფრანგეთის მაგალითზე მან აჩვენა, რომ საზოგადოების მოწყობის რთული ხასიათის უარყოფას მივყავართ ხელისუფლების ცენტრალიზაციასთან და მოქალაქეთა ატომიზაციასთან. ანალიზებას აბდენდა რა აშშ-ს ცენტრალური ხელისუფლების მოქმედებისას იგი მიუთითებდა ცენტრალიზებული მართვის შეუსაბამობაზე საზოგადოების ჯანსაღი განვითარების ტენდენციებთან: „ადმინისტრაციულ ხელისუფლებას შეუძლია გააერთიანოს ერის მთელი ძალები გარკვეულ ეპოქაში და გარკვეულ ადგილზე, რომელსაც ფლობს ერი, მაგრამ იგი ხელს არ უწყობს ამ ძალების კლავწარმოებას... ამგვარად, იგი შეიძლება ხელს უწყობდეს ვიღაც ადამიანის გარდამავალ ღიღებას, მაგრამ არაფერი შეუძლია გააკეთოს ხალხის აყვავებისათვის“.

თავის დროზე ჩამოწერილი პოსტმოდერნისტული პოლიტიკური კრიტიკა, როგორც „რეაქციული“, კვლავაც აქტუალურია. ეს

პოლიტიკაში, უპირველეს ყოვლისა, ელინდება მასობრიობის, გიგანტიზმის, უნიფიკაციის, სტანდარტიზაციის, სინქრონიზმის, სტრუქტურის განწყობილებათა – ინდივიდუალობით, კამერულობით, მრავალფეროვნებით, პიროვნების თვითგამოხატვით, დიაქრონულობის შეცვლით. მეორე მხრივ პოლიტიკაში ტოტალური გარდაქმნის გმირული განწყობილებანი, ერთგვაროვანი გადაწყვეტილებანი, აბსოლიტური ჭეშმარიტება, „თანმიმდევრულობა“ და უტოპია იცვლება – თანმიმდევრულობით, გახრებულობით, მრავალგარდასტულობითა და პლურალიზმით, მრავალფეროვნებით ურთიერთობაში და განვითარებაში, სიფრთხილით რთულ და ბოლომდე შეუცნობელ სინამდვილეში ჩარევის დროს. მოკლედ, რომ ვთქვათ პრიორიტეტული ხდება რეალპოლიტიკა და არა პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის მიერ შექმნილი აბსტრაქტული მოდელები, რომელიც ყოველთვის პრობლმატურია სინამდვილესთან კორელაციის აზრით.

რეალპოლიტიკის შედეგად წარმოქმნილი პერსპექტივები პოლიტიკაში გულისხმობს ხელისუფლების დეცენტრალიზაციას და პლურალიზაციას; სახელმწიფოს მოქალაქისა და საზოგადოების საქმეში ჩარევის შეზღუდვას, მოქალაქეთა დაცვის სამართლებრივი გარანტიებით უზრუნველყოფას და მათ უზრუნველყოფას გარკვეული სასიცოცხლო მინიმუმით, რომელიც აუცილებელია ცივილიზებული არსებობისათვის; ადამიანთა რეალურ მონაწილეობას კომუნიტარულ და თვითმართველობის სტრუქტურებში; მემარცხენე ძალების მიერ უარის თქმას დოქტრინალურ თანმიმდევრულობაზე და მემარჯვენე ძალების მიერ თანასწორობის პრინციპების აღიარებას.

პოსტმოდერნისტული კრიტიკის შემდეგ საბოლოოდ ხდება მოდერნისტული წარმოდგენების დანგრევა, „მემარცხენეებისა“ და „მემარჯვენეების“ დოქტრინალური განსხვავებულობის შესახებ. ღირებულებების მემარცხენე ფლანგზე მდგომი იდეა მთლიანად იცვლება დემოკრატიზაციისა და სამართლებრივი გარანტიების მიოთხოვნით. თავის დროზე მემარცხენეების მიერ გატარებულმა თანასწორობის პოლიტიკამ სრული ატროფირება განიცადა საზოგადოებისა და ინდივიდების ყოვლისმომცველი განსახელმწიფოებრიობის გამო. ხოლო მთელი ღირებულებათა კომპლექსი, რომელიც დაკავშირებული იყო თანასწორობის იდეასთან მემარჯვენეების მონაპოვარი გახდა.

მომავალი ეკუთვნის იმ ღირებულებათა კომპლექსს, რომელიც აყალიბებს „თავისუფლები“, ინდივიდის თვითგამოხატვისა და სოლიდარობის პრინციპებს – ლიბერალურ დემოკრატიულ საზოგადოებას, რომელიც, რიჩარდ რორტის სიტყვებით თუ ვიტყვით – არ ცნობს არავითარ ხელისუფლებასა და უნიფიკაციას, გარდა „მოსაუბრეთა“ საერთო ინტერესისა.

ამ შემთხვევაში პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიის ამოცნა არა საზოგადოების გარდაქმნის პროექტია, არამედ შენარჩუნების პროექტი. შანტალ მუფის სიტყვებით თუ ვიტყვით დაბრუნება უნდა მოხდეს პოლიტიკურისადმი ყოველგვარი თეორიული კონსტრუქციების მოშეღიების გარეშე. აქ შეიძლება დაისვას კითხვა, ხომ არ მოუღებს ბოლოს შენარჩუნების პროექტი ლიბერალურ იდეას. რა თქმა უნდა არა, რადგან ლიბერალური ღირებულებები და იდეა გაიგება ტრადიციის, კულტურული და კომუნიტარული ცხოვრების წესის კონტინუუმში.

კითხვები

1. რა პრინციპების მიხედვით შეიძლება განვიხილოთ პოლიტიკური მოდერნიზმი „პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიამ“?
2. რას გულისხმობს პოლიტიკური პოსტმოდერნული კრიტიკა?
3. რატომ უნდა მოხდეს დაბრუნება პოლიტიკურისადმი?

ძირითადი ცნებები

პოლიტიკური მოდერნიზმი – პოლიტიკური პოსტმოდერნიზმი – პოლიტიკური პოსტმოდერნული კრიტიკა – დაბრუნება პოლიტიკურისადმი

დამატებითი ლიტერატურა

1. კარლ მარქსი, ფრიდრიხ ენგელსი, რჩეული ნაწერები ორ ტომად. „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1963.
2. აკაკი ყულიჯანიშვილი, კულტუროლოგია, „უნივერსალი“ 2001

3. Винсент Декомб, Современная французская философия, "Весь мир", Москва, 2000.

4. Джовани Реале, Дарио Антисери, Западная философия от истоков до наших дней, "Петрополис", Санкт-Петербург, 2000.

5. Алексис Де Токвил, Демократия в америке, "Весь мир", 2000.

6. Edmund Burke, Reflections on the Revolution in France, "Selected writings and Speeches", Stalis Smith, 1968.

7. Robert Nisbet, Conservatism: Dream and Reality, Open University Press, 1991.

8. Roger Scruton, The Philosopher on Dover Beach, Carcanet, 1990.

9. Frederic Jamson, Postmodernism or, The Cultural logic of The Late capitalism, Duke University Press, 1999.

10. Stefen K. White, Political Theory of Postmodernism, Cambridge, 1991.

11. Chantal Mouffe, The return of Political. Verso. London. 1993.

12. Richard Rorty, Contingency, Irony and Solidarity. Cambredge University press. 1995.

13. Charles Jencks, The language of Post-Modern Architecture. Academy Editions. London

14. Frederic Jamson, The political Unconsciousness: Narative as a Socially Symbolic Art. Methuen. London, 1981.

მიხეილ გოგატიშვილი

ლემცნიები პოლიტიკური ხელისუფლების თეორიაში

თბილისი
„მეცნიერება“
2003

გამომცემლობის რედაქტორი: ი. გველესიანი
ტექნორედაქტორი: ნ. აკუჯავა
კორექტორი: ა. გოგეშვილი, ე. ჩხარტიშვილი

გადაეცა წარმოებას 24.12.2002; ხელმოწერილია დასაბეჭდად 30.05.2003
ქალაქის ზომა 60X90^{1/16}; ქალაქი ოფსეტური;
ბეჭდვა ოფსეტური. სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 16,5თ.

ფასი სახელმძეკრულებო

ტირაჟი 500

შეკვეთა № 246

საწარმოო-საგამომცემლო გაერთიანება „მეცნიერება“
თბილისი, გამრეკელის ქ. 19